HARVARD UNIVERSITY
Library of the Medical School

THE WARREN LIBRARY

Dr. John Warren
1753–1815

Dr. John Collins Warren
1778–1856

Dr. Jonathan Mason Warren
1811–1867

Dr. John Collins Warren
1842–1927

Dr. John Warren
1874–1928

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
Open Knowledge Commons and Harvard Medical School

http://www.archive.org/details/tractatusperutil00bere

1931

TRACTATVS PERVTILIS ET COMPLETVS DE FRACTVRA CRANEI, AB EXIMIO ARTIVM ET MEDICINÆ Doctore D. Magistro Iacobo Berengario Carpensi publicè Chirurgiam ordinariam in almo Gymnasio Bononiensi docente æditus.

Laurento Medices medicam mandauimus artem,
Vt Lauro merito condecoretur opus.

Venetijs.
M D XXXV.

EXCELSO AC ILLVSTRISSIMO LAVRENtio Medici Vrbini D. Inuictissimo. S.

ILlustrissime Princeps esse nō minus regale quàm humanum ipso etiam in Imperatore uirisq; sublimioribus munera quantula fuerint fronte hilari suscipere quàm largiri preciosissima constat, gratæ & Cretensis pastoris Ioui lacteæ fuerunt oblationes. Munus ergo libellum hunc accipe. s. de continui solutione in capite, quàm maxime potuimus elaboratum, tuoq; pereq; nomini dedicatum, uti tuæ saneq; excelse ditioni inter capitis tui uulnera recurandum spopondimus, huius ætatis Medici tantum tibi gratiarum debebunt, quantum utilitatis secum opus attulerit, tuæq; Celsitudini pariter erunt ad laudes super te decantatas obnoxij, quippe quod quale sit opus, admonitione tua & impulsu enatum esse ingenij nostri fœturam constat, in hoc ipso etiam mihi satisfeciisse arbitror, si labor idem meus (ut non suspitiose sentio) uiros non exgrege ab erroribus haud uulgaribus uulgatis tamen extraxero, quorum insscitia quàm plurimos exterminauit, dicant igitur, tu ualeas felix ceu longo tempore phœnix. Vale.

Idem.

Et Phœbo laurus monimentum iure dicatum,
Et primus Medicæ est ille repertor opis.
Iure etiam Medicæ hæc artis monimenta dicantur
Laure tibi, poterant nec magis apta dari.
Phœbeæ unus habes & frondis nomen & artis.
Vnus Phœbei numinis instar ades.
Achilles Philetos Bochius.

DOMINICVS FONTEIVS BRIXIENsis ad chirurgice muse professorem.

Mystica siquis auet Capitis, modulante Paratus
Natura hos tenues, nosse magisteria?
Subnixa vt meninx dure Pia molle sorori?
Et vere in sensu consita uis vigilet?
Carpe quod ex Carpo Medices dedit auspice Laurus.
Phillyrides fueris? maior & Ampycide?
Ex acheronteo vitales traxeris Auras
Cardine, uel potior virgula Atlantiade?
Si cq; instauraras nauram, secula, gentem
Senseris, vt vita perpete mundus eat.

HARVARD UNIVERSITY
WARREN LIBRARY
JANUARY 1900
OF THE MEDICAL SCHOOL

quæ in hoc opere continentur ſecundum ordinem alphabeticum.

A

An à lato ferramento uel à fracto ſit incipiendum oſſis amotione. à carte ciij

C

Cura per dietam. xlvi.
Continuatur cura fracturæ cranei per potionem. lxx
Cura fracturæ cranei per chirurgicum inſtrumentum. lxxxij
Conſcriptio ferramentorum. xcv

D

De cauſis à quibus ueniunt nomina & ſpecies ſolutæ continuitatis capitulum primum. v
De ſignis & de prognoſtico ſiue iudicio curam etiam rationalem in ſe continens capitulum ſecundum. vij
Dubium an accidentia ſint ab apoſtemate an à ſolutione continui an à ſanie cum ſint communia xxij
De coitu. lv
De ſuperfluitatibus primæ & ſecundæ digeſtionis. lvi
De ſputo & mucoſitate narium. lvi
De ſuperfluitate oculorum & aurium. lix
De ſudore. lix
De uomitu. lix
De emunctione lactis. lix
De cura fracturæ cranei per potionem lxi
De cura læſionis panniculorum & cerebri cum medicinis lxxx
De cura cõtuſionis factæ à Baliſta ſiue ut dicitur ſclopleto cũ medicinis. lxxxi
De tempore in quo debeat fieri oſſis amotio. lxxxij
De loco à quo oſſa amouenda ſunt lxxxvij
De quantitate oſſis amouendi. lxxxviij
De qualitate medicine capiti applicande. lxxxix
Documenta breui ſermone notatu digna arti neceſſaria. ciij

L

Læsionum exteriorum capitis cura. xxxvij

O

Opiniones quod dura mater adhæreat craneo. xxvi

P

Prima secta. lxi

Q

Qualiter sit operandum cum ferramentis in læsionibus capitis antedictis. cvi

R

Regimen aeris. xlvij
Regimen motus quietis. lij
Regimen cibi & potus. lij
Regimen somni & uigiliarum. lv
Regimen inanitionis & repileonis lv
Regimen animi passionum lix

S

Signa si panniculi sunt soluti. xiij
Signa cerebri soluti xiij
Signa cerebri commoti. xiij
Signa cuiuslibet male complexionis capitis xvi
Signa apostematum interiorum capitis. xvij
Signa materiæ supra panniculos. xxij
Signa ossis grauantis uel pungentis panniculos & cerebrum. xxij
Signa separatio duræ matris à craneo. xxvij
Signa prognostica in læsionibus capitis. xxix
Secunda secta. lxij
Tertia secta lxiiij

V

Vtrum percusso capite in una parte rumpatur os in opposito. x
Vnde est quod Auic. non ponit doses medicinarū localiū in multis locis. lxxiiij
Vnde est quod fortior medicina requiritur intrinsecis uul. & apost. capitis. & quod intelligatur per fortem medicinam. lxxxi

Vm ab Illustrissimi Vrbini Ducis recuratione patriã Bononiam reuiserẽ, ut quo iucundius nihil quicq̃ fuit: scolastic os mihi Iustis de causis amicissimos conuenirẽ ad eos q; ut ueni, de statu suo illi de meo percõtati sunt: multisq; uerbis ultro citro q; habitis de capitis chirurgia ille nobis consumptus est dies, deinde ut cubitum discessimus ex itinere fessus & quia per multas noctes uigilauerã, arctior q̃ solebat somnus cõplexus est: hoc ergo mihi (Credo equidẽ ex hoc quod eramus locuti) euenit: fit n. sæpe fere ut cogitationes sermones quæ nostri pariãt in somno aliquid tale quale cogitatũ prædictũ ue fuerit: ut inquit Cicero in lib. reip. de Homero auctoritate Enny de quo septissime uigilãs solebat cogitare & loqui. ¶ Apparuit quidam Galero gallato tectus tallaribus q; pẽnatis aureis, aureã q; uirgã serpente inuolutam manu ferens: ex ea forma mihi notior erat Mercurius tertius, gallũ, galerũ, tallaria pennata aureã q; uirgam & serpentem conuenire medico scio: talis forme hoiem sumum medicũ tenet antiquitas: ad quem ob hoc intrepidus accessi: sed ille inquit omitte timorem & patentes tuas pro tempore mihi porrige aures: scholasticis tuis, o, quotiens rogantibus tractatũ de Cranei fractura promisisti: nec adhuc das: non minuetur tibi quicquid dederis illis: memor esto paruis panibus multitudinẽ satiatam & supereſſe reliquias fragmentorum multitudine panũ: promissa igitur seruato promissorum tamen te obseruatorẽ prædicant, si non uertentur præces in quærellam sæpe nãq; solet mendico prodesse uociferatio. impartire ergo amicis labores tuos. iam solue manum & centuplũ accipies, si sitientibus amicis scientia fameq; cruciatis impartiri non dedigneris: si hoc feceris eterne uiues. uirtute uiuimus: Reliqua momentanea & fugacia bona & fortune ludibria sunt. Virtus profecto cõstans & æterna ac certa est possessio. Et hoc obseruatum habeas uolo: quidquid dicere intendis fac ut in tua fornace recoctum tua q; incude percussum sit: & tuum fiet. Id q; non solũ tale sed melius: non ignoras scio quod ex eadẽ massa Phydias: aliã cudebat imaginem, aliã Praxiteles: aliam Lysippus: aliam Polycletus. Incipe ergo ne diffidas & noua misce ueteribus: si id rite feceris, suũ præcium inuenient. Qui medicinam inuenerunt hoies erant: nec te moueat tritum illud ac uulgare: nihil noui esse uel dici posse: incipe igitur & primũ solus in silentio meditare, meditata clausteris abde memorie. Eadẽ q; intentus cir

ēnito atq; in corruptus examina: inde adhuc nullo teste ad calamum pedetentim procede: proferantur deinde: ut te audias: non quasi conditor: sed ut iudex: aurē atq; animum in consiliū uoca, & qualis sis cogita & quid dicturus fueris ac si tuus hostis dictasset. Et an tua hæc ad manus hostium sint uentura, quisquis paulo altius niti ceperit multos hostes inueniet. uides ꝙtum periculū sit scribere sed scribendum tamen: & scribēdum ita ut qui nostra momorderint solida, feruida, hispida, dura atq; hirsuta reperiant ut dentibus fractis intelligant uerum dixisse qui dixerit inuidos hoīes nil aliud q̄ ipsorum esse tormenta, eamq; non rapidam non iuuenilem sed maturam ueramq; & regalē fuisse sententiam fateantur. Ille deinde ad suum euolauit orbem, ego somno solutus sum. ¶ Superueniente die mente reuoluens quæ promiserā obseruāda fore, Calamo assumpto tractatum de Fractura Cranei iuxta ingenioli mei uires in lucem prodire intēdo. Et quicquid diuersa lectione quesiui & experientia probaui more apum in unum redigam. apes. n. uagantur & flores carpunt deinde quicquid attulere disponunt ac per fauos diuidunt & succum uarium in unum saporem mixtura quadā & proprietate spiritus sui mutant. ¶ Dico tamen & deum testor quod hunc tractatū non compilaui nisi impulsu mei ducis, & ui & conamine multarū precum meorum scholasticorum, & eo maxime quia satis facile est, intentiones medicinales scriptura uel uerbo tradere, tempestate hac in componendis libris quo ad maiorem eorum partē, unus tantum labor est. s. antiquorū dicta à mendositate quæ plurima est uendicare. Et huius seculi hoīes ea ratione qua possumus consulere. ¶ Magnum quidē ac diuinum fere est peritorum sententias in actum ducere, cum medicinæ minor pars reperiatur in libris. ut à principe prima primi. Multi. n. optimi ac maxiui reperiuntur medici uerbo & calamo, exigui uero & minimi opere. ¶ Magnifacio ego in medico lucidum ac digestū illud iuditiū quod nec calamo scribi nec lingua proferri potest, hinc honor, hinc labor est, hinc colligo grana. ¶ Non ergo gloria motus sed ut amicis obsequar hoc opus agressus sum. ¶ Nec ad hoc me mouet librorū defectus sed in hac parte scribentium uarius modus, errores ꝙtum potui euitaui, fateor me potuisse errare. ¶ Inquit celsus quod leuia ingenia quia nihil habent nihil sibi detrahunt, magnus hypocrates in fractura cranei fatetur se esse deceptum. ¶ Conatus sum aliqua noua ueteribus miscere. scio. n. inuenta non obstare inueniendis, accipite ergo has lucubra

tiones meas ò uos beniuoli & amici non inuidis & ignaris hæc scripsi, quia indigni sunt cõmercio meo, sed amicis & discendi cupidis & mihi pro memoria senio ducto, maiorum meorũ semper correctioni me submittenti. ¶ Nec breuis erit sermo noster quia quæ traduntur in practicis non possunt paucis declarari, parcant igitur doctiores quia ipsi aliquando fuere rudes & ob id absq; indignatione patiantur si ampliuscule iunioribus elaboratũ sit, si etiã aliquid quo forte non egeat medicus hic inseratur, hoc sit honesti ocy & somniy culpa. ¶ Sed etiã anteq; ad propositũ accedamus conditiones legitimi medici præmittere intendo. Et primo dico quod qui uult legittimus medicus uocari ornamenta habeat seu insignia Mercuriy quæ meruit labore, uigilys & sudore & ob hoc diuinus effectus est medicus qui teste theodontio apud egyptios floruit ubi mirabiliter profecit in multis & potissime in mathematicis adeo ut cunctis præferetur & cũ ob excellentiã prædictorum nomen Mercuriy meruisset, qui prius hermes seu hermias teste leontio dicebatur, medicinalibus operã dedit tãq; in his sublimis effectus est ut non omisso Mercuriy nomine crederetur Apollo & longe profusius in sacris egyptiorum instructus cunctis factus est homo mirabilis. ¶ Huic solo Mercurio prædicta omnia ornamenta donata sunt sed quid uelint hæc insignia aduertendum cum aliud in planeta aliud in rhetore, aliud in mercatore uel fure & aliud in medico Mercurio habeant demonstrare. ¶ Dicitur ergo cum gallero tectum ut per illum cœlum intelligamus à quo & si tegamur omnes à me dico potissime illud cognosci debet. Circa planetarum uarios motus dispositiones syderũ speculando ut per ea tanq; in humana corpora agentia & plurima causantia & egritudinũ causas successus & opportuna remedia possit agnoscere atq; ea quæ ad salutem egrotantis necessaria demonstrantur disponere. ¶ Sciat etiã medicus se teneri habere cognitionẽ de omnibus quæ sub cœlo sunt, ut de elemẽtis & de eis quæ in eis sunt & quomodo sunt & quæ ab eis ueniunt siue sint ex animalibus siue ex plãtis siue ex mineralibus. ¶ Gallero etiam tegitur medicus ut negocia oĩa sua quãdo opus est abscõdita & secreta sint. ¶ Gallero uero tegitur gallato quia semper medicus debet esse peruigil ut gallus. oĩs. n. bonus negociator semper uigilat seu à galli cantu surgit ad peragenda negocia, dicunt. n. gallũ esse tanq; excubitorem à quo & gallicinium dicitur tẽpus, si ante lucanum. ¶ Gallus etiam traditur Aesculapio teste

Conditiones legitimi Medici.

Quare Gallero tegatur medicus.

Quare Gallato Gallero.

Socrate in phedone inquit Aesculapio gallum debemus quē reddite neq; negligatis & dicunt quidā gallum Aesculapio traddi quoniam .s. medicus qui Aesculapius interpretatur preuidere debet quæ sunt, quæ fuerunt, quæ mox futura trahantur. ¶ Dicunt etiam aliqui gallatū Gallerum cōuenire medico quia mediante uigilia ad sydera tēdit curius & Aesculapius. ¶ Tallaria uero habeat pēnata ut per ea noscamus oportere medicum euolare ad remedia contingentium ne egritudine laborans deficiat anteq; accesserit tardi medici argumentū ¶ Habeat præterea pennata Thalaria ut ipsi medici cognoscant nature ministri omni alia sepposita cura se debere ad necessitates uocātiū euolare. ¶ Sit insuper uirga illi ab apolline donata medicine auctore inuentore & parente .i. à medico docto & experto, illum prius approbāte absq; qua nemo hercle deberet tale officium exercere. ¶ Dicitur medicū hac uirga ab orco pallentes euocare animas ut appareat multos iandudum iudicio & arte multorum medentiū in mortem ituros: scientis medici adiutorio in uita retentos seu à morte .i. ab orco potius reuocatos. ¶ Sic uersa uice dum minus morborum noscuntur causæ hac eadem uirga .i. auctoritate uel artificio minus cōgrue operato animæ quæ fletissent mittuntur ad tartara .i. in mortē. ¶ Somnos etiā hac uirga .i. arte dat medicus per sæpe in somnū declinare nequeuntibus & aufert in suam perniciē dormientibus nimium. ¶ Ventos etiam ammouet medicus hac uirga dum stultas egrotantium opiniones suasionibus & rationibus ueris ammouet auferēdo timorem, seu etiam dum uentositates uiscera in grauissimum patientis dolorē agitantes, suis aut potionibus aut alys auxilys resoluit in nihilum. ¶ Sic & nubila tranant medici hac uirga dum humiditates superfluas educunt quasi trahentes .i. ad se trahentes à corpare languido. Hanc uirgam serpente inuolutam dicunt ut intelligamus medicinale exercitium absq; prudentia & naturali discretione tendere non forte minus in perniciem q̄ in salutē. ¶ Ego dico uirgam auream conuenire medico, ut medicus habeat sceptrum & merum dominū super egro & astantibus quia aliter non sanantur egri quod dominum debet esse mē suraum & prudentia inuolutum sicut serpente uirga inuoluta est ille igitur medicus qui talibus ornamentis & conditionibus imbutus est habetur alter Mercurius Aesculapius siue Apollo, implorato modo summi opificis primum auxilio sine quo nullum rite fundatur exordium ad propositum accedo.

Quare Tallaria pennata.

Quare uirga.

Quare uirga serpēte inuoluta.

Sermonem

LIBRI DIVISIO

CAPITVLVM PRIMVM.

ERMONEM Facturus de capitis soluta continuitate stricto modo sumendo caput, siue testæ, siue caluæ, quod idem est, apud latinos, siue cranei apud græcos corrupte tamen à cranyon ueniens quod idem est quod contentiuum & durum ut caput quod rectius cranium dici deberet. Cranium enim dicitur à Cras quòd est caput, diuidam hunc tractatum in duas partes principales.

¶ Prima pars erit de causis à quibus ueniunt nomina & species solutæ continuitatis. Pars prima.

¶ Secunda erit de signis & de prognostico siue iudicio curam etiam rationalem in se continens. Pars secunda.

Incipit prima pars.

¶ Capitis ergo soluta continuitas duas habet causas, unam intrinsecam alteram extrinsecam. De prima hic nihil uel parum intendo. Secunda triplex est sicut possunt esse tres modi notabiliter distincti. Primus modus est à re incidente. Secundus est à re contundente. Tertius est à re perforante. Et ita erunt tres causæ quæ à medicis primitiuæ appellantur. Et ita erunt tres species in uniuersali solutæ continuitatis, tria nomina habentes, à quibus species descendunt particulares de quibus infra latius dicetur. Prima species erit incisio. Secunda contusio. Tertia perforatio. Causa solute cõtinuitatis capitis hic est triplex.

¶ Ad intelligentiam quarum noto quòd quarto Ingeny dicitur quòd nõ uno uocabulo denominatur solutio imparis si in carne uulnus si in osse fractura. Et sic dantur multa nomina.

¶ Et sexto Theorice ab Haly distinguntur species solutionis continuitatis penes tria. Primo à natura particularum quia quædam in consimili quædam in composito. Secundo ab esse solutionis quia aut simplex aut composita. Tertio à proprijs differentijs solutionis ut à magnitudine

paruitate & id genus.

Differētiæ uniuersales solutæ continuitatis.

¶ Et Auic. secunda primi, doctrina prima, summa prima, Capitulo quarto inquit, quòd solutio continuitatis multas habet species. ut est uulnus. ulcus. fractura. apertura. disruptio. attritio. contusio. seperatio. ruptura. & id genus. Et idem doctrina secunda, summa secunda, capitulo secundo ponit differentias solutæ continuitatis penes causas efficientes. inquit causæ autem quæ extrinsecus sunt. sunt sicut corpus extendens ut funis & ponderans aut quod incidit ut ensis. Aut quod adurit ut ignis. Aut quod contundit ut lapis aut corpus quod perforat ut sagitta & similia. Aut quod mordet ut Vipera & Canis. Sed quia auctores prædictos & omnes alios sæpe uideo prædictis nominibus solutæ continuitatis abuti unum pro alio ponentes.

De nominibus pauca est habēda cura.

Ideo de nominibus à me hic non erit cura eo maxime quia alibi ad lōgum de hoc dicturus sum.

Differentiæ solutæ continuitatis hic sumuntur à causa efficiente & ita sua nomina.

¶ Et ita differentiæ solutæ continuitatis in capite à me de præsenti sumentur penes causas efficientes. & hic trahent nomina sua. Et quamuis possint causæ diuersæ diuersas facere species solute continuitatis etiam in capite. ut ignis urere. & morsus Vipere & aliorum animalium continuum soluere & malam qualitatem uenenosam capiti inferre. De istis hic nihil uel parū intendo loqui. Intendo tantum de incisione de contusione & perforatione. in qua finaliter sit læsio cranei & annexorum. Et si aliqua dicerentur de incisione & perforatione & contusione sine cranei fractura. hoc erit ad maiorem declarationem per accidens tamen. quia titulus huius libelli est de fractura cranei & annexorum.

¶ Quia igitur per me hæc tria nomina imposita sunt solutæ continuitati in capite penes causas. Primo penes causam incidentem. Secundo penes causam contundentem. Tertio penes causam perforantem. uidendum est quid sit harum quæq; penes diffinitionem essentiæ ipsarum.

Quid sit incisio.

¶ Dico ergo quòd incisio eueniens capiti est solutio continui pauci numeri facta ab aliqua re incidente ut ense gladio & similibus quæ pro quanto est in osse. fractura deberet uocari. sed hic sumit nomen à causa.

¶ Contusio uero capitis est solutio continui multi numeri facta à re obtusa contundente frangente & conterente, ut à baculo lapide & id genus. Fractura uerius nominata si in ea contingat os lædi siue manifeste frangatur siue plicetur: quia nec plicatura est sine aliquali fractura quamuis sit ualde occulta magis tamen in corpore sicco. & hoc rimentur qui altiora petunt. Quid sit contusio.

¶ Perforatio autem capitis est solutio continui pauci numeri facta à re perforante ut stilo sagitta, & similibus suum nomen etiã trahens à causa. Quid sit perforatio.

¶ Reperiuntur à multis scripta esse diuersa nomina solutæ continuitatis in capite, quæ omnia possunt reponi sub prænominatis nominibus. sed disputatio de nominibus parum aut nihil confert in cura ægritudinis, tamen ut iunioribus satisfaciam has pono species magis in particulari.

¶ Primo dico quòd capiti accidit incisio quæ est parua non penetrans ad inferiorem superficiem cranei, uel penetrans & tamen subtilis est & sine læsione panniculi quæ potest appellari Capillaris. Et in cura eius proceditur sicut in cura ueræ capillaris factæ à re contundente ut loco suo dicemus. hæc uocatur nono practicę ab Haly. cap. iiij. Ragamia & in Pantegni nono practicæ cap. xcvij. nominatur Darcam siue Rhagamia à rhagis, idest ruptus. Incipiunt alia species magis ĩ particulari. Ragamia. Darcam. Capillaris.

¶ Alia est species in qua os est incisum superficialiter cum remotione primæ superficiei ossis quæ ab Haly. supra uocatur Aberia. in Pantægni uero dicitur Angin. Aberia. Angin.

¶ Est alia species in qua totum os est remotum usq; ad panniculos quæ ab Haly. dicitur apostatismos. in Pantægni cutomatos & apostatismos. Hanc speciem Albucasis uocat Axialem eo quia axia instrumentum sic operatur in ligno. Crederem ego quòd Aberia siue Angin uerius posset dici axialis: quia carpentarij in lignis non mouent axia nisi primam superficiem ligni. In istis tamen nolo conterere tempus. Ab auctore Axialis.

¶ Est alia species in qua frangitur craneum in partes plurimas & descendit ad syphach infra os sanum ab Haly. dicitur Empiasma. in Pantæ-

Empiasma Antiaca.

gni dicitur Antiaca & Empiasma. Ab eisdem datur unus alius modus rupturæ qui est similis isti de quo non curo ponere nomen.

Maruſis. Moneſis.

¶ Est alia ſpecies in qua os frangitur tantum inferius uersus pannículum. & dicitur Maruſis ab Haly. in Pantægni uero Moneſis uel Maruſis. Hanc ſpeciem credo ego esse plicaturam ossis quando os plicatur & intra tantum rumpitur & non extra.

Hæſena.

¶ Est alia ſpecies in qua os plicatur. Ad interiora quemadmodum accidit uasi plicabili cum durum percussit illud corpus. Quæ accidit ossibus mollibus ut puerorum. Hæc ab Haly. uocatur hæsena. Et dicitur plicatura sine ruptura Cranei: in ista credo ego aliquam rupturam esse: occultam tamen. & corpus sit molle modo suo maxime intra ipsum os.

Furtum Conſtantini Aphricani.

¶ Vnum scias uolo lector quòd superius adduxi auctoritatem Haly. nono practicæ & nono practicæ adduxi in Pantægni ferè idem. sed nota quod Pantægni fuit compositum ab Haly. tamen à Constantino Aphricano mutatus est libri titulus qui sibi Constantino tantos aſcripsit labores, mutatis aliquibus contentis in libro Haly. qui dispositionis regalis dicitur liber. sed nuper quidam iunior symphorianus camperius dictus, dicit Pantægni & librum prædictum Haly. qui idem sunt mutatis tamen aliquibus esse Isaac. dicens Isaac seipsum in libro de febribus allegare in Pantægni, quòd uerum est, sed credo quòd sit alter Pantægni. sed quia idem. d. Rasim allegare Isaac in cõtinente quod uerum est ideo dico hoc opus non esse Isaac. quia antequàm esset hoc opus erat Rasis. ut apparet in proemio libri dispositionis regalis. ubi inter alios medicos. qui ante eum Haly. fuerunt. laudatur Rasis. ideo hac ratione motus teneo illud opus esse Haly. Et etiam quia uideo tot & tantos doctos uiros adducere auctoritatem Haly. & uni contra tot. & tantos uiros credere fatuum est: cui contradico habita licentia à prænarratis. Aliam habeo rationem quæ est. quòd Rasis. xv. continentis adducit auctoritatem Isaac. de sagittis extrahendis cum remedio ranæ supraposita: sed ubi nono practicæ in Pantægni datur modus extrahendi sagittas. ubi fit ampliſſimum & optimum capitulum de hoc nihil loquitur de rana, ideo dico istud Pantægni non esse Isaac sicut dicit

An Pantægni alias liber regalis dispositionis sit Isaac uel Haly.

Symphorianus prædictus.

¶Reperio præterea alias ſpecies læſionis in capite quę carent peculiari nomine, una eſt quòd interdum non fracto craneo rumpuntur aliqui nerui cerebri uel aliquę uenę in panniculis eius ex motu forti uel ex caſu & percuſſione cum re graui potente mouere cerebrum & maxime in corpore ſicco ut ſunt corpora ſenum quibus magis aptum eſt moueri & rumpi cerebrum propter medullam eorum exiccatam & diminutam, ut patet ſexto Aphoriſmorum per Gal. co. lviij. ſuper illo Aphoriſmo. Quibuſcunq; cerebrum motum fuerit ab aliqua actione neceſſe eſt ſine uoce fieri ſtatim, & ut experientia hoc anno uidi in Magnifico. D. Hercul. de Marſchotis, qui plures habuit contuſiones à re ponderoſa, & nullam habuit in craneo rupturam: Et adhibita omni cura per medicos mortuus eſt tandem: & non dico tantum ex ruptura neruorum cerebri: quia iſti ſine uoce fiunt: maxime ſi patiantur nerui à quibus oriuntur nerui reuerſiui, qui dicuntur nerui uocis, ſed credo quòd in ipſo fuerit rupta aliqua uenula cerebri, & forte aliquis neruus: à qua uenula inducta fuerit mors propter ſanguinis ibi in loco non cognito putrefactum. Et iſta ſpecies læſionis eſt mala & interitus cauſa, quia medici neſciunt locum uenæ, qua ſi ſcirent aperirent & mundificarent ſanguinem & ſaniem & ita poſſet ille ſanari. Hanc opinionem de uenis tenet inter alios Celſus cap. de curatione Caluæ, iſtis uerbis, ſ. Aliquando tamen euenit ut os quidem totum integrum maneat intus uero ex ictu aliqua uena in cerebri membrana rupta aliquid ſanguinis mittat &c.

Commotio cerebri & ruptura nerui uel uenę.

Exemplum de cerebro moto uel de uena rupta in panniculis.

Vna mala ſpecies difficilis cognitionis & curę.

Celſi opinio de fractura uenę ſubcraneo.

¶Eſt alia ſpecies læſionis à me ter uiſa in actu practico in capite à qua decipiuntur medici, ſ. quòd oſſe non fracto interdum à re graui contundente uel caſu ab alto, quòd pars cranei qualiſcunq; ſit pars anterior an poſterior an lateralis percuſſa percutit in partem ſibi oppoſitam: ita quòd commiſſura percutit commiſſuram propinquam: & etiam longinquam dico longinquam: quia poſſibile eſt quòd os frontis impellat oſſa bregmatis: à quibus componitur in eorum medio ſagittalis commiſſura: in oſſe laude & à commiſſura qualibet exeunt uili neruorum: & ipſa dura mater, con-

Contuſio panniculi inter cõmiſſuras decipiens medicos.

iungens se almocati: & aliqua uenula & ita nerui & uenule & panniculus ipse inter duo ossa contunduntur: deinde in successu alicuius temporis putrefiunt: quia omne contusum necesse est putrefieri & insaniem conuerti. Et superuenit febris & alia mala accidentia. Et inde mors. Et in hoc hæsitant medici. Et credunt aliqui quòd stante contusione in una parte etiam cum fractura illius partis uel sine quòd sit fractura in opposita parte, per apparitionem saniei in opposito loco, sine fractura cutis: quia ubi panniculus est coarctatus & contusus à commissura ibi fit à sanie genita tumor aliquis, & saniei aggregatio: ut ego ter uidi anothomizando capita & similes casus reperi absq; fractura oppositi ossis. An autem os possit rumpi in opposita parte suo loco dicemus, hoc sufficiat de speciebus solute continuitatis: quæ possunt esse ferè infinitę respectu causæ: quia alia magna: alia mediocris: alia parua & diuersarum formarum, quæ omnes possunt reduci ad supradictas species, maxime ab illis qui sunt boni iudicij, & solertis rationis, sine quibus ad hanc artem non accedant aliqui.

Sanies in opposito indicat aliquibus os ibi esse fractum.

¶ De nominibus specierum aliqua dixi ad iuuenum utilitatem non quòd in his sit intentio mea sed in curationis modo tantum intendo multa proferre. Sic igitur quantum spectat ad primam partem, unsæ sunt species solutæ continuitatis & causæ. simul & nomina.

Ad secundam partem transeundum censeo.

Incipit secunda pars. Capitulum primum.

¶ Solent Medici postquàm de essentia morborum, & de speciebus, & de causis eorum determinarunt, de signis alio loco dicere. Deinde de iudicio seu prognostico. Demum de cura eorundem.

¶ De signis primo dico, quòd facilius medici ueniunt in cognitionem solutæ continuitatis in capite facta à rebus incidentibus & perforantibus an sint cum fractura cranei & panniculorum læsione & cerebri, quàm à rebus contundentibus: & hoc consonum satis est rationi & cuicunq; experto.

Facilius cognoscitur incisio et perforatio q̄ cōtusio.

¶ Signorum ergo aliqua sunt quæ significant læsionem cranei tantum. Et aliqua quæ læsionem panniculorum & aliqua quæ læsionem cerebri, & aliqua sunt signa quæ significant apostemationem, & aliqua sunt signa quæ significant materiam defluxam & grauantem panniculos siue cerebrum. Et aliqua sunt quæ significant Craneum grauans: siue pungens cerebrum: aut panniculos, & aliqua sunt signa quæ significant panniculum durum esse seperatum à Craneo. Hæc sunt signa de quibus in præsenti pro cognitione specierum læsionum prædictarum intendo iuxta nioribus scribere.

¶ Incipiamus ergo à signis læsionis Cranei. Dicimus quòd signorum. Alia præsumptiua sunt. Alia sensibus manifesta. Præsumptiua sunt hæc, scilicet oculorum rubedo: bilis uomitus, loquele amissio. Et casus ad terram percussionis tempore ictus robore. Et febris, & mentis stupor. Hæc enim non sine ossis fractura ueniunt. possunt tamen euenire hæc in cerebri commotione ut loco suo dicemus. Etiam si nullum horum secutum sit, dubitari potest an os fractum sit: quia non necessario ad ossis fracturam talia sequuntur. Sed considerata rei lædentis qualitate ut si lapis de. ligno tælo uel ferro percussum sit. Et hoc ipso leni aspero an mediocri. An uastiore leniter an uehementer: quia quo mitior ictus fuit eo facilius os ei restitisse credibile est.

Signa præsumptiua læsionis Cranei.

¶ Signa uero sensibus manifesta non præsumptiua sed uere uera, possunt tactu uel uisu, uel utro q; certificari inquit Celsus: ergo qua plaga est demitti specillum oportet. ne q; nimis tenue. ne q; acutum. ne cum in quosdam sinus naturales inciderit opinionem ossis fracti frustra faciat. Ne q; nimis plenum, ne paruæ rimulæ fallant. ubi nanq; specillum ad os uenit. & nihil nisi lene & lubricum occurrit. integrum id uideri potest. Si quid uero asperum est, ubi futuræ non sint fractum os esse testatur. Asturis enim in fractura Cranei se deceptum esse testatur Hippocrates.

Signa læsionis cranei sensibus manifesta.

Modus cognoscendi craneū fractum secundum Celsum.

¶ Inquit Haly. de signis fracturæ Cranei. Et cuiuscunq; fracture quæ capiti accidit cognitio ex corporis fit uirtute: quòd percutit capitis Craneum pondereq; & duricie. Et ex percutientis uirtute. & ex accidentibus

Signa posita ab Halyabate de fractura.

quæ percussо accidunt. sicut scotomia uocis amissione. & casu subito significatur. Hoc quo q; cum os sub sensu cadit maxime si fixura in cuti pateat. & magna sit. si uero parua intelligas hoc ex inquisitione, quæ cum organo fit inquirendi. & fracturæ speculation. cognosces etiam inquit ex sono ipso. quia rauce sonat species autem fracturarum distingue prout superius dictum est.

¶ Aduerte lector quòd omnis species fracture est facilis cognitionis excepta Capillari: & excepta illa specie quæ ab Haly. Marusis uocatur, in qua os plicatur ad interiora, & uersus duram matrem ruptum est. non autem uersus almocatim sicut interdum contingit in ligno siccouel in alio alio materiali, quòd rumpitur intra manifeste, & exterius non appareret nisi diminuta ad intra compressio, & hoc magis contingit in sicco corpore: siue sit siccum per ętatem, siue per complexionē siue per utrunq;. Et ita interdum os squirlis pungit panniculum, & interdum non pungit. sed in interiori superficie cranei magis manifestantur fixure, q̄ in exterio ri: quia exterius interdum nihil apparet, & hic casus inter alios timendus est: quia medicus cum maxima difficultate potest iudicare istam speciem lęsionis maxime sensu sed iudicio tantum præsumptiuo iudicabit, uisis accidentibus quæ sequūtur ad talem speciem, scilicet prænarratis scotomia, uertigine, febre, uomitu, oculorum rubedine, & similibus. Addita cognitione causę primitiuę, ut prius de mente Celsi & Haly. dictum est. Opinionem quorum multi alij & recte secuti sunt. Et maxime princeps noster Auic. cap. de Cranei fractura, uerbo illo. Illud uero in quo declinatur cum existimatione ad rectificationem. Alia litera dicit ad certificationem est ut consideretur causa fracture & ultimatio uirtutis rei frangentis in grauitate sua, aut in sua magnitudine, aut in sua fortitudine, ut per illud sciatur ultimatio quæ oportet esse ex fractura. Et similiter accidentia significant quando q; illud ut apoplexia uel scotomia & destructio uocis & quæ sunt eis similia. Et notanter dixit quando q; quia non semper ut experto potest patere.

Ista species iudicatur sola presumptione.

¶ Nota quòd interdum rumpitur craneum & non cutis & medicus ignorat locum

rat locum qui locus poteſt cognoſci à medico quia æger ipſe tangit locum qualibet hora ut inquit Auic. uerbo illo. Et multotiens quidem ſignificat locum infirmus ipſe & quòd tangit ipſum omni hora & maxime quando infirmus non poteſt loqui. Et maxime in illo caſu in quo os fractum eſt & quòd uel pungit uel grauat cerebri membranas patiens ipſe ex dolore loci tangit cum manibus locum quia naturale quoddam eſt. Et hoc apparet in quocunq; quòd ubi eſt aliquis dolor patiens ipſe ſtatim ſuccurrit ſaltem cum manu. Et hoc omnibus eſt notum: non mirum eſt ergo ſi Auic. poſuit tactum cum manu pro ſigno læſionis loci cui applicatur manus ſiue æger ſit in bono intellectu ſiue non. & non ſaltem ſuccurrit manu etiam caput hinc inde mouet quærens delitiam utrum autem hic motus ſit naturalis uel uoluntarius alibi dicemus.

¶ Sed quia ſuperius dixi cutim non rumpi ſed craneum intelligas cutim non ruptam manifeſte quia eſt rupta occulte: quia contuſa eſt & ſoluta ſecundum numerum multum tamen non eſt ſeparata manifeſte. Et aliter nolo quòd intelligas quia diuiſa & ſoluta eſt ſepe cutis in partes minutas: ſed quia eſt uiſcoſa remanet iuncta ſimul & non apparet ſoluta maxime apud inſcientes huius artis. *Quia cutis eſt uiſcoſa non apparet ſoluta.*

¶ Sunt & alia ſigna à iunioribus ſcripta ſcilicet quòd infirmus capiat filum inceratum dentibus & quidam alter teneat filum manu & tenſo filo percutiat filum baculo uel aliqua alia re & ſi infirmus percipit dolorem in capite maxime in ea parte in qua eſt læſio dicunt omnino. os eſſe fractum ſi non poteſt pati ſtridorem factum à filo. Aliqui dicunt quòd aſtantes non poſſunt pati ſtridorem quòd ego non credo pro ſigno ſunt bene aliqui qui naturaliter non poſſunt pati talia. & aliqui dicunt quòd ille ſolus qui tenet filum manu non poteſt pati ſtridorem: ſed ego credo ſi hoc ſignum habet ueritatem quòd hoc ſolum contingat ægro. Et aliqui capiunt filum manu patiente eundem tenente dentibus. & uiolenter trahunt filum ictibus pluribus. ſi cauſatur dolor ut prius dicunt os eſſe fractum. Aliqui dant Amigdalam uel Auellanam uel nucem patienti ut tentet eam dentibus rumpere ſi dolorem cauſat in aliqua parte dicunt in ea parte os eſſe *Iſtis ſignis nõ eſt credẽdum.*

fractum. Vel iubent aliquem nodum palee stringere & tentare si eam poteſt rumpere uel ſaltem bene conſtringere, & ſi non poteſt dicunt os eſſe fractum. inter alia ſigna Lanfrancus ponit in cap. de fractura cranei hæc duo eſſe certiora, alijs, ſcilicet ſi caput ſicco & leui baculo percuſſum mute & rauce ſonat. & à filo incerato cum unguibus attracto ad altum: retentum ut ſupra ſtridorem faciat.

¶ Iſta omnia ego expertus ſum & iſtis ſignis parum credo. Vidi plures homines rumpere teſtas nucum & auellanarum perſicorum & amigdalarum & ſine dolore & tamen magnã habuerunt cranei fracturam. Et ex eis nonnulli mortui ſunt: ſed credo hæc experimenta cauſare dolorem ſi fractura ſit propè locum ubi alligantur muſculi mandibularum qui læſi pro parte non poſſunt bene mouere membra ſolita. Et ita maſticando ſimpliciter cibum ſentiunt dolorem in aliqua parte ubi magis muſculi ſunt læſi uel materia fluxa & propter uulnus uel contuſionem magis eſt aggregata impediens liberum motum muſculorum. Et conſequenter motum maxillarum ut patet bono Anothomiſte qui ſcit loca muſculorum prædictorum. nec crederem quòd ſtridor fili ſit ſignum uerum: quia ut ſupra dixi multi ſunt qui naturaliter non poſſunt pati ſtridorem dentium niſi quæratur prius an hoc ſibi ſit ſolitum nocere.

Cognitio fractura cum humiditate nigra & atramento.

¶ Sunt præterea ſigna quæ docent cognoſcere ſi fractura Capillaris penetrat totum craneum. Primum eſt appoſitio humiditatis nigræ ſupra fixuram & raſpatorijs uidere ad quem locum terminatur fixura. Et hoc eſt efficax: & uerum & indubitatum ſignum.

¶ Eſt aliud ſignum quòd clauſo ore & naſo patiens toto conamine impellat aerem à pectore ad caput. & ſi rimula penetrat uidebis aſpiciendo aliquid exire ab ipſa rimula.

¶ Eſt aliud ſignum, ſcilicet capiendo maſticem puluerizatum & albumen oui contuſum tantum. quòd miſcendo ſit ſicut mel ſolidum & hoc extendere ſuper petia uel corio ea forma magna uel parua quòd poſſit poni ſupra os de quo dubitatur & ſic dimittendo per diem tunc ſi oſſis fractura penetrat dicunt maſticem eſſe in directo fracturæ magis ſiccum

quàm alibi. Hoc est dictum magni Guidonis. & etiam Nicoli. sed Bertapalea in suo libro de fractura cranei facit duo emplastra quæ applicat capiti quibus cognoscit non fracta cute si craneum est fractum. Vnum est hoc. Recipe thuris. ceræ laudani. ana. onze. iij. misce & capiti raso applica per diem. & ubi os est fractum ibi cutis sicca est. Aliud emplastrum. Recipe cere. thuris laudani. ana. lib. i. terbentinæ. aceti. farinæ fabarum. ana. lib. media. fiat massa & capiti applicetur. Et ubi craneum fractum est inuenies emplastrum simul cum petia perforatum siue emplastrum diminutum & exiccatum magis.

Cognitio fracture cum emplastris.

¶ Contra quos disputandi causa aliquid dico & primo uel nondum sanies aliqua est apta exire per fixuram uel sic, si non dato etiam quòd sit penetrans potest esse quòd indirecto fixuræ exeant aliqui uapores calidi exiccantes masticem in ea parte ubi est fixura. Et maxime stante febre. & ita mastix in directo fixuræ erit magis siccum. Si uero esset aliqua sanies sub osse à uirtute masticis attractiua attrahitur sanies per fixuram. & ita in directo fixuræ adesset sanies uel aliqua humiditas. & ita hoc signum potest esse fallax nisi diligenter ruminetur.

¶ Oportet ergo in quacunq; specie fracturæ, aduertere plura signa, & non uno, nec paucis contentari, sed maiori parte. Et ubi potest medicus non solum stilo siue proba siue specillo certificari, sed digito etiam debet tangere, in quo est uerus sensus tactus. Et ita si medicus accedat ad ægros, siue sit rupta cutis, siue non, siue notabiliter, siue non considerata causa, quæ si fortis sit statim prima hora aperiat cutem, usq; ad os, triangulariter, siue quadrangulariter, ut cognoscat ægritudinem sine cuius cognitione non curantur ægri. Et si postponat hoc opus, postea tum ex inobedientia ægri, tum ex timore forte astantium, uel alia causa non audet medicus aperire, & craneum detegere, & potest alius medicus superueniens eum recte corripere. Et quia hęc ægritudo est acuta, uel forte per acuta quæ non dat indutias, quanto citius potest aperiri aperiatur, & ego laudo quòd hoc fiat in prima hora, quia tunc æger parũ sentit, ob causam quã scit quilibet, etiam quia postea medicus potest operari modo libero & con-

Non est credẽdũ uno signo.

uenienti & non prolongabitur ægritudo. Et si secus fiat, forte accidet mors. Et hoc pluries contingit. Et non solum medicus debet esse solicitus & celer in operationibus capitis: sed omnium aliorum membrorum: quia si talis operatio postponatur: licet alia remedia fiant nequaquam tamen prosunt, si talis operatio ut præmittitur necessaria iudicatur, & ut inquit Gal. quinto ingeniy cap. xv. tales medici sunt similes cuidam nautæ negligentiam suæ naui præstanti, usq; dum frangitur, deinde dat unicuiq; tabulam iubens ut adiuuent se quatenus per eam possint euadere mortem. hãc sententiam ponit Mesue, inquit, per omnia, o tu corporum curam gerens auxiliari ne diferas: quia semel pereunti, nulla deinde suffragia prosunt.

Medicus sit solicitus quia aliter sequitur mors.

¶ Audacter ergo quilibet aperiat, & detegat craneum: quia ex eius detectione nullum sequitur nocumentum: sed aperitur uia ad operandum quocunq; opere uolueris operari, & trapanando, & raspando, & extrahendo ossa, & in omni negocio perficiendo. Nam cutis capitis, est cum pauco sensu, exceptis partibus lateralibus, & fronte, in quibus sunt musculi notabiles, quæ cutis si incidatur paucum infert nocumentum. & cito sanescit. ut inquit Celsus cap. de cura calue inquit. Nec tamen magno negocio cutis sanescit, etiam si frustra dissecta est.

¶ Tutius ergo est incidere cutem, & detegere craneum suspectum, & etiam in fronte, & in temporibus si contingat, cum cautela tamen, scilicet secundum longitudinem musculorum. Considerata tamen prius ægri uirtute præ cæteris alys considerandis.

In fronte fiat incisio cũ cautela.

¶ Nec sit ex uerbis meis aliquis audax, nec temerarius: sed mensuratis mensurandis tute detegatur craneum. Et hoc sufficiat quantum ad signa cranei. sed ubi de cura dicemus dabimus etiam modum, caute procedendi in craneo. Et infra craneum, auxiliante nobis qui trinus & unus est.

CAP. 2.

¶ Vtrum percusso Capite in una parte rumpatur os in opposito.

SEd antequam ulterius procedam, dubitatur utrum percusso craneo in una parte, possit fieri ruptura in opposita parte, super quo dubio diuersas reperio opiniones. primo Celsus loco prænominato, tenet

quòd sic & expresse ponit hanc literam. Solet etiam euenire, ut altera parte, fuerit ictus, & os altera fiderit, itaq; si grauiter aliquis percussus est, si mala indicia subsecuta sunt, neq; ea parte qua cutis discussa est, rima reperitur, non incommodum est, parte altera considerare, non quis locus mollior sit & tumeat, eumq; aperire si quidem, os fissum reperietur.

Opinio Celsi quòd sic.

¶ Sunt multi moderni qui uolunt Auic. hoc idem sensisse cap. de fractura Cranei illo uerbo. Et ut curetur fractura oportebit ut findatur à cute cum quantitate qua non retineatur uirus, nisi fueris securus de additione apostematis, & inueneris apostema ruptum, & appareat fractura una. quando q; enim accidit inde error magnus. putatur enim quòd non sit fractura nisi illa &c.

Aliqui dicunt Auic. sentire quòd sic.

¶ Multi aliy moderni sunt eiusdem opinionis, quòd percusso craneo in una parte, sit fractura in opposita. Et inter alios est Nicolus Florentinus qui recitat historiam, se audisse quendam funaiolum, qui percussus fuit cum claui in dextro tempore & facta apertione craneum non erat fractum ibi in uigesimo autem die, superuenit ei rigor & febris, in die autem. xxiy. apparuit liuedo in opposito tempore, & mortificata est ibi caro, & facta à motione illius carnis, repertum est craneum fractum. ille tamen mortuus est.

Opinio Nicolai qui sic.

¶ Nota tamen quòd prædictæ opiniones non negant si craneum rumpatur in opposito percussionis: quin possit rumpi: & in loco percusso, & in loco sibi opposito: quia si concedatur oppositi ossis fractura tanto plus in loco prius contuso: potest esse fractura, & hoc planum est cuicunq; ingenioso & experto.

¶ Oppositas opiniones reperio. Contra prædictas scilicet quòd percusso craneo in una parte, in opposita non possit fieri fractura. Quorum omnium fundamentum sumitur à Paulo. vi. sue chirugie. opinionem cuius recitat ille subtilissimus Dinus de Garbo, & Gentilis de Fuligno exponentes tractatum Auic. de fractura cranei quinta quarti tractatu tertio cap. primo. Super uerbis Auic. in mediate à me adductis.

Opiniones qui non.
Dinus.
Gẽtilis qui nõ.
Guido.

¶ Et etiam huius opinionis est, magnus Guido de Cauliaco. Et multi

alij. Gentilis tamen titubat, dicens se habuisse à fide digno contrarium. Et rationes Pauli sunt hæ, quòd craneum non potest rumpi eo modo, quo uasa uitrea, nec eo modo quo cucurbita sicca. primo, quia craneum non est ita frangibile. nec ita siccum, sicut ea, nec ita uacuum sed durius ac solidus, & cerebro plenum. Et quòd plus est, & hæc ratio fortior est alijs non est continuum, sed à commissuris diuisum. distinctum & separatum. Et ita re uera hæc ratio concludit, scilicet quòd ab una commissura ultra aliam nunquam transibit ruptura. Et hoc constat cuicunq; experto quòd percussa quacunq; parte alicuius corporis contigui, nunq; transibit à parte ad partem læsio tacta una parte tantum.

¶ Visa igitur inter tantos tite & controuersia, non quòd meum sit inter ipsos componere lites, dicam tamen, quid de hoc sentio.

¶ Et primo dico, magnam esse Celsi authoritatem, & illi satis credendum, quia antiquissimus est author & magni ponderis. hic post Hippocra. ex primis est. Eius tempore alia medicinæ adhibebatur cura, quàm nostris temporibus, & maxime parti chirurgicæ. ut testatur & noster Rasis & Auerois. & magnus Albucasis. Dicunt enim maiorem partem chirurgiæ periisse, & eam esse prostratam tempore suo, ex hoc in fero ante eos fuisse optimos medicos nomina quorum in hac arte, recitat pro parte Celsus libro suo. vij. capite primo ubi recitat conditiones chirurgici, & qui in ea claruerunt & tempore Celsi erant optimi chirurgici. Et quamuis prædictorum tempore, esset in manibus stolidorum. tamen etiam Auic. & Rasis & Auer. non dedignati sunt de ea tractare. sicut de potione & de dieta, nam dieta & potio indigent chirurgia. & econtra teste. G. in libro qui introductorius medicorum dicitur cap. x. inquit curatiua uero in dietam chirurgiam & pharmaciam, dieta quidem est ductio diaphoreticorum & compositorum. Et digestiuorum assumpta in omnibus ægris dominatur uero in febricitantibus, Chirurgia uero est pars curatiuæ per incisiones & adustiones & eas quæ circa ossa articulationes sanans homines. pharmacia uero est pars curæ per nuda pharmaca intrinsecus & extrinsecus passiones sanans. indigens quidem alterutra, dieta quandoq; aut

Celsus fuit ante G.

tem & chirurgia egens, sicut & chirurgia utitur dieta, & pharmacia &c, hanc opinionem tenet Celsus.

¶ Inquit de chirurgia hæc uerba. Ea non quidem medicamenta nec uictus rationem omittit, sed manu plurimum præstat: estq; eius effectus euidentissimus inter omnes medicinæ partes, siquidem in morbis cum multum fortuna conferat eademq; sæpe salutaria, sæpe uana sint. Potest dubitari secunda ualitudo, medicine, an corporis beneficio contigerit. In his quoq; in quibus medicamentis maxime utimur: quamuis profectus euidentior est: tamen sanitatem & per hæc frustra quæri: & sine his sæpe manifestum est, sicut in oculis deprendi potest, qui à medicis diu uexati, sine his interdum sanescunt. At in ea parte quæ manu curata euidens est: ut aliquid ab alijs adiuuetur, hinc tamen plurimum trahere, hæc autem pars cum sit uetustissima, magis tamen ab illo omnis medicinæ parente Hippocrate quàm à prioribus exculta est. Vides lector his uerbis quid sit chirurgia, & quantum ualeat & cui parti medicinæ magis credendum. Sed credo ego & bene. Chirurgiam postponi propter labores in ea contentos. Et quia pauci audent tractare requisita in ea, & talia non sunt sine nausea & abhominatione, & de hoc satis dictum sit alibi latius de hoc. Danda est etiam fides Gentili, ubi dicit se à fide digno habuisse per experientiam contra opinionem Pauli.

Chirurgia prior & uerior dieta & potiore.

¶ Dicam tamen quæ mihi in hoc occurrunt. Et dico quòd magis ego crederem Paulo & Dino & Guidoni & sequacibus quàm alijs. Nec dico authoritatem Auic. esse in fauorem eorum, qui dicunt Auic. dicere craneum, rumpi in oppositio contusionis. Sed implicita est illa authoritas. Et potest in eos retorqueri ut expresse declarat Dinus. Inquit enim Dinus quòd Auic. in illa litera scilicet. Et aliquando accidit error magnus. Putatur enim quòd non sit nisi fractura illa, intelligit quòd interdum rumpitur craneum in aliqua parte propter aliquam contusionem, & non solum est una fractura sed plures. tamen nõ est manifesta nisi illa. Et sic oportet aperire locum contusum: quia interdũ sunt plures una, sed non sunt oppositę, nec multum distantes, sed aliqua earum est manifesta à re contundente. &

Auic. aliter intelligitur.

Opinio Dini.

lacerante Cutem, quæ est talis & tanta quòd apparet fractura una, tamen ibi propè sunt aliquæ aliæ occultæ. Et in istis casibus debet medicus considerata magnitudine causæ aperire & plures fracturas inueniet. Et hoc ego in actu practico pluries ac pluries feci, & prænarrata uidi: ideo concurro in hoc cum Dino. Ad expositionem litere Auic. nec solum hoc contingit, quòd sint plures fracturæ sed una sola, quæ satis est longior & maior quàm fixura quæ est in cute: ideo optimum est semper ampliare fixuras, & in latum & in longum. Et ita operator fugiet errores & superuenientium medicorum calumnias. Et ægro succedet quantum erit in medicina laudabilis finis.

Responsio ad dicta Pauli et aliorum.

¶ Ad rationes adductas per Paulum, recitatas à Dino & à Gentili & ab alys, dico quòd ratio siccitatis, & continuitatis & uacuitatis in uasis uitreis, & in alys corporibus concludit quamuis sint plena uento, uasa illa posse rumpi in opposita parte, & in quacunq; parte remota siue propinqua. Sed ratio contigui. Concludit totum oppositum stante uera contiguitate siue talis contiguitas sit in corpore plano siue in curuo sed reperiuntur aliqua capita quæ uere sunt contigua diuisa suis commissuris. Sed aliqua reperiuntur quæ sunt continua uel quasi ut ego pluries uidi mortuorum capita in cimiteriys exiccata. Aliqua enim sunt in quibus distinctæ apparent commissuræ. Aliqua in quibus cum magna difficultate uidentur. Et si similibus capitibus contingat fieri contusionem grauem. credo & pono pro possibili, fieri rupturam in opposita parte. Verum est quòd operantium tanta est ignauia quòd unum interdum pro alio capiunt ut ego uidi ter ut supra dixi illum modum læsionis in capite, scilicet quòd inter commissuras contunditur panniculus uersus oppositam partem, qui postea aggregat materiam. & hic loci fit tumor & medici ibi inueniunt saniem: & carnem corruptam & rimam commissuræ. Et credunt esse rupturam causatam à prima contusione. & ita multi alij medici secum decipiuntur qui pauca considerant & pauciora sciunt.

Capiti dẽso fit ruptura in opposito.

¶ Contingit etiam interdum quòd aliquis percutitur in una parte cum lapide, ligno uel alia re graui, & in ea parte non rumpitur craneum, & forte

forte quòd sic & ille cadit ad terram, in opposita parte, uel obuiat cum capite in parte opposita parieti uel alteri rei, & rumpitur Craneum in opposito non rupta cuti: postea uel statim uel ad tempus manifestatur ea ruptura. Et multi dicunt quòd craneum est in opposito ruptum à prima contusione manifesta. Et in hoc multi decipiuntur & forte aliqui de supradictis decepti fuere. Non nego impossibilitatem. Sed dico esse per difficile, & dico quòd multotiens dicunt medici fracturam esse in opposita parte, & dicunt purum mendacium: quia multi ad hanc artem accedunt qui ignorant prima elementa medicine.

Fractura est difficilis nõ aut impossibilis

CAP. 3. ☞ Signa si panniculi sunt soluti.

VIsis signis Cranei fracti. Secundo loco dicendum est de signis panniculorum, si panniculi sint incisi uel perforati uel ab osse lacerati puncti & disrupti de apostematibus eorum, & quando grauantur à craneo & læduntur à materia defluxa loco suo dicemus.

☞ Signa ergo læsionis panniculorum sunt hæc, scilicet si panniculi sint perforati, incisi, & lacerati, fit dolor notabilis capitis fixus, & ad intra caput, & dolent oculi, & simul cum percussione uel parum post uenit talis dolor, & natura doloris est quòd sit pungitiuus, & fixus. Et accidit uomitus choleræ quia illa est magis mobilis & hoc accidit per compassionem stomachi ad cerebrum per illos notabiles neruos descendentes. Teste Galeno tertio interiorum cap. vij. inquit: quia stomachus sequitur in passione caput: & caput stomachum causa est magnitudo nerui descendentis à capite ad os stomachi. Et propter hunc neruum os stomachi sensibilius est omnibus membris corporis, ideoq; etiam semper sequitur capitis fracturam, quæ uenit usq; ad pelliculas cerebri cholericus uomitus, & pluriz mum sequitur passionem capitis qualiscunq; fuerit uomitus. Et interdum fit colica propter eandem causam, & uniuersalis inteſtinorum dolor: quia omnia inteſtina sensum habent à neruis prædictis. Et appetitus deiectio, & digestiuæ et expulsiuæ debilitas, et omnium uirtutum simul, propter eandem causam. Et oculorum rubedo. tunicæ enim oculorum ortum habent à panniculis cerebri. Et uenit febris ex dolore quæ est ephimera ex

Signa læsionis pãniculorum.

Vomitus fit à colligantia stomachi ad caput.

agitatione ſpirituum animalium in cerebro, maxime ſi læſio eſt notabilis, & quòd ſubito accidat febris poteſt tamen euenire, & putrida febris: ſed non ita ſubito ex putrefactione alicuius materiæ uel in uenis uel etiam extra uenas, ſiue ſit in capitæ, ſiue alibi. Et puſtulæ in facie accidunt ex humoribus ad eam eleuatis, & ſanguis ab auribus à palato & à naſo. Et etiam interdum exit ſanguis de ſub oſſe ab aliqua uena in panniculis læſa, & apparet nigredo linguæ & etiam ſingultus quòd eſt peſſimum ſignum. Et hæc accidentia ſunt maiora & minora ſecundum magnitudinem & paruitatem læſionis. Et etiam ſecundum panniculum quia maiora ſunt accidentia, læſa pia matre quàm dura. Et ſecundum locum læſionis: quia ſi lædantur iſti panniculi in loco in quo ſunt notabiles uenæ in panniculis, quòd difficile eſt aliter fieri, maxime in pia matre à uenis illis exit ſanguis qui putrefit & facit ſceua accidentia. Et etiam raro læditur pia mater quin lædatur cerebri medulla ideo ſequuntur apoplexia, deſtructio uocis & rationis: quia læſa pia matre patitur totum cerebrum. Nam pia mater pro maiori parte fit ab arterijs & uenis per quas arteriæ deferuntur ſpiritus uitales in reti mirabili præparati, ſiue ſecundum aliquos facti animales. Et hæc pia mater non ſolum tegit cerebrum extra & illud nutrit: ſed etiam intra uentres eius ingreditur. Et per orificia arteriarum eius ingreditur ſpiritus predictus uentres cerebri. Hac de cauſa accidit deſtructio rationis & ſcotomia. Et accidit in iſtis uulneribus tremor & rigor: quia contrahitur in ſe cerebrum fugiens & expellens nocitiuum. Et ex eadem cauſa fit ſpaſmus, quãuis etiam ſpaſmus fiat à materia tranſmiſſa ad neruos, qui ſpaſmus eſſet de repletione. ſed poteſt eſſe etiam ſpaſmus, non proportionatus ad materiam. Et uterq; ſpaſmus poteſt in breui tempore ſuperuenire: & ita etiam fit paralyſis & tortura. Et ſtupor membrorum à materia tranſmiſſa ad illas partes.

Maiora ſunt accidentia læſa pia matre q̃ dura.

Raro læditur pia mater quin lædatur medulla.

Cauſa deſtructionis rationis & ſcotomie cã tremoris & rigoris.

Cauſa ſpaſmi. Cauſa paralyſis & torture. Cauſa ſtuporis

¶ Nota quòd Auicenna prima tertij, dicit quòd accidit laxitas in latere uulneris & ſpaſmus in oppoſito, ut in pluribus, tamen dico quòd contingens eſt euenire oppoſitum, ſcilicet in parte læſa ſpaſmum in oppoſita autem paralyſim. Item contingens eſt euenire unum tantum & non aliud.

Quare paralyſis in eo latere & ſpaſmus in oppoſito.

Nec horum aliquod, scilicet nec spasmum nec paralysim.

¶ Sed causa propter quid accidit spasmus in opposita parte & paralysis in eadem est: quia pars propinqua uulneri est magis debilis, deo relaxatur: quia non potest contrahi: opposita uero potest contrahi.

¶ Item alia est causa quia parti læsæ currit maior materia & subtilior: quia primo mouetur ad partem debilem: postea ad fortem. Et subtilior est mobilior ideo citius ad partem læsam currit. & sic mollificat. grossa autem oppositam partem spasmat.

¶ Et accidit apoplexia à materia oppilante uentres cerebri. Et syncopis ex compassione cordis. Cor enim compatitur cerebro & econtra. Hæc omnia signa ueniunt subito uel quasi si panniculi sint læsi ut supra.

Causa apoplexie.

Causa syncopis.

¶ Si uero isti panniculi essent contusi inter commissuras exeuntes: quia dura mater est ibi, talia accidentia sunt debilia. Et ueniunt ad notabile tempus tardius & citius, secundum magnam uel paruam læsionem, & secundum corpora munda & immunda fortia & debilia. Et secundum tempus anni. & secundum ætatem, & secundum regionem, & secundum regimen rerum non naturalium, & secundum modum curæ adhibitæ.

¶ Sed accidentia quæ sequuntur ad prædictam contusionem inter commissuras non sunt per contusionem tantum: sed sunt etiam per putrefactionem panniculi læsi, uel quòd aliunde illuc transmissa est materia, quæ non regulata à natura putrefit, & per modum continui se ipsam augmentat: quia quòd tangitur à putrido putrefit, & cum uenit ad certam quantitatem determinatam incipit febris & alia accidentia. Et tandem sequitur mors nisi cito succurratur, quamuis etiam tunc sit difficile succurrere, & dato etiam quòd res à principio esset nota & esset talis ut supra: sed tanto plus est difficilis, quantum est occulta sensibus & non cognoscitur hoc, nisi iam facta sanie in loco, à principio enim est occulta, & nescit medicus quid agere, nec ubi agere debet, quia ignorat ægritudinem & locum. Et talis species læsionis est inter alias mala & difficillima ad cognoscendum. Adsunt etiam uigiliæ & angustiatur æger. Et est totus prostratus.

Accidentia nõ sunt à contusione sed à sanie.

¶Hæc sunt signa læsionis panniculorum, tamen interdum talis & tam magna est fractura Cranei, quòd medicus non solum istis signis cognoscit læsiones panniculorum, immo certificatur uisu & tactu.

CAP. 4. ¶Signa cerebri soluti.

SIgna læsionis cerebri sunt eadem quæ dicta sunt de læsione piæ matris, addito hoc, quòd exit medullaris cerebri substantia, quamuis sit possibile quòd cerebrum sit læsum, maxime à re subtiliter perforante, uel à re incidente superficialiter & diminute tamen, & non exeat aliqua pars medullæ cerebri, tamen exit ut in pluribus, & teneas hoc esse cerebrum, si exit aliqua substantia alba, quæ appareat medulla: quia non potest esse nisi cerebrum, & maxime si exit in primis diebus, ante tempus generationis sanies: quia interdum aliqui dicunt cerebrum exire à uulnere & est forte sanies. Non negamus quin & post notabile tempus, & etiam tempore quo adest multa sanies, possit exire substantia cerebri: quia circa xiij. diem uidi ego substantiam cerebri exire, & etiam superuixit ille.

Signa uulnerum cerebri.

¶Dico præterea, quòd hęc signa à doctoribus scripta, habent ueritatem ut in plurib⁹, tamen uidi ego, læsionem in panniculis, et etiam in cerebro, et non fuit febris, neq; aliquod malum accidens, ut latius dicemus, quando de prognostico sermonem faciemus.

¶Et prędicta signa sunt quando cerebrum læsum est à re incidente contundente et perforante cum manifesta cerebri et cranei læsione et etiam cum occulta. CAP. 5. ¶Signa Cerebri Commoti.

SEd quia interdum etiam contingit, cerebrum lædi aliter, ut supra de speciebus læsionis capitis diximus, scilicet quòd cerebrum à casu ab alto, uel contusione, uel alio modo concutitur, uel mouetur, & aliqui nerui in eo rumpuntur, uel aliqua uenula ideo hic de isto modo læsionis signa ponere intendo.

¶Et dico quòd interdum contingit cerebrum moueri & agitari à causis prædictis non rupta cute, nec craneo, uel interdum cute, & non craneo, & rumpuntur aliqui nerui cerebri, & secundum neruos ruptos, accidunt membris ad quæ uadunt tales nerui, diuersa accidentia. Sunt enim uy. pa-

Signa cómoti cerebri.

ria neruorum, quorum aliqui uadunt, ad oculos, aliqui ad linguam, aliqui ad aures, aliqui ad ſtomachum, & aliqui ad inteſtina omnia, ad dandum ſenſum his membris, uel ſaltem ad panniculos eos tegentes, & epati & ſpleni & alijs membris prout notum eſt, in bona anothomia. & de iſta leſione neruorum mentionem facit. Gal. vij. aphor. commento quinquageſimo octauo ſicut ego ſupra ipſum adduxi cum de iſta ſpecie læſionis ſermonem faciebam. Et ſignum huius læſionis ponitur à Gal. loco præallegato. Dum dicit quòd iſti efficiuntur ſine uoce ſtatim. Et ſic ſi ad manus tuas adueniat patiens qui loquelam ſubito amittat, & qui percuſſus fuerit à re potente mouere cerebrum, uel quòd ceciderit ab alto, cum conditionibus, quæ te perſuadeant ipſius cerebrum potuiſſe pati, etiam non rupta cute, uel rupta cute & non craneo, uel etiam fracto craneo. Firma iudicium tuum ſub hoc, quòd cerebrum poſſit eſſe motum uiſis malis indicijs, non ſolum de amiſſione uocis, ſed etiam poſſunt euenire omnia accidentia prænarrata, quamuis ſubito non eueniant, & ita non ſolum iudicabis rupturam aliquorum neruorum prædictorum: ſed forte rupturam alicuius uenulæ in panniculis contentæ.

¶ Sed non ita cito ueniunt accidentia uenæ ruptæ, ſicut neruorum ruptorum, ſed ueniunt eo tempore quo ſanguis incipit poſtea ſub oſſe putrefieri, tardius & citius ſecundum quantitatem ſanguinis, & etiam ſecundum locum, quia ſi inter craneum & duram matrem, tardius ueniunt accidentia q̃ ſi inter duram & piam, & tardius inter piam & duram matrem, q̃ inter piam matrem & cerebrũ, cauſas non recito quia per ſe notæ ſunt. *Signa uenę rupte ſub craneo*

¶ Et iſta ſpecies læſionis eſt difficilis cognitionis, tamen poſſibilis maxime per expertos conſiderata ægritudinis eſſentia, & cauſa, & accidentibus: ſed difficilior eſt cura: quia medicus forte neſcit locum ſanguinis, & ſaniei, & neceſſario deſiſtit à rationabili cura, & ſic moriuntur pauperes ægri. Quod ſit difficilis curæ hæc ſpecies teſtis eſt Serapio primo breuiarij cap. de ſoda à percuſſione, inquit. Et quando homo cadit ex loco alto forte accidit ut diſrumpatur aliqua ex partibus cerebri aut retis quæ dicitur ſecundina & ſoda quæ Accidit in ea eſt difficilis ſanationis.

¶ Tamen si datur ingenium in cura eius talis est, scilicet quòd totum caput medicinis debitis tegatur, ut latius dicemus quando de cura fiet sermo: quia ignoratur determinatus locus sanieiut prædixi, & etiam neruorum ruptorum, ut plurimum.

Ignoratur proprius locus in multis dispositionibus capitis

¶ Similiter ignoratur proprius locus in multis alijs capitis dispositionibus, teste Gal. iij. interiorum cap. iiij. Inquit similiter nullam significationem inuenimus, locum infirmum ostendentem, in melancolia, in mania, in epilepsia, in lethargia, & in stupore quem moderni medici dicunt congelationem in spasmo, & in titillatione, in quibus omnibus nullam significationem inuenimus esse, quasi fondamentum passionis nec duritiem, nec tumorem, nec dolorem, nec caloris pristini mutationem. nec aliqua de corpore egredientia &c.

A sanguine putrefacto sub craneo ueniũt sceua accidẽtia

¶ Aduerte lector quòd accidentia prænarrata in læsione panniculorum & cerebri: possunt fieri à sanguine putrefacto sub craneo: secundum loca ad quæ uadit. & secundum quantitatem ideo non mireris: etiam si non læsis panniculis nec cerebro: sed solum à uenis ruptis uel forte neruis accidant prædicta accidentia: quia etiam possunt accidere multa ex accidentibus prædictis non læsis panniculis nec cerebro. Et maxime si contingat saniem aliquo modo descendere à superioribus per rimulam ossis: uel forte per porositatis ossis resudare ad intra craneum: maxime quando sanies non habet à uulnere liberum exitum. Et hoc ego uidi in actu practico anothomizando capita mortuorum à simili casu non rupto craneo nec panniculo aliquo læso. A sanie enim descensa per porros cranei supra panniculos causatur febris: & rigor & uomitus & singultus & alienatio: & alia accidentia similia prædictis, per compassionem membrorum inferiorum ad cerebrũ: & cerebri ad panniculos propter saniem eos corrumpentem & putrefacientem: & tandem mors sequitur.

¶ Sint ergo medici diligentes & prudentes & soliciti: quia periculum est in mora: & non dedignentur sæpe uisitare ægros: quia per longam moram cum eis ueniunt in cognitionem ægritudinis consequenter & curæ. Et hæc sufficiant pro signi commoti cerebri.

CAP. 6. ☞Signa cuiuslibet malæ complexionis capitis.

ALio loco de mala complexione cuiuscunq; modi: & de apostematibus cerebri & eius panniculorum dicendum est.

☞Dico igitur quòd ex contusione perforatione & incisione in capite diuersimode tamen factis & diuersis temporibus & secundum indiu dua munda & immunda debilia & fortia & secundum eorum regimen tam præsens quam præteritum & modum medendi exhibitum: accidunt capiti: malæ complexiones & consequenter apostemata: & alia accidentia has ægritudines necessario sequentia: quæ medicus totis uiribus tenetur prohibere: inquit Auic. nam de melioribus rebus quas intendimus in cura uulerum est eorum apostemationem prohibere.

Causæ apostematum & malæ complexio.

☞Sed antequam fiat de apostematibus sermo dicamus de mala complexione calida & frigida: sicca & humida materiali & immateriali capiti contingente.

☞Et dico quòd accidunt solutionibus capitis malæ complexiones omnium modorum: licet rarius frigide: materiales & immateriales: & eodem modo apostemata cerebri & panniculorum omnium modorum: rarius tamen apostemata frigida contingunt quàm calida: & ratio est duplex primo: quia humores calidi sunt subtiles: & primo mobiles: frigidi uero econtra: & quia habet fieri apostema in membro solido cuius porositates sunt angustiæ & materia grossa: est inepta figi: ideo frequentius fiunt apostemata calida quàm frigida: ut etiam contigit de pleuresi: quæ raro fit à materia frigida: tamen interdum fiunt apostemata frigida in capite: & maxime in complexione apta ad hoc, licet non sint uere frigida. Sed mixta quia raro datur apostema singulare: ut inquit princeps tertia quarti cap. de apostematibus in uniuersali.

Propter quid rarius acc. apostemata frigida frequentius uero calida.

☞Aduenit tamen quòd sæpe accidit capiti mala complexio calida uel frigida. sicca uel humida immaterialis: & cum materia sine apostemate in capitis percussione & frigida ut plurimum accidit ex aere frigido illam introducente & hoc est ex parte regionis uel ex parte malæ custodiæ, &

inertiæ ægri & aſtantium. Et interdum ex parte impotentiæ ægrotantium, qui non habent loca clauſa & calida prout requirit anni tempus quæ mala complexio introducta eſt cauſa apoſtematis: et eſt tanquam cauſa efficiens apoſtematis. Et ſi quæratur quæ ergo eſt mala complexio quæ eſt in apoſtemate cum non detur apoſtema ſine ægritudine conſimili. Dicitur quòd eſt alia mala complexio introducta: quia primo in apoſtemate currunt humores qui ſoluunt continuum, & materia ibi retenta quamuis etiam eſſet laudabilis in quanto & quali acquirit ebulitionem: quia eſt extra uenas & non euentatur & ſic cauſat malam complexionem, uel forte quod materia eſt talis quòd ex ſe ſine ebulitione inducit malam complexionem & etiam cum ebulitione & de hoc infra. Et ſic una mala complexio erit tanquam cauſa & alia erit ægritudo integrans apoſtema.

Mala complexio cauſa efficax apoſtematis

☞ Signa igitur malæ complexionis calidæ ſine materia ſumuntur à cauſa primitiua ut plurimum: quia ſæpe inducitur qualitas calida ab aere accidentaliter calido ultra debitum uel quia tempus, & regio ualde calida ſunt uel caput tenet calidis panis tectum uel ab aliqua medicina ualde calida locali applicata ut hodiernis temporibus faciunt aliqui imperiti cum aqua uitæ compoſita ex diuerſis calidis ſimplicibus ſecum infuſis & diſtillatis: uel cum emplaſtris & unguentis calidis indebite approximatis, uel ex ira & aliquibus animi paſſionibus uel ex motu corporeo: uel quia actu medicinæ calidiores debito approximatæ ſunt. Et hoc contingit in complexione calida de facili & tardius & citius ſecundum cauſarum concordantias.

Signa malę cõpl. cal. ſine ma.

☞ Habitis iſtis cauſis apparet etiam ad ſenſum caliditas faciei & totius capitis. Adſunt etiam uigiliæ ſitis & oculorum immobilitas & omnium animalium operationum agilitas niſi ſit quòd impediat. Inquit Auic. prima tertij cap. xix.

☞ Ipſam ſignificant inflammatio, & priuatio grauitatis, & uigiliæ & inquietudo in motibus: & permutatio in imaginationibus: & agitatio & uelocitas in ira, & rubedo oculorum, & iuuamentum ab infrigidantibus & nocumentum à calefacientibus.

☞ Signa

¶ Signa autem qualitatis frigidæ sunt sibi opposita & in totum contraria, nisi quòd adest grauitatis priuatio, unde Auic. ubi supra cap. ij. inquit. ¶ Sentitur frigus cum priuatione grauitatis & pigritia & tepiditas: & albedo coloris faciei & oculi, & diminutio in imaginationibus & declinatio ad timorem & iuuamentum à calefacientibus & nocumentum ab infrigidantibus. *Signa malę cõpl. frigi sine ma.*

¶ Signa uero siccæ complexionis sine materia, est leuitas & antecessio euacuationum, & exiccatio narium & multa uigilia. *Signa malæ compl. siccæ sine ma.*

¶ Signa uero malæ complexionis humide sine materia. Adem pauca gravedo & pigritia & tepiditas tactus & quòd effluit est paucum. Adest oblivio & somnus multus. *Signa humide sine ma.*

¶ Si uero ista sunt mixta, signa sunt mixta secundum qualitates prædictas & illas indicabit qui est boni iudicij, ideo silentio transeundum putaui. *Signa mixte cõpl. sine ma.*

¶ Scias tamen uolo lector quòd omnia non possunt scribi: nec licet quia legentes tædio afferrent. nec hæc ignaris scribimus, sed eis qui alios uiderunt authores. & qui naturali pollent ingenio. Inquit Damascenus ingeniũ naturale adiuuat artem & naturam regentem. Istis ergo signis sint contenti legentes: & ad alios transeant authores de labore tamen nostro secundum merita gratiam referant.

¶ Signa autem malæ complexionis panniculorum & cerebri omnium modorum cum materia sunt ferè eadem cum signis apostematum Auic. ubi supra cap. xxiiij. & xxv. de signis dominij materierum calidarum inquit. *Signa cælide compl. cũ ma.*

¶ Choloricæ quidem grauitas non superflua & mordicatio & inflammatio & adustio uehemens & siccitas, & strictura narium & sitis & uigilia & citrinitas coloris faciei & oculorum rubedo. *Signa cholericæ.*

¶ In sanguinea. Augumentũ grauitatis, & fortasse pulsatio & inflatio faciei, & oculorum, & exuberatio uenarum & fortis somnus. *Signa sanguinee.*

¶ Et de signis materiæ frigidæ frigus sensatum longitudo læsionis & assiduatio eius. Paucitas rubedinis faciei: oculi sunt cum pigritia & te- *Signa cõpl. frigidæ cũ ma.*

peditate, albedo faciei, & oculorum, priuatas citrinitatis, cum grauitate sensata.

Signa phlegmati. ¶ Sed in materia phlegmatica maior est pigritia & subet fortis, & obliuio & plumbeitas coloris in facie & oculis.

Signa melac. ¶ In melancolica grauitas minor & uigiliarum plures & alienatio & cogitatio corrupta & tenebrositas oculorum & faciei.

Signa mixtæ ma. ¶ Et ita etiam, si materiæ sunt mixtæ signa sunt mixta, & signa dominantia arguunt etiam materiam dominantem ut infra de apostematibus dicetur.

CAP. 7.

¶ Signa Apostematum interiorum capitis.

Signa apost. calidi, ab Haly. SEd apostematum signa incipiendo à calidis sunt hæc continua febris cuius calor non multum fortis est sub tactu secundum Haly. in nono Theoricæ cap. iiij. Sed tranquillus & mediocris & facies & caput calidiora reliquo corpore tactu & mentis alienatio & uigilia & nonnunq; somnus accidit à quo excitantur cum clamore & saltu & lingua nigrescit, & est aspera. Et de uestibus tanq; aliquid legunt propter phantasiæ corruptionem nonnunquam lachrymantur oculi quandoq; ophthalmici quandoq; sicci: sed signa prædicta sunt ut supra: & maximæ febris si aliquid phlegmatis sanguini uel choleræ uel utriq; mixtum est.

Signa sangui. apost. ¶ Cui autem sanguineum accidit apostema, insunt prædicta accidentia cum risu sopore & oculorum dolore & garrulitate & ineptia, & febris est intensior, & faciei color rubeus.

Signa cholerici ap. st. ¶ Cum uero ex cholerico humore faciei, color ad croceum declinat, & insania comitatur & saltus & caloris tactus est acutus & pungens.

Si mixta est melancol. ¶ Si uero sit aliquid melancoliæ secum mixtæ fiunt in eptiæ ac garrulitatis copia timorq; & fletus.

Si mixtum est phleg. ¶ Et si adem notabilis phlegmatis admixtio fit obstupefactio non continua. In istis tamen omnibus pulsus est debilis paruus & durus & uarietas multa anhelitus, & spiritus quandoq; angustia sequitur, & subuersio sto-

machi. Et tument ad ſenſum panniculi, & exeunt per fixuram cranei colorati colorare materiæ & efficiuntur immobiles.

¶ Apoſtemata uero frigida capiti euenientia ſunt à prædominio à phlegmate: ſicut calida ſunt à prædominio à ſanguine & à cholera, & lethargia uocatur à nomine accidentis eam ſequentis: cuius ſigna ſunt febris modica debilis & non acuta ſtupefactio & ſopor, & non reſpondet niſi uix & raro ſi interrogetur. Eſt etiã illis oſſitatio multa & mentis confuſio: & ora eorum aperta ſunt tanq̃ claudere illa ſint obliti: aliquibus eſt uentris ſolutio phlegmatica. Et interdum conſtipatio uentris, & urina eorum turbida eſt ut aſincrum. Tremor extremitatum & ſudor & facies liuida & tumida magnus pulſus & fluctuoſus, ut peripneumonicorum. Et anhelithus tardus & uarius. Inquit idem Haly, ubi ſupra quòd obſtupefactio ipſa accidit ex mala complexione frigida & humida cerebro accidenti aut ex phlegmatica materia acutæ febris cauſa uel percuſſionis quæ lacertis facta eſt temporum: aut oppreſſionis quæ cerebro accidit aut à fractura oſſium capitis aut laminum quæ ſub fracto oſſe ponuntur cum iſtud curare uult medicus.

Signa apoſt. frigi.

Cauſæ obſtupefactionis

¶ Peruigilatio autem ex mala fit complexione ſicca quæ cerebro accidit, aut ex materia melancolica: aut cholerica.

¶ Sed per obſtupefactionẽ hic author intelligit lethargiã à prædominio.

¶ Per peruigilationem uero intelligit phreneſim.

¶ Et ita inquit quòd interdum, componũtur calidi humores cum frigidis & humidi cum ſiccis: & ſic ſigna ſunt compoſita.

¶ Inquit cum uero quæ peruigilationem faciunt cauſæ cum obſtupefactionem facientibus componuntur paſſio inde oritur quæ, cuma uocata eſt, ſcilicet obſtupefactio peruigil. & ſi phlegma amplius ſit, obſtupefactio maior eſt, ſi uero ſiccitas ſuperat, peruigilatio erit maior. cuius peruigilationis ſic compoſitæ ſignum eſt quòd nec dormit nec uigilat: oculi ſunt aperti & mens confuſa & omnino ſunt compoſita ex ſignis phreneſis & lethargiæ.

Cauſæ peruigilationis

Obſtupefactio eſt lethargia.

Peruigilatio amphreneſis.

Quid ſit cuma

Signa compoſiti apoſt.

¶ Auic. ſecutus eſt Haly. de tali diſtinctione apoſtematũ: nã prima tertij

tractatu secundo cap. quarto. inquit apostema à quo uenit soda quando q; est in uelaminibus cerebri & quando q; est calidum & uocatur Sirsen.

Sirsen. Lethargia.

¶ Et quando q; est frigidum & nominatur lethargia scilicet obliuio.

¶ Et quando q; est compositum & uocatur dispositio habentis dormitionem uigilatiuam. Et quando q; est durum. Et quando q; fit in ipso cerebro.

¶ Quod autem cerebrum posset apostemari probat princeps contra Serapionem in multis locis & maxime tractatu tertio prima tertij cap. de Carabito siue Sirsen, siue pherneſis quòd idem est quamuis secundum aliquos pherneſis plus importet accidentia q̃ morbum.

¶ Si autem Carabitus & Sirsen sit apostema panniculorum cerebri, uel substantiæ eius, uel utriusq;, uel alterius membri uide Auicen. ubi supra: quia hic de istis multa proferre non est mea intentio.

Signa Carabiti secundum Auic.

¶ Signa cuius Carabiti sunt, scilicet quòd superfluit alienatio, & quando q; abscinditur alia uice & abhominatio loquele, & pigritia ab ea, & permixto intellectus & plurimum horum circa quartum diem, et in quinto extremorum frigus et agitatio: et spiritus agitatus inordinatus, et magnus et extensio ossium pectoris ad superiora. et tremor et saltus membrorum cum ipso. Et ante nunciat ipsum. Et somnus inquietus quando q;. Et excitantur ab ipso et clamant, et quando q; uigilant et quando q; dormiunt cum phantasys et somnijs corruptis cum uoce diuersa et sunt illic inuerecundia, audacia, et ira. Et abhorrent radios. Et agitantur linguæ eorum. Et quando q; apostemantur. Et multoties abscinduntur eorum uoces et desiderant aquam et bibunt ex ea parum. Et eorum extremitates infrigidantur absq; frigore extrinseco faciente hoc: et urinæ sunt tenues et pulsus duri propter apostema in mẽbro neruoso. Et cũ sua serinitate non euacuatur abundositate quadam: quoniã cerebrum est substantia humida. Et interdum sunt magni et frequentes et diuersi et tremuli et spasmosi. et præcedunt Carabitum obliuio rei propinquæ et triſtitia sine causa. Et somnia mala et soda multa. Et grauitas et repletio, & exiccantur oculi. Deinde accidunt lachrymæ unius oculi tantum. Et uenæ oculorum sunt rubeæ, & quando q; inquirunt uilos, & colligunt clau-

sis oculis. Et accidit distilatio urinæ cum cogitatione ipsorum aut sine. & obliuiscuntur dolores si aliqui sint in membris ipsorū, immo si membra ipsorum doloroſe tangantur non sentiunt.

¶ Et si apostema est in anteriori parte capitis corrumpit imaginationē, & tunc incipiunt colligere uilos & paleas & similia. Et imaginantur quæ non reperiuntur.

¶ Et si sit in medio corrumpit cogitationem.

¶ Et si in posteriori obliuiscuntur ita ut quando q; petant aliquid quòd si eis præsentetur, non recordantur se quæsiuisse.

¶ Si autem apostema sit super omnes partes apparent hæc omnia.

¶ Et si cum eo apostemetur cerebrum rubet facies & oculi & exeunt oculi multum si materia est sanguis. Si uero est cholera ad citrinum tendunt. Et ita res apparent rubræ & citrinæ secundum humorem prædominantem.

¶ Et si sit à cholera adusta est illud quòd perimit. Et signa sunt quòd cōmunitas accidentium eius accidunt cum dæmonio odio & rixa & oculi sunt conturbati.

¶ Nota unum lector quòd communiter doctores ponunt frigiditatem aduenientem panniculo grosso siue sit ex aere siue applicetur actu. Aliquid frigidum causare calidum apostema quamuis possit causare alia accidentia. Et hoc sensit Rasis authoritate Pauli xv. continentis cap. iiii. in fine istis uerbis. Accidit apostema calidum panniculo grosso ex osse pungente & pondere pannorum aut ligatura doloroſa aut à frigore affligente: aut eo quòd non attenuatur regimen, & ex potu uini: & hoc sentiunt multi alij & maxime Auic. Et causa potest patere consideranti.

¶ Superius de Carabito ad mentem Auic. posui signa apostematum calidorum in panniculis & in cerebro: nunc de signis frigidi apostematis ad mentem eiusdem sermonem facio.

¶ Et forte mirabitur aliquis quòd sim ita longus in ponendo signa talium apostematum. Hoc tamen facio quia est magna utilitas in istis signis. bene enim cognita ægritudine illa facilius curatur.

Si apost. est i parte Anter. quid.

Si in medio quid.

Si i posteriori quid.

Si per totum quid.

Signa cerebri apoſte. à sang.

Signa à cholera atri uel ru.

Sig. à colera adusta.

¶ Pono tantum signa Haly, & Auic. Aliorum fugiens doctorum commercium, quia quidquid bene dictum est ab istis medicinæ patribus miro ordine & industria dictum est. Et omnes alios excedunt in signis & causis rogans quæcunq; hoc opus nostrum lecturum ut non solum hæc signa a nobis posita uideat. Sed ad prædictos fontes recurrat ubi inueniet sermonem plenum de Carabito & de phlegmone, & de heryspela cerebri. Et quid sit sibare siue dæmonium cerebri. Et quid sit lethargia. & quid sit subeth asahari quod est apostema compositum ex calido & frigido humore: quod apostema ab Haly supra uocatur cuma: quia hic de essentia talium ægritudinum nihil pono.

Signa apost. frigidi secundum Auic.

¶ Signa igitur apostematis frigidi in capite licet raro contingat tamen possibile est siue à causa antecedente siue à primitiua, à qua primitiua rarius contingit sunt ista. Primo est soda lenis & febris lenta, necessaria enim est febris ab humore putrefacto in cerebro inquit Auicen. & propter hoc separatur à subeth.

¶ Aduerte lector quòd quamuis in apostemate phlegmatico uel alio modo frigido non sit uera putredo tamen hic loci Auice. uidetur uelle quòd apostemata frigida phlegmatica de quibus hic est mentio sint à phlegmate putrefacto prout ipse testatur prima tertij cap. de signis lethargiæ inquit quòd est febris lenta. & quòd necessaria est febris in omni apostemate ab humore putrefacto in membro principali, uerum est lenta quoniam eius materia est phlegmatica.

In omni apost. est aliqua putredo.

¶ Vel uult quòd in omni apostemate sit aliqua putredo quæ faciat febrē maxime si apostema sit in membro principali & hoc sensit ille borus Dinus tertia quarti. inquit enim quòd in omni apostemate etiam frigido est quædam caliditas præter naturalis propter conculcationem materiæ. Super illo Auicen. uerbo. Et omne apostema aut est calidum aut non calidum recurrant igitur ad Dinum non tamen ubi supra: sed in principio tertie quarti, ubi distinguit quid sit apostema & quomodo fiat apostema. Et quid prius fiat in apostemate an tumor an solutio continui an mala cōplexio ubi dicit quòd propter conculcationem ultimo loco fit mala com-

plexio quæ iudicio cuiuscunq; bene ruminantis erit calida per oppilationem ibi factam quantuncunq; sit materia frigida.

¶ Credo ego quamuis sit aliqua mala complexio calida modo prædicto in apostemate quòd etiam sit mala complexio frigida à frigiditate humoris eam facientis, & sic erunt duæ malæ complexionis in apostemate frigido: sed quia frigida est maior in cura illi magis est uacandum, tamen cura apostematis inquantum est apostema non est uacare malæ complexioni maxime in materia frigida sicut in calida puta in herysipela in qua materia subtilis est & pauca cui magis uacamus qualitati q̃ quantitati sed cura in frigida: quia materia est grossa cura est extractio materiæ apostematis. Et hoc fit cum resoluentibus puris & mixtis secundũ tempora apostematis. Et ita quantuncunq; sit pauca caliditas in membro tali quale est cerebrum necessario adest febris. Et ista est mens Auic. secundum aliquos in loco prædicto de Carabito cum dicit quòd necessaria est febris.

Cura apostematis est extractio materiæ.

¶ Cui opinioni adhærent aliqui cum testimonio Hippo. dum inquit si in uentrem sanguis effuderit necesse est putrefieri & in saniem conuerti qui uolunt Hippo. non solum intellexisse de sanguine: sed de quocunq; alio humore non regulato à natura qui statim incipit habere aliquem modum putredinis cum est extra uenas. Et maxime ubi est conclusus non habens euentationem & quòd ibi non sit ordine naturæ sicut in apostemate. quia etiam haberet modum putredinis phlegma in stomacho & in intestinis & in iuncturis si esset conclusum, euentatione priuatum.

¶ Et si bene in istis membris esset putredo talis ut prædictum est non est tanta quòd possit causare febrem: quia ut efficiatur febris oportet quòd sit notabilis putredo, uel in loco propinquo cordi uel quòd sit in loco in quo defacili possit ponere cor in calefacto esse: quia aliter non contingit febris nec continua nec alterius modi. Et ita credo quòd in nodis & scrofulis sit aliqua putredo modo prædicto acquisita.

¶ Et non est inconueniens quod in uno apostemate sint duæ malæ complexiones puta in apostemate frigido: quia eo modo quo acetum dicitur calidum & frigidum: eodem possunt dici humores in apostematibus & in

In apostemate est duplex Mal. compl.

ueritate sic est mens Dini loco præallegato.

¶ Verum est quòd in apostemate ualde duro ad naturam lapidis conuerso erit longe minor putredo. Sed talia apostemata non adueniunt panniculis neq; cerebro q̃uis Auic. prima tertij tractatu secundo capi. quarto dicat quòd apostema capitis quando q; est durum: quia noluit negare possibilitatem & forte quòd in illo esset aliqua febris: sed cap. de lethargia inquit quod plurimum eius fit in meatibus: idest in anfractibus cerebri absq; quòd fiat in uelaminibus cerebri propter rationes superius adductas. Et quòd raro fit in substantia cerebri: quia est uiscosa densa: & humor phlegmaticus non potest penetrare corpus densum. tamen inquit quòd est possibile ut ueniat in uelaminibus & in substantia cerebri. Et ego credo quòd talia apostemata frigida non fiant nisi per modum paulatine congestionis: quia per modum defluxus non possunt fieri: si tamen fiant hoc erit per choleram secum mixtam subtiliantem phlegma & illud facientem penetrare. Aliter non contingit hoc apostema per defluxũ. Credo tamẽ quòd etiã in cerebro siue per fluxũ siue per congestionẽ, si fiat apostema quòd possit esse tale ꝙ non sit febris cõsiderata qualitate & quãtitate materiæ. Et ẽt loco & tẽpore apostematis: & cõsiderato modo terminationis eius.

¶ Hæc dixi gratia iuuenum.

¶ Et hæc quidem febris. s. in prædicto apostemate quando q; non sentitur & fit cum eo subeth. grauis & habet grauedinem in aperiendo & claudendo oculos: & fit cum eo obliuio & spiritus rarus, tardus: & debilis & ossitatio multa: & singultus propter communitatem stomachi ad cerebrum & albedo in lingua & tarditas in loquela & in motu palpebrarum. Et permixtio rationis & egestio humida. Et urina sicut asinorum, & tremor & sudor extremitatum & pulsus magnus rarus tardus tremulus ac undosus sicut in peripneumonia minores tamen in istis prędictis sunt pulsus in apostemate cerebri q̃ in peripneumonia: quoniam nocumentum cordis in ea factum est minus & est cadens in medio.

Signa melancolici apost.

¶ Et si melancolicum est apostema dolor fit fortior & rixa & alienatio & oculi aperti fixi in uno loco intuentes & cum lethargia est in substãtia

cerebri

cerebri ſubeth eſt fortior & difficultas motuum maior & oculi ad exitum tenduut. & ſi eſt in uelaminibus dolor eſt fortior. & motus ſunt leuiores: & adeſt retentio urinæ propter obluionem & debilitatem lacerti urinalis. Si. in cerebro Si. in uelaminibus.

¶ Si uero ſit apoſtema calidum & frigidum mixtum ſigna ſunt compoſita ex phreneticorum & lethargicorum ſignis, ut ſupra diximus de mente Haly. Hæc ſigna omnia ſuperius poſita ab Auic. ſunt ſigna poſita ab Haly. quem Auic. ſecutus eſt. pauca dicuntur ab Auic. quæ prius non ſint dicta ab Haly. qui fuit primus qui poſuit ordinem medicinæ cuius anima ſit benedicta de tanto ingenio & labore. Signa compoſiti apoſt.

¶ Signa ſuperius poſita de apoſtematibus non tantum ſunt ab apoſtemate facto ex percuſſione & læſione capitis: ſed ſunt quocunq; modo fiat apoſtema an per communitatem, an per eſſentiam, an per cauſam primitiuam, uel per quamcunq; aliam cauſam. Et de ſignis apoſtematum capitis finem impono.

¶ Sed quia accidunt in capite alia apoſtemata, ſcilicet quòd interdũ apoſtematur caput extra craneum, ſcilicet ipſa cutis tegens caput quæ pro maiori parte eſt pauci ſenſus quia in capite non ſunt nerui maxime in exteriori parte: ne q; maſculi niſi in temporibus qui mouent mandibulas. & in fronte qui faciunt ad motum ſuperciliorum. Et interdum apoſtematur etiam pericraneum.

¶ De iſtis ergo apoſtematibus aliquid dicamus ut de apoſtematibus capitis nihil intactum relinquatur.

¶ Eſt communis opinio quòd extra craneum in pericraneo accidit apoſtema calidum & frigidum & mixtum ſicut in alijs membris. Et quia panniculus exterior non eſt tanti momenti ſicut interiores nec quo ad accidentia ſequentia ſi bene conſiderantur cauſæ accidentium nec quo ad curam teſte G. quarto ingenij cap. vij. inquit: nam fortiora conueniunt uulneribus interioribus q̃ ad eis quæ exterius ſunt ne medicina illorum anteq̃ ad ea deueniant deficiat unde debemus eam adeo confortare quòd in uia non poſſit deficere.

Fortior medicina conuenit intra caput q̄ extra.

¶ Et ut patet prima tertij ab Auic. tractatu tertio cap. xi. istis uerbis. & cura ipsum medicamine leuiore ex cura Sirsen ita tamen quòd sis secutus in administratione fortioris in ipso quæ uerba declarans fidelis expositor Iacobus de partibus quo ad curam dicit leuiora localia conferre parti extrinsecæ magis q̄ intrinsecæ: quia de facili medicinæ uirtus uadit ad extrinsecum: quia pars intrinseca plus distat à medicina. & quia craneū est durum & solidum & grossum & intermediat, ei igitur nō potest penetrare uirtus nisi sit fortis, ideo uirtus debilis plus conuenit parti extrinsecæ q̄ intrinsecæ: & maior est labor. i. maius periculum in uirtute forti quam debili. igitur apostema extrinsecum non est tanti momenti.

¶ Adducit Iacobus ubi supra aliam rationē dum dicit quòd pars extrinseca fortiores. sustinet medicinas quia minus periculum est administrare eas exterius q̄ interius: quia fortis medicina forte potest inferre nocumentum quòd si inferatur melius est. i. minus malum quòd inferatur exterius q̄ interius. Consequenter ergo dicamus minoris esse nocumenti apostemata extrinseca q̄ intrinseca non solū per rationes prædictas sed ratione nobilitas membri & loci.

Qua de causa non ponātur signa apost. pericranei.

¶ De apostematibus ergo panniculi extrinseci claudam sermonem: quia rarissime fit. & si fit credo quòd fiat à forti causa quæ etiam causa ut in pluribus causabit apostema aliorum panniculorum per fortem colligantiam. & lumen maius offuscat minus. & ita medicus nō uocabit signis apostematum pericranei nec eius curæ sed maiori ægritudini.

¶ Si tamen contingat quòd possibile est signa de facili habentur habita causa si fiat à causa primitiua & ita cura.

¶ Si uero fiat tale apostema à causa non primitiua recuras pro signis & cura. Ad principem nostrum Auic. ubi supra.

¶ Sed quia non tantū fiunt apostemata in pericraneo: sed interdum etiā aggregatur & aquositas & uentositas in capitibus. Et maxime puerorum etiam ibi habebis integram cognitionem & essentiæ & causarum & signorum & curæ. Et hæc sufficiant de apostematibus panniculorum & cerebri maximè quo ad signa de prolixitate ueniam implorando.

CAP. 8. ☞Signa materiæ supra panniculos.

Signa materiæ supra panniculos.

SIgna uero materiam defluxam supra panniculos uel ibi genitam demonstrantia sunt hæc, scilicet quòd adest febris intensa & tremor & destructio rationis, & alia prænarrata accidentia in læsione panniculorum & cerebri sicut inquit Auic. cap. de fractura cranei in principio istis uerbis.

☞Et accidunt ante sanioſitatem aut post ipsam ægritudines malæ ex febribus & tremore & destructione rationis & alys. Alia litera dicit. Et aliæ suple ægritudines quæ accidunt apostematibus capitis quia ante sanioſitatem in apostemate panniculorum & cerebri sunt prænarrata accidentia.

☞Quia dato quòd apostema in capite nõ ueniat ad saniẽ sunt & febres & tremores & alia prænarrata accidentia, & ita à sanie cõtenta sub craneo põt fieri paralyſis & ſpaſmus & apoplexia & aliæ ægritudines à nobis dictæ superius: sicut etiam ait princeps loco præallegato istis uerbis.

☞Et cum uerificatur necessitas extendendi, ideſt fricandi os, & extrahendi ipsum tunc festinetur & non expectetur complementum generationis saniei scilicet in fractura uel sub osse quoniam pus est causa malorum accidentium.

☞Verum est quòd apoplexia non euenit niſi ex oppilatione coarctoria à materia defluente ad uentres cerebri, & hoc potest fieri si panniculi sint fracti, uel quòd alio modo sanies sit in cerebro puta quòd in pia matre sit rupta uena quæ causet saniem apoplexiam causantem.

☞Et ita etiam causabit diuersa accidentia secundum loca ad quæ transmittetur hæc sanies. Et secundum quantitatem & etiam qualitatem saniei efficientur maiora & minora accidentia. Et secundum quòd talis sanies habet exitum liberum: quia stante etiam tali materia pauca quæ non expurgetur faciet mala accidentia.

Exemplum de paucæ sanie.

☞Vt ego uidi Bonon. in Reuerendo D. Priamo de Peppulis qui habebat fixuram capillarem in craneo per quam descenderat aliqua materia.

Et adhibita cura cum instrumentis ut uideretur an rimula penetraret interiorem superficiem cranei inuentum est, quòd sic cum raspatorijs, & per fixuram dilatatam exiuit modica & ferè nulla saniei quantitas & cessauit febris statim acutissima, & inquietudines, & uigiliæ, & omnia mala accidentia quæ aderant, & hoc uidi etiam in quam pluribus alijs.

CAP. 9. ¶ Dubium an accidentia sint ab apostemate an à solutione continui an à sanie cum sint communia.

An sit accidentia per saniem uel per apostema uel per solut. cont.

SEd dubitatur in iudicando an accidentia talia sunt per solutionem continui in panniculis & cerebro, an per apostema, an per saniem contentam sub craneo cum prædicta signa sint communia omnibus prædictis dispositionibus.

¶ Vt ergo remoueantur tales dubitationes medicus sit prudens & diligens in iudicando: quia talia accidentia ueniunt subito, scilicet per læsionem panniculorum & cerebri. Et dicimus illa necessario esse ex illa causa & etiam si ueniant parum post.

¶ Et ultra hoc medicus oculata fide uidet notabilem fracturam uel incisionem uel perforationem. Et si non uidet ad minus considerata causa lædente quæ si fuerit fortis iudicabit illa accidentia sequi per solutionem cõtinui. Et quilibet est certus quòd si talia accidentia ueniunt subito uel parum post quòd ibi non est sanies aggregata. Nec quòd ibi est apostema ergo fiunt per solutionem continui. Et ultra hoc accidentia prædicta ueniunt fortia, & sunt subito in suo statu & sic non contingit in accidentibus apostematum nec saniei contentæ quia in illis talia accidentia habent principium augmentum & sua tempora longiora, scilicet in apostematibus & in sanie sub craneo contenta.

Si accidentia sunt à soluta cont.

¶ Sed quia accidentia saniei & apostematum maxime calidorum sunt, ut supra diximus similia & etiam conueniunt in hoc quòd non ueniunt nisi ad tempus notabile, erit etiam dubium an sint per apostema an per saniem. Pro quo dubio noto distinctionem accidentium prædictorum, & dico quòd accidentia apostematis sunt maiora q̃ in sanie contenta intra

craneum: quia apostema est maioris nocumenti cerebro & panniculis q̃ sanies. ut patet cuicunq; ingenioso. Et ultra hoc dico quòd medicus cognoscit esse saniem: quia aliqua sanies subtilis resudat à fixura cranei si qua sit. Et etiã craneum est male coloratum, ut latius dicemus infra de signis seperationis panniculi ab osse. Et maxime si sanies sit multa & male conditionis de qua sanie hic intendimus & maxime si fixura est angusta uel forte quòd nulla sit fixura.

Accidẽtia apostematis maiora sunt.

¶ Quia interdum est etiam multa sanies supra panniculum laudabilis tamen. Et non facit mala accidentia sicut contingit in uulneribus & fracturis in quibus magna ossis pars est amota. Et panniculus est detectus à quo sanies libere exit: & bene mundificatur & expurgatur: sed sanies faciens prædicta accidentia est mali odoris. & etiam sanies labiorum est mali modi & maior inquanto q̃ in apostemate: quia in apostemate labia sunt sicca & mali coloris. Et caput est calidius in apostemate quàm in sanie.

¶ Si uero sanies esset infra craneum ipso non fracto per uenulam aliquã ruptam in panniculis craneum est male coloratum. Et æger sentit grauedinem in ea parte in qua est sanies. Et interdum sanies exit per palatum per nares & per aures.

Signa saniei infra craneũ.

¶ Et ultra alia signa medicus considerare debet causas apostematis & causas saniei. ut si corpus fuerit pletoricum & qualiter regulatum, & cum quibus medicatum.

¶ Et inter omnia si medicus dubitat de sanie debet aperire fixuram angustam uel si non est fixura debet craneum perforare & certificari si sit sanies: quia in omni ferè ægritudine sunt signa dubia & cum diligenti solertia & cautela, & sine mora debent medici talia facere.

¶ Tamen dico quòd in istis signis distinguendis est magna difficultas & non cognoscuntur nisi à ualde experto qui coniectura aliqua hoc cognoscat. quia hæc signa non possunt integre scribi: sed solum à bono ingenio diligenter ruminante diuidente & componente. & longo tempore in similibus experto possunt comprehendi & iudicari: quia multa sunt in medico quæ non possunt scribi ut continue uidemus.

CAP. 10. ¶ Signa ossis grauantis uel pungentis panniculos & cerebrum.

Signa ossis grauantis & pungentis.

SEquuntur signa ossis grauantis seu pungentis cerebrum & panniculos quæ sumuntur à multis: & primo à natura rei lædentis: quia si causa fuerit sagitta uel stilus uel aliquid tale perforans ut in pluribus aliqua ossis frustula parum infra craneum descendunt non seperata à craneo uel forte seperata.

¶ Et sunt co modo quo contingit in aliqua lamina ferrea uel ænea ab aliquo stilo pluribus uel uno foramine perforata quæ in parte intrinseca efficitur pungens & aspera taliter quòd pungit quicquid ei obuiat sicut est instrumentum commune ad triturandum panem & caseum ad usum quotidianum. Quod instrumentum à recentioribus latinis scabula appellatur à scabo scabis descendens, uel Græce dicitur. τυροξυστης ideſt Tyrocnistis, ideſt Casitera quòd lingua Bononiensis dicitur gratusa.

¶ Et ultra considerationem huius causæ patiens sentit dolorem pungentem continuum fixum in loco læso & statim.

¶ Vel quòd causa fuit contundens rumpens craneum & intra ipsum pliscans uel rumpens taliter quòd medicus oculata fide iudicat craneum grauare & pungere panniculos cum relatione patientis si loquitur. si autem non loquitur tangit locum manu omni hora.

¶ Et interdum est comprimens taliter panniculos & cerebrum quòd inde accidit apoplexia. cuius testimonium est Rasis authoritatem cuius recitat Nicolus Florentinus.

Accidit apoplexia à compressione ossis.

¶ Inquit retulit mihi quidam qui uidit quendam in quo panniculus grossus erat læsus: & quotiens oppressio fiebat ei inferrebat apoplexiam. Et dimissa illa oppressione reuertebatur ad dispositionem naturalem & subdit quòd tunc tempus erat æstiuum quòd si hyems esset statim infrigidaretur & inferret apoplexiam cui nulla esset cura.

¶ Nota lector quòd ex frigiditate fit apoplexia quo modo fiat credo per uiam compressionis uel forte per mortificationem & extinctionem spiri

tuum animalium & ita fit mors.

¶ Quod etiam compressio non tantum ossis sed etiam alterius rei comprimentis possit causare apoplexiam inquit Rabi Moses. xxv. affor. lx. hæc uerba authoritate Gal.

¶ Dixit etiam quadam uice per extractionem ossium fractorum capitis necessario supposui illis ossibus saluationis uia instrumentum saluatorium pelliculæ cerebri nominatum. Et si cum instrumentum parum magis ipse impressioni & retentioni cerebri adiunxissem amisissetpatiens tunc sensum & omnem uoluntarium motum. Amittere uero sensum & uoluntarium motum non est nisi apoplexia.

¶ Vides modo quantum debet esse operator diligens in tali opere. Sed interdum contingit etiam quòd ex contusione sic comprimente non accidit apoplexia nec talia sæua accidenti.

Non debent cõprimere operãtes panniculos cerebri.

¶ Dicunt tamen quidam quòd osse plicato ad intra absq; ruptura cutis & cranei accidunt somnia mala. s. quòd somniãt hostes super se unde surgunt & clamant dormiẽtes & fugiũt & arma inuadunt ac si uigilarent & hoc faciunt: quia eorũ imaginationes læse sunt per grauamen à craneo.

¶ Tamen Nicolus dicit quòd hoc est si infirmus est puer & si compressio est magna quòd apostematur dura mater & forte cerebrum: & sequũtur accidentia mala.

¶ Tamen ego uidi compressionem magnam & notabilem in alia ætate q̃ in pueritia absq; fractura ossis manifesta: & non erat rupta cutis tamẽ erat concauitas in capite notabilis. & per emplastra sanati sunt. Et non fuere mala accidentia aliqua, & nunc habeo puerum unum in cura cui os est depræssum depræssione magna. Et nullum est malum accidens.

¶ Et quòd accidant somnia mala in compressione interdum. ego sum testis quia istum casum semel ego uidi in quodam Ricio auriga dominarum de nobili familia piorum de Carpo qui à graui claui in capite percussus habuit plicaturam cranei & erat annorum. xxv. Et non tantum in somnijs habebat talia accidentia. s. quòd credebat hostes inuadere eum & clamabat. sed etiam interdum uigilans timebat & clamabat & interdum

Exemplum in compressione cranei.

dormiens: interdum etiam in quiete erat sine clamore.

¶ Visis istis signis aperta fuit cutis à patre meo: quia nulla erat in cute fixura sed sola erat contusio cum aliquali tumore. & osse detecto inuentũ est os ruptum & plicatum. Et altera die cum serra subtili facta fuit operatio in craneo secundum quòd exigebat modus curæ: & extracta certa quantitate ossis suppositum fuit instrumentum quòd dicitur eleuatorium. & totum os compræssum quòd erat frustrum maximum fuit eleuatũ ad situm naturalem qui remansit in loco suo. Et sic in media hora redyt ad pristinũ intellectum. & postea restitutus est sanitati adhibita residui cura.

¶ Admiraberis lector quia dixi magnum ossis frustrum esse eleuatum quòd erat depræssum & ad situm naturalem reductum & ibi remansisse. hoc est uerum. & pluries hoc contingit quòd magnum ossis frustrum in fractura cranei uel incisione à re graui non subtiliter incidente plicatur. Et inferius notabiliter descendit quòd indiget eleuatione & eleuatur. Et stat in loco suo ut prius.

Os undequaque separatũ potest stare in loco suo.

¶ Et hoc est in causa quia potest nutriri: quia undequaq; non est seperatum quamuis sit plicatum in una uel in duabus partibus sed alibi adhæret craneo sano. Et ab illo trahit nutrimentum. uel quòd non est seperatum à dura matre à qua trahit nutrimentum: quia craneum nutritur à uenis duræ matris & pericranei. Et semper dura mater in sanitate. i. dum caput non est fractum: uel apostematum est alligata craneo per totum ut latius infra dicemus. & sic ab ea nutritur & consolidatur ut scis.

¶ Et quòd craneum nutriatur à dura matre uidi ego experientia Florentiæ in quodam puero ætatis annorum. xii. uel circa filio cuiusdam tinctoris qui fuit percussus à quodam mulo cum pede. Et craneum erat fractum ad quantitatem hostiæ magnæ & ad intra per grossitiem unius cultelli cõ pressum. & unde quaq; seperatum. Et ego cum Magistro Alexandro de ripa physico simul cum quodam Tanfura dictus qui erat Chirurgicus, fui uocatus in cura & uiso osse depresso cum instrumentis aptis uolebamus eleuare totaliter illud.

Craneũ uiuifi catur & nutritur à dura pelliada.

¶ Sed in eleuatione uidimus unam notabilẽ uenam ruptam à qua multa

sanguinis

sanguinis quantitas exibat in qua cognouimus periculum magnum: & dimisimus os: quia retinebat sanguinem cogitando illud deinde ad tempus remouere: & curando uidimus os semper esse uiuidum. nec aderant mala iudicia.

¶ Et sic processi postea ego solus in cura. Et uidi os à lateribus mediãte horosboth consolidari. & dimisi os. & sic perfecte sanatus est. & alios uideram prius & udi posterius quos breuitatis causa relinquo narrare.

¶ Vidi præterea compressiones plures in capitibus puerorum à casu & etiam factas per inertiam obstetricum in infantibus & in pueris quos uidi curari à quodã meo ceroto capitali. Inuentoris cuius anima requiescat: quia non habet sibi in orbe parem in uulneribus capitis & fracturis cuius descriptionem ponam ubi de cura læsionem capitis erit in proposito. Et tamen in illis pueris non erant somnia illa. credo quia non erat compressio tanta sufficiens facere talia accidentia.

¶ Contingit etiam os pungere & grauare panniculum in notabili fractura cranei non tantum à re contundente, uerum etiam à rei incidente: quia arma non semper subtilissime incidunt. Et quia ossa ut plurimũ sunt frangibilia & uitrea & fixura notabili facta in craneo ad intra penetrante aliqua frusta ossium cadunt ad profundum supra panniculum & notabilia sunt: quia sunt maiora, idest cum maiori fractura in secunda tabula idest in inferiori: uel ut melius dicã in intrinseca superficie cranei q̃ in superiori. Et pungunt siue grauant panniculos. & medicus in similibus debet serrare craneum lateraliter. & fixuram ampliare. & illud os extrahere: quia aliter non curatur talis dispositio.

¶ Et hunc casum ego habui notabilẽ in quodam Philippo donella de Carpo qui steterat per annum cum magno frustro ossis sub osse. Et uulnus erat notabiliter longum. & consolidatum totum. nisi quòd ad extrema uulneris nunq̃ potuit consolidari & perfecte claudi. Et ibi erant duo parua orificia à quibus resudauit sanies ad minus per sex menses & hic fuit curatus à fratre suo qui erat satis bonus operator: & à patre meo. Exemplum of sis sub osse.

¶ Sed superueniens ego aperui totum uulnus secundum longum & di-

latiuit in latum. Et serra amoui partem lateralem cranei. Et in ueni frustū longum & grossum supra pāniculum quòd extraxi. Deinde mundificaui panniculum, & libere sanaui eum, & adhuc uiuit in bono statu.

Non semper sub osse os pūgit uel grauat.

¶ Nota etiam quòd sæpe sub osse sunt frusta ossium etiam notabilia & non pungunt neq; grauant pāniculos. Et hinc est quòd non sunt accidentia sæua: sed si medicus est expertus aliquo indicio cognoscit si ossa sunt sub craneo. Et maxime quando uidet curam ultra debitum prolongari. Et quòd uidet saniē de sub osse exire & quòd non uidet accidentia sæua tunc iudicat saniem illam esse ex frustulo ossis curam impediente, quia si sanies esset ex alia causa essent accidentia sæua.

¶ Et pluries ego à uulneribus capitis extraxi ossa de subosse in simili casu. Sed si foramen est apertum natura expellit ex se talia ossa tarde tamē sed melius fit si ab arte iuuetur.

¶ Per alium modum etiam descendunt frusta ossium sub craneo, scilicet quòd interdum trapanando craneum instrumenta medici non apta ad illud rumpunt craneum & ingrediuntur inter pāniculum & craneum ossis frustula, & sic pungunt uel non pungunt, ut supra dictum est, & ita grauant secundum quantitatem ossis, uel secundum modum per quem obuiāt pāniculo: quia interdum secundum planiciem ossis tangunt pāniculum & sic non pungunt: uel quòd obuiant pāniculo cum à cutie aliqua & sic pungunt: uel grauant: si sint magna: tamen sic trapanando non possunt multū grauare: quia frustula sunt parua & leuia.

Notandum.

¶ Et istum casum de descensu per trapanationem uidi. Excelse princeps in capite tuo in cura cuius ego eram, & per absentiam instrumentorum facta fuit trapanatio qualis potuit fieri, & tādem ossis aliqua portio intrauit subosse, tamen cum Dei gratia adiuuante solertia os eductum est, & sanitati restitutus es.

¶ Absentia autem instrumentorum erat ex ignorantia essentiæ ægritudinis: quia ego in tali cura fui uocatus, & sic aliqui alij ad cētum quinquaginta milliaria æquo præcipiti non narrata ægritudinis essentia, & ita non habebantur hic loci instrumenta apta ad tale negotium ob quòd euenit

error in trapanando. duce tamen diuino auxilio sanus euasisti.

¶ Ex prænarratis potest patere quanti ponderis & momenti sit os puncgens & grauans: quia uel per se uel aliunde potest inducere sæuissima accidentia & mortem.

CAP. II.

¶ Opiniones quod dura mater adhæreat craneo.

NVnc autem de signis separationis duræ matris à craneo dicamus. Et anteq̃ de istis signis agam dico quòd non possum non mirari quòd sunt aliqui auctores & non pauci qui tenet durã matrem semper distare à craneo exceptis commissurarum locis in quibus omnes cõueniunt quòd ibi sit alligata qui sunt in puro errore. & sint qui uelint quia purum fatentur mendacium.

¶ Quod sit uerum apparet authoritate Gal. Authoritatem cuius addu cit Rasis. xv. continẽtis cap. iij. circa medium cap. istis uerbis. Aut pars fracturæ perueniet in toto sub eo & fore remouebitur os à pãniculo solido, aut forte non &c. In istis uerbis ponit craneum alligari panniculo duro.

¶ Sed nono de iuuamentis membrorũ capitulo quinto in fine ponit quòd necessario debet alligari craneo.

¶ Dicit enim & quia impossibile est ut coopertorium spissum non sit applicatum cum testa propter remotionem eorum ab inuicem. Et fuit necessarium ut aplicarentur. oriebantur ei ligamenta. Et ista ligamenta sunt coopertoria tenuia quæ oriuntur à coopertorio spisso. Et uia eorum quã do exeunt à testa est porus testæ capitis. & cum exierint quodlibet eorum expandi super locum ex quo exit: & expanduntur omnes super manifestum testæ & occurrunt & copulãtur ad inuicem donec sit ex eis omnibus coopertorium unum. quòd continet manifestum totius testæ. Et sic ligat coopertorium spissum cum testa.

Testa est proprie os capitis.

¶ Hoc idem tenet Haly. & Auic. capitulo de fractura cranei quãuis forte alibi aliter sentiãt. Et inter alios hoc idem tenet Paulus authoritatem

Modus cognoscendi an dura mater naturaliter adhæreat ossi.

cuius allegat Rasis capitulo præallegato post authoritatem. G. qui est eius dē opinionis. Et multi alij qui bene sentiunt duce experientia. nam hoc plu-ries ego monstraui in anotomia publica.

¶ Et ita quilibet inueniet si craneum circunquaq; ferret. ut sit in anoto-mia communi. Deinde incidat totum panniculum & cerebrum totum sua uiter ut seperetur pars capitis ab alia parte sine uiolentia, & ita appare-bit dura mater alligata per totum æqualiter.

Dura mater adhæret æqualiter ossi per totum.

¶ Et ego plures tentaui uidere an magis adhæreat ipsa dura mater cra-neo in loco commissurarum q̄ alibi. & oculata fide fateor quòd non. Di-cant quid uelint alij credo per porositates ossis undiq; exire ligamenta prædicta per Gal. & pericraneo alligari seu panniculum ipsum facere & ita uterq; eorum de pari reperitur alligatus craneo.

¶ Dico tamen me plures feciss̄e anotomiam fœtum quatuor uel quinq; mensium in quibus nondum commissuræ sunt propinquæ ut in perfectis: sed dura mater & pericraneum sunt coniunctæ simul coniunctione forti per totum ubi nondum est os. Et ita in dies natura augumentat & indurat os capitis inter pelliculas siue ex materia prima spermatum parentum siue ex alio nutrimento aliunde transmisso & concocto & illi assimulato. Et ita in loco commissurarum apparent panniculi necessario magis alli-gati & uniti: quia in loco commissurarum inter duram matrem & pericra-neum non intermediat substantia cranei.

Nota aliquid de anotomia panniculorum & ossis.

¶ Sed bene credo quòd à principio anteq̄ cognoscatur esse craneum in-ter panniculos qui complectiue prius sunt craneo ligamenta ipsorum præ narrata sint per totum æqualia. Sed remanent magis annexa & propin-qua completo capite in loco commissurarum: per quæ loca secundum alis quos exeunt plures nerui & ligamenta q̄ alibi.

¶ Sed ego ut supra dixi experientia non distinguo sensu: nec etiam scio cogitare rationem illud probantem.

¶ Quæ autem sit causa commissurarum non est præsentis negocij: sed in nostra anotomia de hoc longum proferemus sermonem.

¶ Et credo quòd ob istam causam multi dicant duram matrem per com

missuras alligari panniculo exteriori, & quòd per cõmissuras exeunt nerui & uenæ, & sic, est quia panniculus dura mater est totus nerueus & uenosus sicut sunt alij panniculi: tamen credo ego quòd sit neruosus æqualiter: quia nerui in panniculo non sunt distincti nec inuenio rationem propter quam debeant esse maiores nerui in una parte panniculi q̃ in alia.

¶ Et isto prædicto modo exeunt nerui per commissuras. uerum est quòd uenæ & arteriæ in panniculis sunt maiores in una parte q̃ in alia: quia semper debet esse paratũ nutrimentũ prope membra nutriẽda, & sanguis non potest stare extra uenas quia putresceret. igitur dico per cõmissuras exire neruos & uenas modo prædicto. Tamen per hoc non est quin dura mater & nerui in ea & uenæ contentæ non exeant poros cranei alibi.

¶ Et isti ponunt periculum in operando circa commissuras tamen fateor ego me uidisse uulneratos plures & curasse in commissuris & extraxisse frusta serratilia commissurarum qui euasere. nec uidisse in istis differentiam illam magnam quam ponunt multi qui magni sunt medici calamo & uerbo. Credo ego istos non bene uidisse anotomiam.

An sit periculum circa commissuras operari.

¶ Dico tamen in commissuris magis pãniculos alligari q̃ alibi: quia illuc non intermediat os, & propter hoc non est nisi bonum in operando cauere à commissuris: quæ propter quem finem sint factæ alibi dicetur.

¶ Et quòd prius sint panniculi q̃ ossa testis est Gal. ii. complexionũ cap. i. Inquit existimamus ergo animal iam incipere generari in matrice, ut scimus qualiter est secundum ultimũ humiditatis & caliditatis, & illud ideo, quoniam constitutio animalis prima non est nisi ex sanguine & spermate. Et hæc quidem duo non sunt nisi calida & humida, quæ deinde incessanter & paulatim desiccantur, donec ex eis procreentur, primum panniculi, & tunicæ & uiscera, & uasa postea generantur postremo ossa & ungues & chartilagines &c.

An prius fiant panniculi an ossa.

CAP. 12.

¶ Signa separationis duræ matris à Craneo.

CVm autem maximum sit periculum in trapanatione adhærente dura matre craneo per totum: ut dixi & contingit sæpe eam sepa-

rari: qua non separata non debet fieri trapanatio: ut loco suo dicemus. Igitur signa separationis ponamus. Quæ signa aliquo modo conueniunt cũ signis commoti cerebri & cum signis materiæ contentæ sub craneo rupto nel non rupto: tamen aperto distinguntur. Et quia os in fracturis multis reperitur separatum diuersimode, ideo hic intendo ponere signa separationis ossis à panniculo: quando non potest uideri separatio ad sensum, s. quòd os non sit fractum, uel si est fractum, est cum capillari rimula, & quòd sanies sit inter eos clausa: quia tunc debet fieri operatio.

Modus quo separatur dura membrana ab osse.

¶ Sed admirabitur aliquis quomodo sit possibile quòd osse non fracto separetur dura mater à cranco. Dico & tu lector bene nota quòd per contusionem interdum rumpitur in dura matre aliqua uenula inter eam & os contenta à qua fluit sanguis quòd ibi putrefit & necessario putrefiunt ligamenta illa parua duræ matris ossi alligata & sic separatur panniculus, & facit sæua accidentia, & mortem nisi succurratur.

¶ Et etiam à contusione non rumpitur aliqua uena sed rumpuntur ligamenta illa duræ matris à quibus resudat aliquid. Et ita etiam à superioribus per eosdem poros uirus descendit. Et eis nisi succurratur accidunt sæua accidentia & mors ut supra.

Medicina putrefactiua separat membranã duram ab osse.

¶ Contingit etiam quòd aliqua medicina putrefactiua unctuosa adiuuat prædicta. Et hoc ego pluries uidi: sed inter alios modos nota istum. Contingit quòd à re incidente superficialiter remouetur aliqua cranei pars nec multum profunda à qua facilius cadit dura mater: quia eius ligamẽta, s. duræ matris quibus mediantibus per poros cranei alligatur almocati sunt in profundum magis incisa. Et consequenter relaxationi magis apta. Et ita etiam superficies ossis remota quæ est densior q̃ pars media. Et cõsequenter sanies est magis apta descendere, ob quòd sæpissime in isto casu contingit mori.

¶ Primo quia rari sunt qui sciant hanc artẽ. & ignorant istam causam. Et si scirent nostri temporis reperiuntur multi physici hoc nescientes, qui uolunt chirurgicos operari modo suo: quia eis dominantur.

¶ Et opus quod deberet fieri in isto esset trapanatio & medicus insciens

non uult.uel si uellet:quia etiam aliquando reperiuntur phisici periti qui in istis casibus concordantur cum chirurgico.æger timet tale opus.& affines & astantes.& ita cum benedictione uulgari moriũtur. Et tales casus ego multum timeo:quia apparet quòd ægritudo si leuis. Et est ardua & pessima:pro qua leuitatis apparentia fit impedimentum in opere medici à causis prænarratis.

Vna causa mortis ægrotãtiũ.

¶ Ponamus ergo signa separationis prædictæ.Et dico quòd uel os incipit iam separari:uel iam separatum est.si incipit separari puta quòd hoc sit per relaxationem ligamentorum prædictorum uel per rupturam eorum: tunc os incipiet aliqualiter mutare colorem, quæ mutatio est per gradus diuersos modo multa modo pauca secundum quòd os stetit sine adhærentia panniculi.quia panniculus uiuificat ipsum os mediantibus uenulis & arterijs in ipso pãniculo existentibus à quibus nutritur & uiuificatur.

Signa separationis ossis à pãniculo duro.

¶ Et os sanum.s.illud cui adhæret dura mater est coloris albi mixti rubedini.Et quanto separatio est maior:ita maior ossis quantitas est mutata in colore.

¶ Et oportet quòd delectetur medicus in cognoscendo istos colores:quia quilibet non cognoscit:sed tantum ille qui est expertus & exercitatus in similibus:sicut experti cognoscunt gẽmas bonas à fraudatis & à nõ bonis.

¶ Et ita ille color sanus distat à non sano secundum qualitatem saniei cõtentæ sub ipso osse: & secundum tempus longum breue uel mediocre materiæ contentæ:quia uapor eleuatus à sanie exit aliquo modo per poros cranei & ipsum colorat colore suo.

¶ Quales autem possint esse colores saniei cuilibet notum est. Et ultra colorem cognoscitur etiam os:quia est plus siccum sano.

Os est siccum ubi est separatum.

¶ Verum est quòd est maior siccitas si panniculus sit apostematus uel si os sit separatum à dura matre habente sanie liberum exitum:quia aliquo modo uapores à sanie retenta humectant os.

¶ Tamen in quocunq; casu est siccius q̃ si non sit separatus panniculus ab eo.Et ultra colorem & siccitatẽ quando incipit ista separatio incipiunt aliqua sæua accidentia.ut febris. alienatio. stupor. uigiliæ. & accidentia

prædicta in læsione panniculorum: quia incipit supra panniculum aggregari materia quæ ipsum incipit corrumpere. Adsunt etiam dolores maiores q̃ si non sit separatus panniculus. Et ita paulatim augentur talia accidentia sicut paulatim aggregantur materiæ inter ipsos.

¶ Ex prædictis potes colligere quæ sint signa cum os incipit separari, & quæ sint signa cum iam separatum est. quæ accidentia sequuntur etiã quãtitatem & qualitatem materiæ. Et etiam ueniunt secundum naturam loci saniei. quia si est propinqua alicui exneruis cerebri inducit spasmum uel paralysim illorum membrorum ad quæ uadunt illi nerui.

¶ Non ignoret ergo medicus membrorum colligantiam ut sciat referre accidentium causas. Et interdum sanies potest esse inter duram matrẽ & sororem eius: ex aliqua uena rupta in dura matre uersus piam uel in pia matre. Et tunc sunt maiora accidentia propter nobilitatem loci. Et forte os non erit separatum à panniculo & forte sic.

Casus difficillimus in cognitione & cura.

¶ Et hic casus est de his à quibus non euadunt aliqui nisi nutu dei: nisi pãniculus durus esset apertus siue ruptus. & quòd facta apertura in craneo à natura forti & à medico diligenter operante sanies exsiccaretur.

¶ Et ultra prædicta accidentia accidit etiam apostema calidum in panniculis. Dicit Rasis. xv. continentis cap. iij. in fine authoritate Pauli inquit. dico debet dari signum fracture à qua remouetur pãniculus grossus. in primo debes scire dispositionem syphach. Vtrum sit adhærens ossi an non uidelicet si fuerit adhærens ossi non fiet in uulnere apostema calidum. Et licet accidat modicum erit & erugo manabit de ea modica & putredo erit digesta: sed si fuerit remotum uehementiores erunt dolores & febres mutabitur color ossis & corrumpetur & manabit putredo tenuis. Quibus uisis celeriter fiat incisio ossis fracti: quoniam nisi hoc sequatur pciores conditiones erunt primis ad modum spasmi: & uomitus choleræ eruginosæ: alteratio mentis. syncopis & febris continua. Quod si hæc accidunt noli curare eum.

Signa separationis à Paulo ab Aui. & ab haly.

¶ Prædictam sententiam ponit Auic. cap. de fractura cranei de uerbo ad uerbum. quam credo eum accepisse à Paulo istis uerbis. Et caue ne mul-

tum

tum procedas in fricatione, imo ubi iam securus fueris & cognoueris dispositionem uelaminis an sit seruans situm suum ex osse, tunc nocumentum est minus & res magis apparens, & est euentus apostematis minor & saluior, Et apparitio puris maturi uelocior & magis completa. Aut iam separauit ipsum percussio ab osse. Et illud est ab eo in quo est timor plus, & dolores & febres & quæ sequuntur ea plus & susceptio ab osse alterationis coloris uelocior, Et cursus puris uirulēti in eo plus, Et quòd accidit ex doloribus & febribus & tertano & syncopi & destructione rationis: propter dimissionem curationis in eo plus.

Signa separationis à Paulo ab Anic. et ab Haly.

¶ Prædicta etiā signa recitat Haly, nono practice cap. de fractura cranei: quibus signis in casibus prædictis ego addo rigores quos nunq̄ uidi sine separatione prædicta siue sit fractura cranei manifesta siue occulta. Et hoc longo tempore obseruaui, obseruent ergo prædicta signa operantes, ut sciant tempus aperiendi craneum ut suo loco dicemus.

Semper est rigor in separatione ossis.

CAP. 13.

¶ Signa prognostica in læsionibus capitis.

NVnc uero ad signa prognostica siue ad iudicia transeamus in quibus laudabilis medicinæ finis exstitit: cum actor futura in singulis perpendit quamuis omnes minime curare possit. Et hæc est sententia diui Hippo. primo prognosticorum.

¶ Vtilitatem cuius prognostici, G. monstra cap. primo. primi prognosticorum, inquit quòd tria sunt iuuamenta in prognostico, quorum unum est quòd medicus quando utitur prognosticatione recipiunt infirmi ab eo quòd eis præcipit.

Vtilitas in prognosticando.

¶ Aliud est, quia quando prius cognoscit, quòd accidit infirmis in futuro antecedit ad illud tempore longo, & præparat se ad opponendum ei.

¶ Tertium est ne existimetur de eo quòd ipse sit causa mortis eius qui moritur ex infirmis.

¶ Eandem sententiam ponit in libr. de constitutione artis medicatiuæ cap. xvi. inquit prognosticatio enim inculpabilem ostendit de morte me-

dicum, & obedientem exhibet laborantem, & ante multum præparat cum ad tempus auxiliorum.

¶ Inquit etiam primo prognosticorum cap. iiij. quòd medico possibile est omnino, ut antecedat & resistat omnibus accidentibus, quæ accidunt sicut gubernatori nauis sapienti: qui timet insultum commotionis maris super se.

¶ Igitur rogo summum Deum ut me dirigat ad uere prognosticãdum: quia nil solidius, durius, aridius, & difficilius est in medicina q̃ iudicium rectum exponere. Vnde magnus ille cous cætera posiponens dixit iudicium difficile.

¶ Et primo dico quòd medici sint cauti in prognosticando de læsione capitis: quia etiam leuis læsio non caret suspitione primo quia læsio est in nobilissimo membro. & de similibus uidimus multos periclitari.

¶ Nam pluries accidunt leues læsiones corpori cacochimo & tali non adhibetur diligentia uel ex se uel aliunde ex quo sequitur malus finis: quia interdum non uocant medicum peritum: sed quilibet eis est sufficiens: uel si uocant non credunt de periculo prognosticato. Arbitrantur multi medicum hoc agere honoris uel pecuniarum gratia. Et in obedientes fiunt non solum chirurgico instrumento: sed etiam dietæ & potioni & alio debito regimini. Et ex hoc ignarũ uulgus detrahit medico. quamuis malus sequatur finis remota omni medici culpa.

Interdum non præstatur fides medico.

¶ Non caret etiam suspitione capitis læsio propter operatores huius temporis: quia rari sunt boni chirurgici & etiam physici. O dy boni quãti & quales reperiuntur medici. Certe in hac sola arte euenit: ut cuicunq; se medicum profitenti credatur: cum sit periculum in nullo mendacio maius. Reperiuntur multi qui magno boatu disputant, & morientibus ægris Hippocraticos nodos Tulliano flamine permiscentes finistro q̃is euentu superbiunt. nec rerum effectibus: sed inani uerborum elegantia gloriantur. Horum commercia qui non consilio sed eloquio pollentes uelut insidiatores uitæ & uenefici uitari debent.

Medici nostri temporis quales sint.

¶ Hodiernis temporibus medici dedignantur chirurgici appellari: sed

ut pecunias extorqueant fatentur se hanc artem scire. Sed pusillanimes se prædicant in operando. & lucri participes secum ducunt chirurgulos. & ita cecus cecum ducit & ambo in foueam cadunt. salua tamen ipsorum pace, isti non sunt medici quia ueri medici calent triplici instrumento. & ut habetur à Guidone de Cauliaco usq; ad tempus Auic. omnes medici fuerunt chirurgici & phisici sed ego credo quòd multi essent de prædictis medicis qui operarentur si scirent modum operandi. sed potissima causa ob quam non operantur est: quia nesciunt operari quia non est peritus chirurgicus qui à puertia non uocauit huic arti.

¶ Inquit Diodorus siculus quòd caldei excedunt alios in scientijs: quia pueri à patribus progeniem secuti adiscunt philosophiam omni aliarum rerum cura post habita: ita tum quia à teneris annis in ea doctrina eruditur tum quia diutius in ea perseuerant doctissimi euadunt.

¶ Ita dico de arte chirurgica in qua cadit illa agilitas manuum fuendo. ligando: secando: urendo: & alias chirurgicas operationes faciendo.

¶ Sed quia rari reperiuntur tales maximæ literis imbuti: ideo de eis nunc temporis habetur penuria.

¶ Et propter hoc dicebat Hip. quòd nomen cum nomine erat multum & cum opere paucum in opere manus.

¶ Verum ut par est maior est adhibenda fides phisicis præsentibus q̄ chirurgicis quæ est turba rudis & indigesta quæ unde se uertat nescit.

Maior est danda fides phisicis q̄ chirurgicis præsentibus.

¶ Parcant igitur mihi qui de stirpe Hippo. sunt medici: de dictis si uni uel pluribus dico non omnibus: sed eorum nomina ex prædictis ad sydera pono.

¶ Signa prognostica sequendo dico ex prænarratis quòd omnis læsio in capite est uerenda tamen regulariter operãdo dico quòd non. Et dico quòd uulnera & contusiones non penetrantes craneũ & etiam penetrantes absq; læsione tamen panniculorũ & cerebri non sunt mortales. adhibita diligenti cura.

¶ Et cum dico mortale hic & alibi intelligo mortale ut plurimum.

¶ Sed si sint cũ læsione prædictorũ dico quòd tales læsiones sunt mor-

tales ut plurimum, non quòd non sanentur aliqui ex eis, cuius dicti testis est Gal. vi. Aphorism. aphor. illo.

¶ Vesicã incisam cor cerebrũ renes epar ℭ intestina gracilia mortale.

Exemp'um. G. de cerebro læso

¶ Qui inquit se uidisse quendam in prouincia Samari in ciuitate nubie qui notabilem habebat læsionem in cerebro, & octauo de utilitate particularum cap. x. recitat de uno in quo unus uenter cerebri erat perforatus ℭ sanati sunt.

¶ Et tamẽ Iac. de partibus exponens capitulum de plaga capitis prima, tertij authoritate Zohar. xix. Theisir. cap. i. inquit hæc uerba.

G. dixit. V. in cerebro nõ posse sanari.

¶ Et q̃ nobile est dictum Gal. cum tractauit de fractura panniculi cerebri, nam notum est apud omnes, ℭ semper ubiq; quòd impossibile est uidere illum cuius panniculus cerebri fractus est. Et uidens Gal. quendam cuius panniculus fractus fuit & ex inde liberatus est. Dixit ipsum adeo liberari summa potentia atq; sapientia.

¶ Hoc dictum est ualde angustum forte quòd Gal. quando dixit prædicta nondum uiderat maiora ℭ credo sic esse: quia alibi aliter sentit ut patuit supra.

¶ Dicamus tamen dictum suum per Zohar. hic adductum habere ueritatem ut plurimum ℭ magis in pia matre quam in dura.

¶ Prædictam. G. primã opinionẽ tenet. Auic. quarta quarti. Dũ inquit.

¶ Membra in quibus cum cadit uulnus & magnificatur eius nocumentum ℭ interficit ut plurimum, ℭ fortasse non interficit nisi raro sunt uesica cerebrum renes epar, & intestina gracilia quamuis saluetur super ea cum uulnus est leue.

¶ Et idẽ tenet quarta quarti ca. de disruptione ℭ extractione sagittarũ.

¶ Inquit quòd si sagitta fixa fuerit in aliquo membro principali sicut cerebro: aut corde, aut pulmone: aut uentre: aut intestinis, aut epate: aut in matrice: aut in uesica: & apparent signa mortis: tunc oportet ut abstineamus ab attractione sagittæ: quoniam fiet inde inquietudo plurima ne superueniat nobis locus sermonis stolidorũ cum hoc quòd parũ conferimus infirmo. Si autem non apparuerint signa mala ex quibus ti-

meamus de accidẽtibus tunc permittemus ſermonem in peraitione quæ accidit ut plurimum deinde incipiemus in curatione. Multotiens enim de eis in quibus accidit illud ſaluatur aliquis abſq; ſpe mirabiliter. Et multotiens egreditur pars epatis & aliquid de ſiphach quod ſuper uentre & zirbo. & matrix tota & non accidit inde mors.

Saluantur aliqui ubi non eſt ſpecies.

¶ Verum ſi nos dimiſerimus iterum in his membris principalibus, accidet mors ſecundum omnem diſpoſitionem: & proportionabimur ad pauitatem miſericordiæ. Si autem abſtulerimus ſagittam fortaſſe ſaluabitur infirmus. quando q;.

¶ Tenet etiam idem Auic. quòd non ſolum cerebrum patiatur ſolutionem continui. Sed etiam quòd accidat cerebro apoſtema & quòd ſuppuretur & quòd non moriatur licet impliciter hoc dicat: tamen ſi ruminentur eius dicta ponit poſſibilitatem ſalutis ut per eum patet tertia quarti capitulo de exituris calidis inquit. Et laudabilior eruptio eius eſt ad uentriculum proprium membro cui eſt uia currens ad exteriora: ſicut exitura ſtomachi. ut enim rumpatur ad interiora eius & ipſius concauitatem melius eſt ą̈ ut rumpatur ad exteriora eius & ad uentriculum continentem mirach ſicut eruptio eius quæ ad duos in cerebro uentriculos anteriores laudabilior eſt quoniam ambobus ſunt meatus ſicut naſus & nares, ſed Auic. hoc totum accepit a G. in libro de mala complexione diuerſa capitulo quarto dum G. inquit. Quod ſi fuerit illud in partibus ſtomachi laudabilior erit collectio quæ erit in amplitudine ą̈ quæ in exterioribus eius exiſtit & ad ą̈ ſecundum plurimum fit ſaniei eruptio. Collectio uero quæ fit ſub ſiphac eſt mala & cum fuerit illud in partibus cerebri tunc collectio in duobus uentriculis eius anterioribus erit laudabilis ſed collectio ſub duabus matribus & in uentriculo qui eſt in poſteriori cerebri facta eſt illaudabilis & praua hoc idem repetitur à Raſi. xiij. continentis cap. iiij. iſtis uerbis quòd ſi exitura fuerit intenimentis cerebri congregatio eius & putrefactio laudabiliores erunt ſi fuerint ad concauitatem prædictam ą̈ ad utranq; dico quoniam manabit ad narem & palatum & ſi congregatio eius fuerit ſub matre pia & in concauitate poſteriori cerebri malum ſed

In cerebro accidit exitura & ſaluatur æger.

forte quòd G. nec Rasis ibi intelligunt de exitura in substantia anteriori cerebri: quid sit sufficit quòd intelligatur ad minus esse in panniculis & sufficit nobis Auic.

¶ Quod etiam contingat cerebrum lædi & sanari tenet conciliator differentia. clxxxi. & tenent hoc multi alij. Et si aliqui tenent contrarium hoc est: quia pauca uiderunt & minus sciunt.

Sex uisi sunt i cerebro læsi et sanati.

¶ Credo ego mihi ipsi & fateor quòd uidi usq; ad hunc diem sex homines à quibus notabilis quantitas medulle cerebri exiuit & sanati sunt. De quibus aliqui non post multum tempus mortui sunt apoplectici. Aliqui eorum maxime duo semper passi sunt paralysim unius lateris: tamen uixerunt per duos annos. De quibus tres uidi & curaui in terra Carpi: etiam dum essem satis iuuenis & pro ætate non fui deceptus: & habui fideles & peritos physicos in societate à quibus in prima uel in secunda uisitatione ego extraxi à labijs uulnerum magnam cerebri partem quæ ex se exierat craneum.

¶ Et unum uidi in ciuitate Pistorij quem curabat quidam Angelus hebræus satis expertus chirurgicus & sanatus est.

¶ Et duos uidi quos ego curaui Bononiæ. Vnus fuit quidam dominus Vincentius Ragacia. Alter fuit dominus Paulus nepos Cardinalis Hispalonensis.

Nota notabilissimũ casum.

¶ Et ad istum habui multos nobilissimos testes & doctos cui extraxi in prima uisitatione aliquam portionem cerebri. Deinde in. xiij. die exiuit alia notabilis portio. Et tandem usq; ad sexagesimum deuenit diem sine aliquo malo accidenti.

¶ Et tale foramen in cerebro erat ualde profundum: quia causa fuerat cuspis unius runche: & remansit tale frustum in cerebro perpendiculariter per diem & erat longitudinis quatuor digitorum quòd tenaculis magno labore extraxi: quia uix poterat uideri & capi.

¶ Et in eodem foramine tenui tentam per quinquaginta dies uel circa: quia semper emanabat humiditas aquosa & multa, tamen tunc ad nihilum deducta fuit ipsa humiditas. & tunc extraxi tentam quæ erat canulas

ta. & tentaui consolidare uulnus.

¶Et sic circa sexagesimum diem ob materiam in cerebro contentam superuenit maximus paroxismus epilepsiæ cum maximo omnium membrorum tremore & rigore. Exemplum epilepsię.

¶Hoc ego uidens iussi ipsum pedibus eleuari & capite deprimi. & cum stilo paulatim aperui foramen illud prædictum sub craneo in quo inueni magnam quantitatem materiæ aquosæ colore lacteo coloratæ qua euacuata statim cessauit epilepsia & redyt in bonum intellectum.

¶Hoc uidens iterum posui canulam & cum lotionibus syringabam taliter quòd exiccaui totaliter illam humiditatem. & sanitati restitutus est qui postea uixit longo tempore. & ascendit ad apicem episcopatus.

¶Et Deum testor quòd ipse iurabat quòd ipse semper etiam à principio læsionis habebat coitum cum quadam ancilla domus & si non singulis diebus alternis tamen. & quòd bibebat tres phialas aut quatuor maluatici singulis diebus à principio læsionis ex hoc credo ego istum fuisse sanatum nutu Dei. quidã læsus in cerebro cibat & maluaticũ bibebat & sanatus est.

¶Et etiam iuro quòd unus illorum prædictorum quos sanaui in terra Carpi cuius nomen erat Rumpha: & erat uillicus: comedit tempore quo deterius se habebat singulis noctibus carnem salsam in magna quantitate cum pane & melle. quidam comedit cærnes salitas & mel et sanatus est.

¶Nam hic tempore noctis clam surgebat: & capiebat carnes salsas non lotas nec à sale expurgatas & sub prunis coquebat eas, & habebat magnam mellis quantitatem sub lecto & sic nemine sciente triumphabat. & sic fuit in ueritate.

¶Hæc dixi ut contradicerem opiniosis qui non credunt cerebrum posse sanari quos rogo ut uelint dictis nostris acquiescere: quia ego cognosco & cerebrum & sanum & alias medullas.

¶Qualiter autem uulnera sint lætalia & quæ sint lætalia aliqualiter dictum est ex supra narratis.

¶Signa tamen aliqua iterum salutem uel mortem indicantia addam. & inter alia signa cum medicus uidet febrem & aliquod malorum præ

Depræſſio labiorum ſine ſanie malum.

dictorum accidentium cum depræſſione labiorum uulneris & cum malo colore ſine ſanie arguat indubitatam mortem.

Quę oſſis denigratio mala.

¶ Et ſi uideat denigrationem oſſis quæ denigratio non remoueatur cum ferro eam fricando ſignum eſt quòd non eſt ex medicina: ſed arguit ſaniem malam & corruptam ſub craneo quæ ſi corrupit os etiam corrupit panniculum: quia facilius eſt panniculum corrumpere quàm os. ſtantibus ergo prædictis ſignis arguatur mors.

Nigredo pānī culi mala.

¶ Vel ſi panniculus ſit niger: & non eſt nigredo à medicina: ſed quia corruptus eſt panniculus tunc medicus arguat mortem.

¶ Et hoc ſignum eſt poſitum à paulo authoritatem cuius recitat Raſis & Auic. cap. de fractura cranei in fine.

Interdum os eſt nigrum & non eſt malum ſignum.

¶ Nota tamen quòd poteſt contingere quòd os ſit nigrum & non à medicina nec propter corruptionem factam à ſanie contenta inter os & panniculum: & non erit ita periculoſum ut ſupra.

¶ Quia contingit quòd contundatur craneum in aliqua parte uenoſa cranei à qua rumpentur uenulæ illæ quæ ſunt in poroſitatibus cranei. Et fractura non penetrabit interiorem tunicam cranei. Et ſanguis in meditulio cranei, ideſt in poroſitatibus & ſpongioſitatibus ipſius putrefiet ibi: & ita fiet nigredo in oſſe quæ non remouebitur à medicina nec facta eſt à medicina nec remouebitur à leui fricatione cum ferro & cum medicus uidet talem nigredinem cum qua non ſint ſæua accidentia, ſit ſolicitus in aperiendo os & in remouendo totum denigratum: ne illa corruptio deſcēdat: quia poteſt ſanari quòd ſi ponatur in mora de facto ſuccedet malum.

¶ Verum eſt quòd forte ſanguis ille poteſt: à medicina exiccari & maxime in corpore mundo & obediente. Dico tamen quòd illud os denigratum neceſſario cadet, ideſt quòd natura expellet ut communiter facit alia oſſa alterata abicre & à ſanie & à medicinis, uel quòd medicus debet remouere uſq; ad partem ſanam cum raſpatorio uel alio ingenio.

¶ Tutius tamen eſt aperire uſq; quo remoueatur totum os dubitatum & à quacunq; cauſa fiat nigredo remoueatur ſi poſſibile eſt.

Quo fiat apertio.

¶ Quia ſi eſt à ſanie uel à panniculo corrupto facta apertura poteſt expurgari

purgari sanies & ita forte sanabitur, & etiã potest mundificari pãniculus. tura in osse de nigratio.

¶ Quia pluries ego uidi panniculum detectum in notabili quantitate, & alteratum in superficie, & cũ mundificantibus procedere qui sanati sunt, & hoc apud me fuit uerificatum & etiam apud alios operantes quos ego uidi oculata fide.

¶ Non relinquantur ergo tales curæ quia interdum sanãtur aliqui absq; Prognostica Albucasis. ste ut supra dixit Auic. De signis prognosticis dixit Albucasis. Considera signa & si uideris ex accidentibus quæ significant significatione manifesta super timorem sicut uomitus choleræ & amissio intellectus, & abscissio uocis syncopis & febris acuta & egressus oculorum & eorum rubedo & similia eis accidentibus in pluribus dispositionibus moritur.

¶ Sed si uides accidentia non terrentia & speras salutem, tunc incipe in curatione eius.

¶ Sed ut inquit Nicolus non febriat: non intensum patiatur dolorem: nõ grauedinem cum caput eleuauerit: nec tunc patiatur scotomiam: bene dormiat: bene se habebat ad motiones corporis: & mente lætetur: bene: appetat: digerat & aselle: unde tu speras salutem tunc incipe in curatione. Hippocratis prognostica in læsione capitis

¶ Hanc sententiam dat nobis Hippocratem inquit.

¶ Lætari mente & bene se habere ad oblationes bonum, & dicit Nicolus authoritate quorundam quòd stupor uniuersalis & desipientia si magna fuerint & perseuerauerint sunt signa mortis & nos habemus aphorismum ab Hippocrate inquit.

¶ In uulnere aut percussione capitis stupor aut desipientia malum. Et ratio est in promptu quia non fit nec stupor, nec desipientia sine nocumento cerebri quæ nocumenta si magna sint arguunt mortem. Ex hoc Ioannes Mesue in cap. de stupore inquit, & si est à percussione aut uulnere non curatur.

¶ Et idem Nicolus inquit quòd rigor in uulneribus capitis siue cum fractura siue sine fractura. Et similiter in uulneribus neruorum nobilium eueniens spasmum futurum prænunciat & mortem. Nam rigor in his casibus causatur ex materia quę fluxit à cerebro ad neruos, & faciat spasmũ Nota de rigore Nicolũ. F.

& tandem sequitur mors.

¶ Nota tamē quòd potest esse rigor in aliquo corpore in quo sit solutio continui in cepite: & non erit signum mortis: quia stat quòd rigor sit in tali corpore ab alia causa q̄ à soluta cōtinuitate, & à sanie & ab apostemate.

¶ Possibile enim est, quòd sit febris, & continua, & interpollata in tali subiecto & sit febris ægritudo, & non accidens ad prædicta, & ab istis febribus, causabitur rigor. Et quāuis uere rigor sit à materia extra uenas: & sic accidit in interpollata febre stat tamen etiam quòd sit cū continua: quia interdum est tanta materia, quòd natura pro parte aliquid expellit ad extra uenas. Et sic fit rigor in continua: qui rigor erit creticus aut paroxismalis. Paroxismalis uenit secundum naturā paroxismi, creticus aūt aliter, qui quando q; bonus: quando q; malus: bonus est præcedentibus bonis signis, malus autem econtra.

Quomodo fiat rigor in febre continua.

¶ Nota tamen quòd nunquam fit bonus in die mala, puta in secunda uel in sexta, & in alijs malis diebus.

¶ Et rigor aliud non est nisi motus concussiuus lacertorum in uoluntarius ad rem nociuam expellendam, ita inquit Gal. quinto de accidēti cap. quinto. & per totum in libro de tremore & rigore, qui rigor fit à materia & calida & frigida & dicit quòd rigor fit ex motu acutæ materiæ impetuoso super sensibilia membra.

¶ Nota tamen lector quòd quamuis materia sit frigida quòd talis materia est acuta: quia putrida.

¶ Conciliator autē probl. xxix. primæ particulæ probl. illo propter quid autumno & hyeme aduliones magis fiunt in frigidis temporibus, æstate uero rigores, dat istam distinctionem quòd rigor horripilatio & frigus sunt quædam dispositiones antecedentes paroxismos febrium: quarum materia continetur extra uenas, quæ uocantur communi nomine typi. de quibus Auic. prima quarti dicit.

Quid sit Rigor quid horripilatio et frigus typus et tremor.

¶ Horripilatio est dispositio in qua inuenit corpus diuersitatem in frigore, & punctionem in cute, & lacertis.

¶ Frigus uero est, ut sentiat in membris suis & dorsis lacertorum suos:

rum frigus purum.

¶ Rigor est ut non possit continere membra sua ex cõmotione & tremore eueniente in eis ex motibus in uoluntarijs & fortasse est frigus forte.

¶ Magistraliter quoq; dicitur quatuor esse typos, s. Rigorem qui est à cholera, horripilationem quæ est à melancolia & frigus phlegmatis, & tremorem communem typum omnibus modis febrium. & de hoc stant hæc carmina.

¶ Est triplex typus rigor horripilatio frigus
¶ Frigus phlegma rigor est cum cholera pungit,
¶ Cum q; poros claudit fex sanguis tertius huic
¶ Et tremor quartus circuens omne genus.

¶ Attende etiam alia signa de rigore, nam qui rigent sunt plumbei coloris siue liuidi: quia est absentia caloris in membris, & ita sanguis nigrescit: quia quasi congelatur teste Aristotele, octaua particula problematum problemate primo inquit.

¶ Propter quid rigentes liuidi fiunt aut quia sanguis cõgelatur propter frigus congelatus autem nigrescit. Problema.

¶ Attende etiam alia signa quòd qui rigent eorum extrema plus alijs membris frigida sunt, causam reddit idem, eadem particula problemate quinto dum inquit.

¶ Propter quid maxime extremitates rigescunt: aut propter coangustationem, & pori in ipsis angusti existentes pauci sanguinis sunt sanguis enim calidus. Problema.

¶ Attende etiam quòd pingues à leuiori causa rigent q̃ alia corpora teste eodem ubi supra probl. octauo inquit.

¶ Propter quid pingues uehementer pinguedine calida existente rigescunt, aut propter magnitudinem passionis ab interiori calido longe fiunt extrema exterioris frigidi propinqua. Problema.

¶ Conciliator exponit sic, hoc problema, dicit per magnitudinem passionis Aristotelem intelligere pinguedinem: quia pinguedo reddit animalia de facili passibilia & senescentia maxime cum fuerit super-

flua.ut apparet secundo de partibus animalium.

¶ *Aut quia in se de facili est passibilis,quæ pinguendo quis sit calidatamen comprimendo & coangustando uenas impedit calorem uenire ad exterius.et propter frigiditatem talem pingues rigescunt de facili.*

¶ *Inquit etiam quòd pinguedine abundantes, modicum habent de sanguine ideo frigidi,& tales de facili rigescunt,& extinguuntur teste Hipp. qui inquit.*

Aphor. ¶ *Crassi ualde secundum naturam citius gracilibus moriuntur.*

¶ *Rigentes etiam habent aliud signum scilicet quòd eorum uoces tremunt,& etiam non sunt dearticulatæ, si sit notabilis rigor, teste etiam Aristo.ubi supra problemate.xiij.inquit.*

Problema. ¶ *Propter quid rigentium lingua sicut ebriorum peccat utrum à frigore congelata,& indurata,difficulter mobilis fit,hoc autem accidente non potest explanare.*

¶ *Aut exterioribus condensatis, propter frigus intrinsecum confluens humidum humectat linguam,propter quòd non potest lingua quòd suum est facere,quemadmodum dictum est de ebrijs.*

¶ *Aut propter tremorem qui est à rigore inordinato motu existente,nõ potest quæ dicuntur articularæ lingua,propter hoc & peccat.*

¶ *Quid etiam fit rigor,uide quarta aphor.xxix. Aphor. quibuscunq; in febribus sextanis existentibus,rigores fiunt discreti sunt. Et eadem particula.Aphor.lviij.*

¶ *A causone habito rigore superueniente solutio fit.& ibidem Aphor. lxij.quibuscunq; in febribus quotidie rigores fiunt,quotidie febres soluuntur,ibi à Gal.& à Iacobo Forliuiensi, et ab Vgone Bencio Senensi, et à Tursiano Monaco super commento.xi.tertij tegni ad plenum habes quid sit rigor,et qui rigor est mortalis,et qui non.*

Qui rigor est mortalis. ¶ *Sed rigor factus à uulnere in capite,stante læsione cerebri uel pamicularum,et stante sanie contenta sub osse,arguit uirtutis debilitatem.et consequenter mortem,si perseuerat.*

¶ *Et similiter dicunt de contractionibus euenientibus in neruis sicut de*

rigore. & ego dico quòd etiam potest talis materia causare paralysim eo modo quo dictum fuit supra: & quòd stante uirtute debili contingit inducitata mors: & maxime si uulnera sunt sicca absq; sanie, natura seu uirtute existente debili.

¶ Quia si natura est fortis potest adiuta ab arte expellere materiã illam ad neruos transmissam ad uulnus & alleuari & sanari & qui uidit testimonium dedit de illo. Hoc ego uidi: & si bene adessent sæua accidentia & quòd uirtus sit fortis, & quòd labia sint conuenienter tumida, & quòd sanies exeat multa & bona non est desperandum. Fortis uirtus multa operatur.

¶ Hinc dicebat Hipp. Laxa bona. Cruda mala. Et iterum dicebat in uulneribus fortibus tumore non apparente malũ & talia signa non solum habent ueritatem in uuln. cap. uerum etiam in omnibus alijs uuln.

¶ Inquit Auic. prima tertij de plaga capitis. quòd separatio eueniens in dura matre & in seruatiua est mala. sed cum non peruenit ad uentres sed ad terminum uelaminis subtilis est magis incolumis: & si incisio peruenerit ad cerebrum & accidat uomitus choleræ & febris non sanatur nisi raro & sanior est ex istis illa quæ cadit ad duos uentres anteriores. Illa uero quæ accidit in duobus uentribus posterioribus est peior: omnibus tamen peior est quæ est ad uentrem medium. in istis etiam uerbis Auicen. concedit uulnera cerebri posse sanari. Prognostiam Aui.

¶ Signa uero prognostica in dolore capitis arguentia malum ex alia causa quàm à soluta continuitate sunt urinæ subiugales: quia arguunt ultra uulnus ebullitionem humorum & plætoriam cacochimiam quæ si est cum uulnere arguit malum. inquit Hippo. quarta aphor. lxxi. Hippo.

¶ Quibus urinæ uelut subiugalium fiunt his aut capitis dolores sunt aut aderunt. Et Gal. in commento dic. Vrinam subiugalem arguere conturbationem in humoribus. & urina prius turbida eueniens alba sine alleuatione patientis arguit phrenesim futuram. unde quarto Aphor. lxxiij. Gal.

¶ Quibus urinæ limpidæ fiunt aut albæ malum maxime uero si in phreneticis appareant. Si uero in dolore capitis & fiat à quacunq; causa uelit nisi fiat à uentositate & exeat aut sanguis aut aqua aut aliud per nares Hippo.

uel os uel per aures sanantur si natura si fortis.

Hippo. ¶ Inquit primus magister sexta Aphor. xxvij. caput dolenti & circundolenti sanies aut sanguis aut aqua per nares uel per os soluit ægritudinē.

Gal. Et Gal. in commento dicit: si apostema uel humor causat dolorem sequitur alleuiatio: si autem fit à uentositate non sequitur illud.

Hippo. ¶ Vigiliæ & somnus superfluus in uulneribus capitis malum. Vnde secunda Aphor. iij. somnus & uigilia utroq; modo facta malum dicitur.

¶ In phrenesi si contingat transmutati ad lethargiam bonū. Si uero fiat econtrario malum.

¶ In phrenesi si contingat fluxus hæmorrhoidum bonum unde sexta aphor. xi. melancolicis & phreneticis hæmorrhoides innatæ bonum.

¶ In phrenesi uriua aquosa malum inquit Auic. quòd qui habet in phrenesi urinam aquosam non euadet à tali ægritudine.

Capsula eburnea. ¶ Hippo. in capsula eburnea si super pollice phrenetici uesica oritur certissimum est signum mortis & septimo Aphor. lib. dicitur.

Hipo. ¶ Quibuscunq; cerebrum sphacelatum, idest corruptum est, idest iam incipiente mortificari uel cancrenari cerebro in tertia die pereunt si uero, hos effugiunt sani fiunt. si uero sit lethargia & sudor multiplicauerit & illa non minuitur tunc signum est mortis: & si sudor est frigidus.

¶ Et inquit philonius etiam si sanguisugæ fronti appositæ illi non adhæreant adhibita diligentia quòd signum est mortis.

¶ Et si applicentur sternutatoria & non fiat sternutatio mortale est.

¶ Inquit Rasis. xv. continentis quòd si percutiatur aliquis super caput & ei accidat inde syncopis & uomitus & cessabit inde emanatio sanguinis & non mitigabitur huius uitium syncopis, morietur.

Facies hippocratica. ¶ Nec te fugiat illud signum de facie hippocratica utrum sit similis sano & sibi sano. uel si nares acute, oculi concaui, tempora plana, aures frigidæ & contractæ. & pulpæ earum inuersæ, frons arida & tensa, & totius faciei color uiridis seu niger seu plumbeus, seu liuidus aut pallidus. Ista signa in primo die non præcedente fluxu notabili sanguis arguunt malum. significant enim cerebrum pati & panniculos etiam in tribus diebus non

præcedentibus uigilijs aut uentris solutione aut uomitu nec ieiunio. si accidant ista signa est malum & necessario sequitur malum.

Per bona signa uero in facie apparentia, scilicet quòd assimiletur sano & sibi sano: non necessario sequitur bonum: quia postea in tempore sequuntur diuersis de causis mala accidentia & mors.

Per bona signa faciei non dicas bonum.

Nec te lateat hoc quòd in uulneribus capitis sæpe & sæpius contingit ægrum uenire usq; ad. xx. diem siue. xxi. sine aliquo malo accidenti. Et circa tale tempus superueniunt pessima accidentia: & moritur æger & hoc ut plurimum contingit à sanie retenta in profundo capitis.

Viginti dies est magni ponderis.

Et ego miror & aliqui alij quin prius superueniant talia accidentia quæ iudicio meo saluo semper ualidiori non ueniunt: quia forte sanies tunc uel parum ante incipit aggregari à superioribus descendens per poros cranei uel ex malo regimine ægri potus uel cibi uel aeris uel ex passionibus animi: uel forte à medico operante indebite uel forte à uirtute illius diei inter alios dies criticos & à similibus & super hoc die & alijs diebus uide conciliatorem qui multa de crisi notat: differentia centesima quarta: uel quòd à principio materia cucurrit in locum. quæ prius non est putrefacta forte per medicinas applicitas uel à uirtute illam regulante. & tunc incipit putrescere & febrem & prædicta accidentia inferre à quibus causatur mors.

Et ideo Petrus de Argelata in suo de fractura cranei inquit & carissimi fratres in fractura cranei non faciatis iudicium per pulsum de morte uel de salute: quia multotiens eritis decepti.

Miror ego de tali dicto. Sed dico ego medicum debere semper aduertere pulsum ægri: quia in ipso cognoscitur & salus & mors. immo quòd plus est à pulsu cognoscitur hora mortis: si bene seruentur requisita in pulsu cum cautela & prudentia.

Expulsu potest cognosci hora mortis.

Et ego sum memor & habeo in præsenti hora hic Bononiæ multos doctores testes me fecisse prognosticũ de præcisa hora mortis cuiusdam filij Magnifici. D. Iacobi Mariæ de lino obseruata regula de pulsu incidente & decidente a doctoribus tradita. Iudicio tamen existimatiuo &

hoc ad plenum non possum tradere in scriptis: nisi quòd sic processi: mensuraui primo uirtutem in tactu pulsus & singulis ferè horis uisitabam ægrum. & iudicabam semper pulsum decidere. deinde consideraui horam status accidentium & febris: & ponderando uirtutem ad decidentiam addita etiam qualitate diei criticæ uenturæ quæ erat quartadecima & per indicia habita iudicaui ipsum moriturum inter secundam & tertiam horam noctis per sex dies ante. quia hora illa erat hora status accidentium & febris: & sic re uera fuit de quo libentius uoluissem oppositũ iudicasse.

¶ Sileat ergo Argelata noster. & dicat ipse & alij quòd pulsus indicat eo modo quo facies: nam bona facies non semper bonum ob causas prædictas & ita pulsus. Mala uero facies & malus pulsus malũ significãt. & forte quòd sic intellexit Argelata prædictus. Aliter tamen sonat literæ sñia.

Caueant medici à prognostico determinato

¶ Ideo pro honore artis caueant medici à prognostico determinato. sed dicant illud aureum dictum Damasceni in suis aphorismis.

¶ Si interrogatus fueris semper uelociter respondeas dubitandum est.

¶ Et inter omnia hoc dicatur coram uulgo. nec præsumat aliquod prognosticum facere nisi modo prædicto quia idiote intelligunt unum pro alio: unde si aliquid sinistri eueniat ut contingens est. soli medico imputatur interitus causa.

¶ Non tamen obliuiscatur medicus alium Damasceni Aphorismum dum inquit.

¶ Oportet autem te infirmo salutem promittere semper: nec unquam illum à spe deponere & si ipse desperes. complexio enim corporis animi affectui semper inhæret.

Signa sumpta ab oculis.

¶ Non minus præterea in prognosticando aspicias oculos ægri quàm faciem inquit idem Hippo. & si lumen effugerint nolentesq; lachrymas effuderint. & foras tanquàm suffocato prominuerint. aut alter altero minor apparuerit & alba eorum in sanguinea cõmutata fuerint & tanquàm uenæ nigri oris uel paloris intus in se fuerint aut extra nimis extiterint aut intus multum delituerint. Et tota facies horribilis apparuerit hæc omnia periculosa & lætalia iudicabis.

¶ Oportet

¶Oportet etiam te uidere quid de oculis in somno uideatur. si enim sola alba uideantur subclusis palpebris nec solutio aut per se aut per cataracticum præcesserit neq; ex consuetudine hoc euenerit mortis signa timebis. & si palpebræ inuersæ fuerint aut liuidæ siue labia sim liter fuerint liuida aut nares distortæ. His signis siue solis siue prædictis mortē proximam iudicabis cum conditionibus tamen à me supra dictis.

¶Ex modo iacendi etiam iudicatur malum & bonum iacere enim modo sano bonum econtrario uero malum &c. *Signa ex modo iacendi.*

¶Claudendi Riuos de signis prognosticis iam tempus adest. Ad maiores fontes uadant qui maiora quærunt: sed ad curam ob quam prædicta diximus transeundum.

CAP. 14.

¶Læsionum exteriorum capitis cura.

QVia contingunt capiti uulnera parua & magna & contusiones & perforationes telo stilo uel sagitta etiam siue læsione cranei: primo de eis cura est ponenda à debilioribus inchoantes ut nihil uel parum intactum relinquatur. Attende tamen lector quòd de contusione nō est confidendum sicut de perforatione & de incisione: quia semper ab ea decipiuntur medici & ægri. Dantur tamen etiam contusiones in capite sine læsione Cranei & pericranei sed difficilius cognoscitur contusio q̄ incisio & perforatio. *Contusio decipit medicos.*

¶Ad quam cognoscendum fiat consideratio causæ lædentis de quibus contusionibus aliquæ sunt cum disruptione cutis magna uel parua q̄uis raro sit magna disruptio quin attingat ad pericraneum & ad craneum.

¶Et aliquæ sunt sine disruptione cutis q̄uis cutis sit soluta secundum numerū multum: quia cutis est uiscosa & densa & nō ita de facili rumpitur. ac si esset dura uitrea sine uiscositate ut os.

¶Incipiamus ergo à contusione sine disruptione cutis: & dico quòd qui recte uult curare læsiones capitis tam leues q̄ fortes debet cōsiderare totis uiribus an patiens sit fortis uel debilis: & ætatem et regionem & tem-

Ad multa debet aduertere medicus pro cura.

pus anni. & regimen precedens. Et si est boni capitis & si est assuetus pati dolores capitis & aqua causa. Et quæ sit eius complexio totius deinde quæ sit complexio capitis eius. & secundum prædicta se gerere in cura quantumcunq; sit leuis.

¶ Superueniens ergo medicus leui contusioni sine disruptione cutis prima hora ab radat pilos eos humectando oleo rosato cum uino uel cum oleo communi uel cum altero eorum & abrasio sit longe maior loco contuso. Et quia in talibus contusionibus sine disruptione fit tumor statim magis & minus secundum causam fortem & debilem huic tumori succurrendum est isto modo.

Fricatio et uētosatio non fit corpore pletorico.

¶ Primo fiat diuersio phlebotomia uel uentosatione uel fricatione partium capiti propinquarum puta spatularum inferius descendendo ad brachia & per dorsum ad crura. & si corpus sit pletoricum, prius euacuetur quàm fiant fricationes & causa est scita: prius tamen applicita aliquali medicina locali in loco contuso ut melius possint cum quiete ægri fieri prædicte diuersiones.

¶ Tamen aduertat bene quilibet quòd impossibile est quòd medicus superueniat contusioni prædictæ & ueniat qua hora uelit: quin actu fluxa reperiatur materia in locum.

¶ Ideo non est puris repercussiuis procedendum: quia hic tumor arguit apostema esse in augmento notabili quo ad cursum materiæ.

¶ Et ne dubitet aliquis quòd hic non sit apostema cum hic sit tumor & solutio continui. Et etiam mala complexio super quo dubio hic nolo conterrere tempus.

A causa primitiua apost. non repercutitur.

¶ Nec etiam repercussiuis est utendum: quia canonem habemus uniuersalem quòd apostema factū à causa primitiua nō debet repercuti propter clausionem pororum & maiorem conculcationem materiæ in loco.

¶ Nec etiam debemus in istis uti resoluentibus prima hora dum adhuc materia est in cursu: sed intentiones debent esse mixtæ & cōmuniter prædicantes prima hora capiunt ouum. s. uitellū & albumen simul: quia hic non requiritur sanguinis constrictio ut solū capiatur albumen & secū po-

nunt de oleo rosato. Et simul conquassatis cū stuppa in eis infusa capiti applicant prius loco inuncto cū oleo rosato tepido. Et in primo die naturali bis mutant talem medicinam & est ualde bonum: quia istam mutationem non impedit sanguis nec aliud. Et ita sedatur dolor & pro parte repercutitur cū ouo & oleo, quæ magis dicitur loci confortatio q̄ repercussio. Et mediante uitello oui fit leuis resolutio: quia est temperatæ complexionis: quamuis aliqui dicant uitellum esse calidum, & albumen frigidum, & totum temperatum. Cui opinioni ego assentio: tamen dico uitellum nō multum esse calidum: qua caliditate resoluat. Et ita isto modo ego processi diebus uitæ meæ: & semper mihi bene successit.

Ouum est tēperatum in cōplexione.

¶ In secunda uisitatione: si in secunda die: Addatur aliquid cymini, cum prædictis & ad formam emplastri applicetur actu calidum.

¶ Elapsa quarta die capiatur mel coctum secundum arter. et in eo ponatur cyminum prædictum. Et ad formam emplastri, applicetur capiti usq; ad finem curæ, et erit conueniens, quæ cura ad plus terminatur in. x. diebus uel parum ultra, nec dico plus de decimo die, q̄ de minori, uel de maiori tempore, sed communiter prædictæ læsiones non transeunt tale tempus, uel ad plus. xiiij. diem, sequens dictum medicorum, scilicet ut plurimum.

Emplastrū expertum.

¶ Alio etiam modo proceditur, scilicet à principio applicare oleum rosatum uel camomelinū infusis in eo tribus, uel quatuor pecijs, una super alterā applicare capiti uel oleū rosatum solum tepidum quocunq; tempore ut citius actuetur, hiemis tamen tempore magis calidum: & ligatura retentiua conuenienti adhibita, sic procedere, deinde transacta quarta, aliquod emplastrum uel ceratum resolutiuum, loco applicare, usq; in finem curæ.

¶ Et prædicta olea mutentur bis uel ter in die secundum necessitatem, nam stante forti dolore in loco requiritur frequens mutatione, & non solum petias in oleo infundere uerum etiam requiritur cum prædictis oleis embrocatio, quæ magis penetrat. Et si dolor esset intensus ualde debet medicus considerare doloris causam & illi si opponere.

Ingenium ad sedandum dolorem.

¶ Nam si causa esset materia in loco aggregata & coniuncta, quæ multitudine sua dolorem inferret, debet medicus cum mollitiuis, & anodinis procedere, sicut est decoctio altheæ, seminis lini, & fœnugreci, & cũ tali decoctione embrocare, uel fomẽtare & exprædictis rebus decoctis in eadem aqua emplastrum conficere, & capiti applicare impinguando emplastrum cum oleo camomille uel cum oleo aneti, uel cum pinguedine gallinę uel anatis, & similibus uel oleo amigdalarum, dulcium talia enim aperiunt poros & sedant dolorem sedatione uera.

¶ Pinguedo enim gallinæ ut dixi dolorem sedat, & etiam resoluit maxime si inueniat corpus mundum, cursa iam materia. Vnde inquit Gal. iij. memiri cap. de difficultate auditus, infra in quodam suo sermone ubi reprehendit Erophilum, & apollonium, de medicinis ad dolorem auris: quæ totaliter contrarie existunt, hæc uerba.

Nota de pinguedine gallinæ.

¶ Gallinaceus igitur & anserinus adeps, siquidem inuenerit corpus præeuacuatum, & nondum influentem, operantem phlegmonosam dispositionem humorum, secundum duplicem rationem contulit, scilicet mitigatiuam & curatiuam. Si uero influente adhuc, adducatur dispositione in nullo quidem iuuat mitigat uero syntoma doloris. Et hæc omnia fiant non omissis uniuersalibus, s. phlebotomia uentosatione pharmacia conuenienti, uel clysteribus secundum quòd potest & debet medicus.

¶ Conuenit etiam applicare loco lanam isopi, cũ aliquo exprædictis oleis, cessato uero dolore & à debilioribus semper incipiendo, resoluenda est materia. et hoc est resolutiuum leue.

Resolutiuũ leue expertum.

¶ Recipe isopi humidæ unci. iij. olei camomille unci. ij. pulueris absynthij et betonicæ ana quantum sufficit et fiat emplastrum.

¶ Aliud fortius. Recipe terbentine unci. iij. Isopi humidæ unci. ij. betonicæ matris siluæ ana unci media cymini unci. i. et fiat emplastrum.

¶ Terbentina etiam sola cum cymino est mirabilis, uel terbentina cum tantundem cerę citrinæ et sufficienti quantitate cymini addita fac emplastrum et loco applica.

¶ Vel recipe pulueris saluiæ et maioranæ, sticados arabici calami aro-

matici rosarum rubearū absynthij ana partes æquales et cū uino cocto et pauco melle: & modico terbentinæ, facere emplastrū & capiti applicare.

¶ Aliud etiam ualde conueniens sub forma cerati, & ego utor isto & appellatur à me ceratum betonicæ. Recipe terbentinæ rasinæ pini ceræ nouæ ana unci.iiij. pulueris betonicæ unci.una & media, masticis thuris ana unc.media mumiæ dragmæ.iij. fiat massa secundum artem & extende super corio & capiti applicetur. Hoc ceratum dimittatur in loco per octo dies, antequàm moueatur. Deinde muta, aliud nouum ceratum applicando, & uidebis mirabilem operationem. Et etiam si applicaueris prima hora non existente forti dolore. *Ceratum expertum.*

¶ Aliud ceratum etiam conueniens, & expertum. Recipe terbentinæ ceræ rasinæ pini ana unci.iij. liquefiant simul deinde adde sandaracæ thuris masticis ana unci.mediam misce & utere prædicto modo, super corio extendendo uel petia. Et conuenit in istis casibus inter alias medicinas meū ceratum humanum appellatum, cuius descriptionem ponam inferius, cui medicinæ non est par etiam à principio. *Ceratum expertum.* *fol. 92. b.*

¶ Tamen ista resoluentia, uerius applicantur transacta quarta: sed in primis diebus semper procedatur uel cū oleis uel cū ouo, ut in primis dixi.

¶ Dico præterea quòd interdum erit dolor à materia calida cursa in loco, quæ forte erit cholera & tunc conueniunt ualde frigida, ut oleum rosatum cum succo semperuiuæ, uel solatri uel lactucæ uel uenusaris, uel portulacæ uel psily uel polygoniæ & sarmentorum uitis, & uuæ non maturæ maxime in regionibus ualde calidis & in ætate cholerica, & in complexione cholerica & æstiua existente hora. *Si dolor est à cholera.*

¶ Papaueris autem & mandragoræ succum cauere oportet, non enim absq; nocumento infrigidant, ualde etiam stiptica nocent, & si stipticantium necessitas occurrit parum de eis ponatur. Et ita parum permiscemus mali granati uel citonij uel mespili, melior tamen est succus granatorum acetosorum, & etiam ualet succus cucurbitæ cum agresta.

¶ Et si timeamus aliqua corpora uehementer infrigidari ab istis, sicut sunt corpora mulierum, & eunuchorum & infantium, & aliorum carnem.

mollem habentium & album colorem & non assueti sole, loco olei rosati
Antidota Gal. administramus oleum camomelinum. Prædicta omnia sunt antidota Gal. secundo memiri cap. de cephalargia ex adustione, ubi dicit quòd etiam cephalea fit à cursu humorum & uaporum ad caput.

☞ Et prædicta remedia conferunt in omnibus prædictis casibus. Et conuenit administrare aliquid aceti cum prædictis ut medicinæ uirtus penetret ad profundum. siue misceatur acetum cum prædictis oleis siue cum
Vbi conueniat acetum. emplastris siue cum ceratis. Et maxime conuenit acetum ubi non est rupta cutis aliquo modo uel saltem quòd dura mater non sit detecta ut inquit Serapio de cura sode à percussione inquit, & post illud si uelamen retale durum fuerit detectum fundemus super illud oleum ro. tepidum tantum quòd si non fuerit detectum & algengemati fuerit sana addemus oleo ro. parum aceti & appropinquabimus ipsam matri capitis ut perueniat ad uelamen durum retale quòd si apostema fuerit cum dolore recedemus ab aceto quòd est quia si cum apostematibus quæ fiunt in cute capitis & panniculo circundante super algengemati non fuerit dolor magnus tunc possibile est ut quiescat cum oleo rosato & parum aceti: idem etiam dicit Haly. quinto theor. cap. x. mirabiliter enim acetum nocet neruis & capiti, si habeat uiam latam penetrandi, sicut est quando est plaga & disruptio in capite. Tamen Celsus cap. de fractura Calue utitur aceto lauando eo capitis membranas de quo satis miror cum acetum ex se sit aptum dolorem causare sua acuitate. Et alij omnes auctores cauent ab aceto in capite stante dolore & apostemate, tamen Auic. & aliqui alij utuntur ipso aqua mixto etiam craneo rupto ad sanguinem constringendum. ut dicetur inferius loco suo.

☞ Gal. etiam secundo Memiri concedit acetum etiam stante plaga. Dico tamen quòd Gal. concedit, si plaga est sine detectione ossis. Et quòd nõ sit magna plaga inquit. Secundum hanc igitur excogitationem si ipsi grossæ miringæ, afferatur rhodinum sicut in his in quibus abscinditur aliquid ossis capitis fit, solum afferimus purum tepidum facientes: quando uero absq; quòd denudetur os, uolumus rhodinum sano existente craneo, per

bregma capitis transire ad miringam permiscemus acetum ad id deducendum cuius rursus uirtutis uehementia exoluitur in uia, & in permixtione rhodini. Quia igitur indeterminate apollonius, acetum rhodino misceri iussit peccauit. cutis enim capitis uel pericranei quæ est post ipsam phlegminatio cum fortis fuerit, poterit utiq; iuuari permixto modico aceto rhodino, offendetur autem cum fuerit magna: & dolorem inferret uehementem.

¶ Sed sunt aliqui qui credunt Gal. concedere acetum stante disruptione magna in capite si ita sit quòd homo est: cui opinioni non assentio: quia uidi experientia acetum magnum inferre nocumentum, nec bene explicite litera Gal. prius posita, loquitur si sit plaga. Dicit tamen Gal. quòd acetum confert in principio rhodino mixtum. & ego dico idem: sed etiam dico acetum conferre, in alijs temporibus, quia si admisceatur medicinis: status in casu prænarrato & medicinis declinationis: facit eas penetrare & hoc est notum omnibus. Volo hæc prædicta sufficere de leui contusione capitis sine disruptione cutis.

In principio cõuenit oxirhodinum.

¶ Si autem contingat lædi caput, arte contundente: cum ruptura cutis sine cranei læsione: dico istam esse leuiorem prima: quia sanguis contusus habet liberum exitum & potest facilius resolui: sensibiliter uel insensibiliter: nam stante plaga exit sanguis necessario. Et si non exit sufficienter Medicus potest aliqua re aspera labia uulneris confricare & habebit intentum: quia hic modus satis iuuat si uenæ non sint magnæ.

Leuior est contusio cum uulnere q̃ sine.

¶ Et teste Auic. hic sanguis multum confert nam quarta quarti inquit & fluxus quidem sanguinis quantitate temperatus confert uulneribus. prohibet enim apostemationem opilationem & febrem.

Flux. sang. tẽperatus cõfert.

¶ Hic sanguis etiam contusus resoluitur melius insaniem & etiam in uaporem ut patet cuicunq; experto stante plaga.

¶ Factis ergo uniuersalibus uidendum est an hæc læsio sit cum læsione pericranei, uel saltem cum detectione ipsius: quia interdum id quòd est supra pericraneum contunditur postea putrefit, & cadit, & sic detegitur

panniculus, qui etiam si sit alteratus leuiter tamen, cum conuenientibus medicinis seruatur: & carne tegitur.

¶ Si autem pericraneum sit læsum, quòd cognoscitur sensu & existimatiua. Hæc cura non est posti ponenda: sed indiget medico legittimo: quia periculum est ne nocumentum transeat ad duram matrem mediantibus ligamentis eorum per totum.

¶ Cura ergo sit talis in prima uisitatione apponatur clara oui cum stuppa, & tente siue fluelli de ea sint tales quòd dilatetur disruptio cutis, ut liberæ possint, intromitti medicinæ & quòd sanies non retineatur.

¶ Et si cutis sit ut sæpe contingit, in tali casu in aliqua parte disrupta, & in aliqua non: sed tamen attrita sit hinc inde & quòd pericraneum non sit detectum sed medicus considerata fortitudine causæ lædentis & magnitudine disruptionis & attritionis dubitat pericraneum esse læsum statim rasorio uel alio instrumento debet totam contusionem dilatare triangulari uel quadrangulari figura: quia forte sic operando inueniet craneũ de quo forte non dubitabat esse læsum quia semper medicus iudicat quæ uerè iudicat plus sensu quàm imaginatiua.

Quid agendũ pericraneo læso.

¶ Nec ferro nec manu medicus amoueat pericraneum à craneo in primo opere: sed detegat pericraneum à carne contusa.

¶ In secunda uero uisitatione uideat si pericraneum sit contusum. Et si est quòd possit dubitari de craneo, ferro uel aliquo ingenio separetur pericraneum ab osse ut uideatur quid infra eum sit.

¶ Nec dubitet talia facere operator quamuis sit membrum sensibile quia paucus fit dolor stante prius forti contusione, & hoc infinities ego feci & sic uidi ab aliis operatoribus fieri: & bene succesit.

¶ Si uero esset læsio quæ non poneret dubium de craneo relinquatur pericraneum in loco suo: quia uel carne cooperietur uel cadet mundificando ut requiritur in cura.

¶ Et facta tali operatione repleatur uulnus stuppa. Ex qua fiant tentæ fluelli sine lychinia quæ idem sunt & in ouo contuso infundantur. & in tali casu ubi ego non dubito de magno sanguinis fluxu. Capio totũ ouum

simul

ſimul cum modico rhodini concuſſum quia magis dolorem ſedat & dimit tantur per diem naturalem ut ſtuppa bene exiccetur: quia cū magis exic catur labia uulneris magis aperta remanēt. Et ita medicus meliꝰ poſtea operatur in aperto uulnere q̄ in clauſo & cum minori dolore patientis.

Tentæ cū ouo non moueantur niſi poſt xxiiij. hor.

¶ Et hoc ſemper obſeruent medici maxime quando intendunt trapana tionem uel aliam operationem ſcilicet quòd labia ſint bene lata ut operan do in labijs non fiat contactus ab inſtrumentis, à quo cauſetur dolor qui eſt una ex cauſis quòd infirmus non uult, nec poteſt pati tales operatio nes, & quòd plus eſt ſi patiatur coactus & cum dolore dolor poteſt eſſe cauſa cauſarum mortis.

¶ Memoretur etiam quilibet operator, quòd in tali opere interdum inci ditur uena notabilis capitis, ideo habeat pulueres conſtrictiuos & canones conſtringendi ſanguinem ſemper paratos.

Sint parati pulu. conſtrictiui ſangu.

¶ Si autem medicus non dubitat de pericraneo læſo: ſed quòd etiā eſſet cutis hincinde deſecta & attrita fracturis ſiue diſruptionibus inæqualibus tunc ex omnibus fiat unaceas aperiendo leuiter ferro uel in una quaq; ea rum ponatur tenta ut aperte ſeruentur, & ut inde libere ſanies expurge tur: Et ut ſupra dictū eſt cum ouo & ſtuppa in prima operatione curetur.

¶ In ſecunda uero uiſitatione ad alia localia tranſeundum eſt quæ localia triplici de cauſa applicantur primo ad dolorem ſedandum qui eſt de ma gis proſternentibus uirtutem. ſecundo ad confortandum membrum ne re cipiat materiam aliunde, unde fieret apoſtema. tertio ad dirigendum ma teriam coniunctam, & labia uulneris etiam dirigenda.

Localia tribus de cauſis ap plicantur in principio.

¶ Et iſte intentiones reperiuntur omnes in oleo roſato omphacino aro matico & recenti quòd anno illo confectum ſit ut inquit Gal. ſecūdo me miri cap. ſecundo decephalargia ex aduſtione.

¶ Quod oleum roſatum ſedet dolorem notum eſt omnibus. quia hoc fa cit ſua unctoſitate poros aperiendo.

¶ Quod confortet membrum eſt etiam clarum ſua ſtipticitate, propter immaturitatem & propter uirtutem roſarum quæ eſt ſtiptica leuiter & ſicca & aromatica.

qualitates olei roſati.

¶ Quod digerat etiam planum est sua unctuositate & temperie quia cõuenit in materia calida & frigida. Calefacta enim membra infrigidat & infrigidata calefacit, & digestio non est nisi æquatio qualitatum & substãtiæ in humoribus penes medicos. igitur oleum rosatum, est digestiuum: quia perficit prædicta in uulneribus.

¶ Conuenit etiam oleum rosatum stante apostemate in augmento. Et in talibus contusionibus semper est tumor: qui in secunda die potest dici & etiam in prima augmentum apostematis & oleum rosatum in tali augmento est medicina præcipua sicut inquit Gal. in libro de simplicibus distinctione tertia capitulo quinto & ultimo loquens de rosa & de oleo rosato.

¶ Inquit oleum uero rosatum quoniam in natura sui est medium, inter oleum & rosam, tunc est de melioribus quibus medicantur ista apostemata, in hora augmenti eorum, & suæ ascensionis. Et illud est quoniam oleũ rectificat ea, & confer eis in hora status eorũ sicut iam ostendi ex eo per experimentum, & dicam causam de hoc in libro de ingenio sanitatis.

Conditiones olei rosati per Gal.

¶ Verum oleum rosatum, propterea quòd est medium inter duas medicinas simplices, ex quibus componitur confert in hora media, inter duas horarum, in quibus conferunt illæ: & illud est quoniam in principio horæ apostematũ oportet ut prohibeatur materia, & abscindatur attractio eius & in hora status eorum oportet ut resoluatur resolutione cum qua nõ sit mordicatio: sed in hora augmenti & ascensionis oportet prohibere quòd effunditur de materia & resoluere quòd collectũ est ex ea simul. Et hæc est res quam cũ homo audierit nõ considerans de eo quòd præmissum est de ratiocinatione quam diximus fortasse non recipit neq; ueridicat eam.

¶ At cum præmissæ sint istæ duæ ratiocinationes necessario non scio aliquem qui perueniat ad hoc ex ignorãtia sua ut neget hunc sermonem, & non recipiat ipsum & uendicet ipsum. Et oportet cum hoc necessario ut significatio sumpta ex ipsa ægritudine secundum illud quo medicantur in hora augmenti horum apostematum, & eorum ascensionis significet super duas res contrarias. Et id est quoniam permutatio subito de re

bus ſtipticis quæ aggregant ſubſtantiam membri. Et ſtringunt ipſum, ad res quæ mollificãt & reſoluunt eſt horrida neganda, & in hora quæ eſt inter principium apoſtematum & eorum ſtatum propterea quòd ſunt in diſpoſitione augmenti non eſt conueniens, ut medicetur cum rebus quæ prohibent & abſcindunt attractionem penitus ſicut fit in eis in principio ipſorum, neq; ut medicentur cum reſolutiuis rebus: ſicut fit in eis in hora ſtatus ipſorum: immo ſicut in horis ægritudinis eſt medium inter duas horas unicui q; earum partiũ, pertinet contrariũ eius quòd pertinet alteri ſimiliter oportet ut ſit medicina quæ adminiſtratur in illa hora media. Non ergo facit ſtipticitatem ſicut faciunt medicinæ quæ adminſtrantur in principio neq; reſoluit ſicut eſt reſolutio medicinarum quibus curatur in hora ſtatus. & omnis res quæ eſt media inter duo cõtraria eſt permixta ex utriſq; & ita eſt oleum roſatum.

O'eum roſatum conuenit in augmento apoſt.

¶ Vides lector per uerba Gal. quantum ualeat oleum roſatum in prædicto caſu ſi bene rimeris prædicta. oleum roſatum ergo eſt de melioribus medicinis ad prædicta uulnera capitis: nam ſedat dolorem & confortat membra & reſoluit. Et tale oleum adminiſtratur purum infundendo petias in eo & fila. Et totum caput inungitur maxime per totum tempus augmenti apoſtematis.

¶ Sed dicet aliquis non ne etiam confert oleum roſatum in uulneribus alijs in quibus non eſt contuſio, & conſequenter in eis non eſt talis prædictus tumor: quia Auic. & alij doctores utuntur oleo roſato etiam in detectione panniculorum ut non fiat apoſtema. immo Gal. in fine ſexti terapentice laudat medicinam doloris ſedatiuam in uulneribus capitis ut eſt oleum roſatum, & dicit quòd medici Romani ea utebantur.

¶ Dicendum eſt quòd oleum roſatum confert in alijs uulneribus quam uis non ſit ibi apoſtema nam in uulneribus capitis & aliorum membrorũ, requiritur doloris ſedatio & repercuſſio humorum à membro. Et membri cõfortatio, & materiæ in labijs uulnerũ contente aliqua digeſtio, & talia ſunt in oleo roſato igitur eſt pręcipua medicina ĩ prędictis uulneribus: ſed conuenit in principio uulnerũ quòd principiũ extendit ſe in uulneribus

Oleum roſatum conuenit in uulneribus

magnis usq; ad securitatem apostematis & parũ ultra quòd tẽpus est circa decimũ diem. Et hoc ego intelligo in uulneribus quæ non sint composita cum alijs ægritudinibus uel aliquo accidente curam impediente. de isto etiam modo administrationis olei rosati latius dicemus infra loco suo.

¶ Et notanter dixi in magnis & notabilibus uulneribus: quia parua uulnera paruam habent cosiderationem: quamuis etiam oleum ro. conferat in paruis. Hæc principalius dicta sunt pro magnis: quia parua de facili curantur. Et si bene hic de paruis uulneribus sit sermo per ea hæc non sunt dicta: sed magis disputandi & ueritatem inquirendi gratia dicta sunt quæ etiam medicinæ pro maiori parte conueniunt stante fractura cranei.

An ouum conueniat cum oleo.

¶ Nota tamen quòd sunt multi qui à principio utũtur in istis uulneribus oleo rosato & uitello oui. Et in forma unguent applicant loco & circum circa cum oleo rosato inungunt uulnus quòd ego non multum laudo quia ouum est de facili putrescibile & quantum possumus debemus in uulneribus capitis putredinem aufugere, & prohibere ne putrefiant panniculi, igitur plus laudo oleũ rosatum purum. Et si tamen conuenit cum ouo conuenit in digerendo labia uulneris tantum: sed non debet administrari in profundo esse detecto: sed bene dico quòd potest applicari in istis uulneribus & perforationibus & contusionibus exterioribus sine cranei detectione. Et hoc fieri uidi pluries & bene successit tamen plus laudo oleum rosatum purum in quocunq; casu.

Terbentina cum oleo quid agat.

¶ Sunt aliqui alij qui utuntur terbentina mixta cum uitello oui à principio qui etiam modus est non bonus quia in terbentina est aliquid nitrosi & aperitiui nec est uirtus stiptica in ea, nec fit repercussio ab ea quæ est necessaria in omnibus uulneribus capitis ut patet consideranti, quamuis terbentina sit de melioribus medicinis ad uulnera neruorum: non est iudicio meo conueniens in tali casu: & eo maxime quia etiam non reperio aliquem ex antiquis medicis qui usus fuerit ea in uulneribus capitis parcant igitur qui ea utuntur. Et si bene cum ea ponerent oleum rosatum uel circa uulnus uterentur oleo rosato dico quòd terbentina non placet mihi à principio propter prædicta. Et quamuis aliquibus bene eueniat hoc est

per aliud quia etiam errore ducti interdum sanant.

¶ Reperiuntur & alij qui utuntur emplastris suis calidis, & etiam siccis à principio quos ego non laudo propter prædicta, & aliqui qui certis distillationibus calidis cum aqua uitæ quos etiam detestor quamuis aliqui euadant qui non solum peccant cum localibus, uerum etiam exhibendo dietam grossam cum uino & carnibus.

In principio non conuenũt calida.

¶ Cum uero prædicta uulnera sunt secura ab apostemate carne repleantur ea lauando cum uino mellito & applicentur unguenta carnem generantia sicut est unguentum basilicon: Et unguentum rasinum, idest Citrinum usuale uel meum unguentum capitale infra describendum de matresiua appellatũ & pulueres carnem generantes sicut est puluis factus ex. ℈. draconis mirrha aloe farina orobi & sarcocola & turæ & mirtilis & similes his cũ uero sunt carne repleta debet administrari aliqua medicina cicatrizatiua sicut est unguentum de minio uel de litargyrio uel de tuccia uel de ceruſa coctis talibus unguentis ad formam cerati deductis & non debent administrari talia unguenta nisi uulnera sint carne repleta totaliter: sed quia interdum caro crescit superflua debet medicus illam superfluã carnem cum unguento apostolorum remouere uel cum allumine zucarino uel allumine usto quòd longe melius est cæteris prædictis. Nam allumen tale ustum leuiter aspersum carnem superfluam exiccat & cicatrizat supra posito postea aliquo ex prædictis unguentis.

Remedia sigillantia.

¶ Sed ego sæpe usus sum aliquo ex prædictis ceratis uel meo cerato humano, uel aliquo alio cerato, puta cerato de betonica quòd est singulare usq; quo completa sit sigillatio. & ita facta cicatrice dimitto per octo dies aliquod prædictorum unguentorum uel ex ceratis prædictis super cicatricem ut ingrossetur & induretur plus illa caro callosa. Et sic sit finis de uulneribus capitis & de contusione sine fractura cranei.

CAP. 15.

¶ Sed quia contingit etiam caput uulnerati sæpe sine læsione cranei cum deperditione cutis & carnis curam ipsius ponere destinaui. Et primo dico quòd præmissis uniuersalibus & constricto sanguine & sedato dolore administretur medicina mundificatiua leuis sine mordicatione sicut est

Cura si est amissa carnis substantia & cutis.

oleum roſatum & mel roſatū ſimul minuendo quotidie de oleo uſq; quo uematur ad mel ro. purum. Et etiā meum unguentum capitale eſt ſingulare. Valet etiam unguentum baſilicon maius & minus & facta mundificatione ſimul cum melle roſato ponatur aliquid maſticis & ſandarace uel thuris uel de omnibus ut uulnus carne repleatur, & cum eſt in termino quòd poſſit conſolidari ſiue cicatrizari adminiſtrentur cicatrizantia prædicta.

Medicinæ carnem generantes.

¶ Replent etiam uulnera iſta carne. mira ſanguis draco. in lachryma ſic appellatus & thus & farina orobi & ſimilia mixta cum terbentina cera & oleo roſato uel mirtino & facere unguentum eſt ualde conueniens cum prædictis pulueribus.

¶ Poſſem ego ibi multa unguenta & emplaſtra ponere pro uulneribus capitis quæ loco ſuo relinquo: quia ponam & potiones & aquas & emplaſtra & cerata & pulueres & alia neceſſaria infra in cura uulnerum capitis ubi ponetur cura per inſtrumentum potionis.

¶ Scias tamen lector quòd in uulneribus capitis & etiā in alijs membris poteſt adminiſtrari medicina in forma pulueris maxime ſi intendit medicus cito ea carne replere quia citius ſatis replētur à pulucre q̄ ab alia forma medicinæ. & hoc experientia longo tempore uidi: uerū oportet quòd talia ſint uulnera, quòd puluis poſſit poni infundo ipſorū. Vnguenta enim & aliæ medicinæ in forma liquida petunt fundum ſtatim cuiuslibet uulneris & ulceris, puluis autem nō, ſed ſi puluis poteſt poni in uulnere per totum citius generatur caro q̄ cum alia forma medicinæ.

A pulueribus citius fit caro.

¶ Et hoc cōſiderans Auic. quarta quarti capitulo de naſcentia carnis in uulceribus dixit & creatio quidem carnis in cis cum emplaſtris cōueniēs tior eſt & tardior: & cū pulueribus difficilior & uelocior dicit Dinus & bene quòd Aui. dixit difficilior per rationē à me ſupra dictā. i. quòd cū difficultate medicina in forma pulueris petit fundum & alias partes uulneris ideo carnis generatio cū unguentis & emplaſtris eſt cōuenientior & facilior: quia unguenta penetrāt melius in quacunq; parte ulceris: ponātur ergo in ulceribus ſuperficialibus pulueres & non alibi.

¶ Si aũt contingat uulnerari caput non amota carnis substantia est quòd cutis pars magna sit icisa sed nõ totaliter remota à loco, taliter tamẽ quòd uiuat cutis prædicta consideret medicus figurã uulneris & si indiget sutura suatur in decliuiori parte, tñ dimittẽdo aliquod orificiũ apertũ cũ tenta ut si aliqua sanies generetur possit libere mundificari. Et hoc intelligitur si uulnera nõ sint in suprema capitis parte, qa si essent in suprema parte, sanies posset multa inducere accidentia quia hic loci sanies nõ expurgatur sicut à lateribus sed tentis teneãtur aperta secundũ artẽ sine sutura. Intelligas tamen ubi talia uulnera sint sine cranei læsione: qm̃ curantur talia uulnera ut uulnera simplicia semper præponendo uniuersalia & capitis abrasione ut localia possint applicari loco & cum oleo rosato omphacino in quo sit quarta pars terbentinæ uel olei abietini tepido in quocũq; tempore: magis tamen calido in hyeme inungere uulnus & circum circa & super suturam si sutum sit ponere puluerem consolidatiuum uulnerum simplicium: & conseruatiuum suturæ qui fit ex mumia sang. draco. in lachryma & thure hic mirabiliter conseruat suturam & consolidat uulnera recentia. Aliqui sunt qui addunt pilos leporis & masticem & aliqui myrrham in duplo tamen ponunt de sang. draco. & de mumia & ita consolidantur talia uulnera sed adhibita conuenienti ligatura citius consolidantur quamuis non bene in capite possit fieri ligatura incarnatiua propter formam capitis rotundam: tamen etiam in capite si medicus est diligens & legitimus facit expressiuam & incarnatiuam ligaturam. quamuis sit aliquo modo mendosa quas pluries ego uidi fieri & feci tamen melius fiunt tales ligaturæ in alijs membris.

quæ uulnera suãtur et quæ non.

Puluis suturæ cõseruatiuus.

¶ Sunt aliqui qui non laudant suturam in capite quamuis craneum nec almocati sint læsi: quia dicunt quòd raro consolidantur uulnera ut simplicia & quòd est periculum maximum si generetur sanies in illis uulneribus quòd nõ corrumpat panniculum & craneum: sed quòd debet fieri unio labiorum non completa cum ligatura leui: & teneri apertum uulnus cum tentis. Et id curari per rationem prædictam sicut uulnus compositũ quòd etiam de facili sic curatur.

Vtrum in capite fiat futura.

¶ Huic parti ego respondeo & dico me uidisse curare & curasse plures similes casus cum futura & ligatura, orificio tamen dimissio in parte decliui ut prædixi: & isto modo operando cum cautela bene succedet.

Fit futura authoritate tabri.

¶ Et quòd hæc futura possit fieri in uulneribus exterioribus est clarum: quia etiam fit futura si talia uulnera ad intra penetrent: nam .xv. continentis cap. v. in fine authoritate tabri dicitur quòd si ruptum fuerit os & apparebit panniculus qui est super cerebrum fiat effusio super fixuram de oleo rosato tepefacto: deinde extremitates uulneris suantur & asperge super illud de puluere prædicto & inuoluatur pannus in albumine oui & adhæreat ei deinde ligenter super ea pallotulæ infusæ in uino & oleo ex utraq; parte & dissoluatur quolibet die bis aut semel.

¶ Prædictam sententiam ponit ferè per eadem uerba Serapio de cura sode à percussione, inquit quòd si apparet quòd os sit fractum tunc nõ est possibile ut redeat ad dispositionem naturalem: oportet ergo ut ingenietur in re eius cum rebus quæ stent ei statione incarnationis & est ut calefacias oleum ro. & fundas ipsum super locum eius & connectas duo labia fixuræ quæ est in cute aut panniculo adinuicem & suas ea cum filo setæ grossæ aut lini, & post futuram administra hunc puluerem cuius præmissa est rememoratio, & permisce cum uino pontico aut albumine oui, & linc ex eo super pannum lini & annecte super locum dolentem post futuram & constringe locum constrictione bona & soluatur in omnibus duobus diebus, & fac cum eo illud donec resoluantur apostemata, & conglutinetur percussio &c.

Serapio cõcedit futuram.

¶ Quia superius dictum fuit aspergi debere puluerem post futuram, hic est puluis descriptus à Rasi: Recipe de Aloe uitreolo canfora & sang. dracho. & de balaustijs, non ponitur dosis.

¶ Hic uero est puluis Serapionis Recipe aloes & sarcocolæ ana unci.i. farinæ turis .i. furfurem turis .i. corticum turis unci .ij. sang. dracho unci mediam, aliqui ponunt omnium æquales partes &c.

¶ Tamẽ ego credo futuram à prædictis authoribus factam esse periculosam etiam stante in parte decliui uulneris, orificio aperto ut fit in alijs

uulneribus

uulneribus maxime stante notabili fixura in craneo: in exterioribus uero uulneribus potest fieri ut apparet per dicta & dicenda.

¶ Sed medicus sic operando cum sutura debet suere à lateribus capitis tantum & non in suprema parte in qua de facili retinetur sanies propter situm, in lateribus uero ex se expurgatur: debet etiam esse intentus ad accidentia puta si superueniat febris uel si apostemetur locus uel si retineatur sanies: & illis uisis remoueat puncta statim & res bene succedet. & quamuis generaretur aliqua sanies in loco & retineatur à sutura per hoc non moritur æger maxime si craneum non sit detectum: sed facta diligentia in extrahendo saniem sanabitur. Suatur ergo si sutura indiget & ut supra dictum est procedatur.

¶ Et quòd sit uerum quòd sanies retenta à sutura ut supra non sit ita uerenda sicut dicunt aliqui patet expresse: quia nos uidemus multa apostemata fieri maxime in capitibus puerorum in quibus est multa saniei quãtitas nec per hoc moriuntur nec etiam illis uenit febris de quibus apostematibus ego perforaui plusquam mille & sanati sunt: & tanto plus dico saniem non esse uerendam cum uideam pueros illam pati sine prædictis accidentibus: & maxime cum ipsa sanies sit magis apta lædere pueros propter mollitiem ipsorum & etiam per alias causas quas breuitatis causa silentio prætermitto.

Nõ semper sanies est uerenda ĩ capite exterius tamen.

¶ Nota tamen lector quòd dixi suturam fieri ubi os non est læsum nec pericraneum: quia si in tali casu fieret sutura stante osse læso esset mortis causa: quia debemus detegere & aperire nõ aũt claudere & suere uulnera.

¶ Tamen deum testor me uidisse unum casum quòd ferè non audeo dicere pro magnitudine casus. Dum essem iuuenis accidit Carpi quòd quidam Bernardinus spacinus uulneauit Bernardinum Vicentinum (ambo autem erant milites Illustris Domini Marci pij de Carpo) telo uulgo dicto Roncha & totaliter os frontis à superiori ad inferius usq; ad supercilia separauit ita quòd craneum erat annexum cum cute frontis quæ cutis circa supercilia non erat separata totaliter sed incisa in superiori parte tantum & à lateribus. Et ita os & cutis frontis cooperiebant oculos

Exemplum maximum de sutura.

patientis. cui uulnerato acceſſit genitor meus & ſtatim amouit os à cute frontis: & os illud erat latũ & longum ſicut tota frons & dura mater non erat in aliqua parte læſa. Et ſtatim amoto oſſe ſuit cutem frontis in loco ſuo ſine aliquo ſpiramine. & appoſuit albumina ou cũ ſtuppa. In ſecunda uiſitatione applicuit meũ ceratum quòd humanum appellatur à me. infe rius deſcribendum. & conſequenter ſemel in die mutabat ceratum. & in x. diebus hic fuit ſanatus tanquã ſi fuiſſet uulnus ſimplex certe apparent interdum miracula in natura. & iſte uixit longo tempore & ſemper ap paruit motus diaſtoles & ſiſtoles in loco in quo deficiebat os. Hæc dixi ut faciam medicos animoſos in curandis ægris quia ipſis interdum magna contingunt ſiue hæc accidant a medico ſiue ab ægro propter aliquam ſy derum qualitatem uel aliunde ut inquit Celſus ubi ſupra quòd multũ con fert fortuna in curandis morbis: Sint ergo medici prompti in operando & non deſiſtant à neceſſarijs propter cauſas prædictas ab Auic. cap. de ſa gittis extrahendis ut ſupra diximus.

¶ Si autem uulnus eſſet tale quòd non indigeret ſutura & quòd eſſet ſim plex curetur cura uulneris ſimplicis prout uulnus eſt. ſed qa talia uulnera ſimplicia tranſeunt ſæpe in ulcus & fiunt compoſita qa alterantur ab aere tunc curẽtur: ut cõpoſita pro cura quorũ tam ſimplicium q̃ compoſitorũ recurrãt medici ad Principem noſtrum Auic. ubi de uulneribus & ulceri bus facit propria capitula. Hic principalius tractatur de cranei fractura.

Varo curãtur uulnera ut ſim plicia.

¶ Et etiam ſi uulnera ſint à ſagitta & à re perforante alterius ordinis cu rentur ut ſimplicia: quia talia uulnera ſimplicia & non compoſita appel lantur ſi ſint ut dixi ſine cranei & pericranei læſione & ſi ſint recentia ſine aeris alteratione & ſine alia cauſa uel accidẽte uel ægritudine mixta.

¶ Et Albucaſis in talibus uulneribus ſimplicibus laudat oleum roſatum cum uino ſtiptico.

Gal.

¶ Et Gal. tertio catagenis ut dicitur. xv. continentis inquit. ſi plaga eſt mo dica curatur myrrha & aloe & ſecura fiet conditio apoſtematis.

Serapio.

¶ Inquit Serapio ſi plaga fuerit in cute capitis tantum ſuper aſpergatur hireos & ſanabitur quòd ſi fuerit concaua uſq; ad os curetur cum mirto

myrrha thure & aloe & ligetur & non dissoluatur nisi in quatriduo.

¶ Dixit Auic. cap. de fractura cranei. Vulnerum autem capitis usq; ad terminum almocati cura est illa quæ iam dicta est in capitulo ulcerum & ante ipsum. s. capitulum quia ante ulcera tractat de uulneribus in quibus capitulis stat omnis bonus modus curandi predicta uulnera & etiam aliorum membrorum. Auicen.

¶ Et idem Auic. quarta quarti tractatu primo cap. xij. & ultimo de curatione uulnerum Alsehigi. capitis inquit regimen quidem ossis in eis & quid accidat ex accidentibus eorum timidis iam dictum est in cap. ossium & algebra uerum in incarnatiuis ulcerum eorum: & quæ sunt extra ea suffiunt quælibet medicinæ exiccatiuæ leues puluerizatæ super ea ex medicina & medicina quidem est facta ex aloe myrrha olibano sang. draco. & similiter medicinæ leues prædictæ in uulneribus quòd si fuerit ille cursus sanguinis tunc curetur cum eo quòd diximus in capitulo fluxus sanguinis. Auicen.

¶ Et inquit Albucasis: si talia uulnera sunt parua puluerizes super ea de olybano partem unã de sang. draco. duas de calce uiua tres, constringatur uulnus & suprapone puluerẽ & nõ soluatur: quia si non apostemetur cito curatur & calx sola facit illud sed talis puluis conuenit in hyeme magis. Albucasis

¶ Galie tiam in catagenis laudat farinam ordei cum unctuositate lanæ. cum isopo humida & farina ordei, cum mentastro montano. laudatur etiam calamentum montanum. Gal.

¶ Nicolus inquit quòd interdum accidit quòd in contusione cutis à cranio separatur & eam sanant & faciunt adhærere loco suo, folia oliuarum contusa & cum uino optimo emplastrare locum. Nicolus

¶ Dixit Zohar. si uulnus uel contusio uenerit usq; ad panniculum exterius capitis & non cesset dolor per appositionem olei rosati cum lana. addemedietatem sui de oleo uitellorum ouorum. Et inquit quòd læsio talis panniculi est ideo solicitæ attendendum est ne fiat apostema. Zohar.

¶ Laudatur etiam decoctio corticum glandium uel caudæ equinæ in aqua cum melle: uel in uino: & uulnera lauare & supra ponere unguen-

tum de palma.

¶ Quidam laudant uinum cum sale tantum. Aliqui faciunt emplastrum cum cymino anisso & baccis lauri & cũ puluere thuris & mastices de istis parum & furfure multum & cum prædicto uino miscent: & totum caput tegunt.

Remediũ Germanorum.

¶ Sed uidi ego multos Germanos solo sale replere sibi uulnera capitis etiam magna & sanati sunt breui tempore: prædicta uolo sufficere pro cura uulnerum læsionum prædictarum exteriorũ capitis & si ibi supra dicta sint aliqua quæ etiam spectent ad curam intrinsecarum læsionum illa dixi quia non magna est differentia inter medicinas utrisq; conuenientes etiam quia interdum constat soli medico de læsione extrinseca & forte est etiam intrinseca. Non enim absurdum est prædictis medicinis tam intra q̃ extra uti ut constat perito & experto medico.

¶ Expedita cura solutæ continuitatis exterioris capitis ad læsiones particularum intrinsecarum deueniamus. Primo ponendo curam per dietam. Secundo per potionem. Tertio per opus manuale, s. per chirurgiam.

CAP. 16. ¶ Cura per dietam.

A Dieta exordium incipiens quæ dieta aliud non est nisi ordo, dico dietam hic loci in se continere regimen & nutrientia, quæ à medicis dicuntur res non naturales & sunt sex: quibus si debite utatur homo in quantitate & qualitate, in tempore & ordine res cõseruabit naturales, si autem aliter, fiet illi morbus, & si æger est, eius conseruatur & augumentatur morbus.

Quæ sint res non naturales et quid agant.

¶ Horum omnium testis est Haly. quinto Theorice cap. i. Inquit dico ergo quoniam non naturalia res quædam sunt & causæ quibus homo indiget ut uita eius duret & sunt sex, Primũ quæ omnium corpora est aer circundans, Secundum est motus & quietis genus, Tertium est ciborum & potuum genus, Quartum somni & uigiliarum, Quintum euacuationum naturalium & constipationum, Sextum animalium accidentium est genus, porrò sub euacuationibus naturalibus, balneum continetur, & coi-

tus, & urina, egestio emunctiones & similes his euacuaiones naturales, sub animalibus autem accidentibus, gaudium, ira, tristitia, cura, timorq; concluduntur, hæ & enim res, quemadmodum minime naturales sunt, nec generationi hominis cooriginales, sic & minime, extra naturam nec coaliena, his ergo siquis quemadmodum oportet utatur & iusta quòd est ad ea necessitas, in singulis corporibus, in quantitate, in qualitate, tempore & ordine res conseruat naturales, in sua habitudine, & generales illis fiunt, roboraturq; corporis sanitas usq; ad naturalis horam corruptionis, si autem aliter q̄ oporteat, quis illis utatur corpus naturali egreditur habitudine, fitq; illi morbus, & si quidem infirmum est, eius statuitur morbus & augumentatur, Tursianus tamen tertio tecni comment. vij. uult tantum duas conditiones in rebus non naturalibus esse attendendas, scilicet qualitatem & quantitatem debitam tempus uero & substantiam & modum offerendorum reducit ad prædicta duo quia tempus in medicina nihil facit nisi ut ab eo tanquam à signo, exhibeamus debitam qualitatem & quantitatem.

¶ Prædicta omnia recitat. G. medicorum dux tertio tecni commento quinto, inquit, est igitur unum quidem ex continente nos ære, alterum uero ex motione & quiete & totius corporis & secundum partem, tertium uero ex somno & uigilijs, & quartum ex his quæ offeruntur, quintũ ex his quæ egeruntur & retinentur, sextum ex animæ passionibus &c. Gal.

¶ Prædictas etiam sex res numerat Princeps Auic. secunda primi summa prima cap. de causis in fine. Auic.

CAP. 17.

¶ Regimen aeris.

CVra igitur uulnerum capitis per dietam incipienda est ab aere sicut prior est posita in ordine ab Haly & ab alijs: & dico aerẽ esse eligendum calidum, siue sit calidus ex se siue per accidens quia omne frigidum est summe nociuum membris capitis teste Auic. cap. de fractura cranei qui inquit.

Nocumẽta frigidi.

¶Et ſtude ne frigus accidat uelamini & etiam alibi in eodem capitulo dicit in omni diſpoſitione oportet ut uehementer caueatur frigus etiam in æſtate quoniam eſt in eo timor magnus, frigiditas namq; aeris poteſt cauſare apoplexiam & multa alia ſæuiſſima accidentia de quibus aliquid meminimus ſupra locis ſuis & etiam cauſabit apoſtema calidum ſiue per ſe, ſiue per accidens quia mordicando ponit humores in motu qui fluentes in capite faciunt apoſtema.

¶Vlceribus enim frigidum mordax inquit Hippo. & G. ibidem ſenſum horrete ſua contraria monſtrat, & ubi ſunt ulcera per cutis abſentiam de facili frigiditas penetrat ad ſenſuum membra & mordet & ita fit humorum agitatio & tandem ut ſupra apoſtema cauſatur, & fiunt rigores ſpaſmi tetani & febres.

¶Inimicatur enim frigus nerueis membris teſte Hippo. Aphor. quarta. Aphor. xviij. inquit, frigidum uero neruis inimicum oſſibus dentibus cerebro & ſpinali medullæ, calidum uero utile & amicum.

¶Et inter alia nocumenta prædictorum membrorum: quia exanguia & frigida naturaliter ſunt calorem ſuum naturalem ſuffocat exterminat & extinguit.

De frigido actu & non potentia.

¶Et tu lector per frigidum nociuum ulceribus, uulneribus & prædictis membris intelligas frigidũ actu non autem potentia, in potentia enim frigida quia ſibi ſimilia amica ſunt: complexio enim capitis frigida eſt.

¶Et quia ſæpiſſime in prædictis membris ulceratis eſt lapſus ad calidum conuenit frigida medicina ut naturalem conſeruet complexionem & frigida ut lapſum contemperet uel remoueat ſed actu ſit calida calidior tamen & remiſſior temporis menſurata qualitate.

¶Quod à frigido cauſetur apoſtema calidũ teſtis eſt Raſis. xv. continentis authoritate Pauli, dixit, accidit apoſtema calidum panniculo groſſo aut ex oſſæ acuto pungente aut exponderoſitate pannorum & ligatura, quæ ſunt ei, aut ex frigore affigente, aut eo quòd nõ attenuatur regimen unde ſuperabundat nutrimentum & quòd potus uini fiat ſuperabundans & c.

¶Eandem ſententiam ponit Haly. nono theoricæ capitulo. lxxxv. qui

inquit hoc autem apostema huic accidit operimento aut frusti alicuius causa ossis quòd ipsum suo pungit acumine aut ligationis & constrictionis ui & lychniorum, quæ apponuntur aut cibi multi copia, aut ex frigore aut ex calore.

Frigiditas & caliditas facit aposte. calidũ.

¶ Prædicta omnia etiam meminit princeps capitulo præallegato, inquit, & non accidit apostema calidũ siphac nisi aut propter os eminens sub eo aut propter grauitatem tentarum aut propter frigus aut propter multitudinem cibi aut uini aut propter aliam causam occultã, Auic. hic per causam occultam intelligit causam intrinsecam humoralem puta repletionẽ uel forte causam corporalem puta malã complexionẽ, uel forte utrunq;.

¶ Et quamuis dictum sit frigiditatem causare apostema nõ propter hoc debemus uti aliqua re ualde calida quia caliditas excedens etiam calidum inducit apostema teste Haly. ubi supra.

Calida nocent capiti.

¶ Sit ergo aer tepidus ad calidum declinans sicut meminit Rasis ubi supra Pauli authoritate dum inquit & cura fiat celerior in loco tepido ne in frigidetur siphac cerebri &c.

¶ Et caliditas aeris non solum causat apostema pãiculorum & cerebri, sed etiam febrem ephimeram & putridam faciendo humores ebulire & ab eodem fit æstuatio & resolutio uirtutum, quòd considerando Auic. secunda primi capitulo primo inquit aer calidus disoluit & laxat ideo tertio ingeny dicitur considerandus est aer circundans infirmum quoniam affligit corpus medicina.

¶ Debemus ergo uti, aere in uulneribus capitis non frigido ne contingãt prælicta nec multum calido consideratis semper complexione, ætate, regione anni tempore & alys similibus consideretur etiam si febriat si calidum patiatur apostema & similia quia indigemus alteratione ad contrarium cum omnis cura perficiatur contrario sed sæpe indigemus ære temperato in quantum seruatur complexio si sit æquales.

Aer debet esse temperatus ad calidum tamẽ.

¶ Si uero complexio est inæqualis aer ex parte sui debet esse talis ut sit sufficiens æquare unde inquit Auic. secunda primi capitulo quarto de iudicijs temporum, unumquodq; etiam tempus complexioni ægrotæ conue-

niens ipsius contrarium est.

¶ Teste etiam de eodem Gal. ubi supra commento. x. &. xi. inquit quando uero distemperatum fuerit continens in tantum & contemperantias minui oportet in quantum & Eucrasia corrupta fuerit, considerationes uero contemperantiæ in continentæ hæc quidem sunt ut neq; rigere per frigus neq; suadere per æstum.

¶ Aduerte lector quòd quamuis sententia. G. immediate adducta sit de sanitate conseruanda potest tamen etiam reduci ad ægritudinem remouendam, quia sicut simile administratum simili debito modo conseruat in suo esse sibi simile sic in remotione contrarij contrarium efficax est, an id fiat formaliter aut effectiue optime determinat Vgo quarta primi & quamuis. G. in prædictis magis exemplificet de aere contemperando secundum eucrasiam mutatam tamen etiam intelligit de alijs sex rebus non naturalibus ut inquit Haly. rodoam prædicta exponens aliter tamen sentit pluſquam commentator.

¶ Sed quia prædictam sententiam seu regulam non possumus seruare in uulneribus capitis nec in uulneribus neruosorum membrorũ nec frigidorum ideo tale dictum intelligatur cum cautela quia si ponatur quòd sit uulnus in capite cum febre non debemus uti uno & eodem aere quia stante febre aliqualiter declinabimus à caliditate aeris, sine febre uero aliter & alijs accidentibus respectum habendo: sed nunq̃ concedimus aerem frigidum sicut sit in febribus sine uulnere capitis. Notandum.

¶ Attende tamen quòd stante febre in tempore in quo caput est tectum & bene coopertum est. Eligendus est aer remissior in calido q̃ in tempore in quo medicatur & caput nudum & discoopertum est istam tamen uiam medicandi remitto peritis phisicis, & ideo laudo, ut alias prædixi, quòd chirurgici uocent peritum phyſicum ut non contingat error qui incorrigibilis est ob causas prænarratas, etiam non stante febre.

¶ Et ubi timetur aeris frigiditas chirurgici experti semper tegunt caput aliquo capitio calido leui ex pelle agnina uel alterius animalis uel aliquo capitio laneo uel stuppa & multis petijs ita ut caput maneat calidum tepidum, & Capitium.

dum, & si conqueratur patiens de nimio calido uel de pauco si esset in bono sensu addant calidum & minuante secundū narrationē ipsius patientis.

¶ Si uero æger esset ut sæpe contingit desipientia inuolutus hoc remittatur existimatiuæ medici, qui aliter procedet in hyeme aliter in æstate aliter in temporibus medijs aliter in capite naturaliter calido & aliter in temperato uel frigido & secundum regionem, etiam uariabit aerem.

¶ Quia regio etiam non parum uariat hanc curam quia aliqua loca sunt in quibus aer est calidior aliqua in quibus frigidior grossior & subtilior quæ omnia diligentissime sunt considerandа.

¶ Nam primo metheororum dicitur triplicem esset aerem cuius pars infima dicitur esse calida & humida non solum essentialiter sed etiam accidentaliter, humidus quidem accidentaliter est aer propter uapores aqueos secum mixtos & etiam humidus quia sic est in sui natura & etiam calidus sed etiam aer redditur calidus per accidens propter uapores & exhalationes ad ipsius inferiorum regionem peruenientes ab aqua & à terra qui quadam caliditate participant agentis ratione à quo producuntur quòd est cœlum. Triplex ē aer.

¶ Est etiam calida talis regio propter radios solis à terra & ab aqua ad ipsam reflexos quorum est generare caliditatem.

¶ Superior uero regio calida est & sicca, calida per se & per accidens, sicca uero per accidens tantum & talis redditur ex uicinitate eius ad elementum ignis, etiam ex uicinitate eius ad cœlum à cuius motu circunducitur & in ea caliditas augumentatur & talis regio non est habitabilis.

¶ Media uero regio est frigida & humida partim priuatione causarum alias regiones calidas reddentium ad eam non perueniunt radij solares à terra & ab aqua reflexi sed illic incipit secunda regio ubi finiuntur radij reflexi & ibidem finitur prima regio, est etiam satis remota hæc secunda regio ab elemento ignis & ideo non calefit ab eo, est etiam remota à cœlo quia non mouetur circulariter motum diurnum in sequendo sicut superior facit regio. Causæ mutantes aerem.

¶ Redditur etiam frigida positiuæ à uaporibus aquis in ea ad ecrū fris

giditatem reuersis & per antipariſtaſim calorem ſuperiorem & inferiorem dum fugit tanquam ſuum contrarium ipſa frigiditas, & talis media regio ſemper eſt frigida & humida, inferior uero nō ſemper calida quia hyemali tempore & alijs temporibus etiam redditur frigida interdum à cœlo immediate redditur talis, interdum à pluuia à niue à grandine à pruina à glatie & à uentis & à priuatione radiorum ſolarium ſiue ſit ex nubibus ſiue noctis tempore tamen caliditas aliqua eſt in hac inferiori regione magis & minus ſecundum prædicta Seneca tamen in queſtionibus naturalibus aliter ſentit de qualitatibus aeris contra Ar.

Quæ ſit regio inferior.

¶ Viſa aeris qualitate ad regionem deueniamus & dico quòd locorū habitabilium notabilis pars eſt circa inferiorem aeris regionem & iſta regio extendit ſe circa radices montium uel parum ſupra.

¶ Media autem regio eſt pars habitabilis montoſa & alta ac eleuata ſatis ſicut ſunt montes italiæ & ſimiles altitudines.

¶ Alia regio, ſ. tertia eſt ſupra iſtam ad quam etiam attigunt ſumitates aliquorum altiſſimorum montium ad quam ſumitatem Ariſt. xxvi. problematum prob. xxv. dicit uentos non peruenire et etiam Albertus ubi de uentis cuius ſignum eſt quoniam antiqui in ſummitatibus talium montium certo tempore ſacrificabant facientes ignē et cineres, anno uero ſequenti prædictos cineres reperiebant in conſimili diſpoſitione ſicut ipſos dimiſerant quòd non contigiſſet ſi uenti uſque ad illum locum aſcendiſſent.

¶ Loca igitur omnia in media regione aeris ſita ſunt frigida & cōſequenter uulneribus capitis ſuſpecta et mala ideo uarianda eſt, cura ex parte regionis quantum ad regimen aeris.

¶ Et talia loca in Italia ſecundum aliquos ſunt ſicut Peruſia, Florentia et tota fere Tuſcia et etruria et alibi in locis montoſis ſimilibus iſtis.

In qua regione ſit Florētia & Peruſia.

¶ Tamen credo ego etiam talia loca eſſe in prima aeris regione quia tamen propinqua ſunt mediæ regioni ſapiunt eiuſdem regionis qualitates unde Auer. primo metheororum dicit quod in magnis montibus eſt frigiditas & humiditas propter propinquitatem eorum ad locum frigidum et ita puto eſſe prædicta loca fridiga propter eandem cauſam.

¶Dicunt etiam aliqui aliqua loca esse mala uulneribus capitis propter subtilitatem aeris loci et dicunt uentos subtiliare aerem resoluendo et exterminando uapores ab aqua eleuatos et ita subtilitas frigiditati mixta nocet quia aer talis magis grosso penetrat, ideo citius imprimit frigiditatem.

Venti infrigidant aerem Bononiæ.

¶Dicunt etiam aerem infrigidari à qualitate uentorum et hoc contingit Bononiæ quæ non est montosa pars quamuis montibus propinqua nec infima est et depressa, tamen habet aerem subtilem & frigidum non quia sit media aeris regio sed à boreali uento per uiam reuerberationis in mõtibus, quibus propinqua est aer efficitur frigidus et subtilis hinc est quòd ibidem capita fracta cum difficultate à tali qualitate tuentur.

¶Sunt tamen aliqua loca plana etiam montibus propinqua in quibus aer calefit à uento australi ultra uapores à terra eleuatos et ab aqua in eo existentes & talia loca sunt sicut Roma, Pisæ et loca infima australi uento suppositа.

Romæ est aer calidus à uẽto.

¶Et ideo sicut recitat mapheus de laude quidam medicus in capite uulneratus fecit se transferre à Florentia ad urbem et ibi sanatus est, Florentiæ certe est aer subtilis et frigidus quia est in montibus ubi uẽti subtiliant aerem et est frigidus propter rationẽ prædictam tamen interdum ibi flant uenti australes qui calefaciunt interdum aerem, sed borales ibi minime possunt nisi ualde à longo alte supra apenninum : sufflando qui etiam frigiditatem inducunt.

¶Tamen comparando aerem Florentiæ ad Bononiensem dico frigidiorem esse Bononiæ, cuius signum est quòd longe citius matureſcunt fructus et semina et omma olera prius habẽtur Florẽtiæ q̃ Bononiæ, sed aliq̃ dicũt hoc esse quia Florẽtia est magis propinqua æquatori et citius ad illã regionem uenit caliditas solaris ideo citius ibi matureſcunt fructus et alia.

¶Sed sunt aliqua loca quæ sunt media in quibus aer est medio modo nisi per accidens calefiat uel frigefiat sicut fit Romæ et Bononiæ in quibus deberet esse aer temperatus : quia sunt inter infimã et mediam regionem.

¶Loca uero calida sunt loca infima et uallosa sicut Ferraria Venetiæ Rauẽna et similia loca, in quibus debet esse aer calidus nisi mutetur ab ali

Venetiis & Ferrarie est aer cal.

quo accidente de dictis & dicendis hæc eadem comparatio aeris potest fieri respectu cuiuscunq; alterius loci ad locum cæteris paribus in qualibet regione, quælibet enim regio quanto magis meridionalis calidior est quanto uero magis septentrionalis frigidior est unde in Germania magis q̄ in Italia aer est grossior propter frigiditatem cuius effectus est ingrossare hinc est quòd ibidem rarius macriuntur in capite uulnerati q̄ in Italia quãuis forte hoc etiam contingat robustæ & fortis uirtutis causa Gal. enim .x. ingeniy capitulo quarto inquit fortis uirtus cõtemnit. Et sustinet omnia imbecilis uero succumbit.

¶ Medici ergo sint diligentes in considerando regione & contemperent aerem quia meum non est hic particulariter loca describere.

¶ Hoc unum sit. quòd loca uallosa & plana sunt calida & montosa, alta, sunt frigida nisi à uentis mutetur sua qualitas ut prætactum est & media medio modo.

Qualis aer sit ī loco saxoso.

¶ Dicunt aliqui omnia loca saxosa esse ualde frigida tempore frigido & calida ualde tempore calido propter subiectum densum quid sit per te cõsidera quia hoc facile soluitur.

¶ Possunt tamen aliqua loca esse frigida & calida à natura particulari loci puta quòd sint ibi thermæ & mineræ quæ qualificant aerem prout sunt thermæ & mineræ quia aliquæ sunt ferreæ aliquæ æneæ, aliquæ nitrosæ, aliquæ sulphureæ, aliquæ aluminosæ & alterius generis prout constat in natura & sic ab eis alteratur aer, uel forte cœlum in aliquo loco particulari mediante aliquo sydere fixo influit aliquam qualitatem, quæ non est à causis prædictis.

Minuere mutã: aerẽ & cœli qualitas occulta.

¶ Quod aer mutetur à prænarratis causis testis est Ioãnitius inquit aeris mutatio fit quinq; modis. s. temporum mutatione, ortu stellarum & occasu, uentorum impetu, terrarum situ, ac fumositatibus uaporosis.

Tempus anni mutat aerẽ et hora diei.

¶ Mutatur etiam aer in sua complexione per anni tempora aer enim ueris ponitur à. G. & à sequacibus esse temperatæ complexionis, ab Arist. & à multis philosophis calidæ & humidæ, Aestatis uero calidæ & siccæ, Autumni frigidæ & siccæ Hyemis frigidæ & humidæ.

¶Mutatur etiam aeris complexio à partibus diei & hoc est uirtute solis unde Haly.quinto Theor.capitulo tertio in fine inquit & sciendū quoniā inter diei & anni tempora est proportio quædā & similitudo,diei etenim principium simile est matutino tempore æstas meridiei & confinibus, Autumnus ultimo eius,uesperе scilicet & nocti hyems &c.

¶Experientiæ loci ergo est standum,habeat igitur medici pro indigentia Aegri in locis frigidis cameras calidas bene clausas & angustas quia ubi aer est minor est calidior teste.Aristo.xxv.problem.problemate.xviij. inquit propter quid est quòd aer minor , calidior est pluri, coangustationes autem calidiores aut quia mouentur magis , multus motus autem facit frigidum,signum autem hoc quia mota infrigidantur calida,ex isto problemate fortificantur rationes è me adductæ superius quare Florentiæ sit aer frigidus & etiam quare Bononiæ hoc est propter aerem motum à uentis addita qualitate uenti.

Est stādū experientiæ loci pro aere.

Motus causat frigiditatem.

¶Hic esset mouenda quæstio in dictis Arist.quia dicit ibi motum causare frigiditatem,alibi uero dicit motum causare caliditatem : sed quia hæc quæstio clarificata est in scientijs physicis ad illas recurrendum est,ne tædio afficiantur chirurgici,multa enim diximus contra eorum propositū, quæ magis honesti sunt ocij causa q̄ ad chirurgicos spectantia.

¶Et tales cameræ in quacunq; regione eligantur in loco infimo & depræssio quia alta loca supposita sunt uentis & euentationibus & ubi causatur frigiditas teste.Arist.ibidem problem.xxi.inquit propter quid multis domorum aer euentatur &c.

Vbi sit locandus æger in domo.

¶Tempore etiam frigido teneantur cameræ calidæ cum igne & nō sit ignis carbonum certi inquit Nicolus , sed ego dico quòd talis ignis debet esse ex ligno dulci bene digesto à quo non eleuetur aliquis malus fumus, quia uidi ego pluries carbones in locis clausis inducere stuporem & sæua accidentia & interdum mortem & semper tenendo aliquid ferri uel uitri supra prædictas prunas quia à prædictis fit purificatio mali uaporis uitentur etiam omnia sternutamentum inducentia.

Fugiatur fumus.

¶Tempore uero quo medicatur æger teneatur aliqua portio ignis non

multum distans à membro læso.

Multa lumina in actu medendi conferunt.

¶ Et inter alia sint quatuor uel quinq; candelæ notabilis magnitudinis accensæ circa caput quæ suo lumine faciunt medicum uidere forte aliquid occultum puta pilos uel saniem uel fixuram capillarem uel talia & ultra hoc calefaciunt aerem.

Panni lineí.

¶ Et ego inter alia in actu medicandi utor uulnere existente detecto tribus uel quatuor pannis lineis mediocriter grossis & albis calefactis supra caput ponendo modo unum modo aliud dum opere manus mundatur uulnus & medicatur quia à tali actuali caliditate multum iuuantur ægri calidum enim actu digerit & calorem naturalem conseruat & confortat.

Conditio caliditatis.

¶ Et ista caliditas sit conditionata complexioni & tempori, Aetati, regioni & similibus consideratis etiam accidentibus puta febre apostemate & alys uenire solitis & considerata causa talium accidentium quia forte caliditas augeret prædicta.

Aer non sit fœtidus.

¶ Et non solum debet esse conditionatus aer in caliditate ut prætactum est, sed etiam debet esse purus ab omni fetore & malo uapore quia posset sic conditionatus esse interitus causa; unde Auic. secunda primi capitulo quinto inquit aer bonæ substantiæ est cui non admiscetur ex uaporibus neq; ex fumis res extranea, sed debet esse boni odoris & suauis quamuis dicant aliqui quòd aromatica repleant caput.

¶ Credo ego factis uniuersalibus & bene mundato corpore & transacta suspitione de apostemate aromatica temperata conferre in cura uulneruerum capitis & quocunq; tempore stante debilitate uirtutis factæ à resolutione spirituum quia indigemus instauratione tunc.

Vinum reficiat corpus ato.

¶ Et est præceptum Hippo. & Gal. quòd cum uolumus citissime uirtuti succurrere succurratur cum ali quo subtili boni & multi nutrimenti & hæc ab Auicenna quarta primi de ordine cibãdi, & in capitulo de his quæ prouenunt ex eis quæ bibuntur & comeduntur ponuntur esse uinum & aqua, carnis et oua sorbilia. Cum autem citiori tempore uolumus hoc facere per odorationem fit quia subito restaurantur et generantur spiritus ex aere.

¶Et aer boni odoris plus nutrit q̄ aer purus, unde Auic. de medicinis cordis dicit duarum medicinarum æqualium in uirtute dulcior, ideſt melior eſt aromatica unde idem docens ſuccurrere ſyncopi laboretur inquit cum eo quòd nutrit ſpiritum ex odoribus bonis niſi in ſyncopi in præfocatione matricis facta, quia uirtus membrorum attractiua ipſam recipit fortius et ſpiritus inde celerius nutritur ſi potentiam habeat nutriendi et ab ea celerius patitur inquantum eſt medicina. Citiſſime reſiat ſpūs aer.

¶Et inter alios odores mihi placet aqua roſata cum gariophyllis ligno Aloe, roſis ſandalis et parum ambræ ſuper aſperſis iſtis alicui laminæ ferreæ ignitæ leuiter in camera clauſa uel quòd buliant in aqua et hæc aromatica et alia multa dantur à doctoribus et ita plures modi odorum qui adminiſtrantur prout requirit diſpoſitio modo cum calidis modo cum frigidis, modo cum miſtis prout uidetur medico experto dum modo aer tendat ad ſiccum, omnia enim uulnera et ulcera in quantum talia ſunt indigent exiccatione quadam et maxime in capite quia in ulceribus et uulneribus à contuſione factis utimur mollificantibus et putrefacientibus et tali modo procedere in capite eſt periculoſum, procedatur ergo cum exiccantibus et acute, ita ergo aer tendat ad ſiccum in uulneribus capitis. Odores ex q̄libus. Sicæ conferūt ulceribus.

¶Et inter omnes res ego laudo quòd ponatur in camera panis notabilis quātitas à furno nouiter cocti quia calefacit aerē et mirabiliter confortat ſicut recitatur de hiſtoria democriti q uixit p̄ certos dies ſolo panis odore.

¶Et quòd odores nutriant et poſſint nutrire hoc fulcitur ratione quia omne mixtum eſt nutrire aptū excepto ueneno maxime corroſiuo et putrefactiuo ut eſt ſublimatum et arſenicum et multa alia uenena omiſſa hiſtoria de puella ueneno nutrita, hæc de aere ſufficere uolo omnia remittens prudenti et legitimo medico. Quale mixtum nutria.

¶Regimen motus et quietis.

CIrca motum et quietem ſint prudentes ægri; motus enim corpora debilia turbat et fatigat et mouet humores qui de facili poſſunt currere ad locum debilem et cauſare apoſtema et alia mala accidentia.

¶Vnde Nicolus authoritate authoris compendij inquit quietū esse infirmum præcipe & inquit ægrum non debere se frequenter de latere in latus reuoluere nec se de loco ad locum præcipitare, & iaceat patiens super latere læso quia inde melius uulnus expurgatur nisi aliquid impediat.

Motus facit currere humores.

¶Et inter omnia caueat à motu capitis hinc & inde & à motu membrorum superiorum quia per ipsum materiæ fit ad caput attractio, motus uero & fricatio inferiorum membrorum diuertit à capite & ego utor continue talibus fricationibus & applicatione uentosarum circa nares usq; ad securitatē apostematis sine sacrificatione, hæc sint de motu & quiete satis.

CAP. 18.

¶Regimen cibi & potus.

Causæ uariātes. Cibum.

AD narrationem ciborum & potuum transeundum putaui quæ strictiori aliquo modo dicta potest appellari & dico prædictis dispositionibus læsos dietari seu cibari & potari debere secundum naturam læsionis & secundum uirtutem & secundum accidentia & adhibeatur cura ætati consuetudini & complexioni & tempori anni & tempori ægritudinis & regioni & his similibus.

¶A natura læsionis incipiendo dico in qualibet capitis læsione de dictis & dicendis dietam debere subtiliari & in quanto & in quali & hoc ne expletoria accidant apostemata febres & alia accidentia solita euenire in similibus quia si natura nō sit occupata in cibo digerendo regulabit alia superflua si qua sint, quia quāuis solutio continui sit ægritudo immaterialis componitur tamē sæpe cū materiali & ita æger euitabit naufragia & euadet.

¶Et quia læsiones diuersorū sunt modorum magnæ, paruæ mediocres, minimæ & maiores ita uarianda est dieta semper ad subtilitatem declinās usq; quo medicus cognoscat securitatem accidentium & ut prædixi non audeo ego dilatere habenas ægris meis stantibus etiam bonis indicijs nisi transacta illa notabili .xx. & xxi. die q̄ diu obseruaui & multoties uidi circa talem diem portenta apparere & si ægris meis aliquid concedo hoc facio cū protestatione & prognostico dubio & sic facientes nō sunt nisi laudādi.

Non ingrossetur dieta nisi post .xx. diem.

¶Memorentur

¶ Memorentur medici de aurato illo. G. uerbo prima Aphor. super illo uerbo tempus acutum. i. timorosum. non enim medicus est carpentarius, sed operatur in humano corpore nec operatur in lapide nec i corio in quibus artificialiter laboramus nulla corruptio ferè subsequitur, si in eis facta non bene successerunt artificia sed si hoc contingat in homine, subiectum destruitur nec unq̃ potest refici dixit præterea iudicium difficile, ex quo infero medicum dictare ægros suos taliter quod uideatur iudiciū habuisse & quòd nō moriantur ægri ex grossa dieta quia neminē ægrum uidi ego de similibus fame & esuritione mori, habeat ergo medicus uirgā serpente inuolutam manu. i. sceptrum & uerum dominium super ægros cum prudentia & non errabit & saluabit se & alios.

Nullus uulnerat⁹ moritur fame.

¶ Et considerandum est inter omnia uirtus quæ cōseruatione indiget sine qua nulla prosunt suffragia si uirtus est fortis dicta non est latior danda quam requirat dispositio, quilibet enim dispositio cū cranei læsione est uerenda per prænarrata tanto magis si læsio sit infra craneum subtilietur ergo regimen cauendo à uino & à carnibus & ab omnibus calidis cibis quia ut prætactum est de mente Pauli & Haly. & Auicennæ, cibus multus uel uinum sunt causa apostematis calidi, transeant igitur. xx. dies cum subtili dieta propter ea quæ supra narrata sunt.

¶ Et inter omnia memoretur medicus de canonibus cibationis febricitantium primæ quarti principis Auic. quia raro sunt tales læsiones sine febre & canonum eiusdem tertia primi de regimine eius quod comeditur & bibitur & ita regulariter dietabitur quilibet.

De nō abandi obseruetur Auic.

¶ Debent igitur esse cibi paucæ quantitatis et pauci nutrimenti et facilis digestionis nec debent esse ex euaporatiuis ad caput ut illud repleant et sint paucarum superfluitatum et sint repressiui uaporum et infrigidatiui et humectatiui et extinctiui caliditatis extraneæ.

Qua'es cibi.

¶ Et coroborat prædictas authoritates Pauli Haly. et Auic. dictum Albuc. inquit caueat sibi à repletione et uino et cibis grossis.

¶ Sunt tamen aliqui qui hodiernis tēporibus in toto curæ processu dant uinum non solum in uulneratis in capite sed in pectore & in uulneribus

Contra dātes uinum.

omnium membrorum tam neruosorum q̄ carniformium quam sectā debent omnes tanquam ueneficam abhorrere & fugere & si bene aliqui sanantur dicendum est sicut inquit Auic. de Rasi, qui errore ducti sanant nec propter hoc sequendus est talis modus.

¶ Non reperio ego rationem nec authoritatem hoc concedere nisi in uno casu. s. stante uirtutis debilitate maxime per uiam resolutionis cum uinum sit uelocissimæ penetrationis teste Auic. quarta primi capitulo primo teste etiam Gal. secunda Aphor. commento. xviij. inquit omniū autem celeriter & subito nutrientiū est uinum & cū uirtuti intendimus succurre hoc potest in prædicto casu cū uino fieri teste Auic. eodē capitulo inquit & nobis quidē est necessarium nutriens quod cito penetret cū casui uirtutis animalis uolumus succurrere & eius resolutioni & non potest stomachus & uirtus tollerare ut nutriens quod tarde digeritur digeratur.

In aliquo casu cōcēditur uinū.

¶ Ista autem uirtutis resolutione fit à qualitate uulneris quia forte dolorosa & à dolore fit spirituum euacuatio & extinctio uel fit à fluxu sanguinis superfluo in quo stat anima unde cecinit poeta purpureā euomuit ille animam cum sanguine multo.

¶ Sed refecta uirtute quæ si cum uino reficiatur statim fiat abstinentia à uino quia uulneribus inimicissimum est & nullus est ex rationalibus medicis qui aliter sentiant.

A Celso concēditur uinum interdum.

¶ Quod autem uinum conueniat in uulneribus in casu prædicto testis est doctissimus Celsus libro quinto cap. de ratione uictus & notis uulnerum curationibusq; eorum, qui inquit multiq; etiam ex profluuio sanguinis inter morientes ante ullam curationem uino reficiendi sunt quod alioquin inimicissimum uulneri est.

¶ Sed moderni audacius utūtur aliquo brodio bono uel capcnis uel phasiani uel gallinæ uel aqua carnis cū margaritis & floribus cordialibus & cum fragmentis de gemmis & restaurant uirtutem cum prædictis & cū manuschristi perlato uel cum alijs uirtutem restaurare aptis.

¶ Si tamē cōtingat dari uinū detur dilutū in quo prius fuerit mica panis infusa quæptes uaporosas amouerit & i hoc remitto me peritis physicis.

¶ Vinum ego non laudo nisi cum conditione prædicta & tantum quòd uirtus sit refecta & releuata quia est euaporatiuũ ad caput & subito & nocet capiti teste principe tertia pri. capi. de regimine aquæ & uini & Haly. quinto Theor. uim proprium est cerebro & neruis nocere, idem sentiunt multi alij, & etiam non conuenit in febribus uinum & raro sunt capitis uulnera ad intra penetrantia sine febre. Nocumenta uini.

¶ Fugienda est igitur exhibitio, debent igitur læsi in capite ubi imminet periculum usq; ad securitatem apostematis dietari ut supra, & deinceps cibus paulatim augmentari debet in quali & quanto maxime transacta. xx.

¶ Debẽt ergo in primis diebus uitari carnes omnes & oua sorbilia, lac, pisces, & uinum & omnes nuclei fructuum quia replent caput & omnia alia quæ possunt comprehendi ex dictis; unde dicitur primo continentis dixit Oribasius quòd sodam inducẽtia sunt morà Celsi & rubi & poma paradysi & pinus & maiores dactyli eruca silueſtris crocus apium cepe porus uinum odoriferum et uuæ in fece uini seruatæ etc. Caput replentia.

¶ Et particularis dieta à Nicolo laudata est mica panis lota et Kist ordei et uti farro et auena et oleribus mollibus ut spinatis, atriplici, blite, lactuca quãuis lactuca ab omnibus non sit approbata quia replet caput, ego tamen ea usus sum in similibus et optime profuit et cucurbitis et in fecũda mensa malis coctis et piris et cytonijs et granatis et arãtijs similibus. Particularis dieta.

¶ Et si esset uentris stipticitas sumant patientes duo uel tria pruna recentia uel sicca cum saccaro uel sine ut liber, in principio mensæ.

¶ Quod si cogerit te aliqua causa ad exhibitionem carni tunc exhibe carnes auicularum bonarum ut pullarum uel pullorum paruorũ uel pullorum perdicum uel phasianorum alteratis tamen bene, contritas potius quàm solidas & melius esset facere contusas carnes cum modico brodij et agreste et simlium et potus sit aqua ordei uel sine ordeo cocta cũ sac caro et uinum granatorum secundũ omnem modum exhibitionis et berberorum et iuleb rosatum uel uiolatum et miuam citoniorum et gelaticũ marenatæ uel dia citoitem uel granatinam, ideſt succum granatorum in

gelu conuersum cū saccaro & similia his cōueniunt in læsionibus capitis.

¶ Auicenna uero quarta quarti capitulo de cura uulnerum alsehigi.i. capitis inquit & oportet ut cibetur habens eam cerebellis gallinarum assatis quantum possibile est.ipsa enim secundum quòd testificantur quidam confortant cerebrum & retinent fluxum sanguinis,licet sit in eis sententia alia & similiter aqua granati muzi, ideſt uinum talium granatorum una litera dicit licet sit in eis sententia alia,alia litera dicit summa alia.i. licet sit in cura fluxus sanguinis alia uia curandi sic exponit Dinus,aliter Nicolus uide utrunq; quia parum refert sic uel aliter esse.

Laudantur cerebella gallinarum.

¶ Rasis etiam. xv. continentis cap. iij. in fine authoritate oribasii inquit dico conferunt huic cerebella gallinarum data ei in potu affluenter & in eodem capitulo circa medium authoritate Pauli inquit in memoriali,scilicet in libro sic nominato percussio si accidit super caput & exinde emittitur de cerebro sanguis dandum est ei de ceruicibus in potu,ideſt de cerebellis gallinarum assis in cibo toto posse frequenter etiā de aqua granatorum muzorum.

¶ Sunt multi moderni qui transacta suspitione de apostemate & accidentium prædictorum utuntur dieta grossa & uiscosa ut fiat citius orosbot & durius & talia cibaria sunt expeditibus & ex extremis uituli,hedi & agni & dant intestina prædictorum animalium & triticum coctum & similia his.

Aliqui dant grossam dietā pro orosbot.

¶ Sed quia inter omnes medicinæ partes, hæc pars quæ dieta appellatur indiget clarissimo authore teste Celso in principio sui libri qui inquit ea autem quæ uictu morbos curat longe clarissimos authores habet qui altius quædam agitare conati rerum quoq; & naturæ sibi cognitionem uendicauerunt tanquam sine ea trunca & debilis medicina esset ideo rogo huius artis operatores ut fidum ac peritum uocent phisicum ut pluries prætactum est cui relinquatur sui lucri labor in dietando & pharmacando aliasq; omnes intentiones medicinales simul communicent ut concordes & unanimes sint ad salutem ægrotantium & hæc sufficiant ex parte nutrientium.

CAP. 19. ¶ Regimen somni & uigiliarum.

CIrca somnum et uigiliam contemperent se ægrinam Rasis primo continentis inquit dicitur in libro problematum longæ uigiliæ inducunt sodam quia impediunt digestionem & faciunt ascendere ad caput uapores calidos & longus somnus similiter inducit sodam quia facit digestionem extendere & replet caput humiditate & fugiat somnum diurnum nisi hoc sit in consuetudine, ut inquit Nicolus aut nisi male de nocte æger dormierit & quieuerit, & non dormiant post cibū nisi trāsactis ad minus duabus horis ut non repleatur caput à uaporibus cibi. Somnus nocet

¶ Attende tamē quòd sæpe in uulneribus capitis dubitatur de subetia, & non est nisi bonum quòd non dimittantur ægri profundari in somno, nisi corpus sit optime mundum, uel ex se prius puta quòd esset paucarum superfluitatum, uel quòd sit ab arte mundum, sed quia nunc temporis maior pars corporum est plena multis & malis humoribus, ideo medicus in hoc sit prudens, sed si corpus sit mundum dico somnum conferre dum modo non superflat. digerit.n. & resoluit superflua, & calor interior redditur fortis, unde expellit saniem & alia nociua, cuius signum est quòd semper omnia uulnera comparando noctem ad diem & somnum ad uigiliam emittunt maiorem saniei quantitatem & meliorem in nocte & in somno q̄ in uigilia & in die. Somnus confortet.

¶ Si uero medicus uideret principium subetiæ nullo pacto sinat eum dormire nisi bibulos somni, sed ligaturis dolorosis & depilationibus & clamoribus & alijs remedijs solitis in subetia fieri euigiletur æger quia si dimittatur in somno profundari & quòd causa sit fortis replebitur caput & apostemabitur & succedet suffocatio cæterum relinquo medico prudenti pro cura subetiæ.

CAP. 20.

¶ Regimen inanitionis & repletionis.

QVia sub consideratione euacuationum & constipationum continetur balneū, coitus, urina, sudor, egestio, emunctio & similes euacuationes, de eis dicamus & dicimus balneum conferre in læsionibus capis De balneo.

tis pluries diuertendi causa. Aqua. n. pura calida pungens extremis applicita diuertit à capite humores & si adesset sarra & nimia uigilia somnum inducit diuertendo & euacuando aliquos uapores à corpore qui uigiliarum causa sunt.

¶ Vel fiat decoctio in aqua pura ex corticibus papaueris albi & ex uiolis & floribus camomillæ & ex folijs uitis & ex frondibus cannæ quia hoc balneum extremis adhibitum inducit somnum, cõfert etiam hoc balneum ad resoluenda apostemata cerebri & communiter practicantes cum intendũt resolutionem apostematis uel alterius materiæ in capite à que ueniat dubium de apostemate, faciunt balneum prædictum uel aliud addendo & minuendo pro ut intendunt & arietis uel agni pulmonem secum bulliunt deinde uel embrocando uel fomentando cum pulmone caput uel cum spongijs uel alio ingenio procedunt, & isto modo dicimus balneum conferre læsionibus capitis quamuis forte talia etiam pertineant ad instrumentum potionis, hic tamen inserta sunt ut de balneo aliquid dictum sit quamuis raro fiant talia.

¶ De Coitu.

Sperma est superfluitas secũda utilis.

QVamuis de coitu hoc est de spermatis emissione magis spectaret ad partem potionis q̃ regiminis cum proprie sperma non sit superfluitas sicut sudor, urina, egestio & similia quia est superfluitas utilis non prima superfluitas sicut phlegma quod est primi alimenti utilis superfluitas sed secũda cum sperma dicatur esse ultimi alimenti superfluitas utilis.

¶ Tamen ut Haly ordo seruetur, hic de spermate seu de coitu inserendus est sermo cui toto posse adhibeant diligentiam medici ne in eo contingat error quia nullus est adeo prudens & continens præstita commoditate qui medicinæ eo in negocio seruet mandata.

¶ Dico igitur coitum summe læsionibus capitis nocere prædictis quia inter alia membra cerebro nocet & neruis & oculis immo teste Hippo. à ue

nis circa aures mediante cerebro uenit ſperma, tamen oppoſitum tenent aliqui & de hoc alibi dicetur.

¶ Coitus enim humores bulientes reddit & currentes, uirtutem proſternit ſuffocat & debilitat, ſtomacho præcæteris nocet cuius communitate læditur caput corpus totum reddit frigidum debile & exangue, unde princeps .xx. tertij capitulo .xi. inquit coitus euacuat de ſubſtantia cibi poſiremi quare debilitatem affert cuius ſimile aliæ non afferunt euacuationes euacuat de ſubſtantia ſpiritus rem plurimam propter delectationam & propter illud qui plus delectantur plus ſunt cadentes in debilitatem inquit etiam quòd reſoluit calorem innatum & mortificat uirtutem ſi ſuperfluat & debilitat auditum & uiſum, & facit tremorem in cruribus, & dolorem, & inducit febres acutas, & tremorem, & neruorum debilitatem, & uigilias, & epilepſiam, & dolorem renum dorſi, & ueſcicæ, & colicam. Nocumenta coitus.

¶ Tamen in aliquibus caſibus conceditur coitus, ſuper hoc uide conciliatorem inter alios differentia .clxxxvi. & .cxxviiij. quia omnia dicit iuuamenta & nocumenta aperitis notata tamen dico coitum in læſionibus capitis ſumme nocere: quia agitantur humores & ponuntur in motu ad ſuperiora & poſſunt cauſare apoſtema.

¶ Quod conſiderans Ariſt. quarta problematum primo prob. dixit propter quid coiens & moriens ſurſum ducit oculos dormiens autem deorſum aut quia ſurſum calidum egrediens ſurſum uertit, ut quo mouetur &c.

¶ Eſt etiam coitus nociuus quia debilitat uirtutem quæ debilitas non conuenit alicui ægritudini in cura ideo dixit idem problemate ſexto propter quid exoluitur maxime animalium coiens homo &c.

¶ Eandem ſententiam ponit .xxi. problemate ibidem inquit propter quid coeuntes exoluuntur & infirmiores fiunt ut frequenter &c. & quamuis dicatur ab aliquibus quòd coitus infrigidat quod uerũ eſt non propter hoc eſt quin calefiat totum corpus in actu illo à quo calore ſumme læditur caput per rationes pluries dictas ſed corpus redditur frigidũ poſt actũ eois-

tus maxime si superfluat.

¶Sint ergo medici prudentes in obstando causis coitus custodiantur ergo bene ægri die noctu q; à tali actu & hæc de coitu dicta sint.

¶De superfluitatibus primæ & secundæ digestionis.

Ad minus semel habeatur uentris beneficium.

IOtis etiã uiribus conetur medicus extrahere superfluitates primæ & secundæ digestionis à languenti corpore si natura ex se non facit et circa egestiones ad minus semel singulo die faciat clysterem lenitiuum uel suppositorium ex melle uel lardo uel raphani radice uel stipite caulis uel aliquo simili & urinam prouocet si potest uerbis stimulando ægrum ut ipse exoneret uescicam quia interdum nõ possunt mingere quia loca illa sunt mollificata uel spasmata uel quòd subetici & somnolenti sunt & non memorantur mingere nec potest ita faciliter retentioni urinæ medicus succurrere sicut egestioni propter causas notas medico perito ideo confricentur loca pectinis & fomentetur locus cum confortantibus & mollificantibus & resoluentibus pro ut est causa quærens curam.

Modus prouocandi urinam.

¶Et ualet à proprietate oleum scorpionum circa pectinem & fomentatio ex paritaria butyro & prædicto oleo uel ponatur aliquid in capite uirgæ quod stimulet naturam sicut pæculus et finaliter currat medicus ad canones de difficultate emissionis urinæ.

¶De sputo et mucositate narium.

NEc est inconueniens quòd patiens iuxta posse emittat superfluitatem sputi quia exonerat caput ab eo et expurget etiam sibi nares à mucositatibus cum leuitate tamen in principio usq; ad securitatem apostematis et si aliquod os esset pungens et grauans nullo pacto utatur naso in motu aeris nisi inspirando et expirãdo et hæc causa est sita à quocunq;, sed in declinatione ego laudo sufflationem cum naso fortiorem non multum fortem tamen ne aperirentur aliquæ uenulæ in capite nam

quãdo conferat nariũ sufflatio

te nam temperata ex sufflatio narium expellit de sub osse saniem si qua est & talis operatio fiat dum medicatur æger ut medicus cognoscat si sic agere iuuatiuum uel nociuum sit.

De superfluitate oculorum & aurium.

DE superfluitatibus oculorum & aurium quia non subiciuntur uoluntati sermonem claudo unum dico tamen quòd si à casu natura tentaret expellere aliquid nociui per aures puta saniem uel aquositatem medicus debet iuuare abstergendo & lauando cum appropriatis & etiam medicinas attractiuas applicando.

Et quia interdum accidunt lachrymæ inuoluntariæ dico etiam medicū non debere impedire naturam stante pletoria sicut faciunt astantes lauando oculos cum stipticis puta cum aqua rosata & similibus: sed laudarem ego fomentationem cum aliquo leui calido puta cum aqua calida pura quæ attractionem iuuat.

Non constringantur lachrymæ nec auriū excrementa.

De sudore.

QVia etiam sæpe uel cretice uel sintomatice natura expellit sudorem dico naturam non debere impediri stante pletorica, sed bene dico sæpe sudorem procedere à loco nimis calido & tunc medicus debet aduertere uirtuti & ægritudini an sit corpus plenum uel non, forte uel debile & sudori uel eius causæ succurrere.

De Vomitu.

A Vomitu debet cauere totis uiribus quia est contra aphor. quæ ducere oportet &c. hæc certe non est conueniens regio etiam si sit solitus habere Vomitum singulis diebus ut habent multi: quiescat igitur ab eo patiens usq; dum sanus efficitur.

¶ De emunctione lactis.

QVia etiam sæpe contingunt læsiones capitis mulieribus lactantibus hic gratia mulierum de eis aliquid dicamus. Et dico mulierem non debere lactari seu emungi aliquo modo usq; ad securitatem apostematis: quia emunctio illa euacuat uenas mamillarum: & ne detur uacuum à uenis mamillas nutrientibus fluit aliunde in eis sanguis & quamuis per mirach ascendendant uenæ ad mamillas sanguinem illis à matrice defferentes à quo fit lac tamen etiam à superioribus uenis circa costas superiores pectoris ueniunt uenæ ad coquendum sanguinem conuertendum in lac, qui sanguis est calidus longe plus sanguine inferiori & illæ uenæ etiam ne detur uacuum tam superiores q̄ inferiores trahunt à sibi uicinis uenis & ita ponunt humores in motu tam superiores q̄ inferiores quia ergo uenæ prædictæ superiores sunt propinquæ uenis guiden & uenis profundis uenæ apoplecticæ siue uenæ somni nominatæ ideo possunt caput replere & capitis sanguinē ad motum ducere quia guiden uenæ & apoplecticæ sunt uenæ à quibus omnes capitis uenæ ortū habent ideo mulieres usq; ad præfactum tempus quiescant ab emunctione.

Nota quomodo emunctio ponit humores in motu.

¶ Verum est quòd facta euacuatione cum phlebotomia & uentris solutione pro ut requiritur. Emunctio tutius potest fieri per hoc tamen non stat quin ponantur humores in motu cautius ergo est ut transeant xx. dies præfacti sed ad minus transeat quarta decima antequam fiat emunctio, fiant igitur euacuationes alia uia & modo q̄ cum lactæ hoc de inanitione & repletione sufficere uolo.

CAP. 21.

¶ Regimen animi passionum.

Animi cura mouet humores.

AD animi affectus quæ est ultima res ex sex non naturalibus deueniendum inquit Nicolus ut percipiatur patienti iram ac odium fugere non minus timorem tristitiam ac furorem & gestibilium cura à se penitus expellere quia hæc omnia ponunt humores in

motu à quo fiunt prætacta mala accidẽtia, immo pro posse gaudeat & lætetur, omnem q; animi delitiam & lætitiam quærat, fugiat tamẽ iocos, cantus & omnia humores mouere apta.

¶ Loca clausa & obscura sint ne distrahatur animus à lumine & caueat à locutione quia de magis trahentibus materiam ad caput est locutio plurima ut inquit Auic. tertia quarti in cura scrophularum locutio autem sit pauca & remissa.

¶ Caueat etiam ab omni strepitu & murmure quia ab istis mouentur etiam humores, caueat & à quacunq; re horrorem inducente quia ab eo tristatur mens teste Arist. vij. proble. prob. vi. inquit propter quid si cum inciditur uiderimus aliquem aut cũ aduritur aut cum cõtunditur aut cum patitur aliquid periculorum condolemus mente.

¶ Caueant ergo astantes loqui de omnibus contentis in prædicto problemate, caueant etiam à quacunq; re stridorem inducente quia horror inducitur, & agitantur humores, quia non solum fit passio animi per uisum sed per auditum teste eodem problemate octauo, inquit propter quid tristium quæ sunt per auditum quædam horrescere nos faciunt ut serra cum acuitur & pumex cum inciditur & lapis cum mollitur, caueant igitur astantes à prædictis quia non solum ægri læduntur talia uidendo sed etiam audiendo.

¶ Et inter omnia infirmus confidat de medico quia ægri confidentia multotiens sanat, inquit commentator, de quo habetur fiducia quòd ipse est potens scire naturam ægritudinis, est fiducia etiam infirmorum causa committendi se magis in eo, & de quo confidunt infirmi & in cuius manibus se committunt, talis plus sanat ægritudines ideo dixit. G. plures sanat illa de quo plures confidunt. Confidentia ægri qd agat.

¶ Vnde Auic. inquit actionem à confidentia dependentem efficaciorem fore q̃ id quod agit medicus medicinis suis.

¶ Inquit etiam quòd sunt quædam animæ tam grandium & mirabilium operationum ut non modo operentur in corpore proprio uerum etiam in alieno absq; medio, quale est opus fascinantis oculi. Opinio Auic.

¶ Sed re uera dicunt aliqui iſtam confidentiam dependere ab imaginati ua forti quæ à cœlo mouetur, nõ enim omnis imaginatio facit caſum, ſed illa quæ à cœlo mouetur, & tunc cauſa cauſæ erit cauſa cauſati, ut re citat Albertus in libro de mineralibus ubi quærit cauſas imaginum in lapidibus.

¶ Quidquid ſit credo ego confidentiam ægri conferre in cura ægritudi nis attento quod pluries hoc mihi contigit quòd uiſitans ægros nihil pœni tus mutaui de aliorum remedijs quamuis mutare finxerim & ſtatim in melius ſe habuit res, uidi hoc idem contingere multis alijs medicis, unde inquit conciliator uidemus non raro infirmos in grandem cõualeſcentiam deduci propter ſpem famoſi medici & diu affectati in tantum quod magis uiſum eſt non raro operari.

¶ Vult tamen ipſe quòd duerſimode confidentia conferat multas po nendo differentias tamen inter cæteras uult quòd ſecundum uel intellec ſtum uel imaginationem ſeu quacunq; uirtute interiori ſenſibili fuerit ſpecies confidentiæ recepta comparatione illius quod actualius operatur exterius conferat.

¶ Inquit quò confidentia in intellectu fundata minus confert ad ſalutem q̃ in imaginatione ſituata & adhuc in hac minus ualde q̃ in re extra quia quod magis imprimit eſt quod ſenſu comprehenditur particulari.

¶ Dicamus igitur confidentiam conferre & maxime cum uideamus in dies in fide Chriſti tot languentes ſanari et ideo Apoſtolus dixit fides tua te ſaluum fecit.

¶ Et quòd confidentia infirmi conferat ad ſalutem monſtratur quia cor pus patitur ab anima nam Ariſt. in phyſionomia inquit quòd animæ ſe quuntur corpora. ſunt enim paſſibiles à motibus & impreſſionibus corpo reis ſicut apparet in ægritudinibus, ſic & econuerſo corpus patitur ab ani ma puta in timore & in lætitia unde. G. in de motibus liquidis inquit quod corporis immutatio imitatur animæ mutationem non in motibus tantum ſed alteratione coloris. Ariſtoteles.

¶ Et ita ſi præcantationes curent hoc ſolum eſt per confidentiam, igi

tur præcantatio erit pars medicinæ cũ reducatur ad animi passiones quæ sunt una ex sex rebus non naturalibus antedictis.

Præcantatio refertur ad medicinam.

¶Et sic ex prænarratis finem impono instrumento medicinæ .ſ. dietæ pro cura læsionum capitis ad secundam.ſ. ad potionem, siue ad medicinarum exhibitionem transeundo.

CAP. 22.

¶De cura fracturæ cranei per potionem.

CVm supra dictum sit secundum instrumentum medicinæ hoc est pharmaciam esse partem curatiuæ medicinæ per nuda pharmaca intrinsecus & extrinsecus passiones sanans teste. G. & hic loci de ea parte sit intentio nostra tractare ad intentum accendendum putaui.

¶Sed quia,ut inquit Nicolus,tres sectæ reperiuntur de modo curæ læsionum capitis:quæ secta magis approbanda & eligenda sit antequam ad medicinarum descriptionem deueniamus est uidendum.

¶Prima Secta.

VNa est secta satis antiqua non tamen rationalis sed empitica maximæ inter hæbræos uigens:de quibus multos ego cognoui: cui sectæ etiam adhærent aliqui iuniores,inter quos fuit Vgo Lucanus & Theodoricus, & multi alij ut inquit Nicolus & non diminuti chirurgici:qui fatentur posse curare fracturam cranei cuiuscunq; modi & cum læsione panniculorum et cerebri siue cum uulnere siue cum consusione siue alio modo factam cum pigmentis et potionibus quarum propriætas est mundificare, abstergere resoluere et exiccare et consumere omnem cuiuscunque modi saniem siue materiam salutem impedientem,et non solum in capite sed in spiritualibus & naturalibus membris et fistulas,& omnia mala ulcera prædictis medicinis ebibitis sanare.

Opinio curantium cum potionibus.

¶Et ego dum essem satis puer hoc uidi.ſ.quendam Iacob hæbræum cui

pater meus erat amiciſſimus, qui Iacob curauit diuum Herculem Ferrariæ Ducem de peſſimo ictu ſpingardæ ut dicitur in pede & tali pigmento ſanauit eum: cum magno premio & honore.

¶ Sanauit & Dominum Magnificum Marcum de pijs Armorum ducem de una fiſtula in dorſo cum prædicta potione.

¶ Sanauit & alium quendam Antonellum Neapolitanum equitum ductorem prædicti Magnifici Domini Marci de ictu baliſtæ. i. ſcopleti in dorſo cum prædicta potione propter quam potionem exiuit pila plumbea prædicti ſcopleti a uulnere & talis potio exibat per uulnus taliter quòd petiæ ulceri ſuprapoſitæ ſemper erant coloratæ colore potionis & ſic redolebant eiuſdem odorem.

¶ Hanc potionem hic Hæbræus faciebat ſolus in aliqua camera clauſus, ſed credens ipſe me eſſe de familia præfati Antonelli duxit me ſecum ad prata & ad agros & ego uidi omnes herbas per eum collectas talem potionem ingredientes, & argutijs cognoui totum negotium, adeo quòd ego pluries tali potione uſus ſum dū in minoribus ſtarem: & ita per ignē & aquam uidi modum prædictæ ſectæ & aliarum etiam ſectarum modos, & ita non ſolum illum hæbræum hoc uidi facere ſed multos alios de eius lege ſic operari uidi cum modo tali potionum tamen compoſitio potionum, erat diuerſa ſemper tamen ponendo folium caulis ſupra ulcera.

¶ Et dicunt ipſi prædictum modum operandi primum fuiſſe in natura ab eorum ſapientibus inuentum & ſic ſuis nugis & offutijs laudant ſe & eorum ſequaces, qui etiam non ſunt pauci, nam ut ego percepi à fide dignis maior pars chirurgicorum in germania cum iſtis potionibus curat uulnera cuiuſcunq; partis nec ibidem à principibus nec à uulgo doctis chirurgicis neq; phyſicis, aliqua in ſimilibus diſpoſitionibus adhibetur fides quòd quidem abſurdum horridum ac deteſtabile eſt, certe iſta ſecta non debet audiri teſte Guidone & ſi bene cum iſto modo aliqui ſanantur hoc non eſt gratia potionis ſed hoc eſt à forti & robuſta natura corporum illius regionis, nam ſicut dicit Damaſcenus multi enim experien

tes medicamina arbitrati sunt fieri id à proprietate quòd plerunq; facit natura sic ergo ista secta & aliæ Empiriæ omnes tanquam uenificæ fugiendæ sunt & maxime cum indifferenter ab Empiricis suæ medicinæ ad ministrentur omni complexioni omni ætati omni tempori & omni uirtuti, & certe eorum medicinæ non sunt totaliter renuendæ si per legitimũ administrentur medicum, qui cognoscat medicinæ, & corporum conditiones, ideo semper cum prædictis Empiricis sit ad minus unus peritus & expertus physicus, qui suo temperato afflatu dirigat carinam in portum salutis.

CAP. 23.

¶ Secunda Secta.

EST etiam alia facta Empirica, quæ tenet læsiones pradictas capitis siue sint cum fractura cutis siue non posse sanari absq; cutis aperitione & ossis aliqua eleuatione solum cum medicinis simplicibus & compositis ab extra capiti applicitis, & harum dicunt esse uirtutem seu proprietatem sufficientem attrahere quod sub craneo collectum est, uel illud resoluere, consumere, & euaporare, uel exiccare, & tandem ossa si qua sint, in loco existere nequeuntia extrahere, & ultimo loco fracturam ossis & cutis consolidare & cicatrizare, & quod hoc possit & debeat fieri rationes eos fauorabiles im medium adducam. Opinio auran tium aum em plastris.

¶ Et prima est hæc quod potest fieri per pauca superfluum est per plura facere & æque bene: sed uti solum medicinis est tale, ergo eis debemus uti quia etiam si amouemus os requiruntur & medicinæ. Prima ratio.

¶ Secunda eorum ratio est, quòd illud debet fieri quod potest sanare, horrorem & alia uirtutem terrentia non inducendo: sed tales sunt medicinæ, ergo eis utendum. ossis enim amotio causat horrorem dolorem & agitationes et punctura et forte rupturam uel saltem compressionem aliquam in panniculis & sanguinis fluxum, & exponit panniculum aeris impressioni calidæ uel frigidæ uel alterius qualitatis curæ cõtrarianti, & cau Seaunda ratio

ſabit forte apoſtema & alia mala accidentia, tutius igitur eſt uti unguentis & emplaſtris & aliis medicinis q̄ oſſis amotione.

Tertia ratio.

¶ Tertia eſt quòd ad illum modum curæ eſt recurrēdum, qui melius removet curam impedientia & prohibentia ſed medicinæ ſunt tales quia emplaſtra & unguenta remouent ſorditiem & uirulentiam omnem q; humiditatem & non minus accidentia curam impedientia caput q; confortant: quod fulcitur authoritate & experientia, authoritate quidem. G. per totū de ſimplici, medicina & de ingenio ſanitatis & alibi & Auic. in quarto per totum de ulceribus & in tabulis pictis, experientia etiam conſtat quia in dies mundificamus & exiccamus taliaq; mala cū eis accidentia ſedamus & remouemus ac membrum confortamus. ergo medicinis uti eſt melius.

Quarta ratio.

¶ Quarta eſt quòd qui intendunt oſſis amotionem, illam non intēdunt niſi ubi eſt oſſis fractura ſiue magna ſiue parua ſit, ut infra uidebitur, ſed nouam fracturam addere fracturæ eſt malum malo addere, & iſto modo nō ſanabitur æger, ſed totum fiet oppoſitum, ergo medicinis uti eſt melius q̄ oſſis eleuatione uel amotione ſeu inciſione.

Quinta ratio.

¶ Quinta eſt quòd etiam dantur medicinæ exiccatiuæ fortes quæ ſaniem exiccant in exituris aliorum membrorum quam capitis, quorum cutis non eſt tantæ raritatis ſicut ea quæ capitis ut conſtat de talibus medicinis. xiij. continentis cap. iij. factis ex marcaſita & aqua gumi arabici & ibi dicitur prædictum unguentum eſt ad exiccandum ſaniem de exituris maturis & diſſoluendum quod remanebit in eis immaturum & de marcaſita. G. recitat ſe uidiſſe miranda in apoſtematibus ac ſi arte magica fuiſſent facta & alibi ibidem Raſis inquit dico hoc eſt medicamen diſſoluens ſaniem, teratur lapis marcaſitæ ad modum colyrij deinde diſtemperetur cum aqua in qua diſſolutum ſit Galbanum & ſuperponatur quoniam Galbanum per ſe diſſoluit ſaniem prout dixit bulgeric, etiam lapis marcaſitæ idem facit & etiam multa alia ibi habentur à Raſi ergo medicinis eſt utendum & non oſſis amotione.

Sexta ratio.

¶ Sexta eſt quòd etiam dantnr medicinæ attractiuæ fortes quæ non ſolum poſſunt ſaniem extrahere immo ſpinas tela & oſſa, quòd ſit uerum

omnes

omnes codices de istis sunt pleni sed inter alias. G. primo de uirtutibus naturalibus cap. xiiy. inquit. ego deniq; uidi quando q; infixum in pede iuuenis scolpā digitis quidē trahentibus nobis uiolenter non consequentem & pharmaco apposito in tristanter & cito aduenientem.

¶ Etiam quarto ingeniy cap. iiy. & xi. eiusdem cap. xv. dicit medicinam trahere sicut uentosa dicit etiam Nicolus authoritate eiusdem. G. in catagenis componi unguentum ad formam basiliconis factum cum molientibus & calidis adiuncto oppoponaco aristologia & modico euphorbiy quod est fortius alijs unguentis attractiuis attrahens ossa fracta & humores grossos ad exterius.

¶ Et Dioscorides ponit betonicam extrahere ossa fracta à capite ad emplastri formam, idem recitat Auic. quinto Canone de emplastro relato ab andromaco, poterit ergo sanies trahi si medicina trahit ut uētosa & si trahit spinas & ossa ergo medicinis utendum & non ossis incisione.

¶ Septima est quòd si sanies est sub osse uel ibi est genita uel per poros cranei uel per fixuram defluxa est sed quocunq; modo fuerit natura ab ea grauata & irritata eam expellet & tanto magis à medicinis adiuta quod natura hoc possit facere probat Auic. in capitulo de exituris tertia quarti capitulo. xx. & Gal. in libro de mala complexione diuersa capitulo quarto. & Rasis. xiy. continētis cap. iiy. quorum uerba formalia supra adduxi, ubi de prognostico locutus sum: qui dicunt quòd natura expellit saniem exiturum in cerebro per nasum & nares siue per palatum, dicit Rasis maxime in parte anteriori capitis & saluantur ægri quòd etiam sanies expellatur per membra solida patet per Gal. quinto interiorum capitulo tertio inquit sed palam uidemus in fractura ossis sanguinē ad cutim exire, & ligamentum tingere: qua de re non erit denegandū ut per subtiles panniculos nequeat penetrare cum cutis sit grossior panniculis ut ibidem parum supra ipse dixit & .vij. Aphor. cōmen. lv. super Aphor. quibuscunq; inter renes & uentrem phlegma, dicit forti naturæ nihil posse repugnare in expellendis licet materia sit grossa & uiæ strictæ sint. uidemus enim quòd materia apostematis cum natura à quibusdam expellat eam locis ossa etiam

Septima ratio.

transit, & ex hoc infertur quòd etiam per craneũ sanies potest expelli maxime cum sit rarius cæteris ossibus & tanto plus adiuta natura à medicinis, ergo medicinis utendum & non ossis amotione.

Octaua ratio. ¶ Octaua ratio quæ potest in fauorem adduci prædictæ sectæ est ista, quòd uidetur Rasim. vi. Almansoris cap. xviiij. & in libro diuisionum cap. iij. de læsione capitis tractans de soda à percussione, & Galenum in cura sodæ factæ à percussione secundo memiri cap. vij. & Mesue de eadem soda in suo Grabadin capitulo. xij. et Haly. quinto practicæ capitulo. x. etiam de cura sodæ à percussione & Serapionem primo breuiarij capitulo. xij. & etiam Auic. in cura prædictæ sodæ prima tertij tractatu secundo cap. xxvi. ubi est uulnus procedere cum medicinis & non cum amotione ossis, & etiam Auic. quarta quarti in capitulo de fractura cranei uidetur uelle concedere, ut inquit Nicolus quòd cum medicinis procedatur & non cum ossis amotione dum inquit in fissuris uero in quibus non est nisi fissura sed est plurima & apparet cum ea illud inter quod & os nõ est nisi cortex multotiens sufficiunt strictura & ligamentũ & emplastrum & infrigidantia, uerum illud quod est rectius est ut incipiatnr & fundatur super fixuram oleũ ro. tepidum, deinde aggregentur inter duas extremitates uulneris & sufficiat si necessarium est illud & puluerizetur desuper puluis capitalis & ponantur super eas puliulli imbibiti uino stiptico cõcusso cum oleo, deinde reliqua ligamenta & quiescat infirmus, & fiat delitiosus, & fiat ut dormiat & phlebotometur si indiget & prima tertij tra. iij. c. xiiij. & ulti. de plaga capitis inquit & principium quidem consistit in emplastris & rit eius retificatio uelociter, cum igitur tam famosi medici cum medicinis procedant ergo est dicendũ procedi debere cum medicinis & non cũ ossis amotione.

Nona ratio. ¶ Nona ratio eorũ dicta corroborans est ista, si quòd in cuta carabiti & lethargiæ proceditur cũ medicinis quæ resoluunt materiã in pãniculis contẽtam & inuiscatã ubi non est aliqua apertura nec in cuti nec alibi ergo medicinæ poterunt & hoc facere in prædictis læsionibus ubi est uia lata ad extra materiã educendam ergo medicinis utendum & non ossis amotione.

Decima ratio. ¶ Decima uero ratio in eorum fauorem adducenda est hæc scilicet quòd

prius ſoluitur continuū deinde accidit mala complexio & ſemper currunt ad locum læſum materiæ & non curantur uulnera niſi prius introducatur bona cōplexio ut tertio ingeniy cap.iiij. & ut quarta primi & quarta quarti & etiam niſi reſoluantur humores curſi, malam autem complexionem & humorum curſum reſoluit & curat medicina & non oſſis amotio, immo prædicta augetur ergo medicinis inſiſtendum.

¶ Vndecima uero & ultima & magis ipſi ſectæ utilis & amica eſt, quod ubiq; diffamatum eſt quòd multi curantur abſq; inciſione & oſſis amotione & quia ſic operando minus horreſcunt ægri & aſtantes & aly, ideo iſtis à uulgo magis creditur, & ſic eſt fama quam omnes uulgant quæ non eſt omnino falſa, inquit philoſophus, igitur medicinis utendum & non oſſis amotione nec tot laboribus medicinæ ut ipſi dicunt inſudandum. Vndecima rō.

CAP. 24. ¶ Tertia Secta.

ALtera eſt ſecta rationalis dicta quæ capitis prætactas læſiones ſæpe intendit curare nec aliter recte curari poſſe aſſerit, niſi cum oſſis amotione inciſione & eleuatione ſimulq; cum mediciniſ debitis applicatione, de qua ſecta ſunt illi qui famigerati habētur tam moderni q̄ antiqui medici. Opinio curantium cum opera manus.

¶ Nec de duabus prædictis ſectis aliquis reperitur adhuc fide dignus nec famoſus author, de re uera ſatis eſt admirādum, ut inquit Dinus quòd antiqui medici qui cauſarum ſublimium fuere indagatores ac effectuum earum inuentores non cognouerint tales medicinas ſanantes prædicta ſola earum applicatione.

¶ Sed quia doctis et expertis medicis ſolum medicinis operari ut infra uidebitur impoſſibile apparet ſanare omnes capitis læſiones ut qui de ſecunda ſunt ſecta aſſerunt ideo à prætactis famoſis tertiæ ſectæ authoribus alius modus et alia uia medicandi eſt reperta et approbata.

¶ Immo. G. vi. ingeniy cap. vi. et ultimo loquens de inſtrumentis quibus remouetur & aperitur capitis os inquit. nullum enim medicamen in Opinio. G.

ossibus capitis utilibus hoc cognosco, & ibidem etiam inquit item si medicamen huius actionis existens inquirere uellemus, nullum quod nobis sine ligamento sufficiat inueniemus, qua necessitate oportet nos locum fracturæ ab omnibus quæ super os sunt discooperire, ut solum os remaneat quatenus putredinem quæ in eo coadunatur mundificare & desiccare possumus. &c.

¶ Quod quidem ligamentum non potest fieri in capite ut ipse ibidem dū inquit ligamenta quæ diximus in fractura ossium corporis conuenire non possunt in fractura cranei fieri, nec possumus materiam ad illud uenturam prohibere, neq; cursam quam habet alio expellere, quæ duo nisi ab ossibus remoueantur nullatenus sanari possunt, uerbigratia concedatur os brachij usq; ad medullam fractum esse, nec legatum, sicut diximus extitisse, quo sic existente cum sanies extrinsecus sub cuti coadunatur & interius in medulla dico medullam prius putrefieri deinde totum os quod plurimum euenire uidemus ipso non ligato secundum quòd oportet existente, qua propter cum tale quid in osse brachij contingat quanto magis in ossibus capitis cum non possit ligari, ideo q; fracturam ossis desiccare non possumus quoniam cum ligamento comprimi non potest &c.

Opinio Auic. ¶ Auic. etiam in capitulo de fractura cranei inquit, & de illis quæ nocent ad illud & faciunt esse necessariū est, quòd ab ossibus alijs præter ossa capitis conuertit ligamentum redditionem. i. retropellit materiam, & hoc ligamentum nō est possibile super caput, propter illud, ergo necesse est accipere os & fracturā cui est quantitas donec egrediatur uirus sicut est necessarium, & iterum si acciderit uirus inter os instauratum ligatum ligamento opprimente expellente materiam, cum iam esset generatum illud uirus ex ipso loco & penetraret ad medullam, esset nobis necessarium ut discooperiremus & mundificaremus supple in quocunq; membro alio à capite, nō est igitur excusatio de hac collectione & incisione & detectione loci & prohibitione incarnationis eius usq; quo securus sis ergo qualiter .i. quanto magis in huiusmodi membro. s. in capite.

Opinio Haly. ¶ Et huius rationalis sectæ ultra. G. & Auic. etiam est Haly. nono pra-

ſticæ capitulo.lxxxiiij. & Albucaſis tertio ſuo libro de chirurgia capitulo tertio. & etiam zoar. primo ſui theizir. tractatu ſecundo capitulo primo, inquit ſi inciſio uſq; ad profundum penetrauerit, tunc omnino indiget chirurgico & operatione manus, & hoc primo incipere debet. ſ. panniculum à craneo excorticare faciendo inciſionem in cruce & facta excoriatione & inciſione remoueatur os quod fractum eſſe reperitur & Auer. vi. colliget capitulo. xxvi. inquit & ſi fractura ſit in oſſe cranei ut penetrat uſq; ad telam tunc neceſſe eſt ut circa fixuram os remoueatur ut mundificari poſſit à ſanie tela, ne tela corrumpatur, & ſi ſic non fieret, ſanari non poſſet, ſed hoc in loco, modo non inuenitur qui hoc facere ſciat.

Arbuc. & Zoar.

Opinio Auer.

¶ Hij nanq; omnes inter alios famigerati medicinæ cardines una conuenire uidentur quòd interdum in fractura cranei de penetratione ſuſpecta & non ſuſpecta neceſſarium ſit de oſſe remouere niſi prius de eo amotũ fuerit ſufficienter & huius amotionis inter alios neceſſitatem probant Gal. & Auic. ubi ſupra per rationes ab eis ſupra adductas.

¶ Et dato quòd etiam poſſet fieri ligatura in capite, adhuc non ſufficeret pro cura, quia prohiberet materiam fluentem uel etiam curſam expellere tantum ad extra caput, nequaquam autem intus fluentem impedire & prohibere poſſet, nec fluxã ſi qua ſit intra ad alia loca tranſmittere eſſet ſufficiens ſicut facit ligatura expreſſiua in alijs membris, quia fieret impedimentum à forma & à ſubſtantia capitis.

¶ Cum autem ligatura hoc non poſſit facere ſcilicet materiam intra fluentem prohibere, & fluxam ad alia loca tranſmittere, neq; etiam reperitur medicamen ſufficiens hoc facere poſſe ut inquit Gal. & quòd alterum trium modorũ tantum, ſcilicet ligatura uel medicina uel oſſis amotione requiratur ad hanc perficiendam curam, neceſſario ad oſſis amotionem deueniendum, cum hoc non agat ſemper nec medicina nec ligatura nec utrunq; ſimul ut ſupra patuit.

Nec ligatura nec medicamẽ ſufficiunt.

¶ Ad dilucidationem igitur & declarationem prædictarum trium opinionum deueniendum putaui, cum non pauci momenti ac utilitatis ſint non ſolum ægris uerum etiam medicis.

¶ Et primo dico quòd superius uisum est quid sint solutiones capiti euenientes & quæ sint eius particulares speties, quid etiã sit craneum omnibus est notum qui huius artis periti sunt & experti.

¶ Secundo dico curã fracturæ capitis suspectæ & manifeste fieri debere per ossis amotionem nisi ad sufficientiam amotum sit, sed etiam cũ medicinis simul quia puto nullo modo læsiones capitis prædictas ut plurimum curari posse nec medicinis extra adhibitis solum, nec potionibus, ut asserunt duæ primæ sectæ, quia non assimulantur tales fracturæ in cura fracturis aliorum membrorũ propter rationes superius per. G. & Auic. adductas, sames enim & uirulentia sub osse existens exiccari & mundificari non potest nisi præstetur illi libera uia per ossis amotionem nec ad fundum læsionis penetrabit medicina ad illam exiccandam, unde ex membri nobilitate hic loci nõ potest stare sames quin inducat corruptionem membri à qua sequitur indubitata mors.

Casus in quibus suffiat medicamen.

¶ Est tamen aduertendum quòd sunt aliqui casus in quibus medicinæ solæ sunt sufficientes sanare absq; ossis eleuatione & amotione, & tales casus sunt sicut dicit Dinus illi in quibus hæc concurrunt puta quòd corpus sit bonorũ chimorum in quanto & in quali & propter bonam dispositionem nõ est timor defluxu humorum ad locum uulneris, de quo fluxu multum sit curandum & cũ hoc orificiũ in cute & in carne est bene amplum, & fractura etiam ossis est ampla quæ omnia faciunt ad liberum exitum saniei & quòd hic non sit os attritum nec pungens nec comprimens siue grauans panniculos & quòd panniculus non sit attritus & contusus, quia postea putrefit, & quòd uirtus expulsiua sit fortis, & cum hoc quòd exterius applicentur medicinæ mundificantes, exiccantes & attrahentes & dolorem sedantes temporibus suis. quoniã enim ista cõcurrunt dicimus quòd nullũ est impossibile uulnus cũ fractura cranei esse, quod curari non possit cum medicinis absq; alia operatione manuus in osse, dummodo æger in alijs sit obediens medico & quòd medicus sit legitimus.

Raro conaurrunt requisita in cura cũ medicinis.

¶ Tamen talis modus curationis non est eligẽdus. s. cum medicinis quia ut in pluribus non sufficit propterea quia rarissime accidit quòd oĩa ista

prædicta concurrant simul quòd si concurrant uel saltem eorum maior pars possibile est quòd sanentur & hinc est quòd isti empirici credunt sanare semper quia interdū talibus emplastris sanauere & hoc est quòd decipit uulgares inquit Gentilis. s. quòd isti cū emplastris curantes curauere tales læsiones in quibus erat magna fractura in carne & osse & patiens liberatus est, uidetur autem interdum totum oppositum in fissura capillari per ossis amotionem nec ultra considerantes arguunt, hic patiens per appositionem emplastri liberatus est et patiebatur fracturam tam magnam, ille autem qui paruam patiebatur mortuus est per ossis amotionem, et existimant quòd si ille qui est mortuus fuisset curatus cum emplastris non fuisset mortuus sed uixisset, hoc ita q; uidentes et existimantes emplastrū glorificant & collaudant et operationem cum co et cum medicinis solis magis q̄ cum ossis amotione.

¶ Quia ergo isti sunt ignorantes effectus causarum et nesciunt distinguere dispositiones uulnerum sed indifferenter administrant talia emplastra in quocunq; uulnerum multos interficiunt, quia si scirent ut inquit Dinus distinguere sic non interficerent, licet autem talis modus curationis sine ossis amotione sit possibilis tutior tamen est modis per eleuationē et potius medicus rationalis debet ei adherere.

¶ Et ratio est quia ista sua emplastra et alie suæ medicinæ aut habēt uirtutem attractiuam aut incarnatiuam aut repercussiuā et confortatiuam. sub pluribus enim intentionibus inquit Dinus non administrantur emplastra, nec aliæ medicinæ, si quidem habent uirtutem attractiuam, talium usus in principio est suspectus et malus, quia plures q̄ conueniat trahet humores ad locum, et sic erit causa apostematis, quia à principio ex se currunt humores, et non indigent attractione tunc, sed repulsione, et loci cōfortatione indigent, et ideo à principio oleum rosatum ponitur in uulneribus, et læsionibus prædictis capitis conuenire.

Medicina attractiua non conuenit omni tempore nec incarnatiua.

¶ Est etiam suspectus usus incarnantium à principio quia ut in pluribus non sumus securi de effusione humidtatis supra panniculū et etiam inter partes ossis fissi et hoc ideo quia ut plurimū corpora sunt immunda, tum

etiam quia ut in pluribus non potest sic subita exiccatio fieri, quin aliquid humiditatis quæ est ibi saltem in uulnere facto in carne à superiori ad inferius defluat inter partes fissuræ, quæ humiditas nisi mũdificetur & exiccetur putrefaciet alias partes.

¶ Et raro est quin tales læsiones transeant in ulcera, propterea quia in capite ex modo compositionis ipsius non potest fieri ligatura constringẽs incarnatiua appellata, quia ergo ut plurimum trãseunt in ulcera & in ulceribus cõtinue multiplicatur humiditas propter causam dictam à .G. tertio ingeny capitulo tertio qui inquit sed tamen cum in carne generantur quædam, duo efficiuntur unum grossum & aliud subtile, quæ non in solis uulneribus, dum caro restituitur oriuntur, sed etiam in toto corpore subtile autem fit quod de corpore dissoluitur dissolutione quidẽ occulta dissoluitur, & aliquando palam. Causa autem est defectio caloris naturalis aut multitudo cibi ultra modum susceptí aut nimia & fortia exercitia uirtutem dissoluentia & prægrauantia, grossum uero lutum fit quod in nostris corporibus efficitur, subtile quo q; uulnus humefaciat, grossum uero illud putrefaciat, unde duo medicamina necessario cõueniunt desiccatiuum uidelicet in hoc quod est humidum & mundificatiuum, eo quòd putridum. Cum enim natura non deficiat à sua actione, necessario cessanter hæc duo in uulneribus oriuntur, igitur nullum tempus est in quo hæc duo medicamina non sit necessaria &c. litera tamen .G. est mala.

In omni ulcere est duplex humiditas.

¶ Ideo ex prædictis concludendum est, quòd medicina incarnatiua non conuenit, quia non exiccat nec mundificat tales humiditates & ita incarnãdo .i. consolidando tales materiæ ibi claudetur quæ postea putrescerent & curam impedirent & forte mortem inducerent.

¶ Si uero talia medicamina haberent uirtutem repercussiuam & confortatiuam, tunc usus talium sine ossis amotione esset etiam causa retentionis humiditatis, quæ iam est aggregata in loco à principio illuc fluxa & ibi retenta putrefiet, & ut supra dictum est mortem posset inducere, propter quòd dico usum medicinarum solum non conuenire, quia non sufficit ut in pluribus, & maxime cum tales empirici semper procedant cum una medicina, tam

Non semper conuenit M. repressiuum.

cina,tam in principio q̃ in medio: & in fine,q̃uis unus utatur una, & alter altera,quia tot sunt medicinæ quot sunt operatores.

¶ Et quia semper medicus debet eligere uiam salutis & tutam debet igi tur hanc rationalem sectam imitari,& ideo prudens Auic.dixit non est er go excusatio de hac collectione & detectione & incisione & prohibitione incarnationis quo usq; sis securus, & si.i.dato etiam quòd non sit timor cursus uirus usq; ad interiora ossis,quod incidimus.

¶ Ecce quòd Auic.dicit dato etiam quòd materia non curat ad intra ca: put,tutius est adhuc aperire & detegere os nisi in casu ut inquit Nicolus in quo cura per amotionẽ ossis non possit fieri,aut quia non fuerit idoneus operator,aut quia patiens & astantes & affines omnino renuerint operatio nem chirurgici,aut quia æger multum debilis sit & similia.

¶ Dicit tamen Lanfrancus noui longo experimento quòd multo plures curantur medicinarum modis q̃ perforantium trepanorum,& subdit, ego autem non utor instrumentis ad remouendi os,nisi in duobus casibus,pri: mus est,si craneum adeo fractum fuerit,quòd pars fracta partem sanam subintrauerit,secundus si aliquod frustulum ossis quod duram pungat ma: trem à craneo separatum fuerit,& subdit in his duobus casibus,quoniam dura mater compressa per casum primum,& puncta per secundum, dolo res sentiens humores currẽtes suscipit & apostematur,quod est causa ma lorum accidentium & mortis,& sic cogor nociuum os instrumentis remo uere,in alijs autem fracturis alio modo procedo &c. Opinio Lan- franci.

¶ Subdit etiam & cum mihi obijcitur quomodo potest sanguis & sanies sine ossis eleuatione exiccari qui per rimulam supra duram matrem deri uauit,respondeo quòd sicut materia phrenesis multotiens, & quod magis est,lethargiæ per emplastra exterius posita resoluitur ubi non est cranei fissura,nec uulnus in capite,multo melius sanguis leuis & resolubilis, qui per rimulam descendit cum eadem rimula uia sit, potest per eam melius exhalare,nec est sanguis ille in duræ matris substantia,sicut in apostema: tibus inuiscatus quare melius expulsioni naturæ meliusq; medicinarum obedit attractioni.

Aliæ opiniões. ¶ Nicolus etiam authoritate quorundam dicit quòd in duobus alijs casibus est renuenda uia medicaminum, primus est quòd si in osse fuerit contritio, i, cõminutio in frusta separata tunc cura cum emplastris est omnino renuenda, quoniam si os comminutum intus remanebit necessario putrefiet & corrumpetur, alter est si fractura sit arcta stricta & capillaris quia non potest emplastrũ quãtuncunq; attractiuum sorditiem desubtus extra trahere obstantibus angustia fracturæ & ossis densitate.

¶ Inquit etiã Nicolus quòd sunt multi aly dicentes curationẽ cũ emplastris sine alia operatiõe manus magis esse eligẽdã exceptis tribus casibus.

¶ Primus est ubi cutis non est aperta quòd aperiatur sufficienter ante emplastri appositionem.

¶ Secundus casus est in ossis comminutione, in qua cõtingat frustum ab osse taliter separari siue ab intra siue ab extra unum uel plura quoniam requiritur ingenium ad illius frusti amotionem quam emplastrum facere non potest saltem si magnum fuerit, & etiam si illud os non separatũ uel separatum pungat panniculos est amouendum.

¶ Tertius casus est si os esset plicatum grauans, & comprimens panniculos, in quo tale os est eleuandum & à compressione prohibendum,

¶ Fatẽtur tamẽ quòd nostri tẽporis operatores oẽs cum emplastris sunt idiotæ imperiti & ignorantes, & quomodo & quãdo, & quo emplastro uti debeãt nesciunt ideo maximũ est periculũ se ponere in manibus eorũ, sed si reperitur uir probus & in arte bene instructus qui sciret debitis & rationabiliter uti medicinis, ipse magis est eligendus q̃ manualis operator.

Opinio conciliatoris. ¶ Conciliator etiam differentia. clxxxi. concedit emplastra posse sanare absq; ossis amotione exceptis tribus casibus scilicet quòd non conueniunt ubi iam adsunt mala accidentia, Secundo non cõueniunt ubi propter contusionem ad intra supra duram matrem fluxi sunt humores fracto craneo: maxime si materia non habet liberum exitum unde possit expurgari puta quòd ibi non sit foramen latum sufficienter uel si est quòd non sit in decliuiori loco læsionis à quo foramine libere non exeat sanies aggregata. Tertio quando fractura non penetrat, & cursus factus est prædi-

ctus quod ex accidentibus cognosci potest.

¶ Pro declaratione aliquorum quæ superius dicta sunt, quia uariæ recitatæ sunt opiniones de isto modo operandi, quia aliqui uolunt quòd in aliquibus casibus detegatur, aliqui qui non ut prætactum est.

¶ Dico ego primo & ante omnia quòd medicus debet esse uir prudens & bene in arte instructus, & exercitatus, & quòd debet ante omnia habere optimam cognitionem de cõpositione capitis per anotomiam & quòd sciat distinguere læsionem à læsione, & an sit simplex uel composita, & cum quo composita, & non confidat etiam sibi soli sed habeat secum alium medicum sibi socium & amicum ut inter se bene ruminent an casus indigeat ossis amotione uel non & ita operando succedet bonus finis. Qualis operator in capite.

¶ Et quamuis Lanfrancus dicat solum in duobus casibus prædictis debere os remoueri, & quis Nicolus etiam authoritate aliquorum nomina quorum non dicit, excipit primo duos alios casus, deinde tres, non obstantibus etiam exceptionibus à conciliatore prædictis, nõ propter hoc est quin sint aliæ species læsionũ in capite in quibus requiritur ossis amotio tamen sub exceptionibus conciliatoris multa continentur.

¶ Et ego in hoc concurro cum solerti & diligenti Dino. s. quòd tutius est ut fiat ossis amotio in quacunq; prædictarum læsionum nisi in illis in quibus sunt conditiones à Dino prænarratæ, quia nulla est species de prædictis à me supra in qua aliquando non requiratur ossis amotio, & eo maxime, quia raro concurrunt conditiones prænarratæ à Dino. s. quòd corpus sit bonorum chimorum, & fissura ampla &c. Opinio Dini & Authoris.

¶ Dico bene ego & sic puro mentem esse. G. & sequacium, quòd interdum medicina est sufficiens præsuppositis quæ à Dino supra, sanare læsiones prædictas capitis absq; ossis amotione, sed quòd hic dicitur contra empiricos dicitur, quòd non semper est cum medicinis procedendum, & Lanfrancus & alij à Nicolo recitati & etiam conciliator perueršæ sentiunt teste Guidone de Cauliaco in cap. de fractura cranei dum aliquem modum rupturæ excipiunt, quamuis aliqua species fracturæ sit deterior altera.

¶ Veritas est quòd. G. & aly rationales medici procedunt in osse ammouendo diuersimode, modo subito, modo tarde, modo tardius, & ego sum huius opinionis & propositi quòd medicus q̃ recte uult procedere, & operari, debeat prius uti medicinis & semper usq; quo sit coactus ad ossa removenda, & sic uel aliter operari indicabunt accidentia ut latius dicemus quando de chirurgico instrumento fiet sermo & huius opinionis est Celsus de cura calue qui inquit in omni uero fisso fracto ue osse protinus antiquiores medici ad ferramenta ueniebant quibus hic exciderent sed multo melius est ante emplastra experiri &c.

Contra conciliatorem et Lãfranaum.

¶ Sileant ergo Conciliator & Lanfrancus & sequaces cum dicant amotionem ossis non fieri nisi in certis casibus, unum tamen dico quod medicinæ quæ debent applicari ante ossis amotionem non debent esse medinæ empiricæ nec ab empiricis administratæ, sed debent esse rationales & à medico rationale administratæ.

¶ Et hoc est quod dicit Nicolus quorundam authoritate .s. si reperitur uir probas & expertus qui sciat uti medicinis loco & tẽpore debitis quòd ille modus est magis eligendus q̃ operator in osse amouendo.

Vera opinio de osse amouẽdo.

¶ Ego uero aliter sentio, & dico quòd eligẽdus est medicus qui sciat uti medicinis & uti opere manus in osse amouendo & illi se committere quia quãdo opus erit utetur medicinis uel ossis amotione cũ medicinis debitis.

¶ Sed unum ualde præcipuum nolo, quòd operatores huius artis ignorẽt .s. quòd de melioribus intentionibus ad læsiones capitis est, quòd in prima hora uel saltẽ in prima die aperiatur taliter cutis quòd si cõtingat os amoueri ut talis dilatatio sufficiat ad operandum nisi prius sit lata sufficienter ex ista enim dilatatione sequentur iuuamenta à nobis superius alias narrata, sit ergo hæc nostra conclusio quòd in contusionibus & incisionibus & in perforationibus capitis habeatur legitimus medicus cui obediant ægri & æstantes.

CAP. 25. Solutio Obiectionum 1.ª & 2.ª Opinionis.

¶ Ex his quæ dicta sunt partim possumus soluere obiecta maxime secundæ sectæ, de prima secta parum uel nihil cogitantes quia in usu non est, ni si apud deuiantes à fide certe in læsionibus capitis minus illis potionibus

credo q̄ ipſi hæbræi in Chriſto, ſed in fiſtulis & malis ulceribus affirmo tales potiones conferre & illis in hoc adhibeo fidem quia pluries eis uſus ſum, & illas in prædictis ulceribus laudo & in uulnere ſpiritualium membrorum etiam illis ego uſus ſum & uidi laudabilem effectum conſequi, maxime ſi in pectore ſit ſanies multa, quæ exiccatione & mundificatione indigeat tales potiones ſunt tunc adminiſtrandæ, quia dubium eſt tunc de conuerſione talis diſpotionis in fiſtulam quas potiones hic infra deſcribā cum in hoc ſecundo inſtrumento potionis, ut promiſſi de medicinis tam extrinſecus q̄ intrinſecus applicandis intendam determinare ut aliquid de quacunq; ſecta in hoc noſtro opere dictum ſit.

Non creditur potioni.

¶ Solutio ad primā rationem cū dicitur quòd poteſt fieri p̄ pauciora etc. reſpondetur quòd fit oſſis amotio cū medicinæ nō perficiūt opus ergo &c.

¶ Ad ſecundam quòd melius eſt ſine horrore &c. hoc eſt uerum ſed tamen cum medicinæ non ſunt ſufficientes ad opus deuenitur manuale, in quo quæritur & non fiat dolor nec ruptura nec punctura iuxta poſſibile, tamen interdum dolor eſt medicina doloris ergo &c.

¶ Ad tertiam dicendum quòd medicinæ remouent ſorditiem & omnem humanitatem ſi poſſunt peruenire cum ſua ſubſtantia ad profundum loci læſi, & aliorum non, & longe melius penetrant & ad locum perueniunt oſſis amotione facta ergo &c.

¶ Ad quartā malum malo addere eſt malū &c. dico quòd per amotionē oſſis nō additur malū malo ſed remouetur malum à malo in amotione oſſis nec etiam in oſſe operari eſt tam grande malū ut putāt aliqui ergo &c.

¶ Ad quintam dantur medicinæ exiccantes ſaniem in exituris &c. ſed uelle exiccationem ſaniei in profundo capitis eſſet expectare mortem propter membri nobilitatem, in membris enim neruei & nobilibus nō expectatur præfata exiturarum maturatio ut inquit Auic. ergo &c.

¶ Ad ſextam dantur medicinæ attrahentes oſſa et ſpinas &c. hoc eſt uerum ſed non ita ſubito et periculum eſt de mora ſaniei ut ſupra ergo etc.

¶ Ad ſeptimam per poros et fixuram poteſt exire ſanies etc. dicendum quòd non ſemper aut quia multa et groſſa, aut quia uirtus expulſiua de-

bilis est, nec tunc ad tempus debitum iuuabit medicina quia tarde exiret sanies & ita sequeretur mors ergo &c.

¶ Ad octauam quòd à G. à Serapione ab Haly & à tot peritis authoribus procedatur cum medicinis &c. dicendum est ut dicunt quidam quòd illi intelligunt cum medicinis procedere in illa fractura ubi sufficienter ossa amota sunt non autem in fissura capillari.

¶ Et aliqui dicunt quòd prædictorum authorum sermones referuntur ad solutionem capitis ubi craneum non est fractum.

¶ Et aliqui dicunt quòd prædicti authores ponunt talem modum cũ medicinis ut ostendatur quòd talis modus interdum est possibilis & dicunt quòd etiam sic intellexit Auic. cap. de fractura cranei uerbo illo in fissuris uero in quibus non est nisi fissura &c.

¶ Dicunt etiam quòd præfati authores ubi loquuntur de soda ponunt solum modum cure cum medicinis quia sua intentio hic loci principaliter non est loqui de uulneribus capitis sed quia præsupponunt sufficienter alibi de eis fracturis dixisse cum operatione manus in osse amouendo ideo hic tantum dixerunt de medicinis intendentes tantum ad doloris sedationem hoc est sodæ.

¶ Ad illud autem quod dicit Auic. & principium quidem consistit in emplastris &c. dicitur Auic. uelle quòd à medicinis sit inchoandum quia citius per illum modum introducitur salus ut supra ego dixi prius ab eis incipiendum esset & sic usq; in finem procedere nisi sit quod talem modum impediat brusçatio enim & raspatio siue incisio in osse tardat curam, rectificatio igitur, ideſt sanatio erit uelociter si medicina sola possumus uti ergo &c.

¶ Ad nonam. s. quòd cura carabiti est possibilis & lethargiæ cum medicinis &c. nego similitudinem quia materia in apostemate non est ita putrida ideo nõ ita mala nisi ueniat ad exituram sicut in uulnere nec ita in uno loco unita & aggregata ideo minus nocet & resolutioni magis apta est, nec caput est ita debile in expellendo sicut ubi est uulnus ergo &c.

¶ Ad decimam. s. quòd oportet prius bonam complexionem introduce-

re &c. dico ossis amotionem malam complexionem remouere interdum melius medicina ut hic facit quia præbet iter ad expurgãdum materiam, malam complexionem inducentem & illa uti dedemus ubi non confert medicina ergo &c.

¶ Ad undecimam dicendum est ut inquit Dinus quòd ad famam q̃ dant laici & uulgares qui non cognoscunt ea quæ sunt artis medicinæ parua est ponenda cura quia est mendosa nec tali famæ est credendum, nec aliquid ueritatis in se habet ergo &c.

¶ Et sic ex istis solutionibus & etiam ex aliquibus superius dictis puto obiectiones secundæ sectæ solui posse immo sufficienter solutas esse.

CAP. 26.

¶ Continuatur cura fracturæ cranei per potionem.

CVram continuando per medicinarũ exhibitionem fundamentũ incipiemus à dictis Gal. secũdo memiri capitulo de cephalargia à percussione qui inquit. Contingit autem multotiens eis qui in ruinis ex alto scindi aliquam earum quæ secundum cerebrum aut miringam particularum, quo contingente cephalargia fit fortior & tota dispositio difficilius curabilis & periculum acutius & uehementius. Optimũ igitur est his si ne q; ea quæ ætatis prohibẽt, ne q; uitalis uirtus infirma uideatur principium sanationis à phlebotomia facere. & successiuis embrocationibus in capite uti, in oleo dulci infundens lanas & cooperiendo id.

¶ Si autem prohibeamus propter aliquod horum uel propter ambo sanguinis ablationem facere: euacuabimus uentrem per clysterem. Et gratia quidem euacuandi ea quæ in ipso sunt: sed magis adhuc gratia antispaseos humorum qui consueuerunt ad patientes particulas ferri. Deinde his qui ad phlegmones utemur auxilijs, hoc totum repetitur etiam à Rasi primo continentis eiusdem Gal. authoritate. *ouid agant clysteres.*

¶ Ex prædictis cognoscitur excellentia clysteriorum læsione capitis: quia euacuant & diuertunt & hoc forte non faciunt aliæ medicinæ, laudantur etiam clysteres à Serapione in cura sode à percussione inter

alias medicinas inquit clyſter igitur euacuat illud euacuatione meliori quo niam inferius eſt longior locorum & contrarium in rectitudine quare at trahit materiam ad partem contrariam parti ægritudinis.

¶ Cura igitur à phlebotomia inchoanda eſt niſi à uulnere ſufficienter fluxerit ſanguis ad quam phlebotomiam faciendam concurrunt omnes autho res et Serapio.et Haly.et Auic.et alij in cura ſodæ factæ à percuſſione.

Quando phlebotomia fiat.

¶ Et phlebotomia fiat in prima hora inquit Paulus.i.quãto citius melius. Et Haly.quinto theor.cap.x.inquit. Cui autẽ cephalea ex percuſſione aut caſu ſuper caput contingit acceleranda eſt phlebotomia, ſanguis quæ iuxta quòd opus eſt educatur ut uirtus conſuluit, ad quã phlebotomiam præponi debet uentris euacuatio quæ fiat à natura uel ab arte.

¶ Inquit Nicolus uoce aliena dicunt hoc cum ſtatim poſt percuſſionem ad patientem ueneris, conſidera ſi adhuc cibum indigeſtum in ſtomacho habuerit, et ſic uomitum prouoca illius. Si uero à ſtomacho deſcenderit Clyſterem lenitiuum impera. Deinde phlebotoma. Ideo dicitur.xv.contis nentis. Dico horribilis eſt minutio ante digeſtionem cibi: qui eſt in ſtomacho et meſeraica: quoniam facta minutionẽ attrahitur aliquid de eo quòd in uenis et ſtomacho eſt ad epar, et meatus eius ad reſpectum uacuitatis ſunt ſtricti. Et incongruum eſt quòd attrahatur crudum ne fiat in uenis humor crudus nociuus eis, qui non digeretur ſed putrefiet et augebit febrem. Aut inferet ei aliquod peius, ideo expectãda eſt minutio ſi opportuna fuerit donec integre fiat digeſtio cuius ſignum habetur per urinam croceam et alleuationem corporis ſuſcitato modico appetitu cibi &c.

Opinio de uomitu.

Raſis de phlebotomia ſiẽda uacuo uentre.

¶ Idem dicit Auic.quarta primi cap.de phlebotomia inquit à minutione præterea cauere debes ſuper cibi repletione ne materiam non maturam ad uenas trahas loco eius quòd ab eis euacuaſtiet oportet etiam ut tibi. caueas ab ea in repletione ſtomachi et inteſtinorum facta ex fece iam conſecuta et propinqua. Immo in euacuando eam ſtude, et illud quidem quòd eſt in ſtomacho aut corã eo uomitu. et quòd in inteſtinis inferioribus quomodo poteris et ſi non alio, ſaltem clyſtere etc.

¶ Tamen communiter practicantes fugiunt uomitum in diſpoſitionibus capitis,

capitis, sed expectant integram digestionem & præmisso lenitiuo clystere si natura ex se non operata est phlebotomant.

¶ Et phlebotomia secundum Rasim primo continentis. Et Auic. in cap. de cura sodæ fit ex cephalica aut ex nigra. & dicit Rasis quòd quater phlebotometur in duobus uel in tribus diebus. & intellexit in debili corpore sed inquit Nicolus in cõsueto phlebotomari. Et in his à quibus de uulnere multus exiuit sanguis.

A, qua uena fiat minutio.

¶ Tamen in isto casu moderni laudant uentosas & aliqui sanguisugas & uentosæ in spatulis & in natibus cõmuniter in tali casu applicantur. sanguisugæ uero circa uenas ani.

¶ Obseruant etiam moderni hanc regulam, quòd si non sit pletoria minuunt cephalicam oppositæ partis. Quando uero est pletoria minuunt nigram. Et si maior pletoria, prius nigram. Deinde cephalicam & aliquãdo fit de basilica uel de uenis capiti longioribus secundum quantitatem plenitudinis quia quanto maior fuerit plenitudo tanto plus à lõgo debet fieri.

Modus moderno rum.

¶ Et nota quòd non debet prolongari inter duos diametros: quia debilitaret & non educeret à loco læso.

¶ Et etiam nota quòd phlebotomia præ cæteris minutionibus confert ne fiat apostema sicut intenditur in principio omnium læsionum capitis prædictarum, & Auic. in capitulo de fractura cranei solum ordinat phlebotomiam. Inquit quòd si apostematis calidi causa est manifesta tunc oportet ut abscindas causam illam uelociter, quòd si est ex causa occulta. i. ex humorum repletione tunc stude in separatione eius & administra phlebotomiam uenæ si non fuerit aliquod prohibens &c.

Dinus laudat phlebotomiam plus pharmaco

¶ Et ratio Auic. est hæc ut ibidem dicit Dinus: quia ut plurimũ est quòd apostema accidit ex fluxu sang. q̃ ab alio humore, tum quia sanguis maxime est aptus fluere, tum etiam propter habundantiam ipsius maiorem: tum etiam propter nobilitatem ipsius. Iterum etiam phlebotomia est euacuatio maxime distrahens: hoc autem à principio quia apostema generatur maxime ex fluxu humoris: ideo competit & maxime competit distractionem facere ad partem oppositam. Et quia hoc maxime facit phleboto

mia & cito etiam facit pro tanto supra plus Auic. facit mentionē de phlebotomia q̄ de alio modo euacuationis.

Vbi conuenit pharmacum.

¶ Verum est quòd alij modi euacuationum. s. per pharmaciā conueniunt maxime apostemate perseuerante ideo ibidem parū infra dixit Auic. quòd si apostema calidum perseueret. & non est aliquid quòd prohibeat sumere medicamen solutiuum soluens semel fiat illud nam Hippocrates præcipit illud.

¶ Et ibidem Dinus inquit competentia autem pharmaciæ plus est in apostemate perseuerante: quia tunc per euacuationem quæritur eradicatio humoris qui est in membro apostemato contentus.

¶ Et Auic. dicit hoc pharmacum debere esse leue soluens semel ut nō augeat inflammationem, sicut faciunt medicinæ fortes & tale pharmacum est sicut cassia fistula & manna thamarindi & similia: tamen interdum aliqui uadunt ad reubarbarum & ad agaricum.

Opinio Pauli de pharmaco.

¶ Dinus tamen inquit quòd Paulus dicit quòd solutiuum debet esse cholagogum. i. choleræ eductiuum & bene sentit Paulus: quia apostema quòd habet generari in panniculis generatur de materia subtili in qua uel cum sanguine uel cum alijs humoribus semper est cholera: ideo cholera euacuanda est, cum medicina tamen leui propter rationes prædictas.

Clysteres acuti

¶ Tamen Serapio et Auicen. in cura sodæ à percussione, facta phlebotomia ordinant clysteres etiam satis acutos cum sale & cum colloquintida. Inquit enim Serapio quòd in clystere sunt duo iuuamēta scilicet quòd euacuant & diuertunt. & sint acuti si non adsit febris. Si uero adsit febris dicunt clysteres adequari debere scilicet nō acutos nec etiam multum

Pilulæ cochię.

leues: quia non diuerterent nec euacuarent. Et si clysteres non conferunt iubent dari pilulas cochias non stante febre.

¶ Dicit tamen Auic. quòd si habuerit calorē qui febre sit minor. i. quòd diminute febriat non prætermittas ipsarum potionē, necessaria. n. est euacuatio ut securetur ab apostemate.

¶ Nota tamen quòd tales Pilulæ & tales clysteres non dantur nisi in cōplexione phlegmatica frigida & in robusto corpore & in frigida hora,

& ubi non sit febris, ratio est tacta superius. Verum est quòd clysteres æquatui temperate attrahentes conueniunt mirabiliter usq; ad securitatem apostematis. Vltra uero illud tempus sint lentiui ad feces remollientes quantum ad maiorem eorum uirtutem aliqualiter tamen trahentes puta cum decoctione maluæ blitis & foliorum uiolarum cum modico furfuris addito parum mellis rosati uel zuchari rubei uel uini cocti cum oleo uiolato sale & uitello oui.

¶ Tempore autem dubij de apostemate addatur mercurialis in decoctione & aliquid hieræ pigræ & cassiæ quamuis etiam cassia conueniat transacto apostemate. Si tamē intense febriat æger addatur lactuca & scariola in decoctione.

¶ Aliqui tamen interdum faciunt clysteres fortiores addendo in decoctione parum sticados & parietariam, & addunt diaphiniconis drachmas. ij. & totidem de hiera, & faciunt fortiores addēdo in decoctione colloquintidam, & talia mordicantia & attrahentia maxime ubi dubitatur de apostemate ante tamen q̄ fiat apostema.

CAP. 27. De legitimo localium usu in Cranij fractura.

¶ Factis istis euacuationibus scilicet quòd cognoscatur corpus bene esse mundificatum ad localia deueniendum est & non propter hoc medicus in isto medio debet resistere à rationabili cura tamen rationabilius possunt applicari antidota mundato corpore quam ante. Et cura localis sit ista.

¶ Primo & ante omnia ut inquit Auicen. cap. prædicto de soda si illic est uulnus prius illud medicetur & complexionem tempera. Aduerte lector quòd Auic. & etiam Serapio ubi supra non intelligunt de uulnere plus penetrante q̄ non penetrante hic loci cum dicunt: & prius illud medicetur & complexionem tempera quia ibi magis intendunt curam apostematis et sedationem doloris q̄ uulneris. Cum autem dicunt cura uulnus et complexionem tempera remittunt nos ad alia loca in quibus ad plenum locutsunt desoluta continuitate in capite et maxime Auicen. recurramus ergo ad capitulum de fractura cranei quinta quarti. Et ad primam tertij de plaga capitis: quia ibi habetur modus curandi uulnus & malam

Opinio Auic. et Serapionis.

complexionem remouendi qui modus est à me dictus supra de cura uulnerum exteriorum.

¶ Et quãuis ille modus à nobis sit positus pro læsionibus exterioribus cõuenit etiã ut supra diximus læsionibus interioribus q̃tum ad localia multa.

¶ Sed quia hic loci ultra ea quæ dicta sunt superius de cura apostematum exteriorum: alia Antidota declarare intendo de illis igitur sermonẽ aggredior. Et ne sim tædiosus in dicendo authoritates maxime hic loci tantum summam authoritatem Auic. cap. de cura sodæ quia eadem remedia ℭ eædem intentiones sunt adductæ ab Haly. ℭ à Serapione quæ ab Auic. qui inquit quòd si non fuerit supple apostema emplastretur locus cum eo quòd locum confortet sicut sunt emplastra quorum aquæ sunt sicut aqua mirthi ℭ salicis ℭ quorum olea sunt sicut oleum mirthinum ℭ liliaceum ℭ rosaceum ℭ eorũ permixtiones sunt in quibus est stipticitas subtilitas ℭ resolutio pauca sicut rosa camomilla melilotũ calamus aromaticus bolus arm. Et allumen iamenicũ uino odorifero. Et fortasse contentus eris oleis ex eis ℭ recte agit qui eis utitur tepidis. Et fortasse dolor ℭ timor apostematis facit necessarium ut parumper infrigidentur.

Remedia Auic. in soda.

¶ Inquit etiam quòd si locus incipit apostemari tunc necesse est administrare frigida fortis stipticitatis ℭ in frigidationis sicut cortices granati ℭ balaustia ℭ lentes ℭ rosas embrocando caput ex aquis eorum ℭ faciẽdo emplastrum ex fece eorum. Deinde post illud fiat permutatio ad illud in quo fit subtilatio sicut cupressus mirica ℭ citonia ℭ olibanum ℭc.

¶ Iste textus est bene masticandus ℭ iudicio meo sic est intelligendus sicut licet quòd medicinæ ab Auic. prædictæ sunt stipticæ omnes quamuis olea sint minus stiptica: excepto oleo liliaceo quòd non est stipticũ. Et istæ medicinæ sunt ordinatæ ad prohibendum cursum humorum ad caput pro parte antequam incipiat fieri apostema quæ medicinæ dicuntur loci confortantes non fortis stipticitatis. Et pro parte sunt ordinatæ ad prohibendum ne fiat apostema dum iam incipit fieri cum fortioribus in stipticitate ℭ pro parte dum iam factum est, hoc est in declinatione cum subtilioribus, idest resoluentibus.

Nota qualiter intelligi debeat Auic.

¶ Stante igitur tali sententia in dictis Auic. est cogitandum uel quòd apostematur caput stante plaga uel non, sed dicendum est quòd non quia per ipsum dictum est nã si illic fuerit uulnus oportet ut medicetur prius. Deinde dicit quòd si non fuerit supple uulnus sicut dicit Iacobus de partibus tunc emplastretur locus &c. dicitur ergo quòd ista conueniunt ubi non est uulnus, ergo ponit curam humorum currentium & facientium apostema in contusione capitis sine uulnere nec aliter potest intelligi.

¶ Dicamus ergo talia remedia debere administrari cum cautela, & dico quòd talia remedia non debent applicari loco proprio læsionis: quia prima hora non rupta cute in contusione ad extra caput currunt subito humores notabiliter apostemantes. Et ideo non conueniunt talia in loco: quia conculcarent materiam & eam redderent ineptam resolutioni & forte esset causa putrefactionis membri quæ est satis uerenda in capite cum repercussio pura non conuenat in augmento notabili sicut recitat Auic. quarta primi & tertia quarti de cura temporum apostematum in uniuersali.

Stiptica nõ cõ ueniuntlin loco iã apostemato.

¶ Non conueniunt etiam quia tale apostema est factũ à causa primitiua. Et Auic. quarta primi prohibet talia repercuti inquit, ea aũt quæ propter causas accidunt primituas ubi non est humorum repletio medicari debẽt in principio rei cum eis quæ fluxa faciant & resoluant &c.

¶ Apparet ergo quòd tales medicinæ debent applicari circum circa & non in loco apostemato quo ad uirtutem repercussiuam. Crederem tamẽ ego factis uniuersalibus medicinam repercussiuam posse administrari in apostematibus capitis etiam intrinsecis & aliorum membrorum quantum ad eorum principium à causa primitiua factis, maxime si causa sit uulnus & non contusio quia per repercussionem in uulnerato membro non retinetur nec conculcatur materia à qua causetur membri corruptio sed fit membri confortatio. & matarierum facientium apostemata repulsio, in contusione autem semper est materia quæ indiget mollificatione & resolutione ideo dixit Auic. recte agit qui oleis utitur tepidis & maxime cum ponat oleum liliaceum cum rosato & myrthino, quia ex istis omnibus red-

Mollificantia conueniunt et resoluentia.

ditur medicina leuiter resolutiua & leuiter stiptica & sic resoluit, membrū confortando nec aliter sunt intelligēdi authores nisi modo prædicto.

Cura apostematis ūtrinseca.

¶ De apostematibus uero intrinsecis à causa primitiua factis una tantum est cura scilicet prohibere ne fiat: quia si fit raro euadit tamen posita est ab Auic. cura in capitulo de fractura cranei quæ completur cum oleo rosato quantum ad localia. Et interdum administrantur emplastra ibidem ab Auic. ordinata facta ex althea fenugræco & semine lini & cataplasmilla & embrocatio cum decoctione prædictorum. Et emplastrum ex farina ordei & semine lini & aqua & oleo etiam cum adipe gallinæ uel anseris lana & distillare in aures olea anodina & inungere caput ceruicē & spondiles & facere sedere infirmum in aqua calida & ipsum inungere cum oleis prædictis.

¶ Euacuatio etiam tali tempore scilicet in principio apostematis confert cum leui pharmacos ut supra tactum est & hoc sit quantum ad ea quæ à nobis apparent dicenda super capitulo prædicto Auic.

Quid dicit Rasis ad Sodam.

¶ Quibus apostematibus inquit Rasis primo continentis authoritate Apollonij, melior medicina est reddere uentrem fluxibilem & minuere cibum & prætermittere uinum, & ibidem inquit de soda à percussione dico quòd si cognoscis quòd soda sit ab apostemate melior cura est phlebotomia & clysterizare ut trahatur materia ad inferiora, & si cutis est salua super ponatur oleum rosatum & acetum, & si apostema & soda sunt magna caue ab aceto sed est ponendum solum oleum rosa tepidum.

¶ Et cum est in declinatione pone mollificantia, & si apostema est durū pone in eis mentastrum & absinthium & similia.

¶ Inquit etiam ibidem & inueni scriptam hanc medicinam conferentem percussioni in qua mouetur cerebrum, & multotiens fui ipsam expertus. Et inueni eam magnæ efficaciæ: tamen ignoro componentem ipsam. Recipe frondes mirthi & uitis & mentastri & sansucum terræ & fac emplastrum & capiti applica.

¶ Inquit etiam ibidem & quando est soda, causa percussionis si nō est uulnus curetur cum calefactorijs & oleo tepido & caueat patiens à balneo

ira uino & cibis calidis.

¶Inquit etiam ibidem & in soda accidenti expercussione fiat phlebotomia in principio post accipe succum frondium salicis & mirthi & oleum liliaceum & uinum odoriferum & mirrhæ & meliloti & calami aromatici & alluminis iameni & luti armeni & fiat emplastrum capiti & prouocetur assella & subtilietur dieta. Remedia in soda per Rasim.

¶Inquit etiã ibidem & cum soda accidit ex percussione calefac caput cũ lana intincta in oleo calefacto & prouocetur fluxus leuiter et caueat à sole, balneo potu uini à labore à cibis acetosis & acutis, et aspergatur super caput aqua calida. Et si est in capite uulnus, puluerizetur desuper resinæ uel aloe et thus mixtum cum melle et bene ligetur. Vides lector quòd hic medicinæ à Rasi positæ non sunt Stipticæ à prædominio, ergo apparet textum Auicennæ de soda à percussione à me bene fuisse expositum.

CAP. 28.

¶Vnde est quòd Auic. nõ ponit doses medicinarũ localiũ in multis locis.

VNum aliud nolo silentio pertransire, s. quòd sunt multi qui admirantur de hoc, s. quòd in uno capitulo Auice. ad quamcunq; ægritudinem ponuntur multæ medicinæ diuersarum complexionum. Admirantur etiam quia non ponit earum doses si contingat ex eis componi emplastrum uel linimentum uel aliquid aliud locale. Quare est quòd Auic. non ponat doses quare etiam ponat diuersas medes

¶Quibus admirantibus et in hoc dubitantibus dicam quæ mihi occurrunt, et ideo quòd medicus præcise non potest ex simplicibus componere medicinam quæ totaliter conueniat ægritudini ut monstrabitur quia una medicina conuenit uni ætati et alteri non, et uni complexioni et alteri nõ et in uno tempore altero uero non.

¶Quod considerans Gal. secundo memiri capitulo de cephalargia à percussione, inquit. Dispositio enim subenunciat nobis auxilia quantitatem uero uniuscuiusq; et particularem in materijs differentiam, coindicat patiens particula et crasis hominis laborantis. Et cum his uitalis uirtus ut dixi, deinde ætas et crasis continentis alijs alia fiens, secus regiones Pulchrũ Gal. dictum.

& horas anni. Et obtinentem constitutionem &c. Non miretur ergo aliquis si Auic. non dixit doses medicinarum nec hic nec alibi maxime cum etiam Gal. tertio ingeny capitulo tertio dicat quod autem non potest pate fieri nec in libro scribi nec ab alio dici, unum quidem est. s. uera quantitas uniuscuiusq; particularis: subdit tamen Gal. uerum ad eas cum significationibus appropinquare possumus &c.

Medius diligens sit calida calidis applicare & frigidis.

¶ Sit ergo discretus medicus & prædicta consideret & applicabit calida calidis & calida frigidis & alias qualitates modo contrarias modo similes prout requiritur in conseruando similia & in remouendo contraria.

¶ Et quòd hoc sit uerum quòd medicus non possit præcisum gradum inuenire in medicina nisi ueniat ad actum experiẽtiæ probatur per Auic. in multis locis. & primo quarta quarti cap. xi. de medicinis facientibus nasci carnem in uulneribus qui inquit & experimentum quidem est illud quòd scitur quòd est ex exiccantibus & stantibus: aut ex nascentia carnis secundum processionem uel continuitatem aut ex sordidatione.

¶ Et ibidem etiam inquit & quando prohibetur medicina à iuuamento declina ad aliam.

¶ Et ibidem inquit & quando q; iterũ est quibusdã corporibus proportionalitas cum quibusdam medicinis abs q; affectu operationis earum.

Multæ authoritates Auic. probantes experiẽtiæ esse stãdũ.

¶ Et ibidem adhuc inquit. & scias quòd est medicina faciens nasci carnẽ in corpore aut membro & non est faciens nasci in alio & illud ideo quoniã fortasse exiccat in corpore: & non exiccat in corpore propter complexionem duorum corporũ. Et secundum quòd sciuisti fortasse superfluit in corpore & non superfluit in corpore neq; est absersio omnino cum hæc medicina indigeat exiccatione quadam & absersione quadam mensuratis secundum corpus. nõ absolutis & res mensurata est diuersa cũ impressione in rebus quæ non sunt conuenientis quantitatis in passione &c.

¶ Idem etiam affirmat quarta quarti tractatu tertio capitulo secundo in canone curationis ulcerum inquit & medicamen quidem unum secundum quædam corpora facit nasci carnem. Et secundum quædam eorum est corrosiuum uehementis absersionis cum corpora illa sint leuia ualde &c.

¶ Et ibidem

¶ Et ibidem inquit & oportet ut audias sermonem cõmunem & est quòd de illis quæ sunt necessaria, est illud quo curatur ulcus, aut conueniens aut inconueniens. Et conueniens licet non conferat in dispositione, tamen non associat ei nocumentum: & inconuenientiæ diuersificatio, aut est quoniam ipsum est debilius, & significat illud additio eius, quòd est contrarium ei quòd ex ipso expectatur de exiccatione aut mundificatione, aut alijs præter corruptionem aliam. quare oportet ut addatur in uirtute eius, aut est diuersitas propter modos alios, sicut quia ipsum calefacit ultra q̃ necesse sit ei, quare facit accidere rubedinem & inflammationem; qua propter oportet ut minuatur de fortitudine eius, & extinguatur de inflammatione eius cum emplastro infrigidante &c.

¶ Et ibidem etiã inquit & multotiens quidem non conuenit medicamen, propterea quòd complexio infirmi est superflua in calido eius cuius medicamen oportet esse fortius in contrahẽdo illud calidũ, adeo donec reducat ipsum ad complexionem suam, aut debilis in calido conueniente ei.

¶ Et idem tractatu eodem tertio, capitulo tertio de cura ulcerum inquit, & cum tu administraueris medicamen & non inueneris humiditatem minui aut uideris eam augeri tunc scias quòd medicamen secundum illud corpus non est exiccatiuum quare adde in confortatione eius & plus exiccatione & adiuua ipsum cum absterſione pauca &c.

¶ In hanc etiam sententiam uenit quarta quarti tractatu primo capitulo sexto de regimine uulnerum habentium apostemata & dolores inquit. Et oportet ut obserues illud ad quòd conuertitur dispositio apostematis sicut si tu administraueris unguentum nigrum, & uideris uulneris ruborem uehementem fieri, & uesicari declina ad infrigidantia & ad unguentum album. Et si uideris ipsum mollificari aut indurari & tu iam administrasti album, administra nigrum, & alia.

¶ In prætactam opinionem incurrit etiam quarta quarti tractatu quarto in capitulo secundo in canone curationis solutionis continuitatis neruorum dum inquit. Et oportet ut obserues in medicinis eorum ne calefaciãt ultra quam sit necesse neq; abbreuientur in calefactione necessaria. Et similis

ter in abſterſione & exiccatione & in contrario utriuſq; Cum ergo uideris quòd iam calefactum eſt tunc infrigida ipſum. ſ. membrum cum mensura quæ minuat additionem ab eo quòd eſt neceſſarium. Et quando q; experimur cerata facta cum euphorbio ſuper crus hominis ſani ſimilis infirmo in complexione ſua & ipſius forma & conſideretur an ſuperfluant in calefactione an nõ calefaciant ipſum in aliqno de quo ſit curandum aut calefaciunt ipſum calefactione temperata & tunc ſecundum illam quantitatem poſtea adminiſtrentur ſuper infirmum. & experiuntur ſuper ipſum ſecundo.

¶ Ex prænarratis quilibet poteſt comprehendere unde ſit quòd in uno capitulo Auic. ſint diuerſarum complexionum & uirtutum medicinæ deſcriptæ. Et etiam quare non poſuit doſes.

¶ Conſequenter dicamus medicum debere eſſe boni iudicij: quia medicina non traditur inſcriptis niſi aliquo modo uniuerſali. Hæc uolo quæ indicent ſi medicina ſimplex uel compoſita poſſit reperiri ad determinatum gradũ pro ægritudine remouenda uel ſalute ſeruanda. & ita ſi noſtræ medicinæ ſuperius ſcriptæ & inferius ſcribendæ ab aliquo ponantur in actu poni debent menſurando earum effectum ſicut dicit diuus Auic. & illas debet medicus mutare & eis uti pro ut indicat earum effectus. & ita acquiretur legitimi medici nomen.

CAP. 29. Iterum de legitimo Topicorum uſu in Cranij fractura.

Prius caput abradendum.

¶ Nunc autem ad reſiduum medicinarum prædictis diſpoſitionibus capitis conuenientium deueniamus: & dico quòd in quacunq; læſione ut ſupra dixi ad longum debet præponi capitis abbraſio poſt quam ſtatim fiat fricatio cum mantili calido ut pori aperiantur. Deinde totũ caput unguẽto uel emplaſtro uel alia medicina tegatur propter rationes antedictas. et in petia ſuper qua ponitur tale locale fiant inciſiones & perforationes plures ut uapores inde melius exeant & aeris qualitate conſiderata, caput pannis & capitio uel alio ingenio & ligatura dolorem non cauſante tegatur.

¶ Nec talia niſi remiſæ calida nec actu nec potentia ponantur in primis diebus & prius facta euacuatione ſufficienti iuſta poſſe.

¶ Et Nicolus authoritate aliena inquit quòd ſi fractura ſit prope com-

missuras quòd illa melius sanatur q̄ si distet stante notabili apertione in cute & osse: quia ratione commissurarum melius resoluitur & euaporatur materia: ideo dicit quòd ibi non requiritur tentarum appositio sicut alibi maxime in cute: sed quòd in osse ponitur de cotone carminato &c. Et ego sum ex illis qui semper laudo tentas leues inter labia quia est tutior uia.

Prope cõmissuras melius resoluitur materia.

¶ Et modus compositionis residui medicinarum læsionibus prædictis cõferẽtium est iste. primo est emplastrũ relatum ab andromacho quòd extrahit spinas ossa tela, & huiusmodi uulnera sigillat.

¶ Recipe granorum quæ inueniuntur in fructu palmæ quæ dicuntur arameli siue aumeli. & barauc rubei, salis armoniaci, aristro. creticæ Ra. cucumeris asinini, terbentinæ ana aureos. xx. piperis, macro piperis armoniaci, amomi, xilobalsami thimi masticis mirrhæ resinæ siccæ uisci quercini, lactis arboris mori ana aureos. x. ceræ aur. xxx. sepi caprini aur. xv. fecis olei quantũ sufficit. fiat emplastrum & fiant magdaleones, qui malaxentur manibus inunctis oleo liliaceo & seruetur & usui administretur.

Andromaci emp.

¶ Aliud unguentum magistri Anselmi de ianua & consolidat ossa fracta & sanguinem siue saniem trahit de sub osse. Recipe terbentinæ unc. vi. ceræ unc. iij. simul liquefacta in aceto ponantur & malassentur per diẽ. post separa ab aceto & pone in lacte mulieris uel uaccæ uel asinæ quantitas lactis sit lib. sem. buliant simul lento igne per mediam horam post adde succi bethonicæ unc. iij. pulueris herbæ de tunisi idest cuiusdam herbæ sic nominatæ pisis & est herba cuius radices assimilantur radici herbæ ualde bonæ nisi quia meditullium harum est coloris crocei, & sunt aromaticæ & ualde bonæ non. Et si non habetur hæc herba est etiã bonum & lento igne uel in sole fiat unguentum et administretur ut supra.

Vnguentum Anselmi.

¶ Aliud quòd est expertum. Recipe gũmi helleni drach. ij. resinæ drach. iij. ceræ drach. vi. olei ro. drach. iij. armoniaci drach. j. terbẽ. drach. iij. succi betho. drach. v. et fiat unguentum.

Vnguentum expertum.

¶ Aliud Recipe terbentinæ drach. iij. ceræ albæ drach. j. aceti olei rosati ana drach. i. & sem. lactis mulieris drach. j. et sem. succi bethonicæ drach. v. et fiat unguentum.

Vnguentum

Vnguentum expertum.

¶ Aliud quòd expertum est, & dicunt aliqui quòd consolidat omnia uulnera & uulnus cranei fracti. Recipe resinæ pini ceræ ana unci.i. terbētinæ unci.iij. bethonicæ puluerizatæ centaureæ ana unci.ij. buliāt omnia in sufficienti quantitate uini ad notabile tempus, post cola & adde lactis mulieris succi bethonicæ ana unci.iij. aceti unci.ij. fiat unguentum.

Vnguentum.

¶ Aliud. Recipe ceræ terbenthinæ ana unci.ij. & semis centaureæ maiꝰ matrisilu. ana unci.ij. & sem. buliant simul in uino, post cola & adde olei benedicti unci.iij. & fac unguentum.

¶ Aliud. Recipe resinæ lib.i. terbenthinæ lib. sem. cere. lib. sem. masticis unci.iij. bethonicæ pimpinellæ mellumgranæ berbenæ uermicularis ana manip.iij. buliant omnia in sufficienti quantitate uini & cola & adde lactis mulieris lib. sem. & fac unguentum.

Vnguentum.

¶ Aliud. Recipe gummi helleni drach.ij. oppoponacis bedelij ana drach. sem. resinæ drach.i. cere. q.s. & utere.

¶ Aliud quòd dicitur emplastrum bouinum quo communiter utebantur chirurgici Florentini & à Petro de argelata appellatur unguētum de matrisilua. Recipe terbentinæ ceræ ana unci.iij. olei rosati unci.ij. matrisilue puluerizat. unci.iij. buliant omnia in bono uino secundum artem & fiat unguentum.

Vnguentum expertum.

¶ Aliud quòd est expertum. Recipe succi primi floris succi bethonicæ succi gariofilatæ succi matrisiluæ succi pimpinellæ ana drach.ij. terbenthinæ drach.iij. bedelij drach. semis ceræ drach.ij. boni uini unci.i. lactis mulieris unci. semis. buliant omnia lento igne usq; ad consumptionem succorum. Deinde adde aristr. rot. bethonicæ ana drach.ij. & fiat massa.

¶ Et hæc emplastra seu unguenta hic parum supra scripta sunt à Dino & à Nicolo notata & ab ipsis laudata. Multorū uero aliorū authorū pōnā alia localia, sed illa localia quibus maiorē fidē ego adhibeo in hoc toto opere reperiuntur scripta sic. s. expertum est quia illa prius expertus sum.

Emplastrū de cētaurea expīū

¶ Emplastrum de centaurea secundum Argelatam in capitulo de fractura cranei sed est Guidonis & est expertum. Recipe centaureæ maioris manip.vi. infundatur per noctem in uino. Deinde buliant usq; ad cōsump.

medi.uini post coletur & buliant usq; ad spissitudinē mellis de qua capias unci.i.ceræ drach.iy.lactis mulieris unci.iy.terbenthinæ lib.i. cerę unci.iiy. resinę unci.sem.thuris masticis gūmi arab.ana drach.iy.et fiat emplastrū. Expertum est.

¶ Aliud ℭ est emplastrum de bethon eiusdem ibidem sed est Henrici ℭ est expertum. Recipe succi betdonicæ succi plantaginis succi apij colatorum ana lib.i.resinæ cerę nouæ ana unci.iy. terbentinæ lib.i. fiat emplastrum secundum artem hoc est per me expertum. Expertum est.

¶ Aliud unguentum gratia dei dictū quòd est expertum ℭ secundū Leonardum Bertapaliā etiam est expertum & descriptū in medicinis carnem generantibus ℭ ualet in uulneribus capitis cum requiritur illud. Recipe ceræ albæ resinæ pini armoniaci ana unci.vi.terbetinæ unci.iiy.galbani olibani masticis mirrhæ ana unci.semis.aristr.rot.drach.iy.cū uino decoctionis berbenæ bethonicæ & consolidæ maior.& minoris ℭ centaureæ pimpinellæ hypericon herbæ gratia dei & bautiæ ana manip.i.fiat unguētum & malaxetur cū lacte mulieris et utere et quid sit herba gratia dei unde luminare maius ualet etiā in fractura cranei ad consolidationem maxime. Vnguentū gratia dei expertū

¶ Conuenit etiam in similibus dispositionibus emplastrum apostolicum chirurgicum appellatum cuius descriptionem uide à Rolando in capitulo de cranei fractura. Apostolicon chirurgicum.

¶ Aliud emplastrum et est positum à conciliatore pro cranei fractura differentia.clxxxi.et dicit quòd sanat absq; amotione ossis applicando,tertia uel quarta die transacta.et fit isto modo.

¶ Vinum enim suscipitur doricum siue maluaticum et stuppæ in eo infunduntur deinde exprimuntur.Deinde habentur puluer es plantaginis et siliginis non uehementer tritæ. Primo quidem plantaginis puluer es super stuppa paululum asperguntur. deinde siliginis sed in maiori quantitate de plantagine.Et quidam aliquam partem fabarum nigrarum et grana sint tosta contrita modo prædicto super hoc puluillo addunt et loco læso applicant.multosq; puluillos in eodem uino imbibitos et expressos supra ponūt et dimittunt per tres aut quatuor dies maxime in hieme. Demum ut magis trahant de fortis ponunt emplastrū ex fermento ipsius enim est quidā modus conciliatoris. Emplastrū ex fermēto trahit.

materias ex profundo corporis euellere deinceps aliquo modo consolidã communiori. Hunc autem modum dicit Conciliator se uidisse ualere & ipse expertus est.

¶ Inquit etiam est autem alius modus artificialior utilior & communior iam factus saracenis, ut post sanguinis hæmorrhoſagiam tale super apli cetur unguentum quod expertum est. Recipe gummi helleni unci. iij. resi næ puræ unci. iiij. ceræ unci. vi. olei ros. unci. iij. armoniaci unci. ij. terbentis næ unci. iij. & drach. sem. fiat unguentum & istud est unguentum gummi helleni conciliatoris quo ego etiam usus sum & laudo.

Vnguentũ gũ mi helleni con ciliatoris exper tum est.

¶ Est aliud unguentum ibidem huic satis affine multum laudatum à ber tapalea in capitulo de fractura cranei, sed ipse non ponit oppoponacum nec bdelium & est expertum. Recipe gummi helleni unci. iij. oppopa nacis unci. ij. bdely unci. sem. resinæ pini unci. i. ceræ albæ. q. s. & fiat unguentum.

Aliud expertũ

¶ Aliud emplastrum per me expertum in contusionibus capitis si sint sine cranei fractura. Recipe farinæ ordei. calamenti. origani ana manip. i. camomillæ assari maioranæ foly silicados ara. foliorum lauri abscythij ana manip. i. & sem. si fiat sine folio non refert cum aqua & oleo ros. & oleo camomillæ fiat emplastrum & est mirabile factis uniuersalibus & nõ reperccutit sed resoluit & confortat.

Aliud empla= strum exptum

Expertum est.

¶ Aliud emplastrum bertapal. ponendo supra alias medicinas ad con fotandum & expertum est. Recipe calamenti melliloti camomillæ. silica dos florum lauri assari bethonicæ matrisiluæ ana manip. i. maioranæ ser pilli ana manip. sem. farinæ ordei unci. iij. croci serop. ij. cum aqua & oleo rosato & camomilla fiat emplastrum. Hoc ego laudo: quia est singulare ubi non dubitatur de caliditate.

¶ Aliquos puluereſ & aliquos liquores seruabo dicendos & alia unguen ta & meum ceratum capitale humanum appellatum ubi de operę manus fiet mentio.

¶ Nota quod Nicolus inquit quidam dicunt rem mirabilem expertum apud eos quoniã aliquando contingit craneũ percussum ad interius com

Experimẽtum de uiolis.

primi & plicari & substantiam cerebri lædi unde patiens loquelam amittit tunc uiolas contere & cum uino patienti da bibere. Deinde considera si dextra pars cranei læsa sit uiolas sic contritas liga sub planta pedis sinistri & si par cranei sinistra læsa sit ponas sub planta dextra statim enim miraculosæ os resiliet & loquela redibit &c. hoc à me non creditur.

¶ Repertus est etiam quidam alius modus primo à certis hispanis nautis ut retulit mihi fidedignus quidam. Deinde à certis ianuensibus in Italia. Deinde à multis alijs secutus, qui modus est cum aquis & pulueribus infra describendis & illis indifferenter omni ætati, omni læsioni, omni complexioni, & omni tempore. Et ut breuiter dicã nulla considerata differentia utuntur, semperq; pinguem dietam cibi, & uini potum exhibendo: qui modus maxime localium non totaliter in aliquibus casibus est utuperandus. Conuenit certe iste modus in uulnaribus simplicibus ubi cita requiritur exiccatio & consolidatio conuenit etiam in læsionibus capitis applicando in capillari rima ut exiccet humiditatem in ea contentam etiam si penetret usq; ad siphac. Complexio enim ossis & duræ pelliculæ talem potest pati medicinam quia siccissima est ut inquit Gal. sed non debent tales aquæ administrari in principio nec in tempore cãido nec in complexione calida, & tunc possunt administrari rationabiliter utendo tamẽ dieta & potione & manuali operatione pro ut sumpta & infra dictum & dicendum est, sed quia talia remedia carent legitimo inuentore & actore à me totaliter reprobantur nec eis aliquo pacto auderem uti. Et isti qui sic operantur isto remedio nautico capiunt hanc aquam scilicet.

Modus nouus cum aqua uitę non bonus.

¶ Recipe aquæ uitæ lib. ij. mirrhæ unci. i. aloes unci. ij. croci scrop. ij. sarcocollæ thuris ana drach. iij. aliqui addunt grana hypericonis unci. iij. infundantur omnia simul et dimittãtur per sex dies sic infusæ. Deinde fortiter exprimantur, et de ea aqua utatur ut infra dicam.

Aqua.

¶ Sunt aliqui qui prædictam infusionem nouiter sublimant siue distillant per allembicum et ea utuntur.

¶ Sunt tamen aliqui alij qui fingunt prædictam aquam multa alia simplicia ingredi et admodum ellexir distillant sed decipiunt in hoc uulga-

Tripha.

res ℭ hoc faciunt ut ſuæ medicinæ habeantur in cariori pretio: cuius elle-
xir talis eſt deſcriptio.

Ellexir uitæ. ℭ Recipe gariofilorũ calami aromatici ben. albi et rub. aloes thuris mir-
rhæ cinamomi galangæ nucis muſca. macis ligni aloes roſarum rub. & al
barum anthos bethon. camomillæ matriſiluæ ſandalorum alborum & ci-
trinorum Cardamomi ſpice cubebe nardi maſticis margaritarum fragmẽ
torum omnium corallorum rub. cardi benedicti diptam albi zedoariæ ter
mentillæ biſtortæ gentianæ ana drach. i. ℭ ſem. ficuum pinguium. vi. muſci
ambræ ana ſcrop. ſem. dactylorum numero. ix. paſſularum unci. vi. mellis
unc. iiy. zucari albi. unci. vi. aquæ uitæ lib. iiiy. diſtillẽtur. primo exit aqua cla
ra. ſecundo lactea clara. tertio turbida. capitur ſecunda inqua ponuntur ma
ſticis thuris ana drach. vi. gummi ellemi unci. iy. galbani unci. ſem. cinamo-
mi ligni aloes cubebe nucis muſcatæ galãgæ ana unci. i. terbentinæ lib. ſem.
aquæ uitæ lib. iiiy. diſtilletur, prima ℭ ſecunda aqua erit clara. tertia ſubru-
bea & iſta eſt ad uulnera ut ipſi dicunt quam deteſtor ℭ abhorreo.

Vſus aquarũ. ℭ Vſus prædictarum aquarum eſt iſte. Iſti ponunt in uulnere de tali aqua
quantum retinere poteſt uulnus. Deinde implent prædictum uulnus iſto
puluere. ſ.

Pluuis cũ aqs. ℭ Recipe aloes epatici unc. iy. mirrhæ drach. vi. ſarcocolæ thuris maſticis
ana drach. iy. miſce & fiat puluis ℭ utere ut ſupra. ℭ ſic uſq; circa finem
curant. poſtea aliquo unguento conſolidatiuo ſigillant.

Alia aqua. ℭ Hæc eſt alia aqua. Recipe aquæ uitæ lib. x. maluatici lib. iiiy. granorum
hypericonis matur. lib. iy. thuris lib. ſem. infundantur per menſem poſtea co
la ℭ utere ut ſupra.

Alia aqua. ℭ Alia aqua. Recipe aquæ uitæ lib. x. maluatici lib. vi. aloes unci. iiiy. mir-
rhæ unci. iiy. thuris maſticis ana unci. vi. radicum conſolid. ma. lib. iy. centau-
reæ lib. ſem. granorum hypericonis lib. iy. terbentinæ lib. iy. miſce per men-
ſem & cola ℭ utere.

Alia aqua. ℭ Sequitur alia aqua. Recipe aquæ uitæ li. vi. maluatici li. iy. granorũ hype
riconis centaureæ ana lib. iy. thuris aloes mirrhæ maſticis ana unci. iy. miſce
diſtilla ℭ utere ut ſupra. Hic eſt modus taliũ quẽ pro maiori parte danno.

ℭ Ego bene

¶ Ego bene laudo iſtum liquorem infraſcriptum & eo audacter utor & eo expertus ſum tranſacto tẽpore apoſtematis. Recipe uini maluatici lib. i. aloes mirrhæ olibani ſang. draconis ana unc. ſem. miſce & infundãtur per octo dies deinde prius ſimul cõquaſſatis oĩbus utere ſecundum artẽ ponendas duo uel tres guttas mellis roſati prius in fundo uulneris.

Liquor ſiue aqua laudata.

Expertum eſt.

¶ Alio etiam quaſi ſimili utor cuius deſcriptio hæc eſt. Recipe uini maluatici lib. i. hireos farinæ orobij thuris minuti ariſtolog. rot. corticum radicis oppoponacis mirrhæ ſarcocollæ ſang. dracho. centaureæ ana drach. i. infundantur ut ſupra dictum eſt de alio & eodem modo utere. Iſtum modũ laudo: quia uinũ conceditur in uulneribus & aly læſionibus prædictis capitis. & ita etiã cõceduntur prædicti pulueres ab Haly. à Gal. & ab Aui. & ab alys in fractura cranei maxime cũ adminiſtrãtur ĩ hora ſua ut prædixi.

Expertum eſt.

CAP. 30. Cura per Potiones vulnerarias.

¶ Hæc oĩa ſufficere uolo quantum ad medicinas extrinſecus applicãdas. Ad modum autẽ primæ ſectæ, ſ. cum potionibus operantium deuenio.

quo tempore à prædictis detur talis potio.

¶ Et dico idem quòd dicit Nicolus authoritate Theodorici quòd audacius iſti curant cum potionibus infra dicendis ſi uocentur antequã alia uia & alter medicandi modus tentatus ſit, maxime in uulneribus ſiue contuſionibus recentibus in ulceribus tamen non curant ſi aliud actum ſit.

¶ Guido tamen tenet & etiam ego tales potiones non multum conuenire in primis diebus.

¶ Aliquas alias differentias ponit Nicolus ad quas uolo quòd habeatur recurſus. Non multum in hoc me extendo: quia ut ſupra dixi paucam adhibeo fidem iſtis potionibus.

¶ Dico tamen ego ultra potionem quòd & in uulnere & in ulcere ſi ſint aliqua extranea debent remoueri puta oſſa, tela ſpinæ & huiuſmodi.

Extranea remouenda ſunt & futura et ligatura fienda.

¶ Et etiã debent labia ſolutæ cõtinuitatis iuxta poſſe teneri aperta cũ tẽta aliqua maxime cũ ſtipite cauliũ facta: quia conuenit cũ uirtute potionis.

¶ Etiam ſi indigerent talia uulnera ſutura ſuantur, & etiam ligatura conuenienti uniantur & exprimantur prout requiritur in cura ſiue ligatura debeat fieri retentiua ſiue expreſſiua ſiue incarnatiua prout ſciunt operantes artis.

Potio.

℣ Potio autem à me uisa & experta in dispositionibus à me supra narratis est hæc quæ sequitur uidelicet. Recipe foliorum & radicum rubeæ tinctorum, radicum aristolog. long. & rot. foliorum & rad. plantag. foliorum & radicum consolidæ maior. & min. foliorum & radicum gariof. foliorũ & rad. cẽtaureæ maior. ana. manip. ij. radicum altheæ summitatũ rubi summitatum lapatij acuti atanaceti millefolij pimpinellæ piloſellæ arthemisiæ sumitatum canapis, caulis rubei fragrariæ ana manip. i. thuris albi unc. ij. sarcocollæ unc. i. uini albi bocalia. xv. ponãtur omnia in uase terreo uitreato cuius pars media remaneat uacua & tegatur ut non respiret & buliat per tres horas mediocri igne, & coletur cui adde mellis lib. vi. & deinde buliat usq; ad quartæ partis cõsumptionem dosis est unc. iiij. singulo mane et totidẽ in sero, balneando uulnus cũ eadem supraponendo folium caulis.

Potio distillatur.

℣ Aliqui sunt qui distillant & dant tantũ in mane unc. iij. ego nunq̃ distillaui sed primo modo factam dedi & uidi quæ supra dixi.

℣ Quidã alter hæbræus satis mihi amicus & inter empericos fide dignus dedit mihi infrascriptam potionem qua utebatur sicut utitur præscripta. Recipe rad. rubie tinctorũ sem. canapis diptami albi bethonicæ semi. apij summitatum rubi radicum peoniæ foliorum piloſellæ, foliorum pimpinellæ, foliorum matrisiluæ, foliorum matricariæ, rad. ciperi & acori, foliorũ & rad. gariofilatæ, rad. liquiritiæ, rad. gẽtianæ, foliorũ & rad. fragrariæ, foliorũ capillorum ueneris, foliorum caudæ equinæ, foliorum agrimoniæ, foliorum centaureæ, foliorũ caulis rub. foliorum & rad. consol. ma. rad. arist. lon. & rot. ana unc. i. reubarbari unc. sem. squinanti drach. iij. mellis lib. vi. uini albi lib. lxxx. fiat potio ut supra. Sunt etiam quædam aliæ potiones ab alijs descriptæ quæ parum laudantur ut prædixi à rationabilibus medicis.

Opinio Guidonis de potionibus.

℣ Et inter alios Guido de cauliaco in capitulo de fractura cranei totis uiribus dãnat hunc modum potionum istis uerbis. s. Non audiantur ergo uerba illorum Theodoricorũ & ianuensium qui se iactant omnem fracturã capitis cũ suis pigmentis & potionibus absq; chirurgia & ossis eleuatione curare &c. tamen quia superius promissi modum curæ cum potionibus & pigmentis illas decreui describere.

Expertum est in ulceribus ac salibus.

¶ Inquit Theodoricus de cura fracturæ cranei, sicut enim in cute superius dictum est talis fiat in capite ligatura quòd calor intrinsecus euaporare non ualeat nec exterior possit aer intrare.

¶ Hoc facto detur puluis quem dominus Vgo sibi appropriabat cum pigmento quòd ita fit. Recipe cinamomi unci. i. zinziber albi unci. sem. melleghee drach. i. galange cardamomi piperis long. ana drach. i. gariofilorum numero. xy. granorum piperis numero. xv. fiat puluis. uini albi lib. v. mellis lib. i. buliat mel & uinum parum post de prædicto pulu. addatur tantum quòd bene aromatizetur totum uinum & iterū buliant omnia simul ut fiat pigmentum. post clarificetur colando de quo capiantur nouem ciathi parui cui misce puluerem magistri Vgonis qui est uidelicet. *Modus Theodorici cum potionibus.*

¶ Recipe piloſellæ pimpinellæ gariofilatæ genitianæ ualerianæ de omnibus folia. & rad. de gentiana radi. tantum ana excepta piloſella de qua capiatur q̄tum de omnibus ex eis fiat pulu. de quo ter q̄tum potest tribus digitis capi in prædicto pigmento ponatur pro quolibet ciatho & crucis signo facto in. N. P. &. F. &. Sp. ſ. & induiduæ trinitatis dicatur. dextera domini fecit uirtutem. Dextera domini exaltauit me nō moriar ſed uiuam & narrabo opera domini. Prædicta ſic fiant prius facta deuota oratione ad dominum ut per prædictum puluerem liberet infirmum. Modus autem exhibitionis prædicti pigmenti est iſte. In prima uisitatione cum infirmus comedere ceperit cum potum appetat inter comedendum dabis unum ciathum prædicti pigmenti modo prædicto scilicet cum signo crucis &c. In meridie inter cenam & prādium dabis alium ciathum. In cena alium & si infirmus teneat prædictum pigmentum sine uomitu non soluatur caput: si uero euomat soluatur. Et si tumor adsit uulneri fiant pultes tales. *Puluis Vgonis*

Oratio dicenda in potione.

¶ Recipe folia maluarum cocta in uino & cum furfure fac emplastrum & super pone cum stuppa, semel mutando singulo die &c. Theodoricus tamen inquit quòd si fiat uomitus est pessimum signum, & quòd non speret in emplastro prædicto & alias fraſcas recitat quibus parū credo. Decoctio sticados sola multum laudatur. & xv. continentis mumia in potu data summe laudatur in fracturis. *Emplastrum theodorici cum potione.*

Potio posita à Nicolo.

¶ Nicolus ponit unam aliam potionem & dicit eam ualere ad omnia uulnera & sanat in nouem diebus non mortalia tamen abstergit & ossa expellit. Recipe caulis rubei feniculi petroselini abrotani atanaceti fragariæ foliorum rubi, herbæ roberti plantaginis arnoglosæ foliorum canapis apij, nucis muscat. ana, in uino buliant cum melle bibatur mane & sero & balneetur uulnus extra de eadem & super ponatur folium caulis rubei & isto modo procedatur.

Mesue ponit potionem.

¶ Reperiuntur multæ aliæ potiones ab aliis descriptæ etiam ab antiquis & unam ponit Io. mesue iunior ad uulnera sananda de quibus ne tædio afficiam legentes sermonem postpono.

CAP. 31.

¶ De cura læsionis panniculorum & cerebri cum medicinis.

SEd quia de læsione duræ & piæ matris & etiam substantiæ medullaris cerebri non reperitur aliquis modus curæ ab aliquo authore descriptus ut hoc nostrum opus magis pingue ac delectabile & utile sit de uulneribus prædictorum membrorū aliquid nobis apparet dicendū: & maxime cū interdum ut prædiximus ad manus nostras talia uulnera deuenerint, quæ duce diuino auxilio ad laudabilem finem terminatæ sunt.

Non debet fieri agitatio aliqua in uulnere cerebri.

¶ Dico ergo quod si contingat uulnus esse in prædictis membris ultra omnem aliam curam medicus toto suo ingenio debet prohibere omnem motum fortem & animi & corporis ipsius patientis, nec debet fieri agitatio aliqua à medico nec manibus nec ferramento aliquo nisi leuissima in abstergendo & lauando & medicando ut dicetur.

¶ Nec aliqua sanies in labiis retenta debet abstergi opere manus: sed tantum aliqua lotione de infra dicendis: quia ex tactu & agitatione uiolenta in tam nobili & molli membro quale est cerebrum & pia miringa fit dolor & forte noua solutio unde fit exitus magnus medullæ & ita fit mors: Sed si non tangatur nisi modo antedicto natura succurrit loco & consolidatur uulnus & isto modo tactus prædictus ita leuis ad minus sit usq; trāsacta. xiiii. die. Deinde audactius potest medicus tractare prædicta uulne-

ra, leuiter tamen hoc fiat semper.

¶ Et à principio constricto sanguine cum ouo & aliis rebus conuenientibus ponatur in fundo uulneris lac mulieribus ab ubere nouiter multum & cum lauetur uulnus bis uel ter in omni medicatione mutando: lac etiam sit actu calidum uel lauetur tale uulnus cum uino maluatico, in quo bullierint rosæ rubeæ. Lac mulieris à principio.

¶ Deinde repleatur prædictũ uulnus lychniis intinctis prius uno uel pluribus secundum magnitudinem uulneris in prædicto lacte quæ tantum repleant fundũ, cætera uero lychnia quæ sint tãta quòd repleant totũ uulnus sint imbibita in oleo rosato omphacino & postea supra uulnus ponantur duæ uel tres peciæ lineæ magnitudinis unius palmi imbibitæ in prædicto oleo. Deinde totum caput etiam ungatur prædicto oleo. Deinde pãnis debitis & stuppa & fascia conuenienti læuissimæ ligetur.

¶ Et iste modus curæ fiat per quatuor dies usq; ad sex & non ultra. Deinde capiatur aliquod unguentum capitale de prædictis & ponatur super lychnia uel super syndone & talia lychnia cum unguento imbibantur in oleo rosato omphacino & melle rosato partibus æqualibus & sic repleatur uulnus & de prædicto unguento fiat una petia magna & ponantur supra uulnus prius unguento caput totum prædicto oleo rosato. Vnguentũ capitale cum oleo ro, et melle ro.

¶ Et unguentum quòd à me est usitatum in istis casibus & probatũ appellatur unguentum matrisiluæ quòd infra describam cum meo cerato humano & aliquibus aliis remediis loco suo quòd quidem ungnentum ego lauo cum lacte mulieris ter uel quater quo sic loto utor ad minus transacta nona uel decima die. Deinde utor prædicto unguento ut supra ipso non loto: quia tunc requiritur medicina magis calida & sic procedo, uerum est quòd paulatine ego amoueo de oleo rosato & addo de melle ita quòd circa xiiii. diem utor solo melle rosato & sic deinde cum lotionibus & pulueribus & meo cerato supra uulnus repleo illud carne lauando tamen si opus est uel cum spongia imbrocando uel cum syringa leuiter impellendo ad fundum uulneris iam ulceris facit ut exiccetur sanies quæ interdum est tanta quòd medici dubitant de ipsius exiccatione pro qua exic-

Cura ulcerum cauernosorum conuenit capiti

catione habeatur recursus ad curam ulcerum profundorum, quæ cauernæ & absco ssiones appellantur ab Auicenna quarta quarti quibus tandē carne repletis adhibeatur consolidatio.

¶ Sed quia raro reperitur oleum rosa. omphacinum bonum ego capio oleum myrthinum & oleum rosatum partibus æqualibus & ipsis utor & mihi bene succedit.

CAP. 32.

¶ De cura contusionis factæ à Balista siue ut dicitur Sclopleto cum medicinis.

NOtent etiam iuuenes quòd interdum contunditur caput ab aliqua glande sine pila alicuius scopleti uel alterius similis instrumenti cui contusioni merito sulphuris & nitri & ignis inducitur mala complexio calida in loco & interdum escara quæ lasio inquantum ad opus manuale curatur ut aliæ contusiones.

¶ Medicinæ autem locales debent esse tales ut conueniant & contusioni & ignis cōbustioni. Et inter alias medicinas sæpe ego utor oleo rosato solo & optime confert transeundo ad exiccantia cum opus est, sed inter alias medicinas uidi ualere istam. s. Recipe olei rosati unci. viij. olei uitellorum ouorum unci. ij. uitri albissimi subtilissime puluerizati unci. ij. ceræ albæ unci. i. & semi. corticis medianæ. uirgultarum sambuci manip. i. & buliant omnia secundū artē & colatur & habebis unguentū cui non est par à principio usq; ad repletionē uulneris carne. Deinde consolidentur uulnera ut alia. & prædictum unguentum est mirabile in omni combustione ignis.

Vnguentū mirabile ad combustionē ignis.

¶ Sed in contusionibus istis prædicto unguento solum est utendum: usq; quo mala qualitas calida sit remota. Deinde curantur ut alia uulnera, multa alia remedia possem adducere, sed uolo medicos recurrere ad capitula combustionis ignis & contusionis & suo iudicio componant curam lasionibus appropriatam quæ facilis est apud legitimum medicum.

CAP. 33.

¶ Vnde est quòd fortior medicina requiritur intrinsecis uul. & aposte. capitis. & quid intelligatur per fortem medicinam.

REstat soluendum unum dubium à nobis supra positum de mente Gal. quarto ingenij capitulo. vij. & de mente Auicen primæ terty tractatu tertio capitulo undecimo scilicet quod fortiores medicinæ requiruntur uulneribus & apostematibus interioribus capitis quàm exterioribus.

¶ Cuius quidem duby solutio hæc est scilicet si medicina debet ad intra penetrare debet esse fortis ne resoluatur eius uirtus in uia & maxime in apostemate sine uulnere ubi est cutis densa & pericraneum & craneum & alij panniculi densi. *Medicina intus non penetrat nisi sic fortis uirtutis.*

¶ Sed ubi est uulnus etiam requiritur fortis medicina: quia illa sunt membra solida & dura excepta cerebri medulla & longe sicciora membris exterioribus. Et etiam in uulneribus exterioribus minor saniei quantitas aggregatur quam in interioribus propter eius magnitudinem & profunditatem ideo ut seruentur membra in sui complexione & ut exiccetur maior saniei quantitas requiritur fortior & potentior medicina. *In uul. interioribus maior saniei q̃titas quã inexterioribus.*

¶ Quæ medicina altero duorum modorum dicitur debilis & fortis: primo aut quia est rare substantiæ propter quam de facili resolutur eius uirtus sicut est in rosa & in camomilla & in similibus.

¶ Secundo uero modo ratione qualitatum eius dicitur medicina fortis & debilis. Medicinæ enim primi gradus uel temperatæ dicuntur leues. Aliorum uero graduum medicinæ dicuntur fortes siue sint ex mineralibus siue sint ex plantis siue ex animalibus, magis, et minus tamen secundum eorum substantiam Et sic intelligit Gal. uu ingenij capitulo. vi. in fine dum dixit est mirum si dura pellicula ablatis ossibus forte nõ effugiat medicamen ideſt ualde siccum si magnum non habeat apostema quoniã eius substantia siccissima est. *Medicina intensæ qualitatis dicitur fortis.*

¶ Sunt tamen multæ medicinæ à nobis superius positæ in cura uulnerũ exteriorum quæ sunt conuenientes læsionibus interioribus ponderata qualitate uulneris et diuersitate complexionum capitis quas considerationes relinquo considerationi periti et experti medici.

¶ Notent tamẽ medici quòd ad uulnera intrinseca in substãtia medullari

cerebri inquantum uulnera non conuenit medicina multum fortis in exic-cando merito suæ complexionis sicut conuenit panniculis solis læsis: ideo ad hoc toto suo ingemo aduertant medici qui si sint legitimi duce experientia prius, ut de mente Auicennæ pluries dictum est inuenient præcisum gradum medicinæ administrandæ. Et sic cum dei adiutorio dicta sunt quæ spectant ad secundum instrumentum medicinæ cui finem impono.

CAP. 34.

¶ Cura fracturæ crani per chirurgicum instrumentum.

ARduum ac magnum omne, ac fere horrendum: quod est in medicina, s. opus manuale, ultimum medicinæ instrumentum appellatū aggredimur, in quo duce omnium rerum parente, nō pauca utilia huius artis successoribus, iuxta uirium nostrarum quālitatem, nostræq; experientiæ condonabimus, ponendo solum curam solutæ continuitatis capitis cum crani fractura, & modū cuiuscunq; spetici de prædictis à nobis diuisim, qualiter sit operandum monstrando.

Maius est periculum in opere manus q̄ i die ta et potione.

¶ Veni igitur ueni ueni sanctæ spiritus & illumina, non minus mentem nostrā q̄ audentium, ad bene & lucide dicendum, & intelligendū, ea quæ à nobis hic de ossis amotione incisione & eleuatione ubi necesse sit dicetur. Cum nullum sit maius periculum in aliis medicinæ instrumentis, q̄ in isto maxime si indebite administrentur. Si autem operari ut requiritur, s. debito ordine modo & tempore contingat, ad tartara iam destinati reuocantur ad superos. Et hic loci non inueniuntur ianuensium nugæ, simulq; nec iactantiæ, nec aliorum deuiantium auia hippocratica.

CAP. 35.

¶ De tempore in quo debeat fieri ossis amotio.

SEd antequam ad aliq̄ operationem particularem deueniamus, uidendum est prius, quo tempore fieri debeat talis in craneo operatio. Cum earum alia subito uel q̄ breuissime fieri debeat, nullis interpositis temporis inducijs. Altera uero tardius, prout cogunt accidentium signa.

¶ Et de

¶ Et de tempore eligendo in quo os debet amoueri ab antiquis authoribus ad plenum dictum esse reperiamus, ut infra mõstrabimus, sunt tamen aliqui, dicentes quòd absolute non potest scire medicus hoc tempus. Cuius oppositum tenent Gal. Paulus, Oribasius, Haly, & aliqui alij. Et ego sum etiam huius opinionis, quòd præcise cognosci possit tempus tale, maxime distinguendo species solutæ cõtinuitatis, cum suis differentijs quæ pro parte sunt istæ scilicet.

Opiniones an præcise cognoscatur tempus amotionis ossis

¶ Sit illa species, quæ empiasma, & antiaca, appellatur & alia species marusis dicta siue monesis, siue hessena, quæ sunt species in quibus os pungit uel grauat sipbac capitis: quæ species cognoscũtur ex signis supra positis, amouenda ossa absolute dicimus, in prima hora, uel parum post, uel sit alia species Rhagamie, Darcam, siue capillaris dicta, intus penetrans, in corpore cacochimo, existente q; ægro, debito regimini medicinæ inobediente, quamuis adhuc nullum sœuum appareat accidens, absolute os amouendum dicimus, & quanto citius melius.

In quibus casibus in prima hora os amouẽdũ

¶ Sit & eadem species, corpore uero mundo & forti, & medico obediente, dicimus etiam absolute sciri posse tempus tale, s. quòd expectanda sunt accidentia, quæ ut plurimum ueniunt in hieme ante xiiij. diem uel circa. In æstate uero ante septimam.

Quãdo sint expectanda accidentia in ossis amotione.

¶ Constat ergo ex prædictis tempus absolute præcognosci posse in ossis amotione. Aliæ etiam species sic cognosci possunt ut prædictæ.

¶ Totis igitur suis uiribus, insudet medicus differentias prædictarũ specierum uelle cognoscere, & absolute sciet an ossis sit fienda incisio, qualiter & quando.

¶ Et quia inter alia necessitatem ossis amouendi causantia duo sunt principalia naturæ horrida & extranea primo. s. sunt ossa grauantia & pungẽtia, siue alia aliqua extranea idem facientia, puta, tela, ligna, sagittæ, & plũbi, siue ferri, uel alterius rei extrinsecæ fruſtula.

¶ Secundo est sanies liberum non habens exitum, igitur de eis duobus principaliter sit sermo. Ab istis enim duobus tota ferè est sumenda cura, quia istis duobus per chirurgicũ instrumentũ magis succurrere possu-

mus, Ideo de istis hic loci fiet memoria, primo probando optimis authoritatibus absolute tempus amotionis ossis cognosci posse.

Oribasius de osse amouendo

¶ Et primo dico authoritate Oribasii, ut habetur .xv. continentis, cap. iij. in fine, præcognosci posse tempus absolutæ amotionis ossis in quacunq; dispositione, qui inquit. Debent serari ossa in hora qua accidit fractura, quotiens pungunt, ex concordia chirurgicorum, quæ nisi pungant, expectetur per tres dies, secundum quosdam, & plus & minus, ut colligatur sanies, & remoueatur craneum à matre dura. Et aliqui uident quòd debet fieri expectatio in quo nulla erit punctio, sub dubio nocumenti eruginis manantis & nocentis cerebro &c.

Ad minus ps ossis pungens amoueatur.

¶ Certe ex uerbis Oribasii, potest eligi absolute tempus amotionis ossis in qualibet dispositione de dictis. Vult. n. Oribasius, & non solũ Oribasius sed aliqui aly quòd ossa pungentia, sint extrahenda subito. Et si non secundum totum dicit tamen Gal. saltẽ secundum partem magis pungentẽ. Punctura. n. est illa quæ facit accelerare hoc opus. Et si non potest fieri in prima hora saltem fiat in prima die.

Gal. In quo casu in prima hora uel in prima die. Auic.

¶ Et hoc dixit Gal. ut apparet .xv. continentis istis uerbis. In quo accidit punctio & infestatio, incidatur os in prima hora passionis, aut in ipso die, quòd nisi incidatur in toto, euellatur aliqua pars ipsius pungens ualde.

¶ Concurrit etiam Auic. cum prædictis in capitulo de fractura cranei inquit. Cum uero uerificatur necessitas extendendi aliquid, & incidendi illud, aut extrahendi ipsum, tunc festinetur & non expectetur complementum generationis puris in loco. Et hoc quidem nisi ubi non est panniculus nominatus mater coartatus aut punctus, quoniam punctura facit in dispositione apostema & spasmũ. Et fortasse pducit ad apoplexiã. Quare oportet ut extrahatur illud os statĩ, et redibit sensus si fuerit apoplexia statim.

¶ Vides lector à quibus authoribus habes quòd ossa pungentia sunt statim extrahenda. & undisti etiam causam propter quid extrahenda sunt, hic & alibi. Si uero nõ sunt pungentia, non est ita festinandũ & non tantũ hoc dictum debet intelligi de osse pungẽte, sed de quacunq; alia re extranea.

¶ Sunt tamen aliqui casus in quibus non debemus transire secundum uel

tertium diē, puta si esset manifesta perforatio, uel incisio talis qualitatis, & in tali corpore quòd necessario sanies esset aggreganda in profundo, & in osse non esset sufficiens orificium pro mundificatione necessaria, tunc quanto citius potest fieri, fiat apertio in osse, ut sanies possit expurgari, & ut medicinæ possint intromitti.

In quo casu circa secundū uel tertium diem debet fieri ossis amotio.

¶ Sed quia communiter in prædicto casu sanies incipit generari in tertia uel saltem in quarta die, ante generationem ipsius, debet aperiri uia, ne inducantur sæua accidentia. Ideo aliqui iubent fieri istam ossis amotionem in secunda uel in tertia die. Vnde Rasis ubi supra, credo etiam authoritate Gal. inquit. Id quod debet serrari de craneo capitis cū celeritate serretur, & non expectetur ut accidat de eo quòd descendat ad matrem cerebri erugo, sicut faciebant expectantes hoc, ut compleretur putredo & separaretur mater dura uel matercula à ceruice, unde cū cautela hoc debet fieri & notificare si mater dura non pungitur ab aliquo osse fracto. Sed si pungitur non poterit, uel debet fieri expectatio dum fiat putredo tamē nisi fuerit aliquod prædictorum pōt fieri expectatio in modo moderato, ita quòd non transeat diē tertium, sed maior pars debet curari in die secundo &c.

Rasis authoritas. Gal.

¶ Aduerte tamen lector quòd superius dixi me credere istam authoritatem adductā. xv. continentis esse Gal. Hoc notanter dixi quia credo Galenum fecisse unū aliud capitulum quo caremus in fine sexti de ingenio sanitatis: quia re uera Gal. ibi in sexto capitulo incipit loqui de fractura cranei & iudicio meo non compleuit modum curæ uulnerum capitis. Igitur credo quòd deficiat septimum capitulum eiusdem libri. Et maxime cū Rasis ubi supra adducat authoritatem Gal. in septimo capitulo sexti libri. q̄uis à Rasi non dicatur cognomen prædicti libri sexti. Et hoc maxime dico quia uideo Gal. posteros. s. Paulum & Oribasium ad plenum dicere curam de læsione capitis cum fractura cranei. Et cū uideam Gal. adduci à Rasi ubi supra. Et ipse inter alios fuerit indagator causarum & effectuum medicinæ, de facto iudico nos non habere sextum librum Gal. de ingenio sanitatis complectum.

Non habemus librum sextum de ingenio sani. completum.

¶ Sūt præterea aliqui casus in quibus possumus expectare ultra tertium

Casus in quibus possumus expectare .vii. & xiiii. diem & ultra.

diem immo usq; ad .vij. in æstate & .xiij. in hieme, & ultra etiam, secundum aliquos, qui casus sunt illi in quibus nos non sumus certi de erugine i. sanie aggreganda super panniculos, quòd tempus potest præcise cognosci, quam quidem cognitionem indicant principia accidentium à sanie uenientium quia certe sanies non potest stare in tam nobili loco, sicut est locus inter craneum & durã matrem quin faciat aliqua mala accidẽtia puta febrem rigorẽ intellectus permixtionẽ & similia his, maxime quòd sit ibi clausa sine euentatione. & ideo cũ medici uident principia talium accidentium debent accelerare ad ossis apertionem & ipsius amotionem: ut sanies possit inde expurgari. Si autem confirmentur accidentia, spernenda est cura, ut inquit Haly, quia æger ad interitum tẽdit, Galetiam dicit. Si accidentia superuenerint. i. si perseuerauerint spernenda est cura.

In principio accidentium fienda est ossis amotio.

Accidentia interdum solum ueniunt à sanie intra craneum.

¶ *Et quia talia accidentia ubi os non pungit uel non grauat & ubi dura mater non est incisa profunde non ueniunt nisi à sanie contenta ut supra dictũ est inter craneum & duram matrem. Ideo authores dicunt determinatum tempus amotionis & incisionis ossis esse cum dura mater est separata à craneo. Et hoc prudenter dicunt: quia si fieret operatio talis ut requiritur in osse amouendo, stante dura matre craneo alligata maximum esset periculũ de incisione eius immo impossibile est aliter esse quin lædatur stante ipsius forti colligãtia quã colligentiam esse cũ craneo per totũ, ego forte præter alios recentiores medicos teneo ostensum est supra.*

Acadentia arguunt miringã esse separatam à craneo.

¶ *Oportet ergo quòd medicus uolens operari in osse cognoscat tempus separationis panniculi à craneo, quia aliter ægris posset mortẽ inducere. Tempus autem separationis est cũ adsunt prætacta accidentia à nobis pluries dicta. Et tunc amouendũ est os cum incipiunt accidẽtia & causa superius est dicta: quia tunc remotus est panniculus à craneo propter quam remotionem sanies habet locum in quo moretur quæ extractione indiget.*

Ad paruam distantiam arcta læsionem separatur dura mater.

¶ *Aduertant tamen legentes quòd dura mater ad paucam distantiã circa læsionem est separata maxime illis qui sanantur, quia si esset tota separata ultra cõmissuras ut tenent multi rari sanarentur, quia non posset exicari sanies in distantia tali scilicet à commissura ad commissuram & sem-*

per sanies peteret decliuiorem partem uacui. & necessario ferre omnes læsi cum fractura cranei penetrante irent ad tartara quiescant ergo dictis nostris oppinosi & certificent se in bona anotomia & non solum credant authoritatibus sed experientiæ.

¶ Quod autem sit uerum quod tunc. s. quãdo dura mater est separata debeat fieri ossis amotio probatur authoritate Oribasij loco prædicto qui subiungit talia uerba. Quæ nisi pungant expectetur per tres dies minus & plus ut colligatur sanies & remoueatur craneum à matre dura. Inquit etiã. Et aliqui uident quòd debet fieri expectatio in quo nulla erit punctio sub dubio nocumenti eruginis manãtis & nocentis cerebro &c. Hic infert Oribasius quòd quando sumus in dubio an debeat fieri apertio an non, quòd debemus expectare nocumentum eruginis. s. sanei cerebro nocentis, quod nocumentum cognoscitur ex accidentibus, inferens quòd accidentia sunt illa quæ mõstrant durã matrẽ esse separatam & tunc os est incidẽdũ.

Oribasius.

Expectetur nocumentum saniei antequam aperiatur os.

¶ Quod etiam talis incisio non debeat fieri nisi sit separata dura mater monstratur. xv. continentis ubi supra authoritate Pauli. Inquit requirunt tur signa significantia super remotionem panniculi quòd nisi inueniantur consolidentur, ecce quòd Paul. uult quòd non fiat operatio alia nisi consolidatio si panniculus non sit separatus, quòd quidem tempus separationis uel aggregationis saniei si debeat aggregari aliquid cõmuniter ob authoribus ponitur esse in æstate ante septimam diem, in hyeme autẽ ante. xiiij.

Rasis authoritate Pauli expectetur duræ matris separatio in ossis amotione.

In æstate ante vij. in hyeme ante. xiiij. diẽ in regiãe Pauli.

¶ Quod quidem tempus ponitur à Paulo ubi supra immediate inquit & si inuenitur. s. panniculus separatus incide os, sed stude ad incidendum os in his locis. s. in regione sua in hyeme ante. xiiij. diem. Et in æstate ante septimam. Antequam accidant illa accidentia mala prædicta.

¶ Aduerte bene lector quòd ubi medicus aliquo ingenio potest cognoscere ossis amotionem necessariam fore per causas à nobis supra dictas quanto citius aperitur tanto melius est nec expectari debent accidẽtia nec prædicti dies scilicet. vij. aut. xiiij.

¶ Nota etiam quòd prædicta authoritas Pauli est adducta à Nicolo pro authoritate Gal. Sed est Pauli prout patet cuicunq; legenti sed credo

quòd sit error impressoris Nicoli.

Haly. in æsta te ante. vii. in hieme ãte, xiii.

¶ Nota etiam quòd Haly. concordat de tali tempore cum Paulo: nam nono practicę capitulo de fractura cranei inquit. Si aũt siphaos separatus est & contingit patienti uulnus hiems quæ est, oportebit partes ossium omnino educere ante. xiiy. diem. Si uero æstas ante. vij. priusq̃ quæ diximus illi orientur accidentia.

Albucasis concordat in. vii. et in. xiiii.

¶ Cum istis etiam de tempore tali cõcordat Albucasis libro tertio suæ chirurgiæ capitulo tertio inquit. Et si uides accidentia non terrentia, te. i. non multum fortia. Et talia sunt in principio quãdo sanies incipit ebulire sub craneo & speras salutem tunc incipe in curatione eius quòd est si uenit ad te uulneratus in primis cum uulneratur. & est illud in diebus hiemis tunc oportet ut studeas in ablatione ossis ante diem. xiiy. secundum omnem dispositionem. Et si est in diebus æstatis tunc oportet ut properes remouere os ante diem. vij. anteq̃ corrumpatur quòd est sub osse expanniculo & accidant accidentia illa quæ narrauimus.

In æstate citius fit ebulitio & putrefactio.

¶ Ratio autem propter quid fit citius in æstate q̃ in hieme operatio talis est ut inquit Dinus & Nicolus & Aly. quia in æstate citius accidit ebulitio & putrefactio, in hieme uero tardius.

Auic. dicit. vii. diem &. x.

¶ Auic. tamẽ uisus est discordare ab istis de tempore qui inquit. Et oportet ut non tardetur illud æstate ultra. vij. dies in hieme autem ultra. x. & quanto fuerit citius erit melius & longinquius ab hoc ut accidant nocumẽta magna &c.

Aliqui dicunt textum Auic. esse corruptũ.

¶ Sunt aliqui dicunt quòd cũ. x. dies non sit critica non possunt cogitare nisi quòd textus Auic. sit corruptus & male traductus: quid autem sit parũ refert cum alibi dicat Auic. q̃to citius tanto melius &c. Miror tamen quòd Gal. dicat ubi supra quòd potest fieri expectatio putredinis in modo moderato ita quòd non transeant diem tertiam dicit quòd maior pars debet curari in die secũdo. Certe à Gal. ponitur tempus angustũ. Credo tamẽ ego quòd Gal. intelligat de magna fractura propter quã medicus cognoscit stantibus aliis cõditionibus ulterius non posse expectare: differentia hæc inter prætactos authores à bono medico de facili cognoscitur.

Gal. opinio.

¶ Nota tamen lector quòd ego credo ut ad prænarrata accidentia inducenda & ad inciſionē accelerandam concurrant aliqua alia q̄ anni tempus ſ. quòd concurrant & ætas & regio & complexio & humorum conditio & ſimilia: quia credo talia accidentia citius euenire in iuuene & etiam tardius ſecundum corporis diſpoſitionem q̄ in ſene, ſi uentura ſint. Et citius in complexione calida & humida q̄ alia. Et in humore calido & humido citius quàm in alio. Et cauſæ ſunt alibi ſcitæ, & ita de regione eſt cogitandum ideo dixit Paulus in his locis eſt facienda operatio ſcilicet in regione ſua. Et forte Auic. dixit de .x. die & non de .xiij. quia eius regio erat ualde calida ideo ex prænarratis poteſt iudicari unde eſt quòd citius ueniunt accidentia in uno quàm in alio licet ad accelerationem accidentium concurrant multum conditiones læſionum prædictorum: quia ſi magna eſt læſio cito ueniunt accidentia. Si uero mediocris & ueniunt mediocriter & tarde accidentia. Data uero paritate in læſione prædicta accelerantur & tandantur accidentia à cauſis antedictis.

Alia concurrūt ad oſſis amotionem q̄ anni tempus.

Forte & Auic. dixit .x. diem propter regionem.

¶ Non eſt ergo mirum ſi interdum poteſt tranſacta .xv. die fieri apertio in oſſe ſicut recitat Mapheus de laude in ſua quæſtione de fractura cranei qui poſt .xv. diem amouit os in certo comite in capite pro ſanie expurganda & ſanatus eſt.

Poſt .xv. diem fit oſſis amotio

¶ Ad hoc propoſitum tamen dicit Nicolus. Certe eſt putandum quòd oſſis inciſio fieri non debet niſi neceſſitas cogat te. Et iſta neceſſitas determinatur ex inceptione aliquorum accidentium malorum, quibus uiſis ſtatim ad inciſionem medicus debet deuenire. Et ita re uera eſt procedendum.

Nicolus de hora amotionis oſſis.

¶ Aduerte tamen lector quòd interdum ueniunt accidentia prædicta & os non inciditur & etiā ſanatur æger. Et iſtum caſum coactus uidi. Curabam quaſi me uiolente Bononiæ quendam Martinū boletarum nuntium qui fuerat enſe non multum ſubtiliter incidente uulneratus in capite. In craneo cuius erat fractura ferè capillaris, maior tamē & penetrant intra, ſine panniculi læſione. Circa decimam diem uidi accidentia ſeparationē panniculi monſtrantia ſtatim ego uolui os incidere & fixurā ampliare

Exemplum.

sed ille quidem nunquam fuit consentiens, tamen ego procedebam in cura cum attrahentibus & semper per rimulã illam exibat notabilis saniei quantitas dum ei imperarem, quòd impelleret à pectore ad caput aerem, & ita sufflando notabilis saniei quantitas exibat tamen semper habuit febres & rigores & inquietudines fere usq; ad quinquaginta dies, tandem natura se parauit totum os capitis à dura matre usq; ad superficiem ossis ad quantitatem hostiæ paruæ. Et sic dura mater erat iam carne tecta & iste sanatus est. Verum est quòd iste erat iuuenis & fortis complexionis. Hoc dixi ut monstrem quid possit facere natura etiam si non fiat cura regularis, & hoc uidi etiam in alijs & res bene successit adhibitis medicinis debitis, attrahentibus & maxime stante uirtute regitiua totius forti sicut fuit in casibus istis.

¶ Exprænarratis igitur tam hic in isto instrumento quam alibi supra, potest cognosci tempus aperiendi & amouendi os. Dico tamen cum Nicolo quòd non est os amouendum nisi necessitas cogat, quia sæpe sanantur alij qui absq; ossis amotione cum medicinis debitis quos medicus non cogitabat sic sanari posse, & hoc pluries apud me fuit uerificatum & etiam apud alios practicantes.

Aliq; sanantur absque spe medici.

¶ Quomodo aũt ista ossis amotio debeat fieri infra dicemus particulariter & secundũ differentiam specierũ ita differentem ponemus modũ amouendi os locis suis monstrando instrumenta ingeniosa ac tuta satis.

¶ Antequam tamen ad hoc dicendum ueniam non nulla medicamina per me experta describam loco suo & non expectes à me multitudinem medicaminum sed solum unum meum ceratum & unum aliud unguentum cũ quibusdam pulueribus & certis liquoribus & lotionibus quibus ego fere semper usus sum, quamuis multa alia expertus sim infrascriptis tantum utor nunc, nec ad alias me conuerto medicinas sequens mandatum Ioan. Damasceni in suis aphorismis qui inquit.

Medicina aperiens probatur esse utendum secundũ Damascenum.

¶ Tu autem ea quæ palam sunt & in quibus omnes conueniunt & maxime quæ probasti tene, quæ uero in dubio sunt & in quibus dissentiunt omitte. Certe nullus rationabilis medicus potest infrascriptas medicinas corri-

pere maxime

pere maxime si in tempore suo ut decet administrentur.

¶Inquit etiam Medicamina tibi pauca tenenda sunt nisi quorũ iuuamento sæpius expertus confidere possis. Totius enim multitudinis notitia incomprehensibilis est: nam cũ per singula uolueris inquirendo discurrere multiplici diuersitate sensuum distractus in nullo poteris fidem habere. Rerum proprietas dubia est eam nam q; multi olim experientes arbitrati sunt facere à proprietate quòd plerun q; faciebat natura.

Pauca medicamina tenenda sunt per Damascenum.

¶Auic. etiam secundo canone & quinto in principio inquit & scias quòd medicina experta melior est non experta & parum medicinarum melius est plurimo earum intentione una.

Auicen. opinio de medicamis.

¶Et etiam Haly in secundo sermone partis secundæ inquit tutius est uti inuetis q̃ uti nouis experimentis, in experiendo enim medicamina corporibus hominum periculum iminet animarum, & in periculis communior & probabilior uia est tenenda. Istis ergo motus cõtentor paucis remedys, multa tamen remedia superius notaui de mẽte authorum peritorũ, & quæ per me experta sunt dixi ut si contingat unã non habere medelam possit habere altera. Et ita hoc nostrum opus erit magis utile & acceptabile.

Haly. opinio de mediamis.

¶Sed etiam anteq̃ ulterius procedam dicendum est etiam aliquid de loco in quo tutius operandum est in capite quo dicto quanta ossis pars amoueri debeat dicetur, post hoc quænam magis conueniat medicina an sicca an humida erit uidendum, deinde particulariter medicinas à nobis parum ante dictas trademus.

CAP. 36.

¶De loco à quo ossa amouenda sunt.

DE loco autem eligendo ubi in craneo ossis apertio & ossis amotio debeat fieri ut inquit Nicolus authores notant quòd sunt tres intentiones quæ determinãt locũ fiẽda incisionis in craneo.

Tres intentiones indicant locum fiende amotionis ossis.

¶Prima est situs loci: nam debet fieri in decliuiori loco quia melius inde expurgantur superflua.

¶Secunda est ossis qualitas aut quia nimis grossum aut quia nimis du-

rum: quia quamuis conueniret ex parte ſitus non conuenit propter duritiem & groſſitiem ideo dixit Gal. ſexto ingenij. Scio nanq; quoniam cuiuſdam caput uidi craneum cuius fractum erat: & os quòd tempora dicitur paſſum eſt: tunc tempora dimittens os quòd erat in craneo incidi & æger ſanitati eſt reſtitutus & adhuc uiuit. Quod ſi craneum poſt ponerem neceſſario pelliculæ quæ ſub eo erant putrefierent priuſquam os ſolidaretur: quia niſi ſaniem à ſuperioribus ad inferius ſcirem ſemper deſcenſuram inciſio oſſis non eſſet utilis &c.

Exemplũ Gal.

Aliud exẽplũ.

¶ Inquit præterea quendam alium uidi in capite ſicut prior habentem tunc arbitratus ſum dimittere os quòd ſuperius erat, & incidere ea quæ iuxta illud erant ut ſanies haberet locum fluendi. Cũq; groſſiciem huius oſſis & duriciem conſiderarem uidi magis eſſe utile ut os quòd ſuperius erat abſcinderetur q̃ ut in ſanie ſtudium imponeretur quoniam timui ne cerebrum moueretur. Item recordatus ſum quoniam ſi latum foramen fieret in oſſibus lateraliter exiſtentibus cauſa huius cerebrum deſcenderet & foras exiret.

Textus optimus à Guidone adductus.

¶ Prædictum textum recitat Guido ſub alijs uerbis dicit. Vidi deniq; bregmatis quidem os fractum: quod uero eſt deinceps os uocatum temporis ubi ſquamiformes immiſſiones eſſe accidit uſq; ad multum maximam habens ſciſſuram quam nos omnino non tangentes ſed ſolum abſcindentes: ea quæ bregmatis curauimus hominẽ ut adhuc uiuat ab annis multis. Si uero his quæ bregmatis reliquerimus ita putrefiet utiq; ſuppoſita mirinx ante q; poroſaretur fractura.

Primus textus Gal. à multis male intelligitur.

¶ Aduerte lector quòd textus primus Gal. obſcurus eſt lucidus uero & clarus eſt textus ſecundus à Guidone adductus tamen idem dicunt & amborum eadem eſt ſententia: & dicit ibi Gal. quòd habuit quendam caſum in quo craneũ erat fractum & etiam os temporũ. ſ. quòd caput erat fractũ in duobus locis ſicut etiam dicit litera textus Guidonis: ſin ſuprema parte capitis ubi ſunt oſſa bregmatis quæ ſunt duo tantũ, quæ oſſa craneũ appellant medici & maxime Auic. prima primi cap. de anotomia cranei. fractũ etiam erat caput in oſſibus temporũ. & Gal. in operando tantũ incidit cra-

neum nō autem partē inferiorē. Et ratio fuit quia in tēporibus erat magna fixura sicut dicit textus Guidonis, à qua libere fluebat sanies: in superiori autē parte nō ita libere potest exire sanies sicut à lateribus: sed si ibi sanies aggregatur, ſan uertice illa corrumperet cerebrū: quia situs non est aptus ad expurgationem sicut situs temporum & ita ille sanatus est.

¶ Sed altera uice uenit alter similis casus in quo Gal. uolebat partē inferiorem aperire, sed cōsiderans quòd os erat durū & grossum ibi in tempo ribus dubitans de motu cerebri & de eius exitu si magnum fieret foramen dubitans etiam de periculo læsionis neruorū ab isto loco exeuntium iterū aperuit in superiori loco, ſin craneo siue in bregmate & iste etiam sanatus est. & ideo ultra situm, etiam ossium qualitas & nerui exeuntes à cra neo uariant locum incisionis fiendæ.

Ossium qualitas & nerui exeuntes muta re faciūt locū.

¶ Nota tamen lector quòd loca à quibus exeunt nerui ab osse capitis sunt ualde profunda.

¶ Nota etiam quòd illa ossa temporum in aliquibus locis non sunt multū grossa, sunt bene duriora craneo prædicto.

¶ Sed si daretur casus in quo solū os temporū esset læsum ego non essem tantæ audaciæ quòd uellē in craneo facere perforationem, ſin bregmate: quia nescio cogitare modū per quē sanies ascendere posset ad superius tā remotæ, & tāto magis stāte sanie inter durā matrē & os tēporū: quia sanies semper aggregatur in loco percussionis quæ sanies non posset ascēdere ad ossa bregmatis quia de facto inter tēpora & ossa bregmatis dura mater es set alligata in aliqua pte cranei quæ alligatio intermediaret ascēsum saniei.

Opinio autho ris.

¶ Et etiā esset crudele uelle aperire ad tantā distantiā à prima læsione, ſ. à tēporibus ad uerticē uel circa. Et quis Gal. dicat in tēporibus nō aperuis se pp duritiem & grossitiē & pp neruos exeūtes & pp exitum cerebri. Ego tamen audacius aperirē in osse temporū stante ibi læsione, q̄ in bregmate ubi nō sit læsio, obseruando prudentiā, ſ. faciēdo honestū foramē & post fo ramen ordinādo ægro situm iacendi cū capite taliter quòd sanies exiret & nō cerebrum & etiā fugiendo loca neruorū & quærendo locū in quo os sit magis subtile deīde bonis & tutis instrumētis operādo minus esset periculū

ſic faciẽdo quam obſeruando exempla prædicta male intellecta à multis.

¶ Dicunt & aliqui quòd maximum eſt periculũ operari in loco cõmiſſurarum uel propè quia per cõmiſſuras egrediuntur multi nerui & etiam uenæ & arteriæ ſicut dicit Auic. prima primi cap. prædicto. immo ſi fixura ſit continuata cum cõmiſſura uel etiam ſi ſit propè eam dicunt fieri debere amotionem oſſis ſani continuati cũ oſſe læſo longe à commiſſura.

Aliquorũ opinio de operatione circa cõmiſſuras.

¶ Nota lector quòd quamuis arteriæ & uenæ & etiã nerui reperiantur inter cõmiſſuras non propter hoc medicus ſemper debet cõmiſſuras fugere in operando nam poſſunt reperiri aliqui caſus in quibus ita neceſſaria eſt oſſis amotio in cõmiſſura ſicut alibi. ſ. ſi contingat caput lædi notabiliter in loco cõmiſſurarũ ob quòd ſtatim uel ad tẽpus cõtingat ibidẽ duram matrem eſſe ſeparatã tunc in cõmiſſuris operando nullum fiet nocumentum uenis nec arteriis: quia iam ſunt ſeparatæ & à craneo diſtantes.

Opinio Authoris de operatione in commiſſuris.

¶ Et hanc operationem ego feci pluries nec cognoui differentiam aliquã ab aliis locis. Et ita eſt operandũ quia bene ſuccedet res. Verum eſt quòd non eſt niſi prudenter actum ad plura aduertere dum modo fiat operatio in loco ut locus bene expurgetur.

CAP. 37.

¶ De quantitate oſſis amouendi.

Opinio Auic. de q̃titate oſſis amouendi.

DE q̃titate uero amotiõis oſſis fiẽdæ notat Auic. ca. de fractura cranei authoritate Hip. & Gal. dicit una litera, alia litera Pau. & Gal. quòd nõ aportet quòd incidatur ex oſſe niſi illud quòd eſt infirmũ nam illud quòd ex eo eſt comminutum uehementer oportet ut auferatur totum. In illo autẽ ex quo extenduntur fixuræ extenſione pluriſma nã illud quando accidit non oportet ut tunc cõſequaris fixuras uſq; ad finem earum. Et ſcias quòd non accidit propter hanc cauſam res nociua quando in reliquis operationibus quæ oportet ipſum facere eſt ſecundum quòd oportet &c.

Opinio Gal. de q̃titate oſſis amouendi.

¶ Hæc ſententia eſt etiam poſita à Gal. ſexto ingeniy cap. vi. inquit. Si uero os totum fractum ſit neceſſe eſt ut totum auferatur donec ad ſanum ueniat locum. Si uero non ſit fractum neq; contuſum non totum auferas

tur, sed quòd scitur esse nociuũ & non posse manere quòd multotiens ego feci & non errorem incurri.

¶ Nota tamen quòd ista ossis quãtitas mensuratur ab experto secundum quantitatem & qualitatem saniei contentæ: quia ubi est minor saniei quantitas requiritur minor uia ad expurgandum & ita si sit grossa uel subtilis indiget magna uia uel parua. *Opinio authoris de ꝗtitate ossis amouẽdi.*

¶ Mensuratur etiam secundum quantitatem panniculi alterati ut possit fieri absterssio & mundificatio actu etiam cum operatione manus & medicinis simul in panniculus.

¶ Mensuratur etiam secundum quantitatem alterius rei extrahendæ.

¶ Mensuratur etiam talis quantitas penes locum: quia in uertice maior pars ossis mouetur q̃ ante & retro & à lateribus: quia situs iuuat ad expurgandum saniem & etiam in inferiori parte capitis multa quantitas ossis non est amouenda ne cerebrum foras exiret. & etiam ne ex magno foramine rumperentur nerui exeuntes caput qui sunt à lateribus & in parte posteriori magis q̃ alibi.

¶ Et ideo dicit Nicolus quòd non est nisi maximum periculum in parte posteriori os remouere ut dicunt quidam maxime cum dicant nunquam se uidisse nec audiuisse aliquem qui euaserit in quo ossis amotio facta fuerit posterius. *In parte posteriori amouere os ẽ periculosũ.*

¶ Tamen ego dico aliquotiens me uidisse oppositum. Et hoc inter alios uidi in prædicto Domino Paulo Vngaro quem superius adduxi pro exẽplo de incisione cerebri qui inter alia uulnera habebat uulnus magnum in parte posteriori capitis inferius uersus collum à quo in prima uisitatione amoui notabilem ossis partem & tandem euasit. *Exemplum.*

¶ Est etiam tibi notum inclyte Principes quòd cum instrumentis sufficientem ossis quantitatem in capite tuo in parte posteriori amouimus. & tamen optime conualuisti. Aliquos etiam alios uidi. & ita hæc sufficiant de quantitate & loco amotionis ossis. *Exemplum.*

CAP. 38.

¶ De qualitate medicinæ capiti applicandæ.

VIso tempore & loco & quantitate ossis amouendi ad medicinas tunc & etiam ante approximandas est recurrendum. Et quia uidetur quòd Gal. sexto ingenij capitulo sexto in fine ponat dubium inter medicinas approximandas. An debeant esse complexionis siccæ uel humidæ istis uerbis.

¶ Dicto quòd de his erat dicendum restat ut de medicinis ossium capitis disputemus & qualiter post incisionem sit studendum notificemus.

Gal. de medicina doloris sedatiua.

¶ Dico ergo ut osse capitis inciso medicinam doloris capitis mitigatiuã imponamus sicut pluries medici fecerunt hoc tempore. An aliud huic rei oppositum. Siccissima quam methos semper laudauit similiter quidã senior in ciuitate nostra solitus est facere super pelliculas nanq; quæ sunt sub craneo quas denudabat ab osse mox ponebat unguentum quòd dicitur ethisios & super hoc unguento ponebat mel & acetum mixtum, his quidem senex erat studiosus in hac medicina nec etiã ab ullo eam in hoc loco fieri uidi nec ego audaciã habui ut cã facerẽ. De hoc suus testis ero antedeum quoniam plures ab eo cum hac medicina curati sunt in asia q̃ ab illis qui medicinam doloris mitigatiuam ponebant. Quapropter uolui eam probare cum in asia eram. Sed nunc quoniam Romæ sum eam post posui quoniam sequutus sum chirurgicos Romanos.

De medicina sicca per senem applicata.

Interdum medici sequuntur remedia usitata locorum.

¶ Sed cum inquisiui essentiam naturæ rerum recordatus sum cuiusdam rei quam experimento probaui. Dico ergo foramen aurium ad quod auditus penetrat non solum ad duram pelliculam ascendere. Sed etiam ad neruum auditum in auriculas ferentem. Vnde quoniam foramen illud, illi uicinum est pelliculæ & neruo qui de cerebro oritur & fortem sustinet medicinam sicut dicimus non est mirum si dura pellicula ablatis ossibus forte non effugiat medicamen si magnum non habeat apostema. quia substantia eius siccissima est &c.

Alexander.

¶ Et Alexander medicus etiam commẽdat senem cum sua medicina sicca ut inquit Iacobus de partibus.

Author megategni.

¶ Et etiam sexto megategni capit. ultimo de fractura cranei scribitur festinanda sunt quæ carnem ibi creent quæ siccatiua medicamina sunt &

prohibenda ſunt quæ mollificant & putrefaciunt ſicut cera & oleum & ſimilia, hæc niſi fecerimus non ſumus ſecuri quòd non oriantur moleſtiſſima & lætifera accidentia. oſſa uero quæ ſunt expellenda cum magno timore & cautela extrahantur.

¶ Iſte ſuperior textus eſt adductus à Iacobo de partibus qui non habetur in noſtro megategni tamen etiam in noſtro laudatur medicina ſicca.

¶ Ideo ad declarationem talis dubij eſt deueniendum cum etiam reperiãtur aliqui qui ſolum procedunt oſſe inciſo & amoto cum oleo roſato ſicut apparet per Raſim. xv. cõtinentis authoritate Pauli & inquit. & ſuper pone ſiphac pannum infuſum in oleo roſato & uino &c. Raſis authoritate Pauli laudat oleum roſ.

¶ Serapio etiam de cura ſodæ à percuſſione inquit. Si uelamen durum detectum fuerit fundemus ſuper illud oleum roſa. tepidum tantum quòd ſi non fuerit detectum addemus ad oleum parum aceti. Serapio.

¶ Auic. etiã in capitulo de fractura cranei. Amplius oportet poſt curationem cum ferro ut accipias pannum lini extenſum in quantitate oris uulneris & infunde ipſum in oleo roſato. & cooperi cum eo os uulneris. deinde accipe pannum duplicatum aut triplicatum & infunde ipſum in uino & oleo roſato & linias uulnus totum oleo roſato. Auic.

¶ Ordinant etiam ligaturam leuem latam & regimen contra inflammationem & alia ſimilia deinde carne repleri iubet &c.

¶ Inquit etiã Albucaſis. Accipias pãnum lini ſecundum q̃titatem uulneris & ſubmerge ipſum in oleo ro. & pone ipſum ſuper orificium uulneris. Deinde accipe alium pannum duplicatum uel triplicatum & ipſum ſubmerge in oleo roſa. & uino & pone ipſum ſuper pannum primum & fac iſtud quanto facilius poteſt ſuper illud ut non grauetur ſiphac. Albucaſis.

¶ Viſis iſtis opinionibus contrarijs eſt uidendum cui opinioni ſit adherendum certe ad literam Gal. tenet medicinam exiccatiuam magis conuenire in læſionibus capitis penetrantibus pro ut ſuperius dictum eſt per ipſum & experientia in aſia per ipſum uiſa. & per rationem complexionis membri quòd eſt ſiccum. Opinio Gal.

¶ Idem etiã dicit Alexãd. & author megategni dicimus etiã durã matrẽ

esse nerucam, sed in uulnere neruorum cum detectione ipsorum: dato etiam quòd attendamus ad prohibitionem apostematis nunquam intra uulnus imponitur oleum ros. quoniam putrefaceret. ita etiam dicimus oleum rosatum supra duram matrem non debere poni.

Paulus. Serapio. Albucasis. Auic.

¶ Oppositum tamen tenet Serapio Paulus & Auic. & alij multi. s. quòd melius est incipere post detectionem & in omnibus uulneribus penetrantibus intra craneum cum medicina doloris mitigatiua. s. cum oleo ros. q̄ cum ualde sicca medicina, sicut etiam inquit Gal. tertio ingenij cap. viij. quòd prius sit uacandum accidentibus q̄ solute continuitati maxime apostemati & quòd seruanda est membri complexio sed quia in omnibus uulneribus capitis & post ossis amotionem statim currunt humores & maxime calidi ad locum ideo cum frigidis & aliqualiter stipticis est procedendum sicut est processus cum oleo rosato.

Prius est uacādū accidētibus.

A cura magis suspecti morbi inapiendum.

¶ Auic. etiam quarta primi cap. ultimo dicit quando inuicem duo coniunguntur morbi aut est suspitio ne coniungantur incipiendum est à curatione illius quòd est magis suspectum. uel illius sine cuius curatione alter curari non potest. Sed ad prædicta uulnera est aptitudo ut eueniat apostema in panniculo cooperiente & spasmus & talia quæ uulnere molestiora sunt. ideo post talem detectionem ossis in talibus uulneribus etiam sine ossis ēle uatione melius est administrare ea quæ doloris sedatiua sunt & apostematis, maxime quouscq; simus tuti à talibus accidentibus. & postmodū administrare ea quæ ualde exiccant ut ulcus carne repleatur & consolidetur.

A prīcipio melior est me. doloris sedatiua quam siccā.

Oleo ros. pauco tempore procedendum.

¶ Attende tamen operator quòd licet tutius sit incipere post ossis amotionem cum oleo ros. propter rationes prædictas tamen in processu cum oleo est attendēdum ut q̄to citius possibile est remoueatur eius administratio quia uulneri inquantum uulnus est, non conuenit: nec est conueniens cō plexioni membri. & ideo nimius eius usus inducit putrefactionē & in isto casu errant multi medici sed cōmuniter doctores laudat per tres dies uel parum ultra usum olei ros. Sed incipiunt permiscere secum mel ros. & uinum & aliqua exiccantia magis & minus secundum accidentia uisa. Et sic dicunt multi Gal. uoluisse hoc dicere. vi. ingenij. & ita Alexandrum & au-

Per tres dies uel parum ultra oleo ro. puro utendum.

thorem

thorem megategni.

¶ Ad id autē quòd dictū est quòd non ponimus oleum rosi in uuln. neruorum dato quòd in ipsis sit dubiū de euentu apostematis est dicendum quòd quamuis pāniculus sit neruosus non totaliter conuenit cū neruo. & in uulnere nerui non est tāta agitatio in humoribus sicut in uulnere capitis propter cōmotionem factā in osse amouendo ob quā conuenit in capite magis usus olei rosati ut repercutiat & cōfortet sed in uulnere nerui est alia ratio impediens. s. quòd ut plurimū materia est inbibita uel inbibēda in neruo ob quam si adminstretur oleum ros. fiet putrefactio illius materiæ & sic corrumpetur neruus. Panniculus aūt est subtilis in se paucam potens recipere materiam respectu nerui ideo in capite conuenit oleū ros. In alys uero membris ubi sunt nerui non. & sic apparet quòd in principio conuenit olerū ro. in fine uero medicina sicca. & sic uidetur esse responsum ad obiecta.

Non est similitudo inter neruorū uulnera et panniculorū

¶ Verum est quòd non semper post ossis amotionem est ponēdum oleum ros. sed aliquando. & interdum etiam medicina sicca & abstersiua est ponenda prout requirit dispositio: quia interdum medicus incidit os & illud amouet sub quo osse inuenit panniculum sanum non alteratum notabiliter & tunc procedit cum oleo ros. ut supra dictum est.

Interdum conuenit osse amoto oleum rosa. interdum non.

¶ Sed interdum inuenit panniculum alteratum etiam paratum putredini & tunc procedere supra panniculum cum oleo ros. esset extra propositum: quia augeretur corruptio & putrefactio. Sed tunc est procedendum cum mundificantibus & putrefactionem impedientibus & talia sunt siccæ complexionis. ideo non semper est procedendum cum medicina doloris sedatiua.

¶ Et si contingat quòd ex commotione capitis & ex dolore causato in abstractione ossis curant humores ad locum illos diuertimus alia uia q̄ cum medicina locali doloris sedatiua puta euacuatione & diuersione conuenienti. Et localia ponimus tantum circa caput quæ sint sicut est oleum rosatum: quia aliter non potest fieri. uerum est quòd istæ medicinæ siccæ tunc adminstrandæ debent esse graduatæ secundum gradum alterationis panniculi: quia si non multa fit corruptio apponimus oleum ros. simul

Alteratio panniculi debet attendi.

cum melle rosato modo plus de oleo rosato modo plus de melle rosa. secundum alterationem.

¶Sed etiam raro est quin ponatur aliquid mellis rosa. in oleo maxime cum raro amoueatur os quin sub eo reperiatur sanies aliqua: maxime si operatio sit canonice facta: quia sunt bene aliqui qui interdum decipiuntur scilicet quòd amouent os non amouendum & nihil sub illo reperitur de sanie nec de alteratione. & tunc non conuenit mel rosa. sed solum oleum rosatum.

¶Vel quòd etiam canonice est operatum in osse amouendo & non reperta est sanies in loco quia nondum erat ibi genita puta quòd fuerit facta ossis amotio in prima hora uel primis diebus læsionis propter os pungẽs uel grauans uel propter aliquid aliud extraneum in capite fixum, uel quòd citò medicus amouit os dubitans de necessitate illud amoueri debere. Et ãto citius potuit medicus illud amouit.

Vbi non sit sanies solo oleo est procedendum.

¶Et in omnibus istis casibus in quibus non est adhuc sanies solo oleo rosa. est procedendum modo & uia à nobis parum ante dicta. Et ita in qualibet læsione capitis etiam dato quòd non requiratur ossis amotio cum oleo rosato est procedendum ut prohibeatur aduentus apostematis maxime in principio & ita per gradus uenire ab oleo rosa. ad mel rosa. sicut currit tempus in prædictis uulneribus, prædicta omnia remittens semper in existimatiua boni & legitimi medici: quia accidentia uenientia: & non uenientia faciunt uariare curam talem.

¶Sed quia dixi superius oleum rosatum solum non conuenire nisi circa tertium uel quartum diem quia est putrefactiuum, tamen sæpe ego usus sum ultra septimum diem & bene contulit, & etiam sæpe usq; ad. x. dixi etiam quòd debemus secum miscere mel rosatum modo plus modo minus secundum necessitatem mundificationis, nota tamen quòd sunt aliqui casus in quibus debemus cauere à melle rosato propter suam caliditatem & uirtutem ipsius absterssiuam maxime ubi est periculum de fluxu sanguinis ab aliqua uena uel in panniculis uel in labijs uulneris & tunc utimur oleo rosato cum uino uel quòd dubitamus quòd mel sua mordicatio

ne in aliquo capite calido ſit cauſa attractionis humoris ad caput & ita quòd ſit cauſa apoſtematis & alterius mali accidentis. Et tunc loco mellis roſati ſumitur iuleb roſatum quòd minus mordet & eſt minus calidum & ita prudenti medico ſemper hæc remittuntur quia in capite calido & in tempore calido tardius deuenitur ad mel roſatum q̃ in frigido capite & in tempore frigido.

¶ Vnum uolo non ignorare operatores huius artis. ſ. quòd quacunq; hora fiat talis operatio ſemper ponuntur humores in motu etiam ſi fiat ultra. xiiij. diem: ideo non eſt niſi bonum quòd tali tempore quæratur humorum refrenatio & diſtractio ſcilicet pharmacia phlebotomia fricatione uentoſatione ſanguiſugarum applicatione. & conuenienti dieta q̃uis etiam de talibus aliquid ad ſufficientiã actum ſit à principio: quia noua cauſa inducet nouo remedio minus tamen & magis ſecundum conditiones læſionis & ſubiecti prout uidetur rationabili medico. Hæc ſufficere uolo pro cognitione medicinæ applicandæ in cura læſionum capitis ubi os inciditur & amouetur.

Quacunq; hora fiat oſſis amotio uniuerſalia ſunt attẽdenda.

CAP. 39. *Deſcriptio medicamentorum quibus Author ipſemet uſus eſt, eorumq; legitima adminiſtratio.*

¶ Viſa qualitate medicinæ adminiſtrandæ facta oſſis amotione nobis etiã uidetur ſufficienter declaraſſe qualiter accidentibus ſit ſuccurrendum reordinando uniuerſalia ut fecimus & apoſtema ſedando ſi ſit uel futurum fuerit per localia tam hic in tertio inſtramento q̃ ſupra in ſecundo ubi de medicinis localibus ad plenum dictum eſt.

¶ Nunc uero ad ſuperius promiſſa deuenio. ſ. ad localia à me magis dilecta & quibus continue utor nec ad alia me conuerto niſi coactus.

¶ Et primo dico quòd inter cæteras medicinas capitales exterius approximandas nullam ego unquam cognoui parem iſti. ſ. cerato meo capitali quòd humanum appellatur & ſic appellatur quia in eo ingreditur notabilis pars humanæ ſubſtantiæ. ſ. mumia.

Vnde dicatur ceratum humanum.

¶ Et nota quòd ſemper ego uidi & audiui hoc obſeruari ab antiquis de familia mea. ſ. quòd illa mumia quæ ingreditur hoc ceratum debet eſſe de parte capitis hominis & illa Mumia de qua loquor eſt caro humana ſicca: & uidi ego Venetijs corpora fere integra de tali mumia. & ſemper antiqui

Mumia.

noſtri prout ego à patre meo accepi & etiam uidi habebant unum uel plura capita in domo propria de tali mumia de qua capiebant ad confectionem talis cerati.

¶ Et aliqui dicunt quòd propter ſimilitudinem membri cum mẽbro eſt quædam ſimboleitas & amicitia à qua plus iuuantur q̃ ſi de alio membro acciperetur, quicquid ſit an ab hoc an aliunde ego uidi ab iſto cerato mi-
Laudes cerati. *randa, & credo quòd ſi daretur uia ad uulnera capitis ſananda abſq; oſſis amotione quòd hæc eſſet illa medicina ſola alias excedens tanta eſt amicitia eius cum complexione capitis.*

¶ Et re uera ego pluries uidi applicare tale ceratum capitibus quocunq; modo læſis labijs ſiccis & cum multis malis accidentibus ℭ cũ ſanie peſſimæ conditionis, & prima uel ſecunda die applicationis udi labia uulneris degeri & ſaniem ad bonam qualitatem reduci ℭ accidentia remitti ℭ ſic de bono in melius ſemper ſuccedere & hoc intellige ubi cura non ſit deſperata nec impoſſibilis.

Ceratum eſt cum diligentia faciendum. *¶ Et de hoc ſolo rogo operantes ſi unquam tale ceratum ab eis confi-ciatur, ut conficiant omni diligentia ℭ bona cuſtodia prout à nobis bono corde ℭ læto animo in lucem clariſſimam omnibus medicinæ fidelibus cõ donatum eſt: & deum teſtor quòd pro iſto cerato uidi patri meo offerri magnam pecuniæ quantitatem: ℭ ille totaliter renuit dicens hoc ceratum non eſſe dandum alicui niſi proprijs filijs tanquam ſi eſſet hæreditas præ-cioſa, ego autem & forte nutu dei oppoſitum feci & ſic feciſſe, credo multa bona mereri: qua uero cuſtodia ℭ diligentia ſeruari ℭ confici debeat infra dicetur.*

Ceratum experтum. *¶ Cuius cerati hæc eſt deſcriptio quod eſt per me expertum & ita aliæ medicinæ hic loci deſcribendæ. Recipe terbentinæ lotæ cum uino malua-tico, reſinæ pini colatæ, ceræ albæ ana unci.iij. mumiæ unci.i. & ſem. liquefiant ſimul liquefienda, poſtea adde mumiam paulatine cum ſpatula miſcendo, uſquequo omnia acquirãt mixtionem perfectam circa ignem ſemper ne coaguletur, facta conuenienti mixtione omnia proyciantur in uaſe argenteo uel alterius materiæ bene mundo in qua ſint lib.iiij. aceti roſati.*

ex uino maluatico. & hic loci dimittatur per diem & noctem postea manibus in eodem aceto bene malaxetur usquequo acetum totum expressum sit à cerato. Deinde pone ceratum in uase uitreo uel terreo uitreato sine aceto & in tali uase pone lactis mulier. unci. vi. succi termentillæ unci. i. succi pentaphyllonis unci. sem. succi bethonicæ drach. ij. succi brion: succi plantag. ana drach. i. & sem. omnia lento igne buliant super cineribus calidis usquequo consumetur de prædictis liquoribus tanta quãtitas sicut fuit lac. postea adde succi berbenæ unci. i. succi pimpinellæ unci. i. & sem. & pone omnia in feruenti sole cum cautela ne à uento pulucre extraneo repleatur cooperiendo aliquo panno raro & subtili & ita stet in sole per mensem ad minus: & singulo die addendo lactis mulieris puellam lactantis unci. ij. & succi bethonicæ drach. i. & sic stante feruenti sole semper lac & succus consumetur siue exiccabitur.

Modus faciendi ceratum humanum.

¶ Sed oportet quòd singula hora bis uel ter aliquis reuideat ceratum in sole & cum baculo ligneo mundo succum lac & alia melius quo potest simul ducat ut fiat optima mixtio: sed si contingeret quòd sol non posset exiccare tale lac & succum propter conditionem temporis. s. quia esset ne buloſum uel aliter dispositum singulo die ponatur tale ceratum in aliquo cacabo mundo & terso & lento igne buliant usq; ad consumptionem succi & lactis. & sic erit medicina confecta mirabilis.

¶ Sed sic perfecto cerato solebant sic facere nostri antiqui capiebant ceratum & habebant lac mulieris prædictæ conditionis in aliquo uase in quo tenebant ceratum infusum per diem naturalem. Deinde simul cum lacte illo malaxando optime manibus conficiebant magdaleones unciarum. ii ij. pro singulo. & sic in charta pergamena inuoluebant. Post hoc in aliqua pixide ponebant intra quam subter supra. & à lateribus ponebant pannum lanæ coloris granæ fine. & postea in capsa aliqua bene clausa seruabant.

Modus seruandi ceratum humanum.

¶ Et cum opus erat eo utebantur isto modo scilicet faciendo peciam magnam circundantem uulnus per quatuor digitos uel circa pluribus foraminibus perforatam & in uulneribus supra os nel infra os si amotum

erat os supra panniculum ponebant peciam paruam dicti carati extensam super sindone. & sic aliqua alia tenta seu lychnio ex panno lini subtili & albo replebant uulnus læmissime tamen & hoc ceratum applicabant circa septimum diem nisi sanguinis fluxus impediebat lauando semper uulnus cum uino maluatico in quo faciebant bulire rosas rub. & sic usq; in finem hoc solo cerato procedebant.

Modus administrandi ceratum.

¶ Et semper ponebant duas uel tres guttas mellis rosati bene cocti infundo uulneris & sic erat eorum & mei processus.

¶ Sed quia in prædicto cerato ingreditur pimpinella & termentilla & aliquæ aliæ herbæ à quibus cum difficultate exprimitur succus seruabant istum ordinem scilicet quòd semper pistando tales herbas irrorabant eas cum bono uino maluatico. & postea cum torculari extrahebant prædictarum herbarum succum sed cum magno labore. Verum est quòd postea scilicet post primam exceptionem quæ fit cum sacculo grosso solido & denso quia aliter non exiret succus eos recolabant cum pecia munda cuius porositates erant satis angustæ.

¶ Et ita iste est totus modus conficiendi istud ceratum humanum: quo ego utor si habeo: sed raro nunc eo utor: quia non sum in loco in quo possim habere termentillam ad sufficientiam & loco istius cerati utor unguẽto infrascripto cui etiam magnam adhibeo fidem. uel utor cerato meo bethonicæ superius in alijs medicinis meis descripto & dicitur ceratũ bethonicæ expertum ad quod habeatur recursus.

Vnguentũ de matresilua expertum.

¶ Descriptio uero unguenti prædicti de matresilua hæc est Recipe terebentinæ resinæ pini ceræ nouæ ana unci. iiij. olei rosati unci. viij. mastices thuris ana unci. i. gummi helleni unci. ij. matrisiluæ & bethonicæ pulueriz zatæ ana unci. iij. matrisilua & bethonica ponatur in infusione secundum artem in lib. x. optimi uini per diem naturalem. postea adde omnia prædicta excepto gummi hellemi thure & mastice & bulliant omnia forti bullitione. s. usquequo sit consumpta media pars uini. & etiam quòd sic bulliendo appareat hæc mixtura coloris uiridis satis intensi & tunc coletur & dimittatur coagulari.

¶ Deinde coagulatum à uino separa & coagulatum totum accipe & pone iterum in cacabo & buliat tantum quòd partes uinosæ quæ remanserunt in unguento resoluantur & hoc cognoscitur isto signo scilicet quòd dum bulit non amplius facit spumam nec stridorem. Hoc facto iterum cola in qua colatura adde alia. ſ. gummi hellemi masticem & thus subtiliter puluerizata & semper supra ignem lentum miscendo usquequo optime incorporetur. post hoc semper ducatur cum spatula in loco frigido usquequo coagulatum sit. *Modus faciendi unguentum*

¶ Et isto utere conficiendo peciam maiorem quàm potes supra caput etiam si teneret talis pecia totum caput, & in labijs de eodem unguento pone super lychnia procedendo cum melle rosato in fundo uulneris semper mixto uel puro. *Modus administrandi unguentum.*

¶ Sed cum isto unguento ego utor puluere capitali descripto à Galeno ab Haly. & ab Auic. & ab alijs medicinæ inuentoribus. Qui puluis est iste. Recipe farinæ orobij ireos aristrolog. lon. corticum oppoponacis corticum thuris ana & facio puluerem. sed aliqui addunt huic puluerj mirrham sarcocollam & sang. drach. & maxime brunus, & lanfrancus addit mirthi grana & nuces cupressi: & aliqui addunt centauream & hermodactilos. *Puluis capitalis.*

¶ Ego autem prima tantum utor. & mihi bene succedit. Alia tamen adiuncta mihi placent & ita etiam ego cum uideo carnem super crescere pono hermodactilos solos: quia magis exiccant & sic carnem aliqualiter minuunt. et si non sufficiunt hæc pono de alumine usto. prædictum autem puluerem pono transacta. xiij. diem cum iam incipit caro generari et sic lauando cum maluatico, et melle rosato super posito deinde super asperso puluere prædicto et replendo semper uulnus filis prædicto unguẽto linitis usq; ad tempus sigillationis procedo. *Tempus administrandi puluerem.*

¶ Interdum tamen lauando fundum cum decoctione infrascripta maxime si contingat uirulentiam et saniem aggregari in fundo talis læsionis et etiam lauando cum siringa si opus est. Decoctio autem hæc est. Recipe

Lotio ad uulnera capitis.

uini maluatici lib.iiij.rosarum rub.bethon.pimpinellæ matrisiluæ centaureæ ſticados ar.ana man.ſem.arist.lon.yreos corticum thuris ana unci.ſem.buliant omnia ſimul uſq; ad duarum partium conſumptionem:ſed roſæ buliant bulitione uua tantum & coletur.Cui adde mellis roſati optime cocti unci.iiij.iſta lotio eſt mirabilis in ſaniæ exiccanda in ulceribus profundis in capite.

Exemplum.

¶Et hæc eſt illa mi Illuſtriſſime Dux quam ego ordinaui & feci manibus meis pro capite tuo cum qua ego ſiringabam & interdum cum parua ſpongia embrocabam fundum ulceris tui capitis à quo prius non modica ſaniei quantitas exibat.Et ab iſta lotione fuit facta ſaniei exiccatio & carnis repletio:& alys auxilys ſimul tandem conſolidatio facta eſt.

In ulceribus capitis requiritur ſiringatio.

¶Admirabuntur forte aliqui de iſto modo procedendi in uulneribus capitis ſiringando & lauando ut à nobis præmiſſum eſt.Non miretur aliquis quia hæc non ſunt admirationem inferentia immo quilibet rationalis medicus hoc tenetur agere uel cum iſta uel alia medicina in ulceribus profundis cauernoſis & occultis.& ita eſt mens omnium peritorum & maxime Auic.de cura ulcerum.& ita ego ſum ſolitus operari in alys lauando & ſiringando cum opus eſt.

¶Notent tamen legentes quòd iſtis medicinis non eſt utendum à principio ſed tranſacto tempore apoſtematis tardius etiam in æſtate utendū eſt illis ſed à principio.ſ.tranſacta quarta,ego ſolitus ſum lauare unguentum matriſiluæ prædictum cum lactæ mulieris.& eo utor per tres uel quatuor dies ſic loto quia non eſt ita calidum nec ita ſuſpectum de attractione materiæ ad caput & interdum lauo etiam cum aqua roſata maxime in tempore calido & in capite calido & ubi etiam imminet periculum de fluxu ſanguinis uel ubi eſſet febris intenſa.& magna inflammatio in capite & interdum etiam tali tempore ego lauo uulnera cum lacte mulieris ut alibi dictum eſt hæc autem fienda remitto prudenti medico qui ſciet uti calidis & frigidis & mixtis loco & tempore &c.

CAP. 40.

¶Conſcriptio ferramentorum.

Sed anteq̄

SEd antequam ad ossis amotionem aliquam deueniamus necessarium putaui instrumenta prius conscribere ut medici illa prius habeant parata. Sed quia diuersarum formarum & quantitatum debent esse talia ferramenta eorum formas ut promisi hic ponam. Et quia etiam aliquos reperio authores dissentire de modo operandi. s. quòd sunt aliqui qui prius incipiunt cum instrumento lato & aliqui qui prius cum subtili & stri Eto super hoc etiam erit aliquid dicendum.

Noïa ferramẽtorum in uniuersali.

¶ Et dico primo & ante omnia quòd instrumenta seu ferramenta multis denominantur modis & tantis quòd interdum confundunt audientes. & ne operatores ambulent in tenebris cuicunq; instrumento seu ferramento ex meis nomen imponam & ita inuenies in pictura inferius posita eorum nomina, quæ nomina à nobis hic in quodam catalogo in uniuersali necessario circunscribenda esse putaui.

Trepana quæ sint.

¶ Dico ergo quòd à me omnia instrumenta à medicis descripta apta os capitis perforare & sine quibus non potest os perforari Trepana appellantur siue sint rosoria ut sunt scalpra & raspatoria siue os terentia sicut est terebrum uel terebellum: siue incisoria ut est scalprum uel scalpellus & forceps & incidens quod tenalia dicitur à uulgaribus siue serra parua incidens, siue instrumentum lenticulare, siue colophysos à Gal. siue aliud tale.

Eleuatoria ferramenta.

¶ Sunt etiam alia instrumenta capiti necessaria ad eleuanda ossa quorum etiam nomina & formas ponemus quæ propria habent nomina. s. instrumenta eleuatoria quibus eleuantur ossa depressa quæ etiam instrumenta sunt diuersarum formarum sicut sunt & alia ferramenta quia necessario ad ossa eleuanda requiruntur diuersæ formæ propter diuersitatẽ formarum fracturarum & depressionum in osse.

quare diuersæ ferramentorũ formę et q̃itas.

¶ Et omnium ferramentorum sunt diuersæ formæ propter diuersitatem capitum & eorum partium: quia alicuius capitis os est grossius altero & ita aliqua pars est grossior altera. Vna enim forma cõuenit uni depressioni & uni fracturæ & alteri non. & uni capiti & uni parti & alteri non.

¶ Et ideo medicus prudens semper habet parata instrumenta & omnium

formarum & multa numero ut possit ubicunq; opus sit extrahere ossa & illa incidere eleuare & serrare rodere & terrere ut possit ubicunq; consequi finem laudabilem.

Foræps.

¶ Sunt & alia instrumenta ad ossa extrahenda sicut est forceps non incidens sed tenaciter tenens quòd serpentina appellatur à modernis eo quia in eo sunt dentes parui sicut in ore serpentis & horum omniũ nomina dicemus siue pingemus cum formis loco suo.

¶ Sunt & alia multa instrumenta quorum nomina nec formas hic non ponam quia ista sufficiunt & si non sufficiunt cætera remittuntur in existimatiua operantis: quia sicut dicit princeps prima primi minimum quòd necessarium est medico est id quod potest dari in scriptis.

Non possunt describi omnes ferramẽtorum formæ.

¶ Et ideo nõ possum ego describere omnes formas instrumẽtorum: quia interdum ueniet ad manus medici casus nunquã uisus & ita medicus tunc præparat nouum instrumentum pro casu illo. Et certe hoc pluries mihi euenit. & statim feci fieri et etiam manibus meis feci noua instrumenta illi fracturæ apta quibus postea nunquam usus sum: nec ante uideram talia.

¶ Sic igitur de quacunq; specie ferramentorum sint plura numero. s. minima parua media magna et maiora. et ultra omnia sit medicus ingeniosus et boni iudicij: quia tunc non desunt instrumenta. legitimi tamen medici habent uel habere debent scrinia plena prædictis instrumentis.

¶ Sequuntur

¶ Sequuntur formæ ferramentorum.

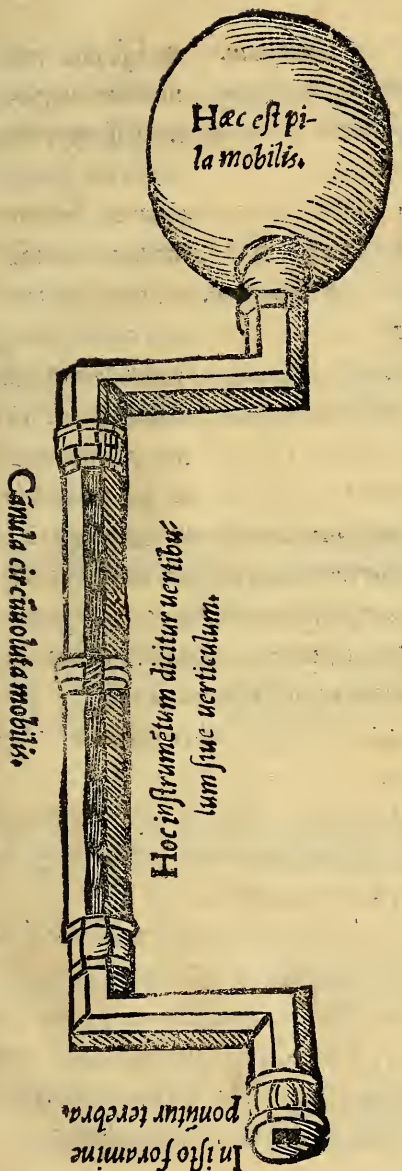

PRimum itaq; instrumentum siue ferramētum est illud quod primo uides, & uertibulum siue uerticulum à uerto uertis à me dicitur: quia dū circum uertitur perforantur ossa secundum formam ferramēti in eo positi habet enim foramen unū in infima parte quod est commune omnibus istis instrumētis paruis quæ terebra appellantur: quia si unū ex prædictis non supplet ponitur alter loco eius uel eiusdem speciei uel alterius. ¶ Etiam semper à subtiliori & minori incipiēdo ad latius semper pmutando & finiēdo. ¶ Et hoc primum instrumētum appellatur receptaculū siue mater aliorum ferramētorum: quia in se recipit & continet alia ferramenta ad trapanandum in summitate cuius est quædam pila rotunda mobilis super qua tenetur leua operantis. & circa partē

mediā prædicti ferramēti est quædam cānula mobilis ut uertibulū melius circunducatur, ferramenta postea capiti affiguntur, & sic perficitur opus.

Hoc est terebrū cānulatum.

Ala incidens.

Aculeus.

¶ Est aliud instrumentum artificiose factū & appellatur terebrum quod ponitur in foramine receptaculi antedicti, & est instrumētum cannulatum & rotundum, ut uides in extremitate cuius est serra mediāte qua perforatur os & in eius medio est aculeus, paululum extra serram exiens: & nō est talis aculeus acutus ut acus, sed habet tria latera uel quatuor in eius cuspide in acutum tendentia à quibus sicut à terebro roditur os, & proprie talis aculeus appellatur terebrum & mediante isto aculeo serra figitur in os facillime, & talis aculeus est taliter præparatus in causa nulla illa quòd potest remoueri ad libitum operantis: quia posset lædere siphac cerebri si fieret profundatio ipso non remoto.

¶ Et ideo experti operatores uel remouent illud cum iam penetrarunt medietatem cranei: uel habent aliud tale instrumentum sine aculeo, & sic perficiunt opus ad secundam superficiem penetrando.

¶ Et hoc instrumentum cum aculeo est illud quòd dicitur masculus, & dicitur femina sine aculeo, sed hoc instrumentum est spiculatum siue alatū sicut hic uidere potes cuius alæ sunt subtilissimæ inci dentes, & istæ alæ sunt illæ quæ faciunt instrumentum esse tutū à præcipitatione supra cerebrum, pars n. acuta penetraret sed pars lata prohibet & isto uel alio ferè simili semper usi sunt bononienses sicut recitat Guido de cauliaco.

¶ Quod instrumentum iudicio meo excedit omnia alia si per manus experti & diligentis medici fiat tale opus.

Terebrū ad formam limæ optimum.

Terebrum aliud.

Terebrum aliud.

Terebrum aliud.

Terebrū quod nō conuenit fixurę.

Terebrū quod nō conuenit fixurę.

Terebrum aliud.

Terebrū quod nō conuenit fixurę.

¶ Sunt præterea octo aliæ species ferramentorum ut uides hic depictorum quæ terebra appellātur. & in eodem receptaculo hoc est in primo instrumēto imponenda sunt prout uidetur operanti & formam cuiuslibet speciei uides hic & ut prius dixi de qualibet specie ad minus sunt habenda quinq; instrumenta scilicet minima parua media magna & maiora.

¶ Sciat etiam operator quòd ex istis octo instrumentis nō sunt nisi quinq; apta ad operādum ubi est prius aliqua fixura in craneo propter ipsorum formam rectā ad formā lineæ, quia cum linea recta ferramenti esse in dire-

cto fracturæ præcipitaret supra pãniculos & maxime hoc intelligitur ubi fractura est cum linea recta: sed si esset semicircularis uel circularis etiã instrumẽtum de prædictis posset administrari sine periculo aliquo de præcipitatione.

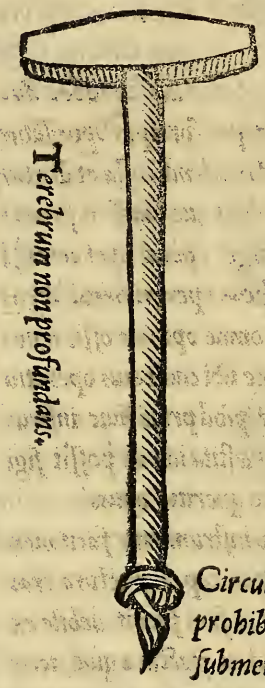

¶ *Est præterea hic aliud instrumẽtũ ut uides etiã trepanũ appellatũ nõ profundãs usq; ad inferiorẽ ossis superficiẽ sed ppe.*

¶ *Quod instrumentũ teste Haly. dicitur terebellũ cui caput est breue ne fõrte eius caput ad matrẽ perforet cerebri sitq; capitis eius longitudo ãqta est ossis spissitudo.*

¶ *De isto etiã ferramento loquitur Gal. vii. ingenij. ca. vi. inquit unde quidam medici propter suspitionem foraminis talia fecerunt instrumenta quatenus non nisi solũ ossis substantiam penetrarent qua propter multa & diuersa sunt facienda secundũ ãqtitatem grossitiei uniuscuiusq; partis ossis Hoc etiam instrumentum ab Auic. nominantur trepanum & perforatoriũ non profundans.*

¶ *Et ab Albuc. etiã dicitur terebrũ nõ profundans & dicit quòd nõ nominatur ita nisi quia non pertransit terminum cranei ad illud quod post ipsum. i. siphac propterea quòd terebro est extremitas rotunda & circulus paruus prohibens terebrum submergi.*

¶ *Et ita est istud instrumentum hic pictum: & certe credo quòd hoc sit illud de quo loquitur Albucasis & etiam Auic. & Haly.*

¶ *Modum autem operandi cum eo dant Haly. Auic. & Albuc. sed ego non auderem operari cum isto instrumento nisi coactus cum mihi magis placeant prima instrumenta & aliqua alia de infradicendis, sed hoc instru-*

mentum posui ut monstrarem ferramenta quibus utebantur antiqui.

¶ *Sed Gal. laudat certum instrumentum colophisos dictum quòd à Modernis nostris non reperitur. sed credo quòd sit illa serra rotunda superius posita sine alis cum qua etiam nunc temporis multi operantur. et etiam satis bene q̃uis non habeat alas tamen est ferramentũ periculosum. sed si habet alas antedictas tutius est instrumentis cæteris prædictis.*

" Legendum κιπλίσκα.

¶ *Sunt præterea hic ut uides duo instrumenta quæ forcipes appellãtur unum est ad incidendũ ossa et dicitur forceps incidens quo quidẽ instrumẽto multũ indiget operator. et certe si eo sciat medicus operari breui tẽpore perficiet omne opus de ossis amotione maxime ubi cadit eius operatio quia oportet quòd prius huic instrumento sit præstita uia ut possit figi in loco in quo queritur opus.*

¶ *Et de isto instrumento facit mentionem Auic. in cap. de fractura cranei dũ inquit et si os fuerit debile ex natura sui aut ex fractura quæ accidit ei tũc oportebit ut auferas ipsum cum incisorijs ponendo quædã. incisoria contra alia et ista incisoria certe sunt forcipes siue tenaliæ incidentes supra dictæ: quia unum incisoriũ est contra aliud.*

¶ *De isto ferramento etiam loquitur Haly. dũ inquit: et si os subtile inueneris ĩcidas cũ incisorio quod falci*

simile est positis ipsis in oppositio etc.

¶ *Est aliud etiam ferramentum forceps dictum ad capiendas et extrahendas sagittas tela spinas ossa et huiusmodi extranea capiti uel alibi fixa ternalia siue serpentina appellatum.*

¶ *Sequitur aliud instrumentum quod eleuatorium magnum appellatur quo utimur ad eleuanda ossa depressa ut uides hic cuius extremitas ponitur sub osse & eleuatur os ad superius quantū intēdit operator.*

Eleuatorium magnum.

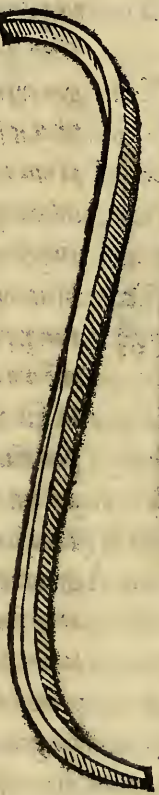

Eleuatorium paruum quod appellatur rostrum accipitris.

¶ *Sequitur aliud ferramentum quod dicitur rostrum accipitris cum quo etiam eleuantur ossa ubi opus est ut hic uides.* ¶ *Sunt*

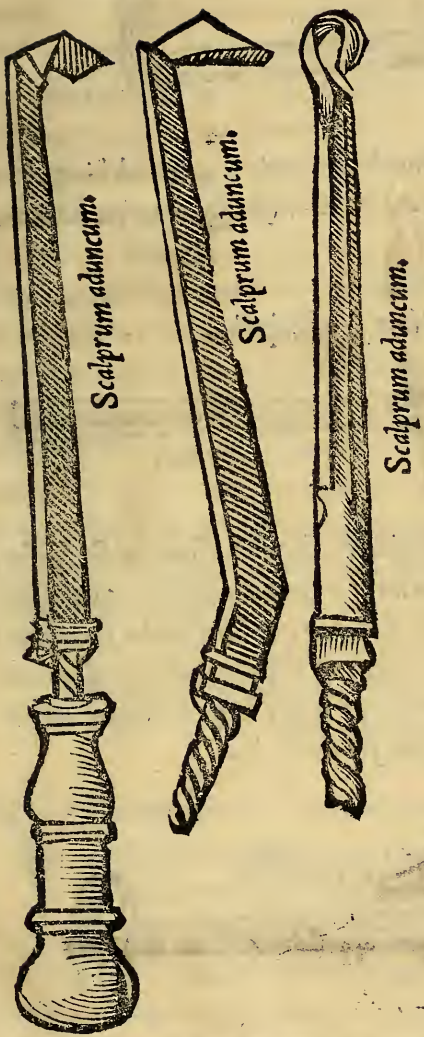

¶ Sunt etiam alia tria ferramenta scalpra dicta ut hic uides quæ à modernis raspatoria appellantur satis tuta ad operandum sed laboriosa præcæteris instrumentis maxime quando quæritur integra ossis perforatio & quodlibet ipsorũ appellatur scalprum aduncum, sed scalprũ interdum capitur pro nouacula siue rasorio, & interdũ pro phlebotomo uel pro quocunq; ferramẽto carnem & mẽbra mollia incidere apto.

¶ Et ista scalpra ad unca sunt illa instrumenta quibus debent operatores uti in fixura capillari tentando an penetret, & alato ferramento prius incipiendum est ut latius dicetur infra & instrumenta hæc ponuntur in manubrio osseo uel ferreo uel ligneo & pars ferramenti ingrediens manubriũ est retorta sicut cochea ut sit firmior cum manubrio ut uides in pictura supra posita.

Serra.

¶ Sunt ultra prædicta instrumenta alia quatuor ut hic uidebis quorum unum est ad formam serræ quæ à lateribus est aspera rodens ultima ut hic superius uides.

Scalprum rectum siue Scalpellus.

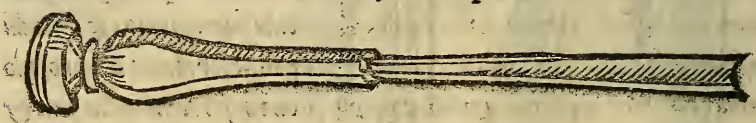

¶ Est aliud ferramẽtum quòd dicitur Scalprum rectum siue Scalpellus, aliqualiter conuexum & concauum in cuspide ut uides hic, quod instrumentum est præcipuum ubi ossa sunt petrosa in quibus alia ferramenta non possunt administruri propter strictum orificium uulneris, & maxime quando medicus non intendit integre perforare os, quod instrumentũ percutitur maleo plumbeo hic inferius picto ut uides.

Maleus plumbeus.

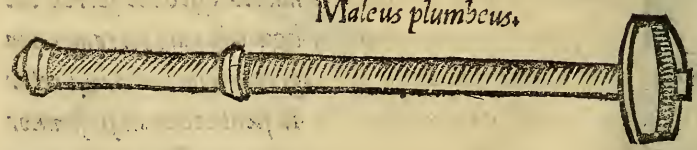

Lenticulare siue lentiticium.

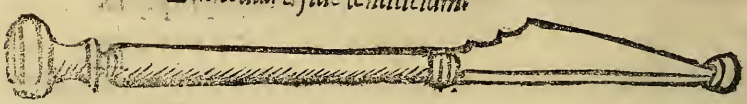

¶ Est aliud instrumentum lenticulare siue lentiticium à Gal. multum laudatum inter alia instrumenta quod percutitur etiam maleo plumbeo prædicto ut minorem inferat strepitum cuius gratia minus læditur cerebrum pacientis quod instrumentum habet in cuspide portionem paruam ferri similem grano lentis ne pungatur siphac cerebri & isto instrumento æquantur asperitates ossium capitis ne pungant panniculos. Et etiam inciduntur ossa cum eo si opus est maxime si prius sit in osse uia & fixura mediante qua intra os possit poni tale ferramentum.

¶ Et hoc instrumentum est positum ab Albucasi & ab Auic. ad longum de mente Gal. tamen Gal. in capitulo sexto sexti ingenij non dicit de tali instrumento ea quæ dicta sunt à prædictis authoribus ideo in primam sententiam deuenio scilicet quòd nos non habemus sextum librũ de ingenio completum sed quòd reperiatur mancus sicut supra dixi, & ad minus caremus septimo capitulo eiusdem sexti libri. Et sic cum dei adiutorio finitæ sunt formæ ferramentorum nostrorum qui uult maiora & plura ad alios recurrat codices. Hoc solum repeto scilicet quad omnium specierum ferramentorum prædictorum sint diuersæ magnitudines ob rationes ante adductas.

CAP. 41.

¶ An à lato ferramento uel à stricto sit incipiendum in ossis amotione.

VIsis nominibus & formis instrumentorum siue ferramentorũ læsionibus prædictis conuenientium uidendum est quibus utendum sit prius & maxime sicut supra dictum est cum reperiantur aliqui qui prius utuntur stricto & subtili deinde lato ferramento sicut est Albucasis qui dicit quòd ablatio ossis fit uno duorum modorum, & modus quidem unus est ut incidas os cum inciſorio strictæ aciei. Deinde administra inciſorium aliud latius & post inciſorium secundum aliud latius eo & sit apud te numerus inciſoriorum diuersorum quorum quædam sunt latiora quibusdam &c. Albucasis.

¶ Inquit etiam quod sint in ultimo acuitatis & ex ferro indo & quòd hæc fiant cum facilitate ne commoueatur caput ideſt cerebrum &c.

¶ Modus autem secundus eſt ſi os eſt forte & durum tunc oportet ut perfores in circuitu eius anteq; tu adminiſtres inciſoria, cum terebro quæ nominantur terebra non profundantia & non nominantur ita niſi quia non pertranſeunt terminum oſſis cranei ad illud quòd eſt poſt ipſum propterea quòd terebro ſuper illud quòd eſt ſub capite eius acuto ſimilis margini eſt paruus circulus prohibent ſubmergi & pertranſire ſpiſſitudinem oſſis.

Forma terebelli ſecundũ Albucas.

¶ Et conuenit tibi ut accipias ex iſtis terebris numerum multum quorum unumquodq; conueniat quantitati ſpiſſitudinis oſſis donec præſens ſit tibi omni craneo terebrum, cuius extremitas acuta & ątitas in longitudine & breuitate ſit ſecundum ątitatem ſpiſſitudinis illius cranei &c.

¶ Oppoſitum tenet Auic. ſcilicet quòd alato ferramento prius eſt inciſ piendum ad ſtrictum ſemper ueniendo nam in capitulo de fractura cranei inquit, & apud te ſint fricatoria diuerſarum quantitatum & adminiſtra in primis lata eorum deinde quæ ſequuntur illa ſcilicet ſtricta & ibidem parum infra dicit, & ſi os fuerit debile ex natura ſui aut ex fractura quæ accidit ei tunc oportebit ut auferas ipſum cum inciſoriis ponendo quædam contra alia & incipiendo ab eo quòd ex eis eſt latius fiat permutatio ex eis ad inciſoria ſubtilia deinde peruenias ad capillaria .i. ad ſubtiliſſima ſiue ſtrictiſſima &c.

Auic.

¶ Nicolus etiam dicit ad literam quòd modus illorum qui incipiunt cum ſtrictiori inſtrumento eſt abiectus etiam in fixura capillari & ſtricta, & in fauorem ſuum adducit authoritate Albucaſis talem, ſ. & oportet ut adminiſtres in abraſione tua qua in primis radis os latius illorum raſoriorum. Deinde utere poſt ipſum ſubtiliore eo & non ceſſes facere illud ſecundum continuitatem donec peruenias ad adminiſtrandum tenuius & ſubtilius eorum omnium.

Nicolus.

Albucaſis.

¶ Et ultra authoritatẽ Albucaſis dicit Nicolus quòd ratio propter quam debemus incipere alato inſtrumento eſt iſta, ſ. quia orificium ſuperius des-

Ratio Nicoli.

bet esse latius profundo propter periculum putredinis: quia melius expurgatur uirulentia si orificium est latum. Et etiam quia melius in eo ponuntur medicinæ & lychnia siue tentæ.

¶ Adducit etiam authoritatem Gal. sexto ingenij capitulo sexto dicentis quòd oportet quòd incipias cum lato instrumento .i. à latiori & à maiori donec ad subtilem ideſt ad minimum peruenias. &c. Gal.

¶ In fauorem suum etiam Nicolus adducit authoritatem Auic. à nobis parum ante positam omnino inferens & pro conclusione ponens alato instrumento esse incipiendum.

¶ Sed aduerte lector quòd Albuc. & Auic. & Gal. ubi supra adducuntur optime sentiunt cum dicunt alato instrumento incipiendum esse optime etiam sentit Albucasis cum dicit. quòd astricto incipiendum est. Solutio.

¶ Sed Nicolus male expertus in operatione manus non iudicauit modū .s. quando sit procedendum cum lato nec quando cum stricto instrumento ideo dixit solum alato esse incipiendum. Ne ergo hoc nostrum opus legentes confusi & inuoluti remaneant dicendum est in quo casu prius lata, & in quo casu prius stricta instrumenta conueniant ad operandum.

¶ Et dico quòd alato instrumento est incipiendū operari in fractura cranei quando fractura non penetrat interiorem superficiem siue tabulam cranei. & tunc medicus cura tentatiua magis procedit q̄ uera cura & tunc non intelligit cum talibus instrumentis ad totum penetrare os ideo alato instrumento incipit solum quærens rimulam capillarem detegere & uidere si penetrat prius in ea appositio attramēto uel alia humiditate nigra. Et etiam si nō penetrat quærit talem fixuram ampliare in superficie ne erugo in ea retineatur ut causet aliquod malum accidens. Vbi cum lato instrumento.

¶ Et quòd hoc sit uerū expresse sic ponit Gal. & Albucasis. s. quòd alato instrumento sit incipiendum fractura non penetrante & hæc sunt uerba Gal. Inquit. Quæ autem penetrat usq; ad locum qui inter utrasq; partes cranei est de subtilibus quidem necesse habet diuersa tamen fiunt instrumenta ut primum incipias alato deinde à minus lato donec ad subtile deueniat necessitate. Gal. Albucasis.

¶ Albucasis etiam inquit & si fractura ossis non penetret usq; ad panniculum & illud quòd abscinditur ab osse est facies eius & remanent in ipso asperitas & satagiæ subtiles tunc oportet ut radas illam asperitatem & eradices illas satagias cum rosarijs subtilibus ex quibus præparasti numerum diuersarum quantitatum ut sit tibi possibile administrare ex eis in omni loco hora conuenienti eorum & rectiora ipsorum secundum illud ad quod perducit te operatio & ipsum os fractum & figura eius.

¶ Et oportet ut administres in ratione tua qua in primis radis os, latius illorum rasoriorum, deinde utere post ipsum subtiliore eo &c.

¶ Et ultra authoritates prædictas quæ de facto præsupponunt incipiendum esse à lato ferramento ubi fractura nõ penetrat est ista ratio. Quòd cum lato instrumento operantes semper uident ad quem terminum intra craneum debeant profundare ferramenta quòd non uiderent si facerent prius cum subtili & angusto instrumento.

¶ In fissura autem ad intra penetrante sufficit medico habere instrumenta apta ad penetrandum totum cranium non curans nisi remouere os. & etiam semper panniculus est separatus à craneo quando medicus trapanationem intendit sicut monstratum est superius siue ossa pungant siue grauent, siue sanies sit defluxa quæ omnia panniculum separant.

¶ Et tunc si bene medicus utitur instrumento subtili ante latum non refert, quia medicus mensurauit iam grossitiem loci cranei perforandi ad ferramentum & sic non dubitat de panniculo, sed ubi os non est fractum nisi fixura stricta medicus dubitat non penetrare & panniculum lædere ideo uult habere uiam latam ante se ne incurrat aliquem errorem & maxime cum talis operatio fiat & fieri debeat ante tempus separationis panniculi ne sanies per rimam illam descendat & craneum per porros eius penetret & panniculum separet: quia alia de causa non fit operatio in osse fixura non penetrante nisi ut sanies ibi in rima aggregata uel aggregari apta non descendat uel os corrumpat.

Ratio authoris.

¶ Sed est alia fortior ratio propter quid medicus debet uti instrumento angusto & subtili prius dum intendit facere integram perforationem &

ossis amotionem usq; ad interius. s. quòd medicus posset incurrere periculum de morte ægri prius operando cum lato instrumento: nam cum instrumentum habet uiam latam ante se de facili potest penetrare ad intra & præcipitare & cadere supra cerebrum: quia non habet à quo sustineatur nisi à manu medici quæ sustentatio fallax est ideo ab angusto prius est incipiendum dum uolumus totum os penetraret. & sic intellexit Albucasis quando dixit prius à subtili incipiendum esse. Albucasis.

¶ Et quòd hoc sit uerum excelse Dux tu iam probasti in capite tuo quia quidam noster socius operari auidus, prius incepit cum certo mediocri instrumento deinde permutauit se ad strictum & subtile ferramentum. Et tandem ferramentum uiolenter intrauit sub craneo tuo de quo casu illæsus euasisti propter hoc tamen non fuit quin fueris in aliquo periculo. Exemplum.

¶ Sic ergo caueant operantes ab instrumento lato incipientes dum intra craneum uolunt penetrare cum instrumentis.

¶ Quod etiam hoc sit uerum. s. quod melius sit incipiendum à subtili q̃ alato ferramento dum totum os intendimus penetrare patet experientia in omni alio artificio mechanico siue operetur in ligno siue in lapide uel in alio corpore solido: quia semper artifices utuntur terebro subtili & parum prius deinde lato & deinde latiori: quia etiam sic operando melius & citius perficiunt quicquid intendunt.

¶ Ex prænarratis ergo uidetur Albuca. Gal. & Auicen. bene sensisse & optime dixisse cum monstratum sit quòd sunt aliqui casus in quibus prius alato & aliqui in quibus prius ab angusto & subtili ferramento incipiendum est. Conclusio.

¶ Credo etiam quòd sit incipiendum modo cum subtili, modo cum lato secundum quòd uariæ sunt ꝓpecies ferramentorum quia si fit operatio cum scalpro. i. raspatorio prius incipiendum est alato. si uero cum terebro & forcipe prius est incipiendum ab angusto & stricto siue integre perforetur os cum scalpro & terebro siue non &c.

¶ Sæpe tamen contingit quòd uno solo ferramento absq; permutatione

elato ad ſtrictum & econtra fit oſſis apertio & amotio & pluries ego uidi unicum ferramentum ſufficere &c.

CAP. 42.

¶Documenta breui ſermone notatu digna arti neceſſaria.

SEd *antequam ad opus particulare ferramentorum deueniam dignum putaui hic in quodam catalogo fere omnia à me longo ſermone in toto opere ante dicta perſtringere, ut facilius legentes intelligant quid agendum & quomodo agendum & quando agendum ſit. Decies etiam repetita placere ſolent, & ut inquit Seneca nunquam bene dicitur quòd ſatis non dicitur. Galetiam primo decriſi capitulo octauo inquit. Res quæ iuuamentum præbet oportet ut iteretur multotiens & inculcetur: & in megategni dicitur geminata mundiſputatio iuuat: quia facilius memorie mandatur.*

¶Notandum eſt igitur quòd in uulneribus capitis notabilibus debent ſeruari intentiones ſiue canones omnes à nobis dicti & dicendi. ſ. quòd fiat phlebotomia. uentoſatio. ſanguiſugarum applicatio. & fricatio fortis parti contrarie.

¶Et uentris ſolutio cum pharmaco conuenienti uel clyſtere uel ſuppoſitorio.

¶Et totum regimen ſex rerum non naturalium.

¶Et extractio extraneorum ſine ægri moleſtia.

¶Et ſanguinis conſtrictio cum appropriatis & neceſſarijs & prohibitio ebullitionis ſanguinis choleram euacuando & illam refrenando.

¶Et præſeruentur ægri ab accidentibus, & illa corrigantur ſi iam ſint habendo recurſum ad fidelem & peritum phyſicum.

¶Et quòd quam primum poteſt fieri cutis inciſio triãgulari uel quadrangulari forma fiat & in decliuiori loco, & quòd cum ouo & pulueribus ſanguinem conſtringentibus uel alia re dimittantur labia uulneris ſic plena ad minus per diem, ut deinde prædicta labia plus aperta & minus doloroſa ſint.

¶Et quòd

¶ Et quòd ante omnia fiat prognosticum de periculo, ut euitentur sermones stolidorum, periculum enim tale ponitur teste Guidone authoritate rugerij. susq; ad cap. dies & secundum iuristas ad. xlvi. quia talis est ultimum acutarum & secundum quatuor magistros ad. xv.

Vsq; ad. c. d. est periculum de uulne. capitis.

¶ Et quòd præcipiatur ægro in prima uisitatione ut confiteatur deo de suis delictis iuxta illud in decretali de penitentijs & remissionibus capitulo cum infirmitas multotiens ob peccata contingat prius uocentur medici animarum quia sic faciendo euitatur excommunicatio, & etiam melius & citius sanantur ægri multis de causis.

¶ Et quòd non fiat ossis amotio stante uirtute prostrata, nec fiat talis amotio nisi urgente necessitate ante dictas; sed quanto citius melius.

¶ Et quòd semper aer sit calidus etiam in æstate magis & minus tamen secundum conditiones antedictas.

¶ Et quòd commissuræ relinquantur intactæ in operando nisi siphac sit separatum in quo tunc tute potest fieri operatio.

¶ Et talis operatio fiat in decliuiori loco: quia est facilior ad expurgãdũ.

¶ Et quòd in dilatando non consequatur finis fissurarum, sufficit enim auferre tantum de osse, quòd sanies possit expurgari, aperiatur tamen tota fissura taliter quòd in ea non retineatur erugo fricatione leui & lauetur, & mundetur aliquo ingenio taliter quòd ibi non fiat corrupptio & saniei ad intra penetratio.

¶ Et quanto citius potest fieri expediatur medicus ab operatione dum actu operatur ne debilitetur æger.

¶ Et quòd eligatur bonus operator qui alios sæpe uiderit operari qui etiã sit manibus expeditus, & sit boni usus, & tãdẽ sit legitimus medicus.

¶ Et in operando claudantur aures ægri cotone uel lana ne lædatur ex strepitu ferramentorum.

¶ Et ferramenta sint plurã numero & diuersarum formarum.

¶ Et in tali opere sint semper aliqui ministri ad minus duo cum medico ut iuuent pro necessitate adueniente qui teneant ægrum ne moueatur motu tali quòd fiat impedimentum in cura.

¶ Et quòd si futura fienda est nunquam fiat stante læsione in suprema capitis parte.

¶ Et quòd siue fiat futura siue non in suprema capitis parte semper habeatur bona cura & diligentia ne ibidem retineatur sanies, quia potest ossa & panniculos corrumpere ideo in tali casu ægri situetur taliter quòd caput sit depressum ne sanies retineatur.

¶ Et sæpe in prædicto casu medicentur & optime semper uulnera mundentur à sorde.

¶ Et quòd oleum rosatum & aliæ medicinæ doloris sedatiuæ administrentur in principio solum.s.non transeundo quartam uel septimam uel ad plus decimum diem. Deinde administrentur medicinæ siccæ ut supra dictum est.

¶ Et quòd oleum rosatum sit omphacinum & anno illo confectum quia aliter est malum.

¶ Et quòd à principio medicina sit repercussiua leuiter tamen ne ab extra ad intra repercutiatur materia.

¶ Et non laudantur medicinæ multũ stipticæ nec opilatiuæ propter eandem causam. Ab eis enim conculcantur materiæ & redduntur in obedientes arti & naturæ sed circuncirca sufficit oleum rosatum & mirtinum tantum & maxime in contusione.

¶ Et non sit medicina mordicatiua nec dolorem inferens quòd si sit necessaria sit leuior quo fieri potest.

¶ Et quòd mutetur uulnus semel bis ter & pluries secundum qualitatẽ & quantitatem sanici & secundum locum in quo est & secundum accidentia ab ea causata.

¶ Et quòd super lychnia ponatur frustulum spongiæ ut fugatur melius sanies à fundo uulneris.

¶ Et quòd stante magna ossis amotione ne ligatura & tentæ cõprimant & grauent siphac ponatur in mediate super primo lychnio uel super synadone posito ut supra dictum est super panniculo frustulũ cucurbitæ siccæ uel alterius rei leuis maioris q̃titatis parum tamen craneo amoto.

¶ Et quòd ligatura sit leuis non grauans maxime usquequo, totum uulnus sit carne repletum.

¶ Et quòd à principio talis ligatura sit tantum retentiua in fine uero si t incarnatiua & expressiua qualis potest.

¶ Et quòd si ossa sunt alterata ab aere uel à medicina uel à sanie uel ab omnibus his de duobus alterū fiat uel expectetur quòd ossa emittant squāmam superficialem alteratam, cuius squammationis tempus est generatio pori orosboth, quòd non sit ita forte in craneo sicut in alijs ossibus, sed ut ego uidi pluries in capite loco ossis deperditi generatur quædam substantia ligamentalis similis duræ matri cui substantiæ fortissimæ aligatur ipsa dura mater & hoc ego uidi anotomizando aliqua capita quæ prius ego curaueram cum notabili ossis amotione, quòd tēpus cōmuniter si ossa alterata sunt leuiter & superficialiter est tēpus xxxv dierum uel circa.

¶ Sed si ossa sint alterata secundum profundum sicut etiam sæpe contingit tardius satis fit squammæ emissio & magis tardius secundum complexionem & uirtutem & ætatem & anni tempus quia interdum stant ultra annum nisi cauterio uel medicina hoc faciente iuuetur cuius tarditatis sunt multæ causæ.

¶ Aliud quòd est faciēdum si superficialiter ossa sunt alterata est quòd medicus ad minus singulis diebus aliquo raspatorio debet fricare ossa & illa bene mundare ab alteratione incipiendo transacta suspitione de apostemate & sic faciendo citius ossa carne teguntur & replentur uulnera & nullam squammam emittunt, fricatio ipsa mundat ossa & trahit nutrimentum ad locum & citius perficitur cura & sic semper ego procedo maxime si uia sit lata qua mediante, possim uti ferramentis.

¶ Volo etiam iuuenes huius artis unum scire scilicet quòd dura mater detecta semper carne tegitur & tanta caro interdum super ea crit quòd aliqui credunt ipsam pati apostema & in cura utuntur emplastris ex altera fenugræco & semine lini & pinguedine gallinæ & similibus: & tunc magis crescit prædicta caro mollis & eleuata interdum ad modum fungi à quo medicamine & à qua carne multiplicatur taliter

Interdum dura mater crescit extra uulnus ad modū fungi.

sanies ut inde sequantur aliqua mala accidentia. Videant igitur prius operantes signa apostematis siphac. & iudicabunt an sit panniculus apostematus an caro superaddita. & curam adhibeant congruam.

Cura alfuturati.

¶ Cura enim carnis superfluæ est ipsam exiccare cum hermodactilis & cum allumine uel zucarino uel rochæ usto uel cum unguento apostolorum uel cum cucurbita adusta uel spongia adusta & cum similibus in quibus nulla est uenenositas nec malitia de cura uero apostematis habeatur recursus ad ea quæ dicta sunt supra de eius cura. Interdum enim apostematur panniculus & exit craneum sicut alfuraturati. sicut fungus ut inquit Auic. prima tertij capitulo de plaga capitis.

CAP. 43.

¶ Qualiter sit operandum cum ferramentis in læsionibus capitis ante dictis.

AD opus particulare ferramentorum in quacunq; specie læsionum capitis iam deueniendum est, à qua operatione caueant illi qui legitimi sunt medici, nemo hercle deberet ad hoc opus ferramentorum deuenire nisi sit ualde exercitatus in hac arte. & qui non uiderit pluries talia operari ab aliquo perito & experto medico.

¶ Sed ut inquit Zoar, primo theizir tractij. suo tempore & forte nostro pauci reperiuntur qui sciant operari in fracturis capitis cum ferramentis ratione & experientia. & ibidem ipse inquit quòd ad tale opus est inueniendus homo qui habeat intellectum & consuetudinem & qui ex natura sua & complexione habilis sit huic arti & qui expertus sit in ea tempore longo quoniam non debet recipi aliquis ad hoc exercendum nisi longo tempore fuerit discipulus cum magistro optimo perfecto. & ipse per se met longo tempore fuerit practicatus.

¶ Debet etiam esse talis operator in anotomia capitis instructus ut sciat grossiciem & duriciē partium cranei & ut cognoscat loca à quibus exeūt nerui uenæ & alia omnia in capite contenta.

ET dicimus quod prima ſpecies de dictis eſt illa quæ rhagamia darcam ſiue capillaris dicitur quæ quamuis interdum totum non penetret ad intra craneum dub um tamen maximum infert medi co de penetratione & de malis accidentibus futuris quæ etiam ſpecies non penetrans eſt periculoſa ſi non curetur ut decet. Cura rhagadiæ darchæ & capillaris.

¶ Et hæc ſpecies ſuo ueriori nomine poſſet denominari fractura dubia quæ fractura fit à contuſione cuius per ferramenta cura hæc eſt ſcilicet hora prima læſionis ſicut ante dictum eſt niſi aliquod impediat abraſo prius capite oportet fixuras facere duas ſeſe incidentes rectis angulis in modum crucis quarum una ſit ſecundum longitudinem fiſſuræ quæ à per cuſſione facta eſt de hinc quatuor excoriare angulos quatenus totum denudetur os quod perforare deſideras. & ut ſanguinis fluxus ab inde retineatur, implebis fixuram hanc panno aceto infuſo & aqua aut panno ſicco. & ſic faſcias appones uino infuſas & oleo oliuæ uel roſato ligationē q; adhibe competentem. Modus aperiēdi autim capitis.

¶ Et mane facto ſi malorum nihil acciderit accidentium hoc opus impedientium cauare os oportebit fractum. & hic modus eſt Pauli Haly. Auicēnæ & aliquorum aliorum antiquorum. non quòd ipſi ponant quòd prima hora nec primo die hoc ſit agendum niſi in caſibus ab eis antedictis: ſed ut ego alias ſupra dixi ſi neceſſitas cogat laudo tale opus in prima hora propter rationes à me adductas uel ſi non fiat prima hora quanto citius melius.

¶ Aduertant tamen operantes quòd ubi dubitaretur de aduentu apoſtematis propter fricationem cum ferramentis aut quia corpus eſſet cacochimum. & etiam ubi eſſet dubium de aliquo ſanguinis fluxu propter operationem talem uel quòd eſſet ebullitio in capite & in humoribus totius dependens immediate ab alia cauſa quàm à uulnere capitis tunc melius eſſet expectare quòd trāſiret tempus ſuſpitionis apoſtematis ad talie opus perficiendum remittens ſemper ut multotiens ſupra dictum eſt hæc prudenti & legitimo medico.

¶ Recentiores tamen medici non ſemper hortogonalem faciunt fiſſu-

ram: ſed ſæpe eis ſufficit triangularis forma, nec utuntur aceto & aqua nec ego auderem eis uti in uulneribus capitis propter ea quæ dixi de aceto ſupra ſed utuntur ouo & pulueribus ſanguinem conſtringentibus. & poſtea ſi accidentia aliqua non impediant mane, ad ferramenta deuenien dum eſt, hora enim illa conuenientior eſt cæteris.

¶ Prius ita q; aures lana cotone uel alia re opilentur ne forte ferramen torum ſtrepitus illi noceat qui in oſſis ſit aperitione. Deinde ſoluto uulnere eo q; abſterſo, duobus miniſtris impera ut labia uulneris aliquo panno uel alio ingenio eleuent & aperta teneant. Deinde ab operante capiatur aliquod ex prædictis ferramentis ſupra poſitis quæ ſcalpra appellantur. Ruſticali tamen nomine raſpatoria dicta ſunt.

¶ Et ſecundum longitudinem rimæ fiat abraſio à lato tamen ferramento incipiendo humiditate nigra prius poſita in rima ut uideatur abradendo ſi fractura penetrat, quia ſi rima totum craneum non penetrat à ferramento remouetur omne humiditatis nigræ ueſtigium in rima prius uiſum quæ ſi talis, ſ. non penetrans reperiatur, curetur medicamẽto Gal. qui. vi. ingeny in tali caſu preciſe facta oſſis abraſione ponit curam fieri debere cum ireos & farina orobi y thure & ariſtolochia & cũ omni medicina quæ ſine dolore eſt mundificatiua.

¶ Et hic modus curandi ante dictus eſt præ cæteris eligendus. Dato etiã quòd medicus eſſet certus quòd fractura non penetraret: quia ſæpe in fiſſura tali retinetur erugo. & maxime ſi ſit in ſummitate capitis: quia non expurgantur talia uulnera ſicut literalia quæ erugo, i. ſanies poteſt lædere ſiphac. & ideo medici in tali fiſſura ſunt multum cauti ordinando ſitum talem quòd ſanies non retineatur in labijs. & quòd per rimam uel per poros cranei non deſcendat ad intra & corrumpat & lædat cerebrum. ideo raſpatorijs quanto citius poſſunt remouent rimam. Deinde exiccant & carne replent & tandem conſolidant adhibendo rationabilem dietam & potionem prout ſupra dictum eſt eſſe fiendum circa uniuerſalia.

In capillari fiſſura non expectantur accidẽtia ad aperiendum os.

¶ Et in prædicta ſpecie læſionis nõ expectantur accidentia ſeparationis ſiphac: ſed ſolum fit tale opus ne erugo ledat pãniculus deſcendendo per

poros ossis, tamen etiam sæpe sine tali opere sanantur ægritudines tales adhibita solerti cura. tutior tamen est prima uia nec in ea est dubium de læsione panniculorum per ferramenta immo ab eis est incipiendum ordine iam dicto. Deinde ad medicinas debitas & sic sequitur laudabilis finis, notent tamen medici quòd non semper manifestatur hæc rima ab humiditate nigra quia interdum est stricta fissura quòd eam nō ingreditur aliquid. & hoc ego uidi experientia quia prius ego posui super ossa de tali nigredine. & non remansit aliquod uestigium nigrum deinde ad aliquod tempus natura emisit squammā satis notabilem prædicti ossis in qua squama apparebat fissura notabilis. Et hoc est quia uiuēte adhuc osse est ubiq; humiditate plenum quæ humiditas impedit extranea ingredi talem fissuram cum autem os exiccatur tunc apparent fissuræ in eo si sint.

Si rima penetrat accidentia sunt expectanda.

¶ Si autem tentatiue sic operando reperiatur rimam intra craneum penetrare nullo pacto audeat medicus ad intrinsecam partem cum instrumentis deuenire nisi prius adsint signa separationis panniculi: quia posset quocunq; ferramento lædi siphac. Sed procedatur in cura cum medicinis dolorem sedantibus. & cum exiccantibus prout requirit ægritudinis tempus & prout dispositio ad se trahit curam: quia sic sæpissime procedēdo sine alia ferramentorum operatione sanantur ægri.

¶ Si autem accidentia cogant medicum ad os aperiendum & amouendum usq; ad siphac ad alia ferramenta est deueniendum: quamuis etiam raspatoria prædicta sint apta totum os penetrare. & etiam quamuis multi eis solis utantur. alia enim ferramenta minus impediunt ægros & etiā operantes quia breuissimo tempore cum eis perforantur ossa. Scalpro aut siue raspatorio perforantur ossa longo labore & tempore ideo ad alia ferramenta scilicet ad terebras prænarratas est deueniendum quæ multarum sunt formarum.

¶ Et eligatur ea forma à medico quæ magis isti speciei læsionis uidetur conuenire. Vterer tamen ego in tali specie uel ferramento illo ad formam limæ rotundo uel serra illa rotunda cannulata cum alis incidētibus quorū ferramē torū formas superius uidisti. Postponēdo omnino illa serra

menta superius monstrata quæ propter suam formam rectam secundum longitudinẽ rimæ sunt apta præcipitare intra craneum si rima est rectæ lineæ. si autem rima esset obliqua omnes terebræ prædictæ conueniunt prout uidetur operanti quia uni medico placet unum ferramentum & aliud alteri.

¶ Sed mihi præ cæteris placet serra illa cum aculeo qua posita in uertibulo siue in receptaculo antedicto figitur in loco expurgationi magis apto & sic reuoluendo ferramenta prædicta perforatur os, prius tamen inciPiendo cum instrumento angusto & stricto. Deinde magis lato & deinde latiore prout requiritur lata uia pro expurgatione urus cõtenti infra craneũ. & dimittatur aculeus in prædicta serra usquequo perforatæ sint duæ partes spissitudinis cranei uel circa. Deinde remoueatur aculeus à ferramento ne pungatur ab eo siphac: quidem aculeus est taliter positus in serra ut ad libitum operantis remoueatur à serra. uel alia capiatur serra sine aculeo æqualis magnitudinis cum prima & perforetur totum craneũ usq; ad siphac & ita cum securitate et breui tempore et sine magno motu capitis ægri perficitur opus.

Hic fit operatio prius instrumento stricto deinde a lato.

¶ Et si contingeret quòd cum isto instrumento operando uel cum aliquo alio post ossis amotionem remanerent aliquæ asperitates squirlæ siue sagiæ aptæ pungere siphac. illæ remoueantur cum forcipe incidẽte uel aliquo alio ingenio. et maxime cum lenticulari Gal. et maleo plumbeo ponẽdo extremitatem ferri lenti similem uersus siphac. et partem eius incidentem uersus os amouendum et maleo plumbeo percutiendo usquequo amoueantur squirlæ et asperitates prædictæ.

¶ Deinde perfecto opere cũ ferramentis abstergatur sanguis et sanies. Deinde oleo rosato uel melle rosato puris uel mixtis prout indicat dispositio procedatur lychnijs debitis uulnus replẽdo et etiam ponatur aliquid syndonis inter os et panniculum intincti in medicina quæ iudicatur conueniens usq; ad repletionem carnis.

¶ Sunt tamen aliqui qui in tali loco ossis amoti supra craneum ponunt frustulum cucurbitæ siccæ supra syndonem prædictum ne tentæ grauent

siphac:

ſiphac quem modum non uitupero nec laudo, & ego interdum poſui & ſine eo etiam pluries proceſſi & mihi bene ſucceſſit. in uno caſu ſolum ego laudo applicationem talis cucurbitæ, ſ. ubi eſſet magna pars cranei amota in qua eſſet dubium ne ligatura & tentæ grauarent ſiphac: tunc credo eã multum cõuenire: quia prohibet aduentũ apoſtematis per grauamẽ tentarum & ſuper talibus lychnijs ſiue tentis & ſyndone antedicto pono unguẽtum meũ capitale & mel roſa. & oleum roſa. prout requirit diſpoſitio.

In quo caſu cucurbita ſicca ſit applicanda.

¶ Semper tamen per ſeptem uel octo uel decem dies poſt tale opus in ungo caput oleo omphacino ſiue fiat tale opus in primis diebus ſiue ſtante ſanie ſub oſſe, quia ex oſſis amotione cum ferramentis agitantur humores & currunt ad locum læſum: & oleum tale eis reſiſtit caput confortãdo & ſua ſtipticitate eos repellendo. Et non tantum humoribus motis reſiſtio localibus medicinis, ſed cum dieta & regimine debito, & etiam cum inſtrumento potionis: ſicut ſupra alias oſtenſum eſt.

¶ Reſiduum uero curæ perficio ſyringationibus & lotionibus & pluueribus antedictis & tandem conſolidatiuis & cicatrizatiuis utor medicinis.

CAP. 44.

Cura aberiæ ſiue Angin.

EAdem cura eſt adhibẽda in illa ſpecie quæ aberia dicitur ſiue angin quæ eſt læſio cũ remotione primæ ſuperficiei oſſis: in qua ſpecie ſi contingat duram matrem ſeparari ut ſupra dictum eſt quando de iſta ſpecie locuti ſumus ubi de ſignis ſeparationis panniculi dictum eſt iſtam ſpeciem eſſe uerendam quæ ſpecies eſt magis uerenda ſi ſit in ſummitate capitis propter ſaniem ibidem magis aptam ad intra deſcẽdere propter ſitum neceſſe eſt ſtatim uiſis accidentibus ad os aperiendũ deuenire. & prænarratus modus oſſis perforandi præ cæteris conuenit huic ſpeciei, ſ. cum terebris. Quo inciſo & remoto, ut in ſpecie ante dicta factum eſt, proceditur ad ſaniei exiccationem, & ad reſiduum curæ ſuprapoſitæ immediate.

Cura Maruſis ſiue Moneſis.

ISte etiam modus ſuprapoſitus prædictæ curæ conuenit illi ſpeciei quæ dicta eſt Maruſis ſiue Moneſis quæ eſt ſpecies in qua ad intra caput uerſus cerebrũ os eſt ruptum & non extra: quæ cura eſt fienda inſtantibus accidentibus uel de ſanie uel de punctura uel de grauamine oſſis ad panniculum & locum bene ruminent medici in quo debeat fieri

ossis perforatio ne proprie fieret supra os pungens: quia ab instrumento ad intra magis comprimeretur os, & maiorem faceret puncturam ideo in operando ponatur perforatorium in confinibus læsionis capiẽdo de parte sana multum ut non comprimatur os grauans uel pungens & sic bene succedet opus hoc tamen opus non est faciẽdum nisi per experium in hac arte & per eum qui bonæ fuerit existimatiuæ. Deinde cura fiat antedicta.

Cura hęsenæ. CONuenit hic etiã curæ modus illi speciei quæ hęsena dicitur in qua specie os est plicatum ad intra maxime si accidentia cogant medicũ ad hoc opus quia sæpe ego uidi tales plicaturas sine accidẽtibus malis per emplastra sanari maxime cum mèo cerato humano & etiam cum cerato bethonicæ antedicto & maxime in corpore molli. os. ad pristinum rediit locum. Vidi etiam alios in quibus os remansit semper depressum & nullũ secutum fuit nocumentum. si tamen accidentia superueniant os est prius perforandum terebro aliquo circa locum sanum propè compressionem ossis. Et fiat tale foramen quòd possit sub osse poni aliquod ferramentum eleuatorium de prædictis & eleuetur os.

¶ Et si contingat totum os depressum esse separatum à matre dura & ab almocati totaliter remoueatur. si autem ambobus uel alteri eorum firmiter sit ligatum ad locum suum eleuetur: quia forte ibidem consolidabitur. & maxime si sit frustum notabilis magnitudinis: quia ut superius dixi os trahit uitam à panniculis mediantibus arteriis & uenis: sed si est paruum os omnino remoueatur propter rationem scitam à perito. hoc peracto siue os remoueatur siue non cura localis sit illa quæ ante dicta est.

Cura illius speciei ubi uena rupta est sub craneo ipso nõ fracto. ¶ Hæc eadem cura cum terebellis antedicta cõuenit etiam illi speciei in qua rumpitur aliqua uena in panniculo duro: cranco tamen non fracto quam apertionem fieri debere monstrant accidentia euenire solita in separatione panniculi à cranco locum autem talis perforationis fiendæ remitto legitimo medico quia possibilis est talis cura, maxime si uena rupta est inter craneum & siphac, & quòd medicus in loco conuenienti ad expurgationem & exiccationem fiendam perforet os.

¶ Si uero uena esset rupta inter durã & piam matrem dura matre non

existente perforata in directo apertionis siue perforationis ossis, cura est impossibilis nisi à natura forti ad nares uel ad alia loca transmittatur materia, tamen ab ista specie rarissimi euadunt quos si contingat euadere eadem sit cura cum potione & dieta quæ antedicta est & hanc speciem bene riment operatores.

PRædictus etiam curæ modus cum terebris, cõuenit illi speciei læsionis in qua panniculus contunditur ab ossibus inter cõmissuras & si contingat quòd medicus cognoscat talem speciem per aliquem tumorem in loco commissurarum factum uel propter aliquod aliud signum stantibus malis accidentibus audacter super cõmissuras aperiat: & facta apertura si uideat quòd os denudatum sit ibidem & in colore mutatum hic loci perforet os: quia panniculus iam est separatus, & residuum curæ adhibeatur quia si datur & reperitur uia salutis huic speciei, ista sola uia, scaperiendo os est illa qua mediante sanari potest.

Cura si panniculi sunt contusi inter commissuras.

¶ Et ita etiam dico quòd si cõtingat os perforari in quacunq; alia specie stante separatione pãniculi à craneo in directo commissurarum quòd tute potest fieri ibidem ossis amotio & perforatio, & talem operationẽ ego pluries feci & mihi bene successit nec aliquam ego facerem differentiam à loco commissurarum ab alys locis in operando dũmodo per signa cognoscam duram matrem esse seperatam à craneo.

¶ Nec est tam grande periculum in cõmissuris operari sicut dicunt aliqui, uidemus, n. cauteria fieri in commissuris quæ omnino attingunt ad primum panniculum supra os cui panniculo alligatur dura mater. Et tamen nullum sequitur nocumentum uerum est quòd si potest fieri apertio alibi quam in commissuris fiat quia omnino in commissuris dura mater alligatur almocati sensibilius q̃ alibi sicuti supra à nobis monstratum est expedito opere cum instrumentis in prædicta specie, idem ordo de medicinis seruetur qui supra positus est.

CVra autem illius speciei, quæ dicitur apostatismos siue cutomatos uel ascialis, quæ species est illa in qua totum os est remotum usq; ad panniculos, est ista, s. quòd debet medicus uidere an ultra

Cura ascialis apostatismos uel automatos.

os amotum sit aliud amouendum, quia interdum & fere semper maxime in corpore sicco quis os incidatur ense gladio uel simili re etiam scinditur in partes diuersas & illarum partiū aliquæ sunt pungentes & asperæ quæ remotione indigent & tunc forcipe incidente uel lenticulari Gal. os est applanandum, & quia etiam in tali specie quis os usq; ad siphac sit remotum foramen illud non est sufficiens saniem intra contentam expurgare, ideo etiam est ampliandum uel forcipe uel serra oblonga uel lenticulari uel aliquo terebello grosso. Deinde medicinis debitis cum residuo curæ est procedendum.

Cura in antiæa uel in empiasma.

CVra uero illius speciei quæ empiasma & antiaca dicitur in qua specie frangitur craneum in partes plurimas & descendit supra siphac infra os sanum à quo osse interdum fit punctura & grauamen panniculo, est ista scilicet quòd quanto citius potest medicus os confractum remoueat quod in loco non sit aptum uiuere, & forcipe uel lenticulari uel serra oblonga incidatur os sanum prohibens os ruptum & fractum exire postea cura debita cum medicinis procedatur ut conuenit.

Cura perforationis cranei.

SI autem contingat os perforari sagitta uel stilo & similibus extractis illis prius uidendum est toto posse quòd dilatetur cutis modo antedicto. Deinde accidentibus urgentibus si opus est dilatetur foramē ossis cum terebris ad formam limæ factis uel aliquibus alijs de prædictis: ut sanies expurgari possit si qua sit, si uero accidentia essent ab apostemate, parum confert talis operatio in osse, & sic deinde cum medicinis ad propositum facientibus exiccare & totam curam perficere.

CAP. 45.

Propter quod cura per ferramenta post posita est.

ISTum modum curæ per ferramenta postposui omnibus alijs modis curandi prædictas læsiones, ut legetes & operātes cognoscant prius omnia alia remedia tentanda fore anteq; ad hoc opus se conuertant: quia ut supra diximus ad longum prius alia uia & alter modus est tentandus anteq; ad ferramenta deueniatur, uisa tamen necessitate ut supra probatum est quanto citius ad illa deuenimus tanto melius est. Et sic hæc sufficiant ad ea quæ de cranei fractura à nobis dicenda erant. De prolixitate ueniam implorantes. Potuissem certe satis strictiori sermone claudere

omnia à me dicta: sed vt dixi antè, quæ in practicis traduntur non possunt brevibus declarari. Et ideò iunioribus scribens non incommodum putaui latiori verbo procedendum fore, maximè cum viderim inter alios Galenum Medicorum Ducem, hanc imitatum fuisse viam: & sic laudetur qui trinus & vnus est, & ad maiora nos dirigat. Amen.

Registrum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S
T V X Y Z. AA BB CC DD.

Omnes Duerniones.

Venetijs per Ioan. Ant. de Nicolinis de Sabio. Expensis
D. Ioan. Baptistæ Pederzani. Anno Domini.
M D X X X V.
Mense Octobris.

EN studiose artium professor opus super cranei fractura breuiori quidem tempore q̄ narratione fabricatum. Si quid tetrici uel indigesti artificis auribus dissonuerit: his se bimestrem fœturā inspecturum cognoscat, quis enim celeritati perfectioniq; adæquatam audeat adoream protestari. Suffocabar quidem, hinc desiderio Duci meo Illustrissimo parendi, hinc assiduis scholasticorum rogationibus & stimulis, quapropter fui tanquam mulier hysterica, uel sicut abortiens, uel perinde atq; auida, pariēdi catella, ut in adagio, cuius fœtus incompletis enascitur luminibus, rursus si liuidus quispiam intorserit rhinocerota liuentesq; oculos auerterit, sua ipsius idem rumpatur inuidia, nec minus, si quis ex aliorum racemis uindemiam nostram factum accuset, id hominis genus non racemos, sed esse abortus nostri in maleuolum tot propugnatores admoneatur, uel hanc pariter ab experimentorum uinetis farraginem colligat. Præterea rabidum lectorem libellus noster non recurat: cui nec antidota præscribimus. Proinde rabientem linguam idem caueat inserere, ne quando per artificij nostri scalpra relabens, cæsim discindatur. Nos enim ad docti iudicis obeliscos opus reijcimus, facultatis nostræ studiosos ambimus, cæteros resecamus. Vale.

— an —
Nº MCLXXVIII — Cta — 2 —

33. **BERENGARIO DA CARPI**, Jacopo. Tractatus perutilis et completus de fractura cranei. 110 and 1 leaf. With beautiful woodcut (man's head) on the title-page, and several very interesting woodcuts in the text (surgical instruments). 4to. Modern pigskin. Venice, Jo. de Nicolinis de Sabio, 1535. ~~Frs. 200.—~~

Very rare edition of this important book on the anatomy and surgery of the skull. This is the author's earliest writing.

Berengario (1470-1530) was the greatest of the pre-Vesalian anatomists. « Berengario became the founder of a new epoch in anatomy. He was the pioneer of independent research in the anatomy of separate parts of the body. He was the author of the first anatomic illustrations made from nature ». (Choulant p. 137, who does not mention this book). The cuts representing surgical instruments are early examples of the kind. Berengario is known to have improved the trephine. Some of the chapters : Signa cerebri soluti et commoti. cura fracturae cranei per chirurgicum instrumentum, de cura contusionis factae a balista sive ut dicitur sclopleto cum medicinis, de loco a quo ossa amovenda sunt, formae ferramentorum, an a lato ferramento vel a stricto sit incipiendum in ossis amotione, etc.

623 **Berengario da Carpi** (G.) Tractatus de fractura Cranei. Venice, Joan. Ant. de Nicolinis de Sabio for D. T. B. Pederzani, 1535 £22

4to. 17th century French calf. Woodcut of the skull on title and several woodcuts of trepaning instruments in text. Excessively rare edition of an important medical book. The author was born at Carpi in 1470 and died at Ferrara in 1550. In this work he presents three of his new discoveries, *viz.*, the description of the basilar part of the occipital bone, the sphenoidal sinus and the tympanil membrane. very fine copy from the library of Montesquien with his signature. By a curious accident, on the recto of the last leaf the printer has omitted 7 lines of text, which the owner has supplied by hand.

1.19w. 1535. B. Cab. 11.1

COUNTWAY LIBRARY OF MEDICINE
RD
529
B45
1535
RARE BOOKS DEPARTMENT